

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Ústav speciálněpedagogických studií

**Jinakost očima současné společnosti - Mediální reprezentace zdravotního
postížení**

Dizertační práce

Mgr. Bc. Ivana Hruběšová, DiS.

Doktorský studijní program Speciální pedagogika

Školitel: prof. Mgr. PaedDr. Jan Michalík, Ph.D.

Olomouc 2019

Prohlašuji, že jsem dizertační práci s názvem „*Jinakost očima současné společnosti - Mediální reprezentace zdravotního postižení*“ vypracovala samostatně a použila jen (v závěru práce) uvedené bibliografické a elektronické zdroje.

V Olomouci dne 2. 10. 2019

Mgr. Bc. Ivana Hruběšová, DiS.

Poděkování

Chtěla bych touto cestou na prvním místě poděkovat svému školiteli, panu prof. Mgr. PaedDr. Janu Michalíkovi, Ph.D. nejen za odborné vedení v průběhu mého studia, ale i za zprostředkování příležitostí, jež mne posunuly tím správným směrem. Také za lidský přístup, vřelé slovo a podporu při náročnějších fázích mého studia.

Dále bych ráda poděkovala Mgr. et Mgr. Janu Chrastinovi, Ph.D. za odborné rady týkající se metodologie postupu práce a přátelské i odborné konzultace v průběhu celého mého studia.

Ráda bych poděkovala i *Vzdělávací nadaci Jana Husa*, jež mi prostřednictvím uděleného stipendia umožnila přístup k cizojazyčné literatuře a informacím o oboru disability studies.

Veškeré této podpory si velice vážím.

OBSAH

OBSAH	4
ÚVOD	7
1 TEORETICKÝ RÁMEC	11
1.1 Vytvoření terminologického a konceptuálního rámce.....	11
1.2 Co jsou disability studies a kde se setkávají se speciální pedagogikou?	12
1.3 Člověk se zdravotním postižením/disabilitou v současné společnosti	17
1.4 Současný diskurz zdravotního postižení	17
1.5 Normalita vs. jinakost	20
1.5.1 Norma a normalita.....	21
1.5.2 Statistické pojetí normy.....	22
1.5.3 Socio-kulturní pojetí normy	24
1.5.4 Mediální pojetí normy	25
1.5.5 Jinakost.....	25
1.5.6 Dekonstrukce jinakosti	27
1.6 Reprezentace reality v médiích	29
1.6.1 Mýty, stereotypy a předsudky o lidech se zdravotním postižením	31
1.6.2 Reprezentace zdravotního postižení ve filmu.....	34
2 SOUČASNÝ STAV ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY	39
2.1 Kvantitativní studie (analýza) vztahující se k zobrazení disability ve filmu	39
2.2 Kvalitativní studie (analýza) vztahující se k zobrazení disability ve filmu	41
2.3 Literatura a prameny (analýza) vztahující se k zobrazení disability ve filmu	42
3 KONCEPCE VÝZKUMNÝCH CÍLŮ PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	46
3.1 Koncepce výzkumných cílů práce.....	46
4 METODOLOGICKÝ RÁMEC VÝZKUMU	53
4.1 Volba přístupu ke zkoumání reprezentace zdravotního postižení ve filmu.....	53
4.2 Design výzkumu (základní přístup výzkumu).....	53
4.3 Iniciální kritériální analýza.....	57
4.4 Cíle iniciální kritériální analýzy	57
4.5 Výběr vzorku a charakteristika zdrojového materiálu iniciální kritériální analýzy.....	57
4.6 Sběr dat a užitá metodologie postupu iniciální kritériální analýzy	59
4.7 Výsledky iniciální kritériální analýzy	46
4.8 Diskuze k iniciální kritériální analýze	60
4.9 Limity iniciální kritériální analýzy	61
4.10 Finální výběr vzorku a charakteristika zdrojového materiálu	62
5 METODOLOGIE KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU	65
5.1 Tematická analýza.....	65
5.2 Fáze tematické vícefaktorové analýzy.....	68
6 VÝSLEDKY TEMATICKÉ ANALÝZY	74
6.1 Přehled jednotlivých aplikovaných kódů	74
6.2 Kódovací kniha	75

6.3 Distribuce jednotlivých kódů ve filmech	87
6.3.1 Distribuce jednotlivých kódů ve filmech dle pořadí.....	87
6.3.2 Distribuce jednotlivých kódů ve filmech dle četnosti	88
6.3.3 Celková distribuce jednotlivých kódů v analyzovaných filmech	90
6.4 Tematické mapy jednotlivých filmů.....	98
7 ANALÝZY TÉMAT.....	103
7.1 Analýza tématu K1 – Jako děti.....	103
7.2 Analýza vzorce K2-K5-K6-K8-K9: Břemeno – Neustálé selhávání – Hrozba pro všechny – Institucionalizace – Smrt, závažné zranění	105
7.3 Analýza tématu K3 – Vzhled, verbální a neverbální projevy.....	109
7.4 Analýza tématu K4 – Mimořádnost jako kompenzace.....	114
7.5 Analýza tématu K7 – Medicínské paradigma, pejorativní pojmy	115
7.6 Analýza tématu K10 – Sexualita	116
7.7 Analýza tématu K11 – Zneužitelnost, šikana	118
7.8 Analýza tématu K12 – Vzdělání	119
7.9 Analýza tématu K13 – Rodina	119
7.10 Analýza tématu K14 – Zaměstnání	121
7.11 Analýza tématu K15 – Duševní onemocnění	121
7.12 Analýza témat K2+, K10+, K16+ – Břemeno+, Sexualita+, Součást komunity	122
8 ANALÝZA MECHANISMŮ REPREZENTACE MENTÁLNÍHO POSTIŽENÍ A JEJÍ MOŽNÝ VLIV NA SPOLEČNOST.....	124
8.1 Návrh modelu reprezentace mentální jinakosti ve filmu	124
8.2 Analýza mechanismů reprezentace mentálního postižení a její možný vliv na společnost ve filmu Blbec z Xeenemünde	126
8.3 Analýza mechanismů reprezentace mentálního postižení a její možný vliv na společnost ve filmu Vesničko má středisková (1985).....	127
8.4 Analýza mechanismů reprezentace mentálního postižení a její možný vliv na společnost ve filmu Fany (1995)	127
8.4 Analýza mechanismů reprezentace mentálního postižení a její možný vliv na společnost ve filmu Nuda v Brně (2003)	128
8.5 Analýza mechanismů reprezentace mentálního postižení a její možný vliv na společnost ve filmu Václav (2007)	129
9 DISKUZE.....	131
9.1 Diskuze k analýze témat a možné stereotypní obrazy mentálního postižení v českém hraném filmu	131
9.2 Diskuze k analýze mechanismů reprezentace mentálního postižení a jejím možným vlivům na společnost.....	134
10 LIMITY A PŘÍNOSY VÝZKUMU, ZHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ PRO VĚDNÍ OBOR A PRAXI	138
ZÁVĚR	141
SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ, ZDROJŮ A AUDIOVIZUÁLNÍCH PRAMENŮ	143
VYBRANÉ PUBLIKAČNÍ VÝSTUPY AUTORKY	159
ETICKÉ ASPEKTY A KONFLIKT ZÁJMU	162
SEZNAM TABULEK, GRAFŮ, OBRÁZKŮ, DIAGRAMŮ A SCHÉMÁT.....	163

SEZNAM PŘÍLOH.....	165
ANOTACE	
ANNOTATION	
PŘÍLOHY	

ÚVOD

„Když Stuart Hall uvažuje nad tím, jak dekonstruovat diskriminující pohledy na rasovou a etnickou odlišnost a proměnit významy přikládání černé barvě pleti, poznamenává: ‚Představte si, jak zásadní proměnu znamená [...] vyslovit ‚černá‘ nově [...], je potřeba odbourat všechno to, co bylo kdy s černou spojováno[...] například celou metaforickou strukturu křesťanského myšlení.‘ (Hall, 1991 in Charlton, 2000, s. 67). Podobně je potřeba se zamýšlet nad tím, za pomoci jakých normativních významů se konstitovalo současné chápání „postižení“ a jaké hodnotové soubory bude nutno přehodnotit, abychom o tělesné a mentální odlišnosti byli schopni uvažovat a představovat si ji jinak.“

(Kolářová, 2012, s. 14)

V současné době značně narůstá zájem o problematiku inkluze/integrace lidí se zdravotním postižením. Problematika inkluze by měla být vnímána nejen jako proces, který se odvíjí od přizpůsobení podmínek vzdělávání apod. (se zacílením na jedince), ale i jako zodpovědnost společnosti k menšině lidí s postižením. V momentě, kdy bude upozorňováno na procesy a mechanismy podílející se na utváření identity lidí se zdravotním postižením, bude posílen jejich status ve společnosti. A to nejen z pohledu lidí, kteří si zaslouží „speciální“ přístup a podporu (tedy z pohledu objektu péče a podpory) ale i jako lidí, kteří jsou plnohodnotnými občany společnosti a subjekty lidských práv.

Charakter této dizertační práce je nutně interdisciplinární, vychází tak vstříc současnému trendu. Čerpá z teorií speciální pedagogiky (člověk s postižením), oboru disability studies (tělesná a mentální jinakost), kulturních studií a dotýká se i mediálních či filmových studií (kultura). Svým zaměřením však primárně reflektuje zájem o společnost lidí se zdravotním postižením. Snaží se upozornit na bariéry a mechanismy, které určují status těchto lidí. Zároveň je cílen na společensko-kulturní aspekty, které determinují povahu vztahu majority lidí bez postižení k minoritě lidí s postižením.

Záměrem práce je do českého prostředí vnést povědomí o možném vnímání „tělesné či mentální jinakosti“ nejen jako popisného biologického faktu, ale i jako fenoménu, který je produktem společenských a kulturních praktik, jež jsou stvrzovány skrze

proces konstrukce mediální (filmové) reprezentace. Tyto reprezentace napomáhají tvořit diskurz „disability“ prostřednictvím svého specifického jazyka a znaků, a mohou se tak podílet např. na produkci „řádu normality“ či procesu stereotypizace, jež jsou odjakživa spojeny s vnímáním minority lidí s postižením.

Perspektiva oboru disability studies umožňuje vnímat postižení jako společenský, politický a (zejména v této práci) kulturní fenomén (Kolářová, 2012; Krhutová, 2013b). Tedy uchopit „disabilitu“ jako abstraktní a analytickou kategorii s možností popisovat a odkrývat způsoby sociální diferenciacce a hierarchizace (Kolářová, Storchová, 2011). Přispívá tak k inkluzivnímu pojetí dané problematiky, a to nejen v souvislosti s procesem vytváření speciálních podmínek, přizpůsobování prostředí lidem se zdravotním postižením apod., ale zároveň připravuje společnost na akceptaci lidí s disabilitou jako plnohodnotných členů společnosti.

Pohled disability studies, prostřednictvím něhož lze v rámci této dizertační práce na předkládanou problematiku nahlížet, umožňuje vnímat fenomén zdravotního postižení v kulturním kontextu. Takto můžeme uvažovat o reprezentaci zdravotního postižení v médiích jako o příznaku socio-kulturních vlivů s východiskem sociálních konstruktů (Berger, Luckmann, 1999). Sociální konstrukci role člověka s postižením posilují předsudky o lidech s postižením a o postižení samotném. Jedním ze zdrojů předsudků je nedostatek kvalitních informací či velké množství informací nekvalitních (Krhutová, 2013a). To, co považujeme za ab/normální nám velkou měrou diktují média (Vágnerová, 2004; Reifová, 2004; Fischer, Škoda, 2014; Pugnerová, Kvintová, 2016, Orel, 2016). Současná společnost západních zemí Evropy je často označována za konzumní kulturu masmédií (Safran, 1998b), přičemž filmy jsou považovány za jeden z hlavních veřejných zdrojů informací (Lippmann, 1922 in Sedláková, 2007; Byrd, 1989; Norden, 1994 in Safran, 1998a). Masovým médiím je v procesu formování a rozšiřování obrazů světa (a tedy i stereotypů) přikládána významná pozice (Lippmann, 1922 in Sedláková, 2007) a v současné době jsou považována za klíčové činitele sekundární a v některých případech i primární socializace (Sedláková, 2007) jedince. Jejich vliv je opravdu silný (Orel, 2016). Ne zřídka se setkáváme až s mýtickými představami většinové populace týkající se zdravotního postižení a takto se ustálené obrazy či mýty o osobách se zdravotním postižením mohou do společnosti promítat skrze masmédia (Safran, 1998b; Michalík, 2013a).

Nabízí se otázka týkající se společenského statusu osob se zdravotním postižením, jejich identity a její utváření skrze mediální obraz.

V oblasti studií o identitě je v souvislosti s podobně sociálně (či mediálně) konstruovanými kategoriemi „*diference a alterity*“ věnována pozornost převážně genderu, etnicitě, sexualitě či rase (Kolářová, 2012). Oblast zdravotního postižení je v tomto odvětví opomíjena. Přičemž je nutno podotknout, že zhruba 10–15 % populace tvoří právě osoby se zdravotním postižením, což je přibližně 600–650 milionů lidí. (Davis 2006; Švestková, 2008, in MKF, 2008; Michalík, 2012, in Valenta, Michalík, Lečbych, 2012; World report on disability, 2018). Minorita osob se zdravotním postižením (Titzl, 1998) je tak považována za největší na světě (Davis, 2006; Švestková, 2008, in MKF, 2008; Adams, Reiss, Serlin, 2015).

Zobrazení menšiny osob se zdravotním postižením ve filmu je od 80. let 20. století značně diskutovaným tématem (Byrd, Pipes, 1981; Byrd, Elliott, 1983; Byrd, Elliott, 1985; Byrd, Elliott, 1988; Norden, 1994, 2014; Lester, 1996; Safran, 1998a; Safran, 1998b; Mitchell, Snyder, 2000; Hayes, 2003; Longmore, 2003; Halliwell, 2004; Chivers, Markotić, 2010; Mogk, 2013; Norden, 2014 in Jones, Wear, Friedman, 2014; Mitchell, Snyder 2015 in Adams, Reiss, Serlin, 2015). I když jsme si vědomi toho, že se jedná o fikci, film zobrazuje věci, které vyplývají z reálné skutečnosti. Zastupuje realitu, tudíž re/prezentuje (Hartley, 2002). Filmová tvorba není v tomto ohledu až tak progresivní, jako například tisk či televize, nicméně přináší ucelené příběhy a obrazy, které se promítají do myslí diváků a mohou stvrzovat některá očekávání či předsudky spojené se zdravotním postižením (Byrd, Elliott, 1983; Norden, 1994; Longmore, 2003; Halliwell, 2004; Dente Ross, Lester, 2011, Michalík, 2013a). Filmy, které reprezentují život lidí se zdravotním postižením, do jisté míry utvářejí společenský obraz těchto osob, který se podílí na utváření sebe/pojetí konkrétních jedinců. Mohou tak podporovat sociální konstrukci role člověka se zdravotním postižením jak v reálných, tak pozitivních či v negativních charakteristikách.

Předkládaná dizertační práce sestává ze dvou částí. První z nich tvoří teoretický rámec, ve kterém jsou vymezeny a popsány základní pojmy, kterých práce využívá. Dále jsou zde definovány filozoficko-teoretické platformy, prostřednictvím nichž lze nahlížet na problematiku reprezentace osob se zdravotním postižením ve filmu. Rámec se stává

adekvátní iniciální platformou pro přípravu a realizaci autorského výzkumu. Tato část práce také reflektuje současný stav řešené problematiky, a to v rámci dohledaných studií, literatury a pramenů věnujících se zobrazení zdravotního postižení ve filmu skrze kvantitativní i kvalitativní přístup. Druhá část práce je věnována samotnému výzkumu, jenž je rozdělen do tří částí dle jednotlivých fází výzkumu.

První fáze výzkumu představuje proces faktografické rešerše, na základě které byl (po analyticko-interpretativní činnosti) sestaven seznam českých hraných filmů s tématy zdravotního postižení v rozmezí let 1898–1993. Tento seznam vycházel z analýzy předem daných (autorkou) kritérií. Tento proces lze označit jako iniciální kritériální analýzu. První fáze výzkumu je považována za přípravnou a vymezuje tak bazální materiálová východiska, prostřednictvím nichž lze dohledané zdroje podrobit tematické (vícefaktorové) analýze. Ta představuje druhou fázi výzkumu, jelikož vychází z definovaných postupů tematické analýzy, která je popsána v knize *Applied Thematic Analysis* (Guest, MacQueen, Namey, 2012) a ve studii *Using Thematic Analysis in Psychology* (Braun, Clarke, 2006). Tematická analýza je zaměřena na tvorbu témat a jejím výstupem je analýza a deskripce zpracovaných témat. Ve třetí fázi výzkumu lze vysledovat snahu o propojení výše zmíněných konceptů a je zde navržen model reprezentace mentální jinakosti ve filmu.

Práce jako celek přináší ucelený pohled na problematiku zobrazení zdravotního postižení ve filmu. Tento fenomén je v zahraničí diskutován od 80. let 20. století. V České republice není zmiňované problematice dán dostatečný prostor. Kulturní aspekty zdravotního postižení jsou nedílnou součástí společenské praxe, a to jak ve vztahu k jedinci, tak ve vztahu ke společnosti jako takové.

1 TEORETICKÝ RÁMEC

Tvorba teoretického konceptu je pro dizertační práci klíčovým procesem, na jehož základě je koncipována filozoficko-teoretická platforma, která určuje pohled na zkoumanou problematiku – zobrazení fenoménu zdravotního postižení v médiích. Dále utváří rámec pro následné stanovení zkoumaného problému a od něj odvíjejících se cílů výzkumu. Záměrem teoretického rámce dizertační práce je vymezení konceptualizovaných pojmů a východisek, se kterými je v průběhu práce pracováno.

1.1 Vytvoření terminologického a konceptuálního rámce

Stěžejním záměrem této kapitoly je představit styčné teorie a koncepty oboru disability studies a speciální pedagogiky (norma/normalita, jinakost, stereotyp a mýtus, reprezentace reality v médiích), jež lze využít při definování problematiky spojené s filmovou reprezentací zdravotního postižení (jinakosti). Tyto koncepty se vzájemně prolínají a utvářejí korpus rámce pro pojetí celkového přístupu k výzkumu dizertační práce. Zároveň tak mohou podpořit snahu speciální pedagogiky posunout se směrem, který je v současnosti preferován, a to je interdisciplinární náhled na problematiku zdravotního postižení. Pokud usilujeme o komplexní nazírání začlenění člověka se zdravotním postižením do společnosti, je v tomto případě žádoucí pohlížet na život lidí se zdravotním postižením nejen optikou speciální pedagogiky, ale i pohledem disability studies (tudíž částečně sociologickým a kulturním). Propojení těchto oborů umožňuje zahrnout do dané problematiky nejen jedince se zdravotním postižením, ale přizvat k dané diskuzi i společnost.

Následující koncepty mohou přinést lidem se zdravotním postižením mnoho nových možností a zároveň i ochranu proti možné diskriminaci či významně přispět ke společenskému obratu ve vnímání a akceptaci osob se zdravotním postižením. Tento obrat zároveň nastává i v oblasti současné kultury spolu s rozvojem postmoderního myšlení, které je charakteristické svou nedůvěrou k „moderním velkým příběhům“, jež se tváří jako univerzální a jsou založené na údajně nezpochybnitelných tvrzeních (Lyotard, 1993).

1.2 Co jsou disability studies a kde se potkávají se speciální pedagogikou?

Teoretický model disability studies se zaměřuje na univerzalizující koncepty ne/způsobivosti, povinné tělesné zdatnosti či koncept popisující historické ustavování normy/normality prostřednictvím tělesné a intelektuální dispozice (Kolářová, 2012). Společnost pro Disability studies uvádí, že „*disability studies uznávají, že disabilita je klíčovým aspektem lidské zkušenosti a že disabilita má významné politické, sociální a ekonomické důsledky pro společnost jako celek, a to jak pro osoby s postižením, tak pro osoby bez postižení. Prostřednictvím výzkumu, umělecké tvorby, učení a aktivismu, se disability studies snaží rozšířit povědomí o disabilitě ve všech kulturách a historických obdobích, podporovat větší povědomí o zkušenostech osob se zdravotním postižením, a to za účelem sociální změny.*“ (Society for Disability Studies in Ferguson, Nusbaum, 2012, s. 71)

Základní myšlenka pro pohled na zdravotní postižení skrze optiku disability studies vychází z Karteziánského principu separace/integrace těla a mysli, který se postupem času rozšířil do kategorie tělo a společnost (Albrecht, Seelman, Bury, 2001). Disability studies zkoumají sociální, kulturní a politické rozměry konceptu postižení. Tento směr vzniká v 60. a 70. letech dvacátého století stran aktivistů se zdravotním postižením a z potřeby zachování lidských práv, rovného přístupu a začlenění lidí s postižením do společnosti (Kolářová, 2012; Krhutová, 2013b; Adams, Reiss, Serlin, 2015).

„*Disability studies mají základ v osobní nezprostředkované zkušenosti lidí s fenoménem zdravotního postižení. Žitá osobní zkušenost a vnímavost k této zkušenosti je jedním z klíčových aspektů oboru. Byli to právě lidé s postižením, kdo posunuli náhled na zdravotní postižení od jednostranně patologického pojetí postižení zaměřeného výhradně na vady, nedostatky a limity jedince (zdůrazňování toho, co nemohou, nesmí, či čeho nejsou schopni) směrem k zájmu o podmínky, které jim vytváří společnost, tj. bariérové prostředí (architektonické, psychologické, sociální), sociální vyloučení, předsudky atd. Disabilita jako zastřešující výraz pro překážky (spojené se zdravotním postižením) je v tomto smyslu chápána jako důsledek společenských podmínek.*“ (Krhutová, 2013b, s. 11.)

Tento společensko-politický vývoj podnítil potřebu vědeckého bádání. Na zdravotní postižení se začalo nahlížet podobně, jako na kategorie genderu, rasy, etnicity

a sexuality, tedy jako na sociálně produkované kategorie identity (Kolářová, 2012; Ferguson, Nusbaum, 2012, Adams, Reiss, Serlin, 2015). Disabilita již není v tomto případě vnímána jako legální označení, ale jako dějiště sociálního útlaku s důrazem na identitu člověka s postižením s potřebou analýzy v čase, prostoru a v rámci konkrétních kultur. Jedním z hlavních principů disability studies je vymezení se vůči medicínskému modelu zdravotního postižení, jenž nazírá na tyto lidi jako na někoho, kdo potřebuje „opravovat“ a léčit. Preferovaný sociální model vnímá kategorii zdravotního postižení jako něco, co vzniká v důsledku fyzických a sociálních bariér spíše, než v důsledku individuální patologie či „nedostatku“ (Adams, Reiss, Serlin, 2015). Předmětem disability studies je také zkoumat to, jak jsou utvářeny obrazy, imaginace a významy tělesných či mentálních odlišností plynoucích ze zdravotního postižení, a to prostřednictvím médií.

Lze tvrdit, že stejný zájem uplatňuje i speciální pedagogika, jak v teorii, tak zejména v praxi. V odborné literatuře lze dohledat spoustu definic speciální pedagogiky, dle kterých lze určit cíl a uplatnění tohoto oboru (Sovák, 1980; Kysučan, Kuja, 1996; Vašek, 1995, 2005; Renotiérová in Renotiérová, Ludíková, 2006; Slowík, 2007; 2016 Fischer, Škoda, 2008; Valenta, 2014, Valenta, 2015). Zvláště pak v souvislosti s dopadem na život lidí se zdravotním postižením.

Speciální pedagogika má v České republice dominantní postavení a v rámci vývoje tohoto oboru byla nucena zaměřit se nejen na výchovu a vzdělávání osob (dětí, žáků, studentů) se zdravotním postižením, ale rozšířit své pole působnosti i na všechny oblasti a etapy lidského života. Takto si vydobyla právo na komplexní dohled nad životem lidí se zdravotním postižením. Za tendenci speciální pedagogiky „posunout se dál“ lze považovat komprehenzivní speciální pedagogiku Jesenského (2000), jež se snaží generalizovat poznatky společné všem oborům speciální pedagogiky. V odborných publikacích se můžeme setkat také s termíny integrativní speciální pedagogika a inkluzivní (speciální) pedagogika. Jejich pojetí není zcela jednoznačné, stejně tak jako vymezení samotných termínů integrace a inkluze. Obecně lze konstatovat, že se jedná o speciální pedagogiku v kontextu procesů integrace či inkluze, nejčastěji pojímaných jako výchova a vzdělávání dětí, žáků a studentů s potřebou podpůrných opatření v podmínkách běžného školství.

Speciální pedagogika se (mimo jiné) věnuje i sociálním aspektům a problematice socializace či sociální rehabilitace jedinců se zdravotním postižením. Disability studies se zaměřují nejen na individuální socializaci (rehabilitaci) jedince, ale na kulturní a společenské postavení těchto osob, na mechanismy, které v tomto ohledu ve společnosti působí, a jak a v čem spočívá toto specifické postavení lidí se zdravotním postižením ve společnosti. Toto se snaží dekonstruovat tím, že na dané mechanismy upozorňují a odkrývají tak systém diferenciací a hierarchizace, jenž uplatňuje dominantní majoritní společnost vůči minoritám (podobně jako gender, etnicita, rasa, sexualita, ...). Disability studies se tedy soustředí zejména na proces sociální inkluze „z druhé strany“.

Téma sociální inkluze a problematiky participace osob s postižením ve společnosti je provázaný se současným procesem školské inkluze. Ten by měl přerůst v tolik očekávanou sociální inkluzi osob se zdravotním postižením, a to jejich běžným zapojením do obvyklých činností dospělých osob, tedy možnosti pracovního uplatnění, nároku na samostatné bydlení s podporou, rozvíjení partnerských vztahů, založení rodiny a smysluplného využívání volného času (Pipeková, Vítková, Bartoňová, 2014).

Sociální inkluze je v kontextu disability studies proces, který je primárně závislý na společnosti. Socializace je v rámci speciální pedagogiky vnímána jako pro jedince se zdravotním postižením specifický proces (Vágnerová, 2004). Je zároveň procesem celoživotním a v daném oboru je zaměřena primárně na jedince. Podpora socializace jedince se zdravotním postižením se však neodvíjí jen od přizpůsobování podmínek, ale záleží i na společnosti samotné. Disability studies tak mohou nabídnout nové pohledy na možnosti procesu socializace či inkluze a podpořit tak vědecké úsilí o naplnění co nejvyšší míry kvality života lidí s postižením.

Obor disability studies svým zaměřením také akcentuje sociální paradigma, jenž koresponduje se současným postmoderním smýšlením o inkluzivním pojetí zdravotního postižení. Vymezuje se tak proti medicínskému paradigmatu, skrze nějž byli lidé se zdravotním postižením dlouhou dobu nazíráni. Hájí práva osob se zdravotním postižením a propaguje myšlenku zdravotního postižení jako sociálního, kulturního a politického konstruktu. O podobný náhled na danou problematiku usiluje i současná speciální pedagogika. V oblasti speciální pedagogiky

se aktuálně v České republice jedná např. o současný proces (nejen) školské inkluze (Michalík, 2013c; Vitásková, 2013; Michalík, Baslerová, Felcmanová, 2015; Langer, 2016; Šmelová, Suralová, Petrová, Langer, 2017), veřejnou politiku ve vztahu k lidem s postižením (Michalík, 2008; Michalík, 2013a) a obecně zájem o kvalitu života lidí se zdravotním postižením ve společenském kontextu (Michalík, 2013a, 2013b; Ludíková, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016; Chrastina, 2014; Chrastina, Bednářová, Ludíková, 2015). Průsečíkem těchto dvou oborů je jednoznačně zájem o kvalitní a důstojný život lidí se zdravotním postižením ve všech oblastech a fázích lidského života.

Mezi hlavní tematické okruhy oboru disability studies dle Krhutové (2013b) patří:

- paradigma, teorie, modely, definice, klasifikační systémy zdravotního postižení;
- filozofické, psychologické, sociální, etické, ekonomické, kulturní, politické, environmentální atd. aspekty postižení;
- veřejná politika ve vztahu k lidem s postižením – školství, zdravotnictví, sociální politika, politika zaměstnanosti, politika přístupnosti – územní plánování, stavby, doprava, asistivní technologie ad.;
- politika a organizace osob s postižením; sociální hnutí osob se zdravotním postižením;
- metodologické otázky výzkumu v kontextu zdravotního postižení;
- etické otázky zdravotního postižení – vztah lidé s postižením / profesionálové, bioetické problémy genetiky a reprodukční technologie, rozhodování o léčbě, kvalita života lidí s postižením, etika rozhodování, asistovaná sebevražda, deinstitucionalizace, genetická diskriminace;
- zdravotní postižení v rodině,
- advokacie – včetně práv rodičů a sebeobhájců,
- gender, sexualita lidí s postižením,
- postavení žen se zdravotním postižením v společnosti;
- kulturní aspekty zdravotního postižení – kulturní stereotypy, jazyk, normalita, zdravotní postižení jako sociální a kulturní fenomén, reprezentace odlišného těla, zdravotní postižení a popkultura, reprezentace

zdravotního postižení ve filmu, divadle, v médiích, literárním a výtvarném umění ad.

Speciální pedagogika je v České republice nejznámějším a nejvlivnějším oborem, který svou působnost cílí na osoby se zdravotním postižením. Nabízí se otázka, pokud uvažujeme o tom, že každý člověk má právo na vzdělávání a začlenění do společnosti, proč by měl v tomto ohledu patřit primariát speciální pedagogice a zda je to opravdu jediný zdroj možných přístupů k problematice osob se zdravotním postižením. Oba obory mají ve vědě cenné místo, protože nabízí nesčetné množství pohledů na vnímání samotného postižení a mohou se navzájem ovlivňovat a obohacovat (Conway, 2005). Z výše zmíněného výčtu hlavních tematických okruhů řešených oborem disability studies (Krhutová, 2013b) je patrné, že disability studies a speciální pedagogika řeší mnoho společných témat. Kulturní aspekty zdravotního postižení jsou však v rámci speciální pedagogiky opomíjenou a zřídka řešenou kategorií (viz. kapitola 2 *Současný stav řešené problematiky*). Záměrem předkládané práce je (mimo jiné) tuto „mezeru“ alespoň částečně zaplnit a otevřít tak nové možnosti pro jiný pohled na zdravotní postižení v kulturním kontextu.

Disability studies nabízejí speciální pedagogice pomocnou ruku. Jakkoli se může na první pohled zdát, že obor disability studies není v tradičním slova smyslu „praktický“ či je od praxe „teoreticky odtažitý“, při diskusi o (jakékoliv) „praktičnosti“ je potřebné vždy brát v úvahu rovinu společenské praxe. Ta může být jak mikro-individuální s přímým kontaktem „tváří v tvář“. Nebo mezo či makro-společenská, kdy jsou předmětem praktických řešení různá systémová opatření (včetně výzkumů), vztahy majorit/minorit, vztah kultura/jednotlivec atd. A to podle toho, z jakého náhledu a v jakých souvislostech o zdravotním postižení přemýšlíme, diskutujeme – podle současného diskurzu. Obor disability studies vznikl z potřeby praxe a jeho poznatky se k praxi zpět vracejí v podobě vyššího porozumění souvislostem zdravotního postižení. Tohoto porozumění lze jen s obtížemi dosáhnout v rámci jednotlivých, relativně uzavřených specializačních zaměření (Krhutová, 2013b). V momentě, kdy speciální pedagogika cílí svůj zájem primárně na jedince, disability studies se snaží působit na společnost. V tomto propojení vidíme velký přínos disability studies v životě lidí se zdravotním postižením. Cíle obou oborů jsou zjevné – důstojný, kvalitní a rovnoprávný život lidí se zdravotním postižením. V praxi jsme se již několikrát setkali s otázkou: „*Jaký má vaše snaha o analýzu re/prezentace*

zdravotního postižení ve filmu význam pro speciální pedagogiku?“ Naše odpověď byla následující – nejsme si jisti, zda je tak důležité ptát se, jaký význam má tato snaha pro speciální pedagogiku. Důležitější je dle nás otázka, jaký význam to má pro osoby se zdravotním postižením.

1.3 Člověk se zdravotním postižením/disabilitou v současné společnosti

Ve většinové společnosti stále panuje řada mýtů, stereotypů či předsudků, které jsou spojeny s lidmi se zdravotním postižením. Tyto mohou negativně ovlivňovat postoje a vztahy k těmto jedincům a skupinám. Mohou být tak silné, že je mnohdy velice problematické je oddělit od reality. V současnosti lidé stále věří, že zdravotní postižení člověka předurčuje k tomu, aby byl nešťastný, neměl smysl pro humor, byl asexuální, závislý na péči druhých apod. (Titzl, 1998; Longmore, 2003; Regec, Stejskalová, 2012; Slowík, 2016). Stereotypy se utvářejí v procesu socializace a jsou sociálně sdílené. Na jejich utváření se významně podílí především výchova, vliv rodičů a dalších autorit vyskytujících se v našem nejbližším sociálním okolí (Sedláková, 2007; Michalík, 2013a).

Disability studies svým zaměřením akcentují postavení jedince a minoritu lidí se zdravotním postižením ve společnosti. Orientují se na společnost a snaží se ji v tomto kontextu nabádat k sociální změně (Adams, Reiss, Serlin, 2015). Snaží se rozptýlit hranici mezi tím, co je označováno za „normální“ a co za „deviantní“ (Kolářová, 2012). Koncepty normy, normality a jinakosti jsou jedním z hlavních zkoumaných oblastí tohoto oboru, kdy se snaží určit, v čem je a není člověk se zdravotním postižením odlišný. Tedy co vše se odvíjí od biologického (tělesného či mentálního) „deficitu“ a co vše je kulturním konstruktem. Jinakost je v tomto ohledu vnímána na základě pojetí „*My vs. Oni*“ a zdůrazňuje funkční vztahy ve společnosti, které jsou založeny na vzájemném porozumění významům, které „*Oni*“ (v tomto případě lidé s postižením) v rámci společnosti („*My*“) produkují.

1.4 Současný diskurz zdravotního postižení

Důležité je si uvědomit, jakým způsobem se o lidech s postižením mluví. Tedy jaký je současný diskurz zdravotního postižení. Diskurzy rozumíme regulované soustavy výroků, představ a jednání, které nám umožňují vyjadřovat jisté typy znalostí a kterých užíváme k tomu, abychom dali tvar naší subjektivní představě o sobě a druhých

(Parker, 1989, Marker 1999, McLaren, 2009 in Goodley, 2011). Pomocí diskurzů vyjadřujeme emoce a přemýšlíme. Jejich prostřednictvím se reprodukuje normy/jinakosti a konvence. Některé diskurzy mají větší prestiž než jiné. (Goodley, 2011).

V rámci teoretiků speciální pedagogiky se podrobněji k diskurzu a terminologickému aparátu vyjadřuje např. Michalík (2013a) obecně či Valenta (2012 in Valenta, Michalík, Lečbych, 2012), a to v kontextu problematiky mentálního postižení. Právě vůči lidem s mentálním postižením se v historii nejvíce projevovaly systémové diskriminující a segregační přístupy státu. Přitom nelze zapomínat, že společenskou odpovědnost při pojmenování křivd a porušování práv má nejen stát a jeho orgány, ale stejnou měrou i představitelé společenských elit, občanské společnosti, médií, a dalších, včetně akademických pracovníků (Michalík, 2012 in Valenta, Michalík, Lečbych, 2012). Valenta hovoří o terminologických konceptech vlivných institucí, jako je *American Association for Mental Retardation* (AAMR), která se v důsledku proměny diskurzu přejmenovala na *American Association on Intellectual and Developmental Disabilities* (AAIDD). Tento posun spočívá především od tendence společnosti přistupovat k některým termínům negativně. Pojem *mentální retardace* postupně získal negativní konotaci a je odbornou veřejností odmítán. Ani „změkčení“ na *mentální postižení* není považováno za dostatečné. V takto koncipovaném novém vymezení „poruchy“ je termín *mental retardation* nahrazen termínem *intellectual disability*. Oba zmiňovaní autoři uznávají i terminologickou nejednotnost a poukazují na konkrétní příklady proměn v rámci diskurzu zdravotního postižení v českém prostředí (např. klient sociálních služeb/uživatel sociálních služeb; vymezení se vůči pojmu „nevzdělavatelnost“, „nevychovatelnost“ či defekt a defektivita). Upozorňují také na příklon speciální pedagogiky k humanizačnímu trendu, kdy hovoříme o lidech se zdravotním postižením (nikoliv o zdravotně postižených lidech), protože na prvním místě je vždy člověk a pak jeho jinakost (Valenta, 2012 in Valenta, Michalík, Lečbych; Michalík, 2013a). Krhutová (2011) k tomu dodává, že to, jakým jazykem hovoříme o různých skupinách lidí s postižením, může tyto lidi zároveň stigmatizovat a tím výrazně přispívat k uplatňování nerovnosti a marginalizace (Krhutová, 2011 in Michalík, 2011).

Klíčovým pojmem a kategorií oboru disability studies je termín *disability*. Nicméně je patrné, že jednotlivé intelektuální tradice a směry s ním zacházejí rozdílně.

V některých konceptech jsou tímto pojmem označovány kulturní a sociální mechanismy útlaku a znevýhodňování lidí s postižením, v jiných je to normativní systém, který považuje (tělesnou) zdatnost a zdraví za univerzální a závazný prostředek biopolitické disciplinace (Kolářová, 2012). Kolářová (2012) upozorňuje na to, že do češtiny se pojem *disability* převádí různě, bez ohledu na zásadní významové a konotativní proměny, které přinesly disability studies a několik dekad emancipačního „hnutí lidí s hendikepy“.

S konceptem disability pracuje i *Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví* (MKF, 2008), a to takto: „*Disabilita je snížení funkčních schopností na úrovni těla, jedince nebo společnosti, která vzniká, když se občan se svým zdravotním stavem (zdravotní kondicí) setkává s bariérami prostředí.*“ (MKF, 2008, s. 9.) Definice byla přijata v Praze roku 2006 a vyhovuje jedné ze zásadních norem přijatých i Českou republikou, tj. *Standardním pravidlům pro vyrovnávání příležitostí osob se zdravotním postižením* (OSN, 1993 in MKF, 2008). Filozofický posun spočívá v tom, že MKF neklasifikuje osoby, ale popisuje a klasifikuje situace každého člověka v řadě okolností, vztahujících se ke zdraví. Zjednodušeně řečeno, každý občan má určitý zdravotní stav, který ho s různými životními situacemi konfrontuje, dostává se tak často do různých znevýhodňujících pozic. Klasifikace tedy nevytváří kategorie „méněcenných“ osob, označených devalorizujícím názvem (Šestáková, 2008 in MKF 2008). Zde je patrné, že pojem *disabilita* je orientován primárně nikoliv na člověka – jedince s postižením, ale je nutné ho vnímat jako pojem, jehož smysl a význam je potřebné hledat v sociálním, kulturním a politickém kontextu.

V českém prostředí se tedy objevuje tendence přiklánět se k celosvětovým trendům (přijmout a definovat pojem *disabilita* nejen v souvislosti s jedincem se zdravotním postižením, ale i v souvislosti s bariérami v prostředí, které jsou tomuto jedinci kladeny). Disability studies se diskurzem *disability* zabývají podrobněji a uvažují nad tím, jak jsou tyto diskurzy vytvářeny. Jak hovoříme (zobrazujeme v médiích) o lidech (lidi) se zdravotním postižením a do jakých pozic je to, jak o nich hovoříme (jak je zobrazujeme v médiích), staví. Využívá k tomu poststrukturalistického přístupu a mechanismů dekonstrukce, kdy v rámci binárních opozic upozorňuje na mocenské postavení (vymáhané normami) jedné kategorie (*ability*) nad druhou (*disability*).

S tím souvisí i problematika médií, která je v současnosti jedním z hlavních zdrojů transferu informací. Reprezentace reality v konstrukcionistickém pojetí (ať už jako koncept obecně nebo v souvislosti s reprezentací reality v médiích) definuje myšlenku nereálného zobrazení (reprezentování) objektivního nezávislého světa. Jakákoliv reprezentace je tedy subjektivním obrazem reality. Tento proces je nevyhnutelný a je třeba na něj upozorňovat, pokud se má podílet na utváření povědomí o objektivních „pravdách“ (diskurzích, normách, jinakostech apod.) Tyto objektivní „pravdy“ jsou často médii produkovány a stvrzovány na základě procesu naturalizace (jsou vnímány jako přirozené) a tento proces může být spojen s produkcí mýtů (Barthes 1972) či stereotypizací (Hall, 1997) a zároveň může stvrzovat, vyvracet či určovat, co je či není považováno za „normální“ či „deviantní“ (mediální norma – Vágnerová, 2004).

1.5 Normalita vs. jinakost

Teorie speciální pedagogiky jsou primárně zaměřeny na jedince se zdravotním postižením. V momentě, kdy se pustíme do uvažování o vztahu člověk s postižením a společnost, je nutné, abychom se zaměřili na teoretické uchopení dané problematiky i optikou jiných disciplín, než je speciální pedagogika či psychologie. Interdisciplinární či spíše transdisciplinární náhled na zobrazení člověka s postižením ve filmu (tak, jak je reprezentován jeho obraz v rámci masových médií společnosti) je přinejmenším nutností. Zvláště, když se speciální pedagogika zmiňované problematiky jen sporadicky dotýká. A pokud se tak zřídka děje, tak analytický potenciál a teoretické zázemí pokusů o uchopení věci, je v rámci kvalitativně orientovaného přístupu značně nedostatečný.

V následujících kapitolách takto kombinujeme náhledy obou oborů (pokud je to možné) na problematiku normy a normality, která ze své podstaty zároveň definuje jinakost. Zaměřujeme se na procesy, jenž tyto konstrukty podporují a procesy, jimiž lze dané mechanismy dekonstruovat. Součástí komplexně řešené problematiky je i nutnost definovat pojetí reprezentace reality v médiích (filmu), která se na produkci norem významně váže, a to v návaznosti na možné šíření stereotypů a mýtů zaměřených na osoby se zdravotním postižením. Využíváme tak postmoderního náhledu na danou problematiku a podporujeme zájmy, práva, hodnoty a důstojné postavení lidí se zdravotním postižením v současné společnosti

1.5.1 Norma a normalita

Koncept normy a normality je ve speciální pedagogice jedním ze značně diskutovaných témat oboru. Lze tvrdit, že člověk s postižením už ze samotné podstaty postižení vybočuje z normy (Slowík, 2016). Je podroben procesu diagnostiky a následně zařazen do kategorie, kde mu je přidělen příslušný kód (MKN-10, 2008). Takto je nahlíženo na zdravotní postižení skrze medicínské paradigma, vůči kterému disability studies kriticky vystupují. Avšak i speciální pedagogika se přiklání k náhledu na zdravotní postižení skrze paradigma sociální. Na prvním místě je vždy člověk a až poté zdravotní postižení. Bere ohled na to, že existují bariéry nejen na straně jedince, ale i na straně prostředí a preferuje individuální přístup k těmto lidem (MKF, 2008, Valenta 2012 in Valenta, Michalík, Lečbých, 2012; Michalík, 2013a; Valenta, 2013; Slowík, 2016). Speciální pedagogika si uvědomuje, že pojetí normy je komplikované a často velice problematické. Různí autoři předkládají rozličná pojetí normy (Syřišťová, 1972; Vágnerová, 2004; Kvintová, Pugnerová, 2016; Slowík, 2016) a hovoří o tom, že vzhledem k tomu, že existuje více pojetí normy (např. estetické, etické, kulturní, mediální, výkonové, individuální, právní, statistické, zdravotní, funkční, sociokulturní, ideální, skupinové atd.), označovat někoho za „nenormálního“, je velice relevantním závěrem, který nikdy nemá všeobecně platný a pevný základ (Peutelschmiedová 2003 in Renotiérová, Ludíková, 2004).

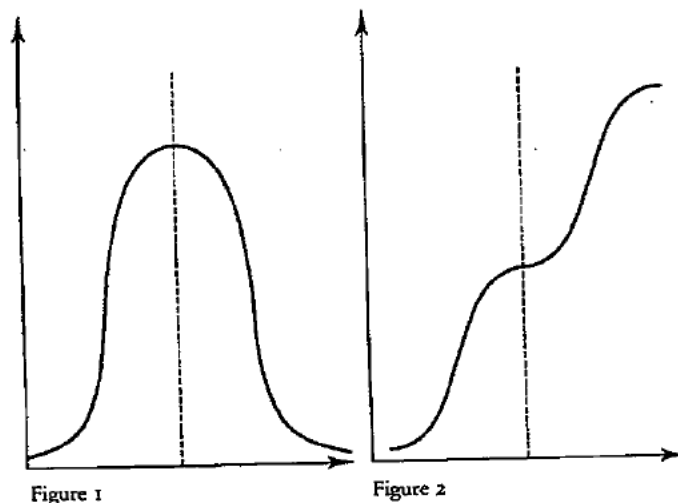
Normalitu lze tedy považovat za stav osoby, jedince, situace nebo jevu, odpovídající té normě, z jejíhož hlediska je normalita posuzována (Slowík, 2016). Je to normalita průměru, která je založena na vzájemném porovnávání lidí ve vztahu k určitému měřítku. Klademe si otázku, kdo jsme, a jak se chováme ve srovnání s ostatními. Normalita tak v tomto moderním smyslu odkazuje na chování či vlastnosti, jež jsou považovány za obvyklé a jejichž statistická dokumentace se může stát základem pro směrnice či normy (Waldschmidt, 2005). Podle původního latinského významu, by se slovo norma dalo přeložit jako pravítko, měřítko nebo pravidlo (Davis, 1995; Slowík, 2016). Pojetí norem a jejich platnost se v průběhu času mění (Vágnerová, 2004). Každý člověk se zdravotním postižením „*se s následky své odchylky (odlišnosti) od některých norem při kontaktu s běžnou společností setkává a musí se s nimi vypořádat.*“ (Slowík, 2016, s. 23).

Link (1996 in Waldschmidt, 2005) definuje dvě strategie, které uplatňuje současná společnost vůči lidem prostřednictvím normalizace. Jedná se o *protonormalismus* a *pružný normalismus*. *Protonormalismem* rozumí strategie orientované na *normativitu* (moc společenských a právních norem zaváděných vnější autoritou), které jsou založeny na přísném oddělení normálního a patologického a trvale vylučují vše odchylné. Jako příklad uvádí exkluzi v rámci ústavní péče či legální vypuzování lidí bez domova z veřejných zařízení. Strategie pružného normalismu jsou mírnější a propustnější. *Pružný normalismus* předpokládá, že lidé se na okraji společnosti ocitají náhodou a že se rozložení lidí v sociálním prostředí může měnit. I *pružný normalismus* odděluje normální od abnormálního, avšak tato hranice je jen dočasná a lze ji kdykoliv měnit. Umožňuje lidem, aby opustili hraniční oblasti abnormality a navrátili se do středu společnosti. Hranice normality (Gaussovy křivky) jsou tedy pohyblivé. Příkladem je transformace v sociálních službách či výhodnější postavení minority LGBT komunity v rámci veřejných vztahů. Normalizační společnost je tedy tolerantní a připouští mnoho „výstřelků“, nicméně hranice normality v ní i nadále existují a nelze je jen tak beze všeho překračovat.

Dále uvádíme nejčastější pojetí normy v rámci statistiky a náhled na normu jako socio-kulturní a mediální konstrukt. Pro potřeby této dizertační práce jsou předkládané koncepty stěžejní.

1.5.2 Statistické pojetí normy

Za typický příklad statistického pojetí normy se uvádí statistické hodnocení normy inteligence na základě naměřené hodnoty IQ. V tomto případě „abnormalitu“ představuje jak nízká hodnota IQ ($IQ < 70$), tak vysoká ($IQ > 130$). A to na základě statistických hodnot znázorněných Gaussovou křivkou normálního rozdělení (obrázek č. 1: Figure 1), kdy je za průměrnou hodnotu považováno IQ 100. Tato hodnota je nejčastěji naměřenou, a tudíž je považována za normu. Na obě strany od ní jsou hodnoty stále méně časté, přičemž extrémní výsledky se objevují jen ojediněle (Davis, 1995; Vágnerová, 2004; Chráska, 2016). Davis (1995), teoretik disability studies, hovoří o historickém ustavování normy a dodává k tomu výklad o křivce zvaná ogiva (obrázek č. 1: Figure 2), kdy jsou kladné hodnoty přesunuty (překlopeny) do horní pozice grafu, tudíž znázorňují IQ vyšších hodnot v kladném měřítku.

Obrázek č. 1: Gaussova křivka (Figure 1) a ogiva (Figure 2), (Davis, 1995, s. 34).

V praxi se všichni, kdo spadají do krajních hodnot Gaussovy křivky, potýkají s problémy ve společnosti a často se u nich vyskytují potíže s plnou sociální integrací v rámci komunity. Do oblasti zájmu speciální pedagogiky se v současnosti řadí nejen osoby (děti, žáci, studenti) se zdravotním postižením, ale i osoby s mimořádným nadáním. Pro jedince je vždy pozitivnější individuální pojetí normy a normality, než to statistické (Slowík, 2016).

Davis (1995) v eseji o konstrukci normality akcentuje právě zaměření na uvažování o konstruktu normy a normality spíše, než o konstruktu pojímaném jako „postižení“. Kriticky hovoří o proměně ideálu (dříve lidé považovali za ideál božstvo a věděli, že tohoto stavu nikdy nedosáhnou) v normu (dnes se všichni snaží být „normální“) a tvrdí, že „postižené tělo“ jako historicky pozdější koncept bylo už ze své podstaty od začátku vyloučeno z kultury, společnosti a normy. Příčinou této konceptualizace pak byla potřeba státu shromažďovat informace a prosadit tak jeho zájmy za účelem rozumné, poučené státní politiky, a to formou statistiky. Ta se pak stala důležitou součástí a formou dohledu v oblasti hygieny a veřejného zdraví. Čímž se dotýčný pojem přesunul na lidská těla (Davis, 1995 in Kolářová, 2012). Z pojmu normy, na rozdíl od ideálu, vyplývá, že většina populace by se do normy měla vejít. Gaussova křivka se optikou disability studies stává svým způsobem symbolem „tyranie normy“ (Davis, 1995). Pohled disability studies tuto koncepci nahlíží kriticky, zkoumá historické ustavování normy a normality v čase a snaží se o popsání mechanismů, které

vedly k současnému pojetí toho, co vnímáme jako „normální“ a co jako „deviantní, jiné, poškozené, patologické“, atp.

1.5.3 Socio-kulturní pojetí normy

Hodnocení normality je zároveň socio-kulturně podmíněné. Odvíjí se od komplexu norem a očekávání dané společnosti. Za normální bývá považováno to, co odpovídá běžným představám o plnění určité sociální role nebo o chování, které by bylo v určité situaci vhodné, očekávané, tolerované. Na tomto pojetí lze nejlépe demonstrovat, že norma se v průběhu času mění, vyvíjí, a posunuje¹ (Vágnerová, 2004; Fischer, Škoda, 2014; Orel, 2016; Pugnerová, Kvintová, 2016). Takto hovoří i Link (1996 in Waldschmidt, 2005) v kontextu *pružného normalismu* (viz. 1.5.1 *Norma a normalita*). Společnost je vázána především na hodnoty střední a vyšší sociální vrstvy, zbytek společnosti se potýká se značnými problémy v rámci sociální změny a nastavení hodnot (Vágnerová, 2004).

Dané pojetí normy se též odráží ve stereotypech postojů k odlišným lidem, jejichž chování bývá často posuzováno jako nepřijatelné a abnormální (gender, etnicita, sexualita, rasa, disabilita atp.)². Spíše se toleruje konformita, nikoliv originalita. Společnost tak jedná proto, že se chování menšin může vymykat běžným očekáváním, a to pak vede ke stigmatizaci jedinců a skupin (Vágnerová, 2004; Fischer, Škoda, 2014; Pugnerová, Kvintová, 2016). Neuvědomuje si, že projevy menšin nemusí být společensky nebezpečné, ba naopak mohou vést k jejímu rozvoji (Fischer, Škoda, 2014). Často se tak děje právě vůči lidem se zdravotním postižením či sociálním znevýhodněním. Příčinou bývá právě nedostatek informací (ty pak získáváme hlavně z médií a skrze proces mediální re/prezentace mohou být značně zkresleny) i různé pojetí norem v rámci majoritní společnosti a zmiňovaných minorit. Pro laika je těžké diferencovat různé projevy, jejichž podstatě příliš nerozumí (Vágnerová, 2004).

¹ Autoři nejčastěji hovoří o postoji vůči minoritě homosexuálů, který se během 25 let výrazně změnil. *Americká psychiatrická asociace* považovala do roku 1973 homosexualitu za duševní poruchu. V roce 2006 byl v ČR přijat zákon o registrovaném partnerství – přístup společnosti se tak výrazně změnil (Pugnerová, Kvintová, 2016). Na tento posun, kdy různé minority dosáhly uznávaného postavení ve společnosti, upozorňují i někteří autoři disability studies a snaží se z této sociální praxe čerpat. Je to např. Rosemarie Garland-Thompson, Ellen Samuels, Tom Shakespeare, Robert McRuer či Susan M. Schweik a další.

² Autoři, z nichž čerpá tato kapitola, nejčastěji udávají příklady týkající se minority homosexuálů, imigrantů či romského etnika.

1.5.4 Mediální pojetí normy

Mezi různá pojetí normy řadíme i normu mediální. Ta má při vymezení normality značnou úlohu (Fischer, Škoda, 2014). Právě mediální pojetí normy je významné pro potřeby této dizertační práce.

Masmédia mohou žádoucím i nežádoucím způsobem ovlivňovat postoje lidí ve společnosti. Zobrazují určité věci jako žádoucí, atraktivní či standardní (Vágnerová, 2004; Fischer, Škoda, 2014; Pugnerová, Kvintová, 2016). Jejich vliv je nesmírně silný (Orel, 2016). Médii je často jako normální člověk předkládán krásný, štíhlý, zdravý, bohatý, šťastný atd. jedinec. Vyrovnat se mu není prakticky možné. Na tomto principu pracuje např. reklama (Fischer, Škoda, 2014). S odkazem na teorii *binárních opozic* (kapitola 1.5.6 *Jinakost*) je patrné, že pokud média nastavují normu na kategorie „krásný, štíhlý, zdravý, bohatý, šťastný atd.“ určují tak pozice jinakosti o to silněji. Tedy patřit do kategorie „ošklivý, tlustý, nemocný, chudý, nešťastný atd.“ nepovažujeme optikou mediálního obrazu (i společenského) za něco žádoucího či atraktivního.

Většinou se tedy jedná o reprezentaci spíše zidealizované reality, kdy je médii jako norma předkládán určitý vzor, symbol, který je proklamován za standard přesto, že se jedná o extremitu (Fischer, Škoda, 2014). Média mají především informativní funkci. Ne vždy je profesionalita s odborností či etikou kritériem rozhodujícím (Urban, Dubský, Bajura, 2012 in Pugnerová, Kvintová, 2016). V mnoha případech převažuje hledisko komerční, tedy ekonomické, (Pugnerová, Kvintová, 2016) a je důležité se zamýšlet nad vlastníky médií, nad tím, kdo je financuje, a jaký je pravděpodobně jeho cíl (Fischer, Škoda, 2014).

1.5.5 Jinakost

Porozumět podstatě „abnormality“ logicky předpokládá mít jasno o normalitě (Syřišťová, 1972). Normalita vždy existuje souběžně s „deviací“, protože „deviace“ (odchyly od normy) nepřestanou vznikat, dokud lidé (s postižením i bez něj) budou usilovat o normalitu (Waldschmidt, 2005 in Kolářová, 2012). Je přirozené, že zvláštnosti a výjimečnosti („abnormality“, „deviace“, jinakosti) vnímá veřejnost primárně jako zneklidňující, ohrožující či nebezpečné (Požár, 1997; Longmore, 2003).

Jinakost (*the Otherness*) je všeobecná myšlenka vyplývající z konceptu „*the Other*“ (jiní, druzí, ostatní, oni). Jádrem tohoto pojmu se pak odvíjí od pojetí „*outsidera*“ (ten, kdo nepatří do skupiny). Úspěšnost funkčních vztahů mezi skupinami lidí „s“ a bez „postižení“ spočívá ve schopnosti porozumět významům, které „druzí“ v rámci své společnosti produkují, což vyžaduje povznést se nad vlastní dosud nezpochybnitelný způsob života a referenční systém (Rozbicky, Ndege, 2012). Jinakost zaujímá hodnotící hledisko, které směřuje k utváření hranic. Reaguje na koncepci normy/normality či otázku ne/způsobivosti. Označení „druhý“ je hodnotícím aspektem, který ho klasifikuje a omezujícím způsobem určuje. Lze tedy tvrdit, že jinakost zahrnuje exkluzi a odmítnutí, ale zároveň je nedílnou součástí konstrukce identity lidí a skupinového sebevědomí (Pickering, 2001 in Sedláková, 2007).

O jinakosti lze hovořit jako o fenoménu, který se týká různých *binárních opozic* - *dis/ability* (Kolářová, 2012). Lidstvo se s *binaritami* jako postižení/nepostižení, nemoc/zdraví, slabost/síla atp. potýká prakticky odjakživa (Titzl, 1998). Koncept jinakosti je úzce spojen s pojmy identity a difference, kdy je identita chápána jako z části vymezená odlišností od jiného. Na základě *binárních opozic* je pak vystavěna hierarchie moci (Bauman, 1993), inkluze a exkluze. Jeden prvek z páru (nositel kladné identity – *ability*) nabývá moci a druhý se pak stává podřízeným druhým (*disability*) (Barker, 2006).

Dle modelu Kosofsky Sedwick (1990), který tato autorka používá pro dekonstrukci binárních konstruktů heterosexuality (A) a homosexuality (B), který lze dle Kolářové (2012) aplikovat i na vztah jedince bez postižení (*ability*) a s postižením (*disability*) lze o takto definovaném vztahu hovořit následovně: „*Vztahy mezi kategorií A (heterosexualita, zdatnost, zdraví) a kategorií B (homosexualita, nezpůsobivost, nemoc) nejsou symetrické – kategorie B je v tomto binárním vztahu v podřízeném, odvozeném postavení. Přitom ovšem 'ontologicky potvrzená' kategorie A 'významově závisí na své schopnosti podřít si a zároveň vyloučit kategorii B'. Která je vůči kategorii A zároveň „vnitřní i vnější“ (Kosofsky Sedwick, 1990, s. 10). Z tohoto komplikovaného stavu se odvíjí nestálost dominance v binární opozici: nadřazená kategorie A je současně závislá na tom, co si podřizuje a co vylučuje, tedy na B. Jinými slovy, významy kategorie a způsobilosti, zdraví, zdatnosti jsou neustále proměňovány a jejich náplň se odvozuje od jejich protikladu, tedy nezpůsobilosti, postižení, nemoci.“*

(Kolářová, 2012, s. 18) Waldschmidtová (2005) k tomu dodává, že když definujeme sami sebe jako normální, zároveň tím určujeme, kdo by ve srovnání s námi měl být pokládán za nenormálního.

1.5.6 Dekonstrukce jinakosti

Účinnost diskurzu závisí na tom, jak dobře dokáže argumentačně prezentovat své cíle. Musím se vymezit od diskurzu opačného, abych mohl prosadit své cíle. Abych mohl mluvit o *já* (tělesně způsobilém), musím jej odlišit od *druhého* (nezpůsobilého) (Goodley, 2011). S teorií o dekonstrukci, která je založena na tomto jednoduchém vztahu, přichází poststrukturalista Jacques Derrida (Derrida, Petříček, 1993; Derrida, 1998) již v roce 1967 (originální titul *De la grammatologie*). Dekonstruovat dle Derridy znamená rozebrat na díly či rozložit za účelem nalezení a předvedení předpokladu textu³ (v rámci této dizertační práce je zdrojovým materiálem, textem, narativní film). Dekonstrukce zahrnuje zejména odhalení hierarchických pojmových binárních opozic (dis/ability), jako jsou v tomto případě např. zdravý/nemocný, postižený/nepostižený, ne/způsobilý⁴ atp., které zaručují status a moc jistým pravdivostním tvrzením tak, že jednu část opozice vylučují a devalvují. Smyslem a cílem dekonstrukce je nejenom obrátit pořadí složek binárních opozic, ale také ukázat, jak jedna z druhé navzájem vyplývají. Dekonstrukce si klade za cíl poukazovat na slepá místa textů a nepřiznané předpoklady, na jejichž základě texty operují (Barker, 2004).

Jak tento koncept funguje v praxi? Označovanému (významu) rozumíme jen díky vztahu mezi dvěma nebo více označujícími (slovy nebo symboly⁵). Znak „nezpůsobilý“ nabývá významu skrze svůj kontrast se znakem „způsobilý“. Jeden nemůže existovat, aniž přímo poukazuje na existenci druhého. Zajímavostí je, že jeden

³ Dle základního axiomu kulturních studií je textem vše, co tvoří význam prostřednictvím praktik označování. Je to metafora ustavení významu uspořádání znaků do reprezentací. Patří sem tvorba významu pomocí obrazů, zvuků, předmětů a činností – ty jsou považovány za znakové systémy, které označují stejným základním mechanismem, jako jazyk - jsou to kulturní texty. Při analýze textu jde většinou o dekonstrukci procesů kulturního kódování, která má ukázat, že zdánlivá transparence významu je výsledkem kulturních zvyklostí. Texty jsou jakožto formy reprezentace polysémické. Mají množství možných a různých významů, které musí realizovat fiktivní čtenáři, kteří uvádějí slova a obrazy do života. Při analýze textu můžeme zkoumat, jak texty fungují, ale nemůžeme „vyčistit“, jak z nich vytváří význam publikum (Barker, 2004).

⁴ Běžně se tyto binární opozice zmiňují v binaritách jako muž/žena, černý/bílý, realita/zdání, příroda/kultura, atp.

⁵ Za symboly v kontextu dizertační práce považujeme symboly, které produkuje vizuálně auditivní médium, tedy narativní film. Ten je označujícím principem.

není jasně vyjádřen, zatímco druhý ano (o „vidících“ nikdo nemluví, jsou všude, zatímco na „nevidomé“ se ukazuje, jejich nevidomost se definuje a popisuje – do těla se jim *vpisuje*). Moc se tedy uplatňuje na základě prosazování *ability* (zdraví, nepostižení, zdatnosti atp.) na úkor *disability* (nemoci, postižení, nezpůsobilosti atp.). Úkolem dekonstrukce je tedy tyto binární opozice „rozlamovat“ a ptát se, jak prestiž jedné ze složek vzrostla skrze srovnání s druhou. Odhalit skryté referenty, ve vztahu, k nimž je jeden člen opozice vyzdvihován, zatímco druhý je shledáván nedostačujícím, a ukazovat, že pro jedno ani pro druhé nelze najít oporu v biologii, přírodě či racionalitě (Goodley, 2011).

TABLE 4.1 The binarisation of everyday life

<i>The Same ...</i>	<i>... and his many Others</i>
Able	Disabled
Hetero	Homo
Life	(Slow) Death
Capitalism	Socialism
Canonic	Noncanonic
Public	Private
Population	Individual
Recognised	Negated
Reason	Passion
White	Black
Health	Illness
Human	Animal
Same	Different
Adult	Child
Disciplined	Terrorist
Majority	Minority
Masculine	Feminine
Art	Kitsch
Utopia	Apocalypse
Active	Passive
Science	Story
Voluntarity	Addiction
Old	New

Obrázek č. 2: Každodenní binarizace (Goodley, 2014, s. 59).

Jinak řečeno, principy této dizertační práce vycházejí ze snahy dekonstruovat české hrané filmy s tematikou zdravotního postižení. V rámci tematické analýzy poukazovat na binární opozice mentálně zdatný/postižený atp. A prostřednictvím deskripce a analýzy upozornit na mechanismy, skrze něž dominantní složka binární opozice (*ability*) může devalvovat (či nikoliv) podřízenou složku (*disability*), a to zejména

prostřednictvím odkazování ke stereotypům, které jsou s lidmi s postižením spjaty a které jsou iracionální.

1.6 Reprezentace reality v médiích

Výchozí filozoficko-teoretickou platformou pro vnímání filmu jako média, které se může významným způsobem podílet na utváření reprezentace reality týkající se lidí se zdravotním postižením, je teorie sociálního konstrukcionismu. Představitelé sociálního konstrukcionismu upozorňují na to, že naše poznání různých aspektů lidské existence (např. sociální role člověka se zdravotním postižením, jeho identita či vzory chování) jsou determinovány společenskými strukturami a ideologiemi, které utvářejí náš život a to, jak tyto aspekty chápeme. Základní myšlenkou není popření existence daností, nýbrž to, že význam těchto daností se mění zejména v důsledku společenských vlivů (Skorunka, 2009; Berger, Luckmann, 1999). Prostřednictvím této optiky je zdůrazňováno kulturně a historicky specifické vytváření kategorií a jevů nesoucích význam. Z pohledu konstrukcionismu je osobnost kulturní proměnnou, protože východiska, která určují materiál pro tvorbu osobnosti, jsou jazyky a kulturní praktiky v určitém čase a prostoru (Barker, 2006). Jde tedy o pohled na zdravotní postižení nikoliv jen jako na biologický aspekt přírody, ale také jako na produkt kulturních a společenských sil (tedy reprezentace reality v médiích).

Pojem „reprezentace“ (*repraesentare*) se objevil již v antice u starých Římanů, kteří tohoto výrazu užívali doslovně, za účelem zpřítomnění něčeho dříve nepřítomného nebo ztělesnění abstrakce objektem (např. ztělesnění odvahy v kamenné tváři sochy (Pitkin, 1967). Významová jednotnost slova „reprezentace“ v průběhu staletí kolísala, až se koncem 19. a počátkem 20. století s nástupem sémiotiky znovuustálilo původní pojetí ve smyslu zastupování abstraktního konkrétním. V současnosti hovoříme o tzv. reprezentaci reality (Reifová, 2004).

Jedná se o způsob uchopování skutečnosti prostřednictvím znakového systému (kódu) zejména prostřednictvím přirozeného jazyka. Funkcí reprezentace je přenesení něčeho minulého či nepřítomného do přítomnosti (znovuzpřítomnění, re-representování). V rámci procesu reprezentace získává realita význam a zároveň je tímto uchopením skutečnosti vždy konstruována (vytvořena) její určitá verze, jenž se odvíjí od reprezentačního kódu, který prostřednictvím znaků rozděluje původní celistvou

skutečnost (Reifová, 2004). V současnosti jsou jedním z nejmocnějších sociálních aktérů, kteří se angažují v oblasti interpretování, definování a zároveň vytváření či konstruování reality, masová média. Vznik reality v masových médiích probíhá za účasti publika, které koordinuje skutečnosti s mediálními významy. Úseky skutečnosti, které jsou stvrzeny mediálními významy, pak dostávají status skutečnosti. „*Realita podléhá permanentnímu procesu srovnávání s mediální produkcí a bloky skutečnosti, které nemají mediální předobraz z kategorie „skutečnost“, vypadávají, nejsou registrovány, není jim připsán status reality*“ (Reifová, 2004, s. 107).

Hall rozlišuje tři teorie reprezentace reality. Teorii konstrukcionistickou, intencionální a reflexivní (Hall, 1997). Pro účely této dizertační práce je stěžejní teorie konstrukcionistická, která je základem pro postmoderní diskuzi o vztahu masových médií a jejich možnosti zobrazovat skutečnost (realitu). Dle této teorie nezprostředkovaný přístup k holé skutečnosti není možný a vždy se setkáváme s realitou, která je zprostředkována nějakým kódem. Konstrukcionistická teorie reprezentace reality hovoří o konstrukci skutečnosti v masových médiích, která je nevyhnutelná a je výsledkem systémů reprezentace (Reifová, 2004).

Reprezentace lze definovat jako konkrétní podoby zobrazené abstraktní formou (Hartley, 2002), jako zpřítomnění něčeho, co tu teď není (skutečnost), pomocí jiné formy (obraz). Některé jsou banální a nekontroverzní, spousta z nich zasahuje do kulturního a politického života. Kromě výše uvedeného reprezentace nevyhnutelně zahrnují proces výběru, v rámci kterého jsou některá označení preferována před ostatními. V tomto ohledu je důležité, jakým způsobem je zmiňovaný koncept, tj. fenomén zdravotního postižení, zastoupen ve sdělovacích prostředcích, filmech nebo dokonce v běžné konverzaci (Hartley, 2002).

Reprezentace působí zkreslujícím dojmem ve třech zásadních ohledech. Reprezentace **opomíjejí**, protože nelze zachytit veškerý aspekt věcí, které zastupují. Dále už z podstaty zobrazení **deformují**, protože dva lidé nikdy nevidí situaci naprosto identicky. A nakonec už samotná zástupná funkce reprezentací **zkresluje**, protože nutně zahrnuje proces překladu – reprezentace je přijata do systému kódů, které jí tvoří. To vše předchází jakémukoliv vědomému, či nevědomému ideologickému zkreslení (Richardson, 2010). Takto můžeme uvažovat o procesu zobrazení člověka se zdravotním postižením ve filmu jako o něčem, co je již z podstaty samotné

reprezentace nutně záležitost neúplná, výběrová a zkreslující. Reprezentace bývá odsuzována pro své účinky zobrazovat „určitý“ svět „určitým“ způsobem. To pak znamená vnučovat publiku zavádějící vizi věcí, kdy se jednotlivci nemohou dobrat poznání vlastních skutečných životních podmínek, skutečné situace, v níž žijí, a skutečných vztahů, které určují chod společnosti (Casetti, 2008).

1.6.1 Mýty, stereotypy a předsudky o lidech se zdravotním postižením

Zdravotní postižení se pro svou snadnou vnější identifikaci stalo „vděčným“ námětem pro řadu lidových mýtů, knižních zpracování a později i filmových děl. Lidé s postižením se po staletí museli vyrovnávat se soudy a přesvědčeními, které vůči nim byly produkovány (Michalík, 2013a). Dle Michalíka (2013a) se tyto představy postupem času nashromáždily, lépe řečeno, byly lidem se zdravotním postižením „nashromážděny“. Podobně se k dané problematice vyjadřuje i Goodley (2011), když tvrdí, že jinakost je lidem se zdravotním postižením majoritní společností „vписována do těl“, a to na základě procesu označování.

Předsudky, stereotypy a mýty týkající se zdravotního postižení většinou nejsou v literatuře blíže definovány, nicméně spolu úzce souvisejí. Obecně lze říci, že se jedná o ustálené vzorce přístupů k jinakosti, které jsou založeny na předem daných iracionálních soudech, jež se ustanovily v průběhu doby a mají tendenci se opakovat.

V případě, že budeme blíže specifikovat tyto jednotlivé mechanismy, lze tvrdit, že za mýtus je označováno obecně symbolické vyprávění, které nemá autora a je předáváno v procesu komunikace v rámci dané kultury. Věnuje se existenciálním otázkám jako jejich předem připravený zdroj rozřešení. Za tyto otázky lze považovat zrození, smrt, přežití, smysl života, základní hodnoty dané kultury apod. (Reifová, 2004). Jedním z nejvýznamnějších teoretiků mýtu byl Lévi-Strauss. Dle něj jsou mýty univerzální odvěké motivy nabývající v různých kulturách různých realizací. Mýty nejsou tvořeny lidmi, ale naopak mýtus „tvoří“ člověka, dalece jej předchází a tvoří základnu, z níž nevědomky čerpá odpovědi ještě předem, než si položí otázky, které k daným odpovědím přísluší (Lévi-Strauss, 1963).

Pro potřeby této práce je důležitější pojetí mýtu Rolanda Barthese, které není antropologické, ale sémiotické. Zaměřuje se na systém mýtu (mytologii), který produkuje kapitalistická společnost, aby obhájila sebe samu. Barthes vychází z toho,

že mýty neexistují od pradávna, ale jsou tvořeny z mocenských pozic (institucemi, jako např. politika, školství, či média). Tyto legitimizace jsou chápány jako přirozené, což je proces, který označuje za *naturalizaci*. Na základě korespondence *označujícího* (ability) a *označovaného* (disability) pak vzniká výsledný mýtus „*ve smyslu ideologie jako soustavy idejí a praktik, která je výrazem hodnot či zájmů dominantních společenských skupin a napomáhá zachovávat a reprodukovat stávající strukturu mocenských vztahů.*“ (Barthes, 1972 in Reifová, 2004 s. 157)

Oproti tomu předsudky a stereotypy jsou definovány podobně. Keller (1996) uvádí, že předsudek je specifickým druhem stereotypu. Stereotyp pak má obvykle podobu ustálené představy konstruované podle daného vzorce do schematického obrazu, který třídí lidi na typy (Barker, 2006). Proces typizace je základní způsob vytváření významu, který nám napomáhá při orientaci v okolním světě. Typ lze chápat jako jednoduchou, snadno zapamatovatelnou a uchopitelnou, široce rozpoznatelnou a minimálně proměnlivou charakteristiku založenou na několika zdůrazněných znacích. Stereotyp lze tedy vnímat jako redukující element, který určuje osobám základní charakteristiky, jež jsou dané jako fixní a naturalizované, i když jsou to kulturně definované kategorie (Sedláková, 2007, Kosek, 2011). Stereotypy jsou šablonovité způsoby vnímání a posuzování toho, k čemu se vztahují, přičemž nejsou přímou zkušeností člověka. Jsou přebírány a udržovány na základě tradice (Nakonečný, 1997 in Michalík, 2013a) a zastupují určitou názorovou vyhraněnost a předpojatost, zpravidla zahrnující negativní postoj (Blažek, Olmrová, 1985 in Michalík, 2013a).

Dále stereotyp klasifikuje a využívá princip rozdělování. Vytyčuje hranice mezi kategoriemi „*My*“ (ability) a „*Oni*“ (disability). Stereotypy tak redukují, *esencializují*, *naturalizují* a *fixují diferenci* (Hall, 1997). Jednou z vlastností stereotypu je to, že naznačuje univerzální charakteristiky, které reprezentují vše, co jedinec s postižením je nebo být může. Obvykle zahrnuje přiřazení negativních rysů lidem, kteří jsou „jiní, než my“ (oškliví, tlustí, nemocní, chudí, nešťastní, postižení atp.), tudíž využívá moc. Tento aspekt je produkován zejména vůči roli, kterou hraje stereotypizace v souvislosti s exkluzí „odlišného“ („postiženého“) ze sociálního, symbolického a morálního řádu, jelikož se vztahuje většinou na ty, kteří byli vyloučeni z řádu „normálních“ věcí (Barker, 2006).

Předsudek či stereotyp však může nabývat i kladných významů (Michalík, 2013a; Hrubešová, 2016). Michalík (2013a) rozděluje a blíže specifikuje předsudky vůči lidem se zdravotním postižením na kladné (ochranitelské, idealizující, heroizující) a záporné (podceňující, odmítavé, zavrhuující). Dalo by se říci, že kladné stereotypy mohou mít na osoby se zdravotním postižením pozitivní dopad. Kolářová (2012) reprezentuje pohled disability studies, kdy tvrdí, že zdánlivě pozitivní hodnocení v podstatě stále utvrzují a reprodukují stigma *alterity*. Obdivné vzhlížení k „postiženým“ jako k hrdinům a hrdinkám, kteří neúnavně překonávají svůj osud, je druhou tváří abjekce a jistoty, že „postižení“ nejsme „My“. Jednoduše řečeno, ač záporné, či kladné, stále jsou to předsudky, stereotypy a mýty, které nemají racionální základ.

Dle Wolfensbergera (1975 in Šiška, 2005), který hovoří o předsudcích vůči lidem s mentálním postižením, nejsou negativní stereotypní představy jen výlučně záležitostí laické veřejnosti. Tyto předsudky mohou mít kořeny i v odborně vědeckých mýtech.

Wolfensberger dále uvádí převládající percepce sociální role lidí s mentálním postižením:

Sub-humánní bytost

Příklad: Eduard Sequine-„otec“ vzdělávání idiotů považoval vzdělávání za prostředek k jejich osvobození z animálního stádia.

Neposkvrněný hříchem

Příklad: Historie dokazuje, že lidé s mentálním postižením jsou považováni za ty, kteří se nedopustili prvotního hříchu a mají zvláštní vztah k božstvu jako kompenzaci jejich postižení.

Nemocný

Příklad: Medicínský model postižení převažoval zejména v první polovině dvacátého století. Za nejvhodnější místo pro lidi s postižením byly považovány léčebny a nemocnice.

Věčné dítě

Příklad: Asi nejvíce zakořeněná percepce. V určitém smyslu tato percepce brání lidem s mentálním postižením, aby dospěli. Důkazem infantilizace jedince s mentálním postižením v ústavním zařízení může být dětská dekorace jeho pokoje.

Objekt posměchu

Příklad: Existují historické důkazy o využívání lidí s mentálním postižením jako „šašků“ pro veřejné obveselení.

Objekt lítosti a záležitost charity

Příklad: Lidé s mentálním postižením vzbuzují lítost a potřebují charitativní péči – jejich problémy ať řeší charita.

Nebezpečí/postrach veřejnosti

Příklad: Během procesu deinstitucionalizace (transformace v sociálních službách) přecházejí lidé s mentálním postižením do komunitního prostředí. Zde však nebývají kladně přijímáni. Sousedé mají navíc strach ze snížení tržní hodnoty jejich nemovitosti.

(Wolfensberger, 1972 in Šiška, 2005)

1.6.2 Reprezentace zdravotního postižení ve filmu

Vzhledem ke specifickému pojetí produkce předsudků, mýtů a stereotypizací médií v rámci procesu reprezentace (Hall, 1997; Hartley, 2002; Reifová, 2004; Barker, 2006; Casetti, 2008; Richardson, 2010), považujeme za vhodné hovořit právě o pozitivních či negativních reprezentacích zdravotního postižení ve filmu.

Z hlediska vývoje procesu zobrazování osob se zdravotním postižením v literatuře a filmu lze hovořit o autorech, kteří se prvotně zabývali zobrazováním negativních reprezentací (*Negative Imagery*). Poukazovali tak na „omezující“ prvky v příbězích o zdravotním postižení, které pomáhají vytvářet nekompromisní veřejné mínění o omezených možnostech osob s disabilitou. Mezi takto orientované teoretiky patří například Kriegel, Kent či Longmore. Na „školu negativního zobrazování“ navazuje

sociální realismus (*Social Realism*), který akcentuje to, že je třeba čelit zavádějícím postojům vůči lidem s disabilitou, jako je vyhledávání stereotypů. Sociální realismus klade důraz na realistická zobrazování osob se zdravotním postižením a analýzu praxe srovnávání fiktivních a zkrešených obrazů, protože samotná kritika vyžaduje zároveň i více přijatelných reprezentací. Svou úlohu v problematice zobrazování osob se zdravotním postižením v literatuře či filmu hraje i nový historismus (*New Historicism*), který se zaměřuje na odkrývání těchto obrazů z antropologického hlediska, které by mohlo pomoci rekonstruovat názor daného období na lidskou jinakost. Příběhy poskytují víc, než kulturní přehlížení a vysvětlují paradigmaty, která odhalují sociální původ výskytu postižení ve světě. Dále je v rámci dané problematiky zkoumán samotný podíl osob s disabilitou na interpretaci obrazů zdravotního postižení (*Biographical Criticism*). Nakonec se vývoj zobrazování těchto osob ubírá směrem ke konceptu přechodné *reapropriace* (*Transgressive Reappropriation*). Tato se vymezuje proti tendenci odborníků zaměřovat se na přemíru hyperbolických významů, které vkládají do postav se zdravotním postižením, namísto toho, aby věnovali pozornost sociálnímu vyloučení, vůči kterému by měli svým bádáním bojovat. Reapropriace je v tomto ohledu vnímána jako kulturní proces, kdy jsou záměrně kultivovány termíny nebo artefakty, které měly pro skupinu doposud pejorativní významy. V dané teorii je postižení vnímáno jako prostředek k odhalení extrémů politického vlivu (Mitchell, Snyder, 2000).

Dále předkládáme některé negativní reprezentace týkající se lidí s postižením, které se vyskytují v americkém filmu a televizi (Longmore, 2003, s. 131–146):

„Deformita těla symbolizuje deformitu duše; Disabilita je trestem za zlo; Osoby s disabilitou jsou nešťastné ze svého ‚osudu‘; Osoby s disabilitou nesnášejí lidi ‚nepostižené‘ a kdyby mohly, zneškodnily by je; Lidé s disabilitou jsou jako ‚monstra‘; Disabilita jako ztráta lidskosti jedince; Člověk s disabilitou jako tragická oběť osudu; Jediným vysvobozením pro jedince s disabilitou je smrt – lepší je být mrtvý, než postižený; Disabilita jako celková fyzická závislost, která zbavuje jedince autonomie a sebeurčení; Člověk s disabilitou je vyloučen na okraj společnosti; Emocionální, morální a finanční ‚neschopnost‘ osob s těžkou disabilitou; Člověk s disabilitou jako nepřizpůsobivý jedinec; Disabilita je problém psychologický, záležitost sebepřijetí a emočního nastavení; Člověk s disabilitou by měl překonávat sám sebe, tedy nejen své fyzické postižení, ale i jeho emocionální důsledky; Úspěch či neúspěch v soužití

s disabilitou plyne téměř výhradně z emocionálních možností, odvahy a charakteru jedince; Disabilita jako individuální, nikoliv sociální problém; Lidé s disabilitou jako osoby sexuálně deviantní, ba dokonce nebezpeční, asexuální nebo sexuálně neschopní jedinci, ať už fyzicky nebo emocionálně.“

Některé mýty týkající se lidí se zdravotním postižením, které se mohou promítat do filmové tvorby skrze proces mediální reprezentace, zmiňují i speciální pedagogové. Např. Pastieriková, Regec, 2012 (in Regec, Stejskalová, 2012) uvádějí některé mýty o lidech s mentálním postižením či mýty o lidech se zdravotním postižením obecně předkládá i Stejskalová (Stejskalová, 2012, s. 43 in Regec, Stejskalová, 2012):

„Všichni nevidomí vidí pouze tmu, respektive nevidí vůbec nic; Neslyšící působí/jsou jako mentálně postižení; Vozíčkáři jsou vždy i mentálně postižení; Všichni autisté jsou jako 'Rainman' – géniové v určité oblasti; Nevidomí mají vrozeně lepší hmat, čich a sluch; Koktavost vzniká leknutím (např. z Mikuláše a čerta) a když se koktavý soustředí, může mluvit úplně normálně; Poruchy řeči jsou vždy příznakem mentálního postižení; Tělesné postižení vzniká po autonehodách (a priori se nepředpokládá vrozené postižení); Člověk používající bílou hůl vůbec nic nevidí; Mentálně postižení jsou asexuální; Všichni nevidomí mají výborný hudební sluch; Všichni neslyšící jsou němí; Autisté mají výjimečné schopnosti; Osobám nevidomým nezáleží na vzhledu, příp. se nedokáží o svůj zevnějšek postarat; Při komunikaci s nevidomým se vyhýbáme slovům 'vidět', 'podívat se', 'koukat' atd.; Znakový jazyk je jako pantomima, není to plnohodnotný jazyk; Tělesně postižení nemohou mít děti; Na sluchově postižené musíme mluvit hlasitě až křičet; Mentálně postižení mluví hlasitěji; Dospělí lidé s mentálním postižením jsou jako děti; Tělesně postižení jsou pouze vozíčkáři; Člověk s postižením je vždy vděčný za jakoukoliv pomoc, jinak je zcela závislý na svém okolí atd.“

V českém hraném filmu se taktéž vyskytují některé stereotypy, které byly dohledány na základě obsahové analýzy v rámci iniciální kritériální analýzy. Ta byla první fází výzkumu této práce a měla za cíl vyhledat, analyzovat, sumarizovat a následně sestavit seznam českých hraných filmů s tematikou zdravotního postižení v rozmezí období let 1898–1993 (Hrubešová, 2016). Jsou to pozitivní re/prezentace: *„Člověk s disabilitou je důležitý pro svou rodinu či okolí; 'Postižená' je společnost, ne člověk s disabilitou; Člověk s disabilitou je atraktivní a přitažlivý, může mít milostný vztah, prožívat lásku; Život s disabilitou může být kvalitní; Člověk s disabilitou je samostatný.“*

I negativní re/prezentace zdravotního postižení: *„Člověk s disabilitou jako předmět péče; Člověk s disabilitou jako tragická oběť osudu; Sociální exkluze: člověk s disabilitou je osamělý; Disabilita jako záruka ztráty partnerského vztahu; Jediným vysvobozením pro jedince s disabilitou je smrt: lepší je být mrtvý, než postižený; Člověk s disabilitou jako přítěž pro okolí, rodinu nebo je okolím či rodinou zneužíván; Povinná tělesná zdatnost: disabilita jako záruka ztráty zaměstnání, pracovní pozice, odolnosti, a pevného zdraví; Disabilita jako trest a následný prostředek k transformaci osobnosti; Zázračné uzdravení: disabilita je psychologický problém, záležitost sebezpřijetí a emočního nastavení; Sebeobětování se; Sexuální deviace člověka s disabilitou; Genetická podmíněnost disability; Kompenzace disability mimořádným nadáním; Člověk s disabilitou obětí manipulace; Člověk s disabilitou žije v chudobě; Disabilita je důsledek špatného rodinného zázemí.“*

Z výše zmíněného je patrné, že negativní reprezentace zdravotního postižení v českém hraném filmu dominují.

V momentě, kdy zkoumáme obrazy osob se zdravotním postižením ve filmu, setkáváme se s dvěma pozoruhodnými skutečnostmi. Za prvé, objevují se zde stovky postav s různými druhy postižení – hrůzostrašné „příšery“, „zmrzačení“ zločinci, váleční veteráni se zdravotním postižením, ústřední postavy seriálu, které jsou dočasně „postižené“ v rámci jedné epizody, „nevidomí“ detektivové, osoby se zdravotním postižením, které jsou oběťmi darebáků nebo animované postavičky, jako je „koktavé“ prasátko Porky nebo Dopey (trpaslík) s mentálním postižením. Druhým zarážejícím faktem je to, jak přehlízíme tento častý výskyt zobrazování postav v masmédiích a zároveň tyto obrazy absorbujeme do našeho vědomí (Longmore, 2003).

Televize a film nám nabízejí rychlá a jednoduchá řešení. Říkají nám, že problém není tak bolestivý, ohromující nebo neovladatelný, často pak, že se netýká nás, ale někoho jiného. To, čeho se obáváme, obvykle stigmatizujeme, vyhýbáme se tomu nebo se to snažíme zničit. Populární zábava líčí znaky zdravotního postižení se zřetelem na tyto obavy a předsudky nebo je řeší nepřímo (tamtéž).

„Není žádného úniku. Filmy odhalují naše obavy bez toho, aniž by je nechaly volně plynout, a nutí nás na ně nahlížet příliš úzce. (...) Vypadá to, že nám stačí, pokud film prostě dramatizuje naše poloutajené obavy a spory v příběhu, a umožňuje jim jejich

stručné, špatně maskované předvedení... Zábava (v tomto případě) není, jak jsme si mysleli, únikem od našich problémů, prostředkem k zapomínání, ale je spíše přeskupením našich problémů do tvaru, který je krotí, který je rozptyluje na okraj naší pozornosti.“ (Wood, 1975 in Longmore, 2003, s. 132)

Části této kapitoly byly publikovány v pracích:

HRUBEŠOVÁ, I. Sociální role člověka se zdravotním postižením mediálně konstruovaná: teorie re/prezentace zdravotního postižení ve filmové tvorbě. In: CHRASTINA, J. et al. 2016. *Percepce subjektivního dopadu zdravotního postižení / přítomnosti chronického onemocnění a pojetí zdravotního uvědomění a gramotnosti – výzkumy, teorie a jejich využití v práci s klientem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4888-6.

HRUBEŠOVÁ, I. 2016. Působení sociálního prostředí na kvalitu života lidí s disabilitou: film jako zdroj možných stereotypních zobrazení a představ. In LUDÍKOVÁ, L. a kol. *Vybrané faktory ovlivňující kvalitu života osob se speciálními potřebami*. Univerzita Palackého Olomouc, 2016. ISBN 978-80-244-5059-9.

2 SOUČASNÝ STAV ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY

Problematice filmové reprezentace osob se zdravotním postižením se odborníci věnují od počátku 80. let 20. století (Norden 1994 in Jones, Wear, Friedman, 2014). V počátečních fázích zájmu o tento fenomén je patrná tendence k vyhledávání charakteristik a stereotypizací, které mohou významným způsobem ovlivnit veřejné mínění o osobách se zdravotním postižením (Safran, 1998a; Mitchell, Snyder, 2000; Longmore, 2003). V současnosti se odborná veřejnost soustředí spíše na dekonstrukci mechanismů, které na společnost skrze média v tomto ohledu působí (Norden, 2014). V této části práce bylo využito přístupu analýzy literatury s cílem přiblížit současné teoretické a metodologické koncepty, které se snaží o reartikulaci dosavadního pojetí problematiky studií o postižení. Tyto koncepty jsou prezentovány s přihlédnutím k aktuálnímu vnímání společnosti, jako konzumní kultury masmédií.

2.1 Kvantitativní studie (analýza) vztahující se k zobrazení disability ve filmu

Kvantitativní studie o zobrazení zdravotního postižení ve filmu jsou limitovány svou četností i šíří analyzovaného obsahu (Safran, 1998b) a byly publikovány Byrdem et al., a to v pramenech, které podléhají zejména medicínskému paradigmatu, jako je např. *Journal of Rehabilitation* a *International Journal of Rehabilitation Research* (Byrd, 1989; Byrd, Elliott, 1985, 1988; Byrd, Pipes, 1981; Norden, 2014).

Předmětem zkoumání prvních kvantitativních zahraničních studií byly snímky z období let 1977–1988, které reflektoval časopis *Monthly Film Bulletin* (měsíčník, který vydával Britský filmový institut v období let 1934–1991, poté byl sloučen s periodikem *Sight&Sound*, jež je Britským filmovým institutem produkován do současnosti).

V první studii, která se zabývala obdobím let 1977–1979, bylo z 287 filmů dohledáno 33 snímků (11,5 %) s tematikou zobrazení zdravotního postižení v kategoriích duševní porucha, alkoholová závislost a drogová závislost (s nejvyšší četností zastoupení), narušená komunikační schopnost, sluchové postižení, zrakové postižení, tělesné postižení a mentální postižení (Byrd, Pipes, 1981 in Safran, 1998b).

Tato studie byla v roce 1985 aktualizována a rozšířena na období let 1976–1983. Z vybraných 1051 snímků čítalo 11,5 % zobrazení zdravotního postižení. Nejvíce

zde byla zastoupena kategorie duševní porucha (43,5 %), dále smyslové postižení (13 %), drogová závislost (11,7 %) a neuromuskulární onemocnění (9,7 %), z čehož dvě třetiny byly zastoupeny postavami mužského pohlaví (Byrd, Elliott, 1985). Autoři této studie předpokládají, že vysoká četnost reprezentace duševních poruch souvisí s rozvojem žánru akčních filmů, které vyvolávají napětí. Tyto postavy definují jako „psychotické zabijáky“ („psychotic killers“).

Byrd v roce 1989 navázal na předchozí bádání svou studií *A Study of Specific Characteristics of Characters with Disability in Film* a rozšířil zkoumané období o rozmezí let 1986–1988. V tomto období bylo ve filmech reprezentováno celkem 67 obrazů zdravotního postižení v 53 snímcích (17,5 %), z celkového počtu 302. Více jak polovinu reprezentací zdravotního postižení zastupovaly postavy v hlavních rolích. Ve třech čtvrtinách případů se jednalo o muže, přibližně tři čtvrtiny zobrazených reprezentací představovaly osoby, které vykazovaly známky „abnormální“ osobnosti, více jak polovina byla viktimizována a méně než jeden z pěti byl označen za postavu „hrdiny“. Byrd charakterizoval nejčastější zobrazení člověka se zdravotním postižením ve filmu jako muže středního věku závislého na návykových látkách, s poruchou osobnosti, který je viktimizovaný, nezaměstnaný a pochází ze střední třídy. Za pozitivní reprezentaci pak autor studie považoval to, že zobrazované osoby reprezentující zdravotní postižení ve filmu často žily v komunitě, byl jim „přířknut“ charakter hlavního hrdiny, byly součástí rodiny a zároveň byly přijímány do širšího okruhu společnosti (Byrd, 1989 in Safran 1998b).

Safran sledoval i rozsáhlejší období let, a to 1927–1996 (výběr filmů specifikoval na základě snímků oceněných *Academy Awards*, jejíž počátky sahají k roku 1927). Za analytické kategorie zvolil duševní poruchu (53,8 %), tělesné postižení (19,8 %), smyslové postižení (15,4 %), mentální postižení, (7,7 %) a autismus (4 %). Z toho jen 2,6 % filmů bylo natočeno v období let 1927–1939. Zvýšená četnost zobrazení zdravotního postižení se objevuje od 70. let 20. století. Snímky, jejichž hlavním tématem je problematika disability, je z celkového počtu 16,7 %.

V roce 2007 vznikla analytická studie *Mediální prezentace lidí se zdravotním postižením* (Krhutová, 2007) se zaměřením na analýzu pojmů byla zpracována *Institutem sociologie handicapu* (INSH) od června do prosince 2007 na základě zadání *Národní rady osob se zdravotním postižením ČR*. V rámci této studie bylo zjištěno

např., že nejčastějším tématem novinových článků je zaměstnávání osob se zdravotním postižením (n = 415), dále sociální věci (n = 259) a bariéry prostředí (n = 172). Nejméně reflektovaným tématem byla služba dopravních spojů (n = 14). Nejčastěji byl užíván pojem zdravotně postižený (n = 646), dále přímé označení (vozíčkář, nevidomý, neslyšící, ...) (n = 495) a člověk se zdravotním postižením (n = 410).

2.2 Kvalitativní studie (analýza) vztahující se k zobrazení disability ve filmu

Výběr předkládaných kvalitativních studií, které se soustředí na zobrazení disability ve filmu nepodléhá tradičním analytickým metodám používaným v oboru filmových studií, ale využívají metod výzkumu médií (Sedláková, 2014; Trampota, Vojtěchovská, 2010) či těží přímo z teorií významných autorů.

Studie *Empowering images or preserved stereotypes: Representations of disability in contemporary film comedies* (Ljuslinder, 2014). Využívá metody analýzy diskurzu, která se odvíjí od teorie Laclau, Mouffe (1985). Diskurz je v tomto smyslu pojímán jako částečný způsob vyjádření reality světa, přičemž každá realita má svoje vlastní označení, které dostává význam dle toho, jak je toto označení propojeno s ostatními. Například v momentě, kdy je „postižení“ spojováno s „nedostatkem“, tvoří toto spojení jiný význam, než pokud je „postižení“ spojováno třeba s „nezávislostí“. Tento proces propojování významů se nazývá „artikulace“. Tvorba stejných významů je platná v rámci určitého diskurzu. V souladu s danou teorií lze zjistit, do jaké míry analýza diskurzu umožňuje referovat o tom, jak reprezentace na mikroúrovni podporuje či napadá kulturní představy o makroúrovni. Autor článku pak v tomto duchu analyzuje 3 filmy, *Ego* (2013), *The Art of Negative Thinking* (2006) a *The Untouchables* (2011).

Diplomová práce s názvem *Identity Constructions of People with Disability in German film* (Geyer, 2014) zkoumá konstrukci identity lidí se smyslovým postižením v německém filmu. A to na základě teorie Foucaulta o mechanismech sociální exkluze a konstrukce kategorií normy a abnormality.

Studie s názvem *Madness and Disability in Contemporary Chinese Film* (Knight, 2006) zkoumá snímky *Sons* (1996) a *The Common People* (1998) v kontextu bioetiky a lékařské etiky. Autorka tvrdí, že filmy líčí psychickou i fyzickou bolest způsobem,

který odmítá oddělení biologických dispozic od kulturních mechanismů. Filmy nabízejí podnět k diskuzi o biomedicínské problematice a přispívají k interkulturnímu pohledu na konstrukt zdravotního postižení.

Studie *Disability in African Films: A Semiotic analysis* (Devlieger, Coster, 2009) se věnuje analýze snímků z pohledu témat sexuální dysfunkce, albinismu, zrakového, sluchového a tělesného postižení. Je zde analyzován kontext, stigmatizace a důsledky dopadu zdravotního postižení na život lidí prostřednictvím sémiotické analýzy.

Ve studii *Representations of psychiatric disability in fifty years of hollywood film: An ethnographic content analysis* (Levers, 2001) jsou zkoumány stereotypy týkající se psychického postižení, především negativní „obrazy šílenství“. Tato studie volí multimodální přístup metodologické triangulace. Využívá postupů etnografie, případové studie a etnografické obsahové analýzy.

2.3 Literatura a prameny (analýza) vztahující se k zobrazení disability ve filmu

Vzhledem k rozsahu tématu se tato část práce zaměřuje na zahraniční literaturu, která se vztahuje k zobrazování zdravotního postižení ve filmu a české zdroje související s konceptem disability studies (literatura k disability studies je součástí seznamu bibliografických citací na konci předkládané práce, zde není v důsledku nedostatku prostoru blíže popsána).

Images of Idiocy: The Idiot Figure in Modern Fiction and Film (Hallivell, 2004) je publikace, ve které je sledováno pojetí mentálního postižení a jeho vývoj v devatenáctém a dvacátém století jak v beletrii, tak ve filmu. Hallivell se zde věnuje literárním a filmovým obrazům figury „idiota“ a stručně nastiňuje historický vývoj tohoto fenoménu v době osvícenství a romantického viktoriánského období.

Images of Disability on Television (Cumberbatch, Negrine, 1992) je věnována zejména procesu produkování obrazů „postižení“ v americké a britské televizi, jak ve faktálních, tak fikčních pořadech. Autoři Cumberbatch a Negrine zde prezentují svůj výzkum, který je založen na podrobné analýze obsahu programů a snaží se objasnit, jaká je četnost zobrazení fenoménu disability a jak je reprezentována.

Publikace Nordena *The Cinema of Isolation: A History of Physical Disability in the Movies* (Norden, 1994), ve které autor zkoumá stovky Hollywoodských filmů a dokazuje na nich, že filmaři se často snaží osoby s postižením postavit do pozice lidí, kteří si zaslouží být vyčleněni na okraj společnosti, se zaměřuje se na postoje společnosti a předsudky vůči osobám s tělesným postižením.

Další publikace – *Why I Burned My Book And Other Essays On Disability* (Longmore, 2003) – se věnuje problematice postižení v různých oblastech, dotýká se i filmového zpracování (a to v šesté a sedmé kapitole). První ze zmiňovaných dvou kapitol, *Film reviews*, je věnována třem reprezentativním filmům osmdesátých let dvacátého století – *Whose Life Is It, Anyway?* (1981), *Mask* (1985) a *My Left Foot* (1989). Longmore publikuje tři recenze vztahující se k těmto filmům, kde jsou hlavními hrdiny muži s tělesným postižením a tvrdí, že vzhledem ke svým postojům k dané problematice a tomu, co zjistil o názorech mainstreamových filmových kritiků, nejsou příběhy těchto lidí dostatečně pochopeny. V sedmé kapitole s názvem *Images of Disabled People in Television and Motion Pictures* se autor snaží vyložit opakující se stereotypy v rámci zobrazování osob s tělesnou či mentální jinakostí ve filmu a tvrdí, že východisko z diskriminující situace těchto lidí vidí v potřebě větší participace skupin daných osob na kritice mediálních obrazů. Definoval několik stereotypů, které se týkají osob s tělesnou či mentální disabilitou a vyskytují se v amerických filmech a televizi. Longmore si všímá především negativní reprezentace postižení.

Publikace *The Problem Body: Projecting Disability on Film* (Chivers, Markotić, 2010) shrnuje práci několika významných teoretiků, kteří se věnují problematice disability ve filmu s důrazem na hierarchii difference. S využitím korpusu dosavadního poznání o teorii disability reflektují situaci sociální a kulturní mediace „postižených těl“. Ve své práci se věnují koexistenci difference zdravotního postižení s jinými alteritami, jako je třída, etnicita, sexualita či rasa a zároveň čerpají z příslušných teorií, jako jsou feministická, queer, kulturní studia, studia etnicity a rasy, disability a filmu. Tato práce je věnována zejména „problému těla“ zobrazovanému ve filmech jak z fyziologického hlediska, tak společenského.

Podobnou publikací, zabývající se současným filmem a televizi v daném kontextu (od roku 1989 až po současnost), je dílo s názvem *Different Bodies: Essays on Disability in Film and Television* (Mogk, 2013). Ta je rozdělena do tří částí, z nichž první dvě

nesou název *Disability on Screen: Critical Reflections* a zahrnují eseje kritického čtení narativního filmu a televize. Třetí část s názvem *Disability in Production and Reception: Critical reflections* je věnována dokumentárním, životopisným a autobiografickým snímkům a eseji o recepci publik týkající se televizních seriálů.

Publikace *Narrative Prosthesis Disability and the Dependencies of Discourses* (Mitchel, Snyder, 2000) podává přehled různých přístupů, které se využívají při interpretaci obrazů zdravotního postižení v literatuře a filmu. Tito autoři tvrdí, že odborníci z oboru disability studies v humanitních vědách, zejména pak od devadesátých let dvacátého století, poskytují rozsáhlou a rozmanitou kritiku v oblasti interpretace obrazů zdravotního postižení. Tyto odborníky můžeme rozdělit do pěti kategorií dle zvoleného přístupu – studie negativního zobrazování (Negative Imagery), sociální realismus (Social Realism), nový historismus (New Historicism), životopisná kritika (Biographical Criticism) a přechodná reapropriace (Transgressive Reappropriation).

V České republice není tematicke zobrazování osob se zdravotním postižením ve filmu věnován skoro žádný prostor. V oblasti disability studies lze jmenovat autory Kateřinu Kolářovou, Lenku Krhutovou, Libora Novosáda či Alici Němcovou Tejkalovou, kteří svou prací přispívají k rozšíření povědomí o tomto oboru u nás a obohacují tak současné chápání zdravotního postižení o nový pohled (Kolářová, 2012), tzn. vnímání „postižení/disability“ jako tělesné či mentální jinakosti. Českou psanou literaturu vztahující se k oboru disability studies lze v současnosti reprezentovat skripty *Úvod do studia disability studies* (Krhutová, 2013b) a např. knihami *Jinakost, postižení, kritika: Společenské konstrukty nezpůsobilosti a hendikepu* (Kolářová, 2012) a *Tělesné postižení jako fenomén a životní realita: diskurzivní pohledy na tělo, tělesnost, pohyb, člověka a tělesné postižení* (Novosad, 2011). Publikace Kolářové přináší interdisciplinární vhlad do oboru disability studies prostřednictvím textů předních teoretiků oboru, jako jsou L. Davis, S. Tremain, A. Waldschmidt, D. Goodley, S. Snyder, D. Mitchell, B. J. Brueggemann, S. Murray, A. Davis Basting, A. Wilson, P. Beresford, R. Garland-Thomson, E. Samuels, T. Shakespeare, R. McRuer, S. Schweik a v neposlední řadě i E. Claire. Zmiňovaná kniha byla odrazovým můstkem při získávání informací o oboru disability studies a problematice s ním spojené.

Postupně také vznikají některé studentské práce věnující se problematice disability studies, které pracují s teoretickými východisky a metodologickými rámci oboru. Explicitně se pak o představení oboru disability studies zasloužily dvě konference v roce 2010 a to České symposium *Reprezentace odlišného těla v interdisciplinární perspektivě* a navazující mezinárodní symposium *Crippling Neoliberalism: Interdisciplinary Perspectives on Governing and Imagining Dis/Ability and Bodily Difference*. (Kolářová, 2012). Výstupem těchto konferencí jsou mimo jiné i studie a eseje, které byly zveřejněny v časopise *Dějiny – Teorie – Kritika*. Prostřednictvím některých těchto textů se lze seznámit s problematikou spadající do oblasti disability studies v českém kontextu. Jsou to například eseje „*Tělesná jinakost*“ jako *kategorie historické analýzy* (Kolářová, Storchová, 2011), kde autorky obhajují intersekcionalní potenciál tělesné jinakosti jako analytické kategorie a dále přibližují záměr a obsah konference. V eseji *Mimo řád: Genealogie zrůdnosti* (Shildrick, 2011) autorka sleduje historické proměny konceptu monstrozity a zvláště pak hledá spojnice a rozdíly mezi staršími pojetími a modernistickým vymezením jinakosti jakožto „postižení“. Hana Matějková v eseji „*Svět k skonání táhne*“ (Matějková, 2011) vztahuje koncept tělesné jinakosti k problematice monstrózních porodů. Práce *Singer's Midgets v karlínském divadle Theatre Varieté* (Herza, 2011) a „*Z našich neúplných těl vytryskovala chuť k práci*“ (Storchová, 2011) se věnují v českém kontextu zatím neprobádanému tématu „freak shows“ a imaginacím těl v rámci propojení (hetero) normativní maskulinity a povinné tělesné zdatnosti v období první republiky. Kateřina Kolářová v eseji „*Historie jednoho šťastného manželství*“ (Kolářová, 2011) pracuje s kategorií normality sexuální, genderové a normality odvozené od povinné (tělesné) zdatnosti.

3 KONCEPCE VÝZKUMNÝCH CÍLŮ PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

4.7 Výsledky iniciální kriteriální analýzy

Na základě naplnění kritérií pro výběr byly vybrány následující filmy:

Tabulka č. 1: Seznam českých hraných filmů s tematikou zdravotního postižení.

	NÁZEV FILMU (ROK); ŽÁNŘ	TP, N	ZP	M, DP	SP	NK S
1.	<i>Láska je utrpením</i> (1919); Drama					•
2.	<i>Jak Vašíček přišel k nohám</i> (1921); Osvětový	•				
3.	<i>Souboj s Bohem</i> (1921); Drama		•			
4.	<i>Pražská švadlenka</i> (1926); Melodrama		•			
5.	<i>Stín ve světle</i> (1928); Osvětový		•			
6.	<i>Svítání</i> (1933); Sociální drama		•			
7.	<i>Příběh vojáka</i> (1934); Podobenství		•			
8.	<i>Světlo jeho očí</i> (1936); Melodrama		•			
9.	<i>Hlídač č. 47</i> (1937); Drama				•	
10.	<i>Láska a lidé</i> (1937); Drama	•				
11.	<i>Stříbrná oblaka</i> (1938); Melodrama		•			
12.	<i>Modrý závoj</i> (1941); Melodrama		•			
13.	<i>Kdo je vinen?</i> (1946); Osvětový	•				
14.	<i>Něco se tu změnilo</i> (1955); Propagační	•				
15.	<i>Z mého života</i> (1955); Drama, životopisný, hudební				•	
16.	<i>Vojáci</i> (1957); Etuda	•	•			
17.	<i>Hořká láska</i> (1958); Drama	•				
18.	<i>Sny na neděli</i> (1959); Drama	•				
19.	<i>Holubice</i> (1960); Filmová báseň	•				
20.	<i>Blbec z Xeenemünde</i> (1962); Groteska, satira			•		
21.	<i>Vysoká zed'</i> (1964); Příběh	•				
22.	<i>Perličky na dně: Podvodníci</i> (1966); Povídka	•				
23.	<i>Ceremoniál</i> (1966); Příběh	•				
24.	<i>Směšný pán</i> (1969); Drama	•				
25.	<i>Už zase skáču přes kaluže</i> (1970); Drama, příběh	•				
26.	<i>Petrolejové lampy</i> (1971); Drama	•		•		
27.	<i>Ďábel</i> (1972); Příběh	•				
28.	<i>... a zašla hvězda ...</i> (1973); Etuda	•				
29.	<i>Psoty lopoty</i> (1973); Etuda	•				
30.	<i>Člověk jako „M“</i> (1974); Příběh	•				
31.	<i>Zrcadlo pro Kristýnu</i> (1975); Psychologický příběh	•				
32.	<i>Den pro mou lásku</i> (1976); Psychologický	•				
33.	<i>Hodina pravdy</i> (1977); Psychologické drama	•				
34.	<i>Všichni proti všem</i> (1977); Komédie	•				
35.	<i>Hrozba</i> (1978); Drama	•				
36.	<i>Nechci nic slyšet</i> (1978); Psychologický					•

37.	<i>Na koho to slovo padne</i> (1979); Psychologické drama	•				
38.	<i>Trnové pole</i> (1980); Psychologický příběh	•				
39.	<i>Pozor, vizita!</i> (1981); Psychologický	•				
40.	<i>Neúplné zatmění</i> (1982); Psychologický, příběh		•			
41.	<i>Hořký podzim s vůní manga</i> (1983); Psychologický	•				
42.	<i>Poklad hraběte Chamaré</i> (1984); Historické drama	•				
43.	<i>Prodloužený čas</i> (1984); Tragikomedie	•				
44.	<i>Všechno nebo nic</i> (1984); Psychologické drama	•				
45.	<i>Zatmění slunce</i> (1984); Příběh	•				
46.	<i>Vesničko má středisková</i> (1985); Komédie			•		
47.	<i>Potichu</i> (1987); Příběh				•	
48.	<i>Růže pro Algernon</i> (1987); Drama			•		
49.	<i>Chceš zabít?</i> (1988); Osvětový	•				
50.	<i>Kopytem sem, kopytem tam</i> (1988); Psychologický, tragikomedie	•				
51.	<i>Prokletí domu Hajnů</i> (1988); Psychologický, horor			•		
52.	<i>Vlastně se nic nestalo</i> (1988); Psychologický	•				
53.	<i>Blázní a děvčátka</i> (1989); Příběh			•		
54.	<i>Ramóna má návštěvu</i> (1990); Drama		•			
55.	<i>Dům na zbourání</i> (1991); Příběh	•				
56.	<i>Requiem pro panenku</i> (1991); Psychologické drama			•		
57.	<i>Mrtvý les a jiný bulšit: Sklizeň</i> (1992); Povídka	•				
58.	<i>Štvanice</i> (1992); Groteska	•				
59.	<i>V tichu pokoje</i> (1992); Etuda	•				
Σ		38	11	7	3	2

Legenda: TP, N = tělesné postižení a nemoc; ZP: zrakové postižení; M, DP = mentální a duševní postižení; SP = sluchové postižení; NKS = narušená komunikační schopnost

Český hraný film podává výpověď o osobách se zdravotním postižením od roku 1898 do roku 1993 v rámci 59 filmů (2,3 %), z celkového počtu 2518, které představují 61 reprezentací zdravotního postižení, týkající se zobrazení cca 64 osob se zdravotním postižením v hlavních rolích. V 16 případech jsou ve snímcích zobrazovány ženy (25,0 %), ve 3 dívky (4,7 %), ve 40 muži (62,5 %) a v 5 chlapani (7,8 %). Celkově jsou osoby ženského pohlaví ve snímcích s danou tematikou zobrazovány v 19 filmech (29,3 %) a osoby mužského pohlaví v 45 filmech (70,3 %). Snímek *Requiem pro panenku* (1991) je věnován celému kolektivu žen s mentálním postižením a svým obsahem významně reprezentuje obraz prostředí ústavní péče 80. let 20. století na našem území.

Bylo dohledáno 38 reprezentací zdravotního postižení, které se zaměřují na tělesné postižení a nemoc (62,3 %), 11 na zrakové postižení (18,0 %), 7 na mentální a duševní postižení (11,5 %), 3 na sluchové postižení (4,9 %) a 2 snímky se zaměřují na tematiku narušené komunikační schopnosti (3,3 %).

Sledujeme-li jednotlivé dekády analyzovaného období, filmy s tematikou zdravotního postižení se na poli české kinematografie vyskytovaly následovně: 1898–1909 (0), 1910–1919 (1), 1920–1929 (4), 1930–1939 (6), 1940–1949 (2), 1950–1959 (5), 1960–1969 (6), 1970–1979 (13), 1980–1989 (16), 1990–1993 (6).

Z rešerše vyplynulo, že bylo dohledáno 8 filmů s tematikou zrakového postižení (72,7 %) z celkového počtu 11, které byly natočeny v 1. polovině 20. století. Dále 3 filmy s tematikou tělesného postižení (7,9 %) z celkového počtu 38. Také 1 film cílený na narušenou komunikační schopnost (50,0 %) z celkového počtu 2 a 1 film věnující se sluchovému postižení (33,3 %) z celkového počtu 3. V tomto období nebyl natočen žádný snímek, který by se věnoval problematice mentálního postižení. Všech 7 filmů, kde jsou hlavními protagonisty postavy s mentálním postižením (100 %), bylo natočeno až ve 2. polovině 20. století. Zde výrazně převládá zobrazení osob s tělesným postižením (92,1 %), a to v rámci 35 filmů z celkového počtu 38. Dále zrakové postižení (27,3 %), 3 filmy z celkového počtu 11. Poté sluchové postižení (66,7 %), 2 snímky z celkového počtu 3 a narušená komunikační schopnost (50,0 %), 1 snímek z celkového počtu 2.

České hrané filmy analyzovaného období s tematikou zdravotního postižení jsou dle údajů v jednotlivých katalozích označeny 69 názvy různých žánrů (některé snímky jsou charakterizovány více druhy žánrů). Ve 22 případech (31,9 %) jsou snímky s tematikou zdravotního postižení zastoupeny dramatem. Do této kategorie spadají žánry drama, melodrama, sociální drama a historické drama. Dále jsou tyto filmy ve 13 případech charakterizovány jako „psychologické“ (18,8 %). V rámci dané problematiky lze vysledovat 12 snímků žánru příběhu (17,4 %), 6 spadá do komedie, grotesky, tragikomedie či satiry (8,7 %), 5 do etudy či podobenství (7,2 %). Jako osvětový či propagační film bylo charakterizováno 5 snímků (7,2 %), 2 jako povídka (2,9 %), 1 životopisný (1,4 %), 1 hudební (1,4 %), 1 filmová báseň (1,4 %) a 1 jako horor (1,4 %).

S tematikou zdravotního postižení jsou úzce spojeny jednotlivé názvy filmů. Název filmu je většinou první, s čím se divák setkává a ve spojitosti s přidáním žánru tak může tvořit jakýsi předobraz spojený s nepříjemnými či smutnými událostmi. Takto mohou působit například filmy s názvy *Láska je utrpením; Souboj s Bohem; Stín ve světle; Příběh vojáka; Kdo je vinen?; Vojáci; Blbec z Xeenemünde; Vysoká zeď; Směšný pán; Ďábel; ...a zašla hvězda...; Psoty, lopoty; Hodina pravdy; Všichni proti všem; Hrozba; Na koho to slovo padne...; Nechci nic slyšet; Trnové pole; Neúplné zatmění; Hořký podzim s vůní manga; Prodloužený čas; Všechno nebo nic; Zatmění slunce; Potichu; Chceš zabít?; Prokletí domu Hajnů; Blázni a děvčátka; Dům na zbourání; Requiem pro panenku; Mrtvý les a jiný bulšit; Štvanice či V tichu pokoje.*

3.1 Koncepce výzkumných cílů práce

Koncepce výzkumných cílů práce byla specifikována na základě níže uvedených proměnných a dlouhodobého výzkumného záměru autorky:

1) **Hrubešová, I.** (2016). Sociální role člověka se zdravotním postižením mediálně konstruovaná: teorie re/prezentace zdravotního postižení ve filmové tvorbě. In: CHRASTINA, J. et al. 2016. *Percepce subjektivního dopadu zdravotního postižení / přítomnosti chronického onemocnění a pojetí zdravotního uvědomění a gramotnosti – výzkumy, teorie a jejich využití v práci s klientem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4888-6. (kapitola v knize).

Vzhledem k tomu, že zvolené téma není v rámci výzkumu (v ČR i v angloamerických zemích) tolik reflektované, postupná rešerše, dohledávání informací a studium jak o oboru disability studies (v ČR nelze studovat, k dispozici jsou většinou cizojazyčné materiály), tak o reprezentaci disability v médiích, současně se studiem speciální pedagogiky trvalo od roku 2009. Stěžejní teoretické koncepty práce byly publikovány ve výše zmíněné knize.

2) **Hrubešová, I.** (2015). Obraz osob s mentálním postižením v českém hraném porevolučním filmu. In *Sborník z konference III. olomoucké speciálněpedagogické dny*. Olomouc, 17. – 18. března, 2015. ISBN 978-80-244-4907-4. (příspěvek ve sborníku).

Prvotní tendence badatelského zájmu vznikly v rámci záměru propojit studium speciální pedagogiky, uměnovědných studií a poté kulturních studií a filmové vědy. Výstupem byla bakalářská práce s názvem *Obraz osob s mentálním hendikepem v českém hraném filmu* (Hrubešová, 2013), kde byly na základě Longmorovy teorie (Longmore, 2003) a předem definovaných mýtů (Pastieriková, Regec, 2010), které se vyskytují ve společnosti, identifikovány stereotypy a jejich četnost ve filmech *Requiem pro panenku* (1992), *Fany* (1995), *Nuda v Brně* (2003) a *Václav* (2007). Práce byla obhájena na katedře filmových studií Univerzity Palackého v Olomouci. Tento „první pokus“ o identifikaci četnosti stereotypních obrazů týkajících se mentálního postižení ve filmu byl publikován ve výše zmíněném sborníku.

3) **Hrubešová, I.** (2016). Obraz zdravotního postižení v českém hraném filmu. *Speciální pedagogika*. 2016, č. 3, s. 210-223. ISSN 1211-2720. (článek v časopise)

4) **Hrubešová, I.** (2016). Působení sociálního prostředí na kvalitu života lidí s disabilitou: film jako zdroj možných stereotypních zobrazení a představ. In LUDÍKOVÁ, L. a kol. *Vybrané faktory ovlivňující kvalitu života osob se speciálními potřebami*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. ISBN 978-80-244-5059-9. (kapitola v knize).

Další závěrečnou prací byla diplomová práce s názvem *Člověk se zdravotním postižením a film* (Hrubešová, 2014), jejímž výstupem byl seznam českých hraných filmů, který je zde reprezentován v rámci iniciální kriteriální analýzy. Práce byla obhájena na ústavu speciálněpedagogických studií na téže univerzitě. Výsledky práce byly publikovány v časopise *Speciální pedagogika* a v rámci kapitoly ve výše uvedené knize.

5) **Hrubešová, I.** (2015). Obraz člověka se zdravotním postižením ve filmu – jak působí? Analýza filmu *Maska* (Mask, 1985). In: *Sborník z konference Provázení rodin dětí se vzácným onemocněním* (13. listopadu 2015, Olomouc). Dostupný z: <http://centrumprovazeni.cz/ebooks/centrum-provazeni-sbornik/flipviewerxpress.html> (příspěvek ve sborníku)

6) **Hrubešová, I.** (2016). Příklad mediálně konstruované sociální role člověka s mentální jinakostí: analýza filmu *osmý den* (*Le huitième jour*, 1996).

In: *Mezinárodní online konference Výzkum v sociálních a humanitních vědách – nové pohledy 2016* (27.–29. ledna 2016). (příspěvek ve sborníku).

Dále byla také obhájena další diplomová práce autorky, rovněž na katedře filmových studií téže univerzity s názvem *Fenomén jinakosti ve filmu* (Hrubešová, 2015), kde byly analyzovány zahraniční filmy *Le Huitième Jour* (Osmý den, 1996), *Yo También* (Já taky, 2009) a *Detektiv Downs* (Detektiv Down, 2013) a kde v hlavních rolích figurují herci s Downovým syndromem. Zde bylo v rámci metodologie práce využito teoretických východisek disability studies (proces stereotypizace, binárních opozic a produkce řádu normality) a metodologického rámce filmové naratologie Davida Bordwella (Bordwell, 1985). Tento analytický model byl publikován ve sbornících výše zmíněných konferencí.

Výčet publikovaných prací tak dokládá dlouhodobý badatelský záměr a nesnadný úkol související s dohledáním nejvhodnější metodologie výzkumu a určení cílů disertační práce.

Kritickým zhodnocením a syntézou výše uvedených faktorů byl stanoven výzkumný problém a následující cíl a výzkumné otázky disertační práce:

Zkoumaný problém lze pro potřeby výzkumu vymezit jako konstatování, že film může výrazným způsobem ovlivňovat obraz osob se zdravotním (mentálním) postižením u současné společnosti lidí bez postižení. A to v důsledku procesu mediální reprezentace, jenž může znázorňovat témata cílená na fenomén zdravotního (mentálního) postižení. Ta mohou produkovat jak pozitivní, tak negativní stereotypní představy o celkové problematice věci.

Cílem práce je zjistit, jakými mechanismy, prostředky a způsoby jsou reprezentovány osoby se zdravotním postižením v českém hraném filmu.

Na základě stanoveného cíle byly definovány tyto výzkumné otázky:

1. Jakých atributů, specifik a obsahů nabývají témata vyskytující se ve vybraných filmech, které zobrazují postavy osob s mentálním postižením v hlavních rolích?

- 2. Jakých podob nabývají (negativní či pozitivní) reprezentace prostřednictvím analyzovaných témat osobám (filmovým postavám) s mentálním postižením ve vybraných filmech?**

- 3. Jak mohou působit mechanismy reprezentace mentálního postižení na společnost?**

4 METODOLOGICKÝ RÁMEC VÝZKUMU

4.1 Volba přístupu ke zkoumání reprezentace zdravotního postižení ve filmu

V rámci současného stavu bádání v oblasti zkoumání reprezentace zdravotního postižení ve filmu jsou u podobně orientovaných výzkumů voleny různé přístupy a metody. Ať už se jedná o výchozí rámce teorií či např. přístup sémiotické analýzy, analýzy diskurzu, etnografické analýzy, zakotvené teorie nebo obsahové analýzy apod.

Ke zkoumání reprezentace zdravotního postižení ve filmu byla zvolena kombinace několika přístupů. Jedná se o kvantitativní přístup, kdy byl na základě iniciální kritériální analýzy vyhledán, analyzován a sumarizován zdrojový materiál a následně sestaven seznam českých hraných filmů daného období. Tento vstupní proces, lze definovat jako faktografickou rešerši. Seznam dohledaných filmů s tematikou zdravotního postižení se pak stal základním stavebním kamenem zamýšleného výzkumu.

Na něj navazuje přístup kvalitativní, jenž se opírá o teorii tematické analýzy. Ta umožňuje analyzovat větší množství zdrojového materiálu. Výstupem tematické analýzy je sumarizace a definice témat, která zároveň mohou produkovat různé negativní (stereotypy) či pozitivní reprezentace.

Mechanismy, jež mohou v tomto ohledu působit na společnost, jsou analyzovány v poslední části práce, kde je zároveň navržen model reprezentace mentální jinakosti ve filmu.

V rámci takto pojatého přístupu byla podpořena myšlenka smíšeného designu výzkumu, jenž vhodně kombinuje jak kvantitativní, tak kvalitativní metody užití v odborné práci tohoto charakteru.

4.2 Design výzkumu (základní přístup výzkumu)

Výzkum dizertační práce probíhá ve třech fázích. První fáze výzkumu představuje proces faktografické rešerše, prostřednictvím které byl (po analyticko-interpretativní činnosti) sestaven seznam českých hraných filmů s tématy zdravotního postižení v rozmezí let 1898–1993. Seznam vycházel z analýzy předem daných (autorkou) kritérií. Tento proces lze označit za iniciální kritériální analýzu. Daná fáze výzkumu

je považována za přípravnou, a vymezuje tak bazální materiálová východiska, prostřednictvím nichž lze dohledané zdroje podrobit tematické (vícefaktorové) analýze.

Ta představuje druhou fázi výzkumu, jelikož vychází z definovaných postupů tematické analýzy, která je popsána v knize *Applied Thematic Analysis* (Guest, MacQueen, Namey, 2012) a ve studii *Using Thematic Analysis in Psychology* (Braun, Clarke, 2006). Tematická analýza je zaměřena na tvorbu témat a jejím výstupem je analýza a deskripce zpracovaných témat.

Ve třetí fázi výzkumu lze vysledovat snahu o propojení výše zmíněných konceptů (možné reprezentace, které mohou mít vliv na společenské vnímání osob s mentálním postižením a jejich mechanismy) prostřednictvím návrhu modelu reprezentace mentální jinakosti ve filmu.

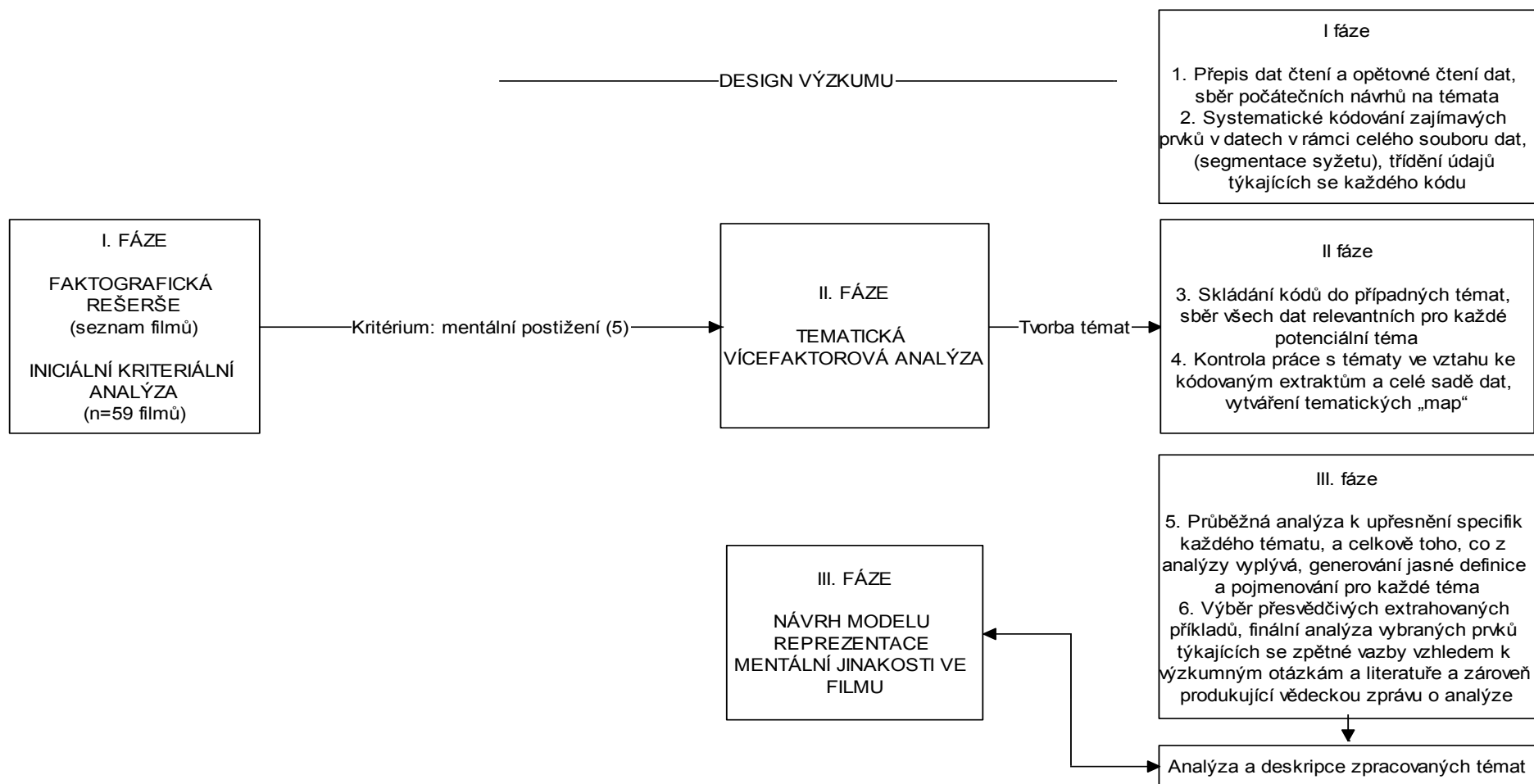

Diagram č. 1: Design výzkumu.

4.3 Iniciální kriteriální analýza

Záměrem tohoto orientačního výzkumu bylo blíže specifikovat a kategorizovat zdrojový materiál, ze kterého lze čerpat při realizaci tematické analýzy. Hlavním výstupem iniciální kriteriální analýzy je níže uvedený seznam českých hraných filmů s tematikou zdravotního postižení.

4.4 Cíle iniciální kriteriální analýzy

Cílem iniciální kriteriální analýzy bylo vyhledat, analyzovat, sumarizovat a následně sestavit seznam českých hraných filmů s tematikou zdravotního postižení v rozmezí období let 1898–1993.

Na základě vytvářeného seznamu českých hraných filmů byly vymezeny 4 dílčí cíle – zjistit: 1) jaká je četnost zobrazení zdravotního postižení v českém hraném filmu období let 1898–1993 (na základě naplněných kritérií pro výběr); 2) jaké je genderové zastoupení postav se zdravotním postižením vystupujících v hlavních rolích jednotlivých filmů; 3) jaká je četnost zobrazení zdravotního postižení v českém hraném filmu období let 1898–1993, a to dle jednotlivých vymezených kategorií (druhů) zdravotního postižení; 4) jaká je četnost zastoupení zobrazení zdravotního postižení v českém hraném filmu období let 1898–1993 (na základě naplněných kritérií pro výběr) v jednotlivých dekádách analyzovaného období a v 1. a 2. polovině 20. století a jaký žánr je přiřazen k jednotlivým filmům.

4.5 Výběr vzorku a charakteristika zdrojového materiálu iniciální kriteriální analýzy

V rámci zpracování tématu bylo čerpáno z katalogů *Český hraný film I–VI*, které obsahují údaje o 2518 filmech. Dle níže uvedených kritérií bylo vybráno celkem $n = 59$ snímků, které byly posléze rozděleny do analytických kategorií dle tematiky, která reprezentuje příslušný druh zdravotního postižení⁶, a seřazeny chronologicky. Filmům byl také přiřazen příslušný druh žánru, který uvádí jednotlivé katalogy.

⁶Analytické kategorie představovaly tělesné postižení a onemocnění, zrakové postižení, sluchové postižení, mentální či duševní postižení a narušenou komunikační schopnost. Při definování těchto kategorií bylo uvažováno v souladu se zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, který ve znění pozdějších předpisů definuje „zdravotní postižení“ jako „*tělesné, mentální, duševní, smyslové nebo kombinované postižení, jehož dopady činí nebo mohou činit osobu závislou na pomoci jiné osoby.*“

V rámci zpracovávaného tématu byla reflektována i problematika genderového zastoupení postav se zdravotním postižením, jak dospělého, tak dětského věku.

Katalog *Český hraný film I* katalogizuje české hrané filmy od prvních pokusů architekta Jana Kříženeckého v roce 1898 do konce němé éry kinematografie v roce 1930. Obsahuje údaje o 388 snímcích, které se v Národním filmovém archivu uchovaly do dnešních dnů a také informace o filmech sice natočených a uvedených, ale dnes považovaných za ztracené (NFA, 2015, cit. 2013). Katalog hrané produkce zvukového filmu *Český hraný film II* zahrnuje období od prvních zvukových filmů, natočených v roce 1930 a pokračuje tvorbou za první republiky a německé okupace. Krátce po skončení II. světové války v roce 1945 byla československá kinematografie znárodněna. Tento díl uvádí 478 snímků, které byly vytvořené před začátkem státního monopolu a také některé filmy, které nebyly z různých důvodů dokončeny (NFA, 2015, cit. 2013). Třetí díl z této řady publikací věnovaných systematickému výzkumu v oblasti historie české kinematografie, *Český hraný film III*, je zaměřen na období, kdy byla výroba filmů u nás plně v rukou státu v důsledku vydání dekretu tehdejšího prezidenta Edvarda Beneše. Od roku 1945 do roku 1960 bylo natočeno 400 dlouhých i krátkometrážních filmů (NFA, 2014). Čtvrtý svazek vázaného katalogu *Český hraný film IV* zachycuje 444 snímků z dosud nejúspěšnější éry české kinematografie. Období let 1961–1970 přinesla českému filmu úspěchy v mezinárodním měřítku. (NFA, 2014). Katalog *Český hraný film V* se zabývá 398 hranými filmy, natočenými v období po zahájení takzvané normalizace. (NFA, 2014). Poslední část katalogů, *Český hraný film VI*, popisuje 410 filmů natočených od roku 1981 do roku 1993, kdy byl dnem 11. listopadu 1993 ukončen státní monopol na výrobu filmů započatý v srpnu 1945 *Dekretem prezidenta republiky o opatřeních v oblasti filmu* (NFA, 2014).

Katalogy jsou dvojjazyčné česko-anglické a ilustrované. Obsahují všechny zjištěné hrané filmy české výroby (dochované i nedochované), všechny zjištěné hrané filmy reklamní a kulturně osvětové (dochované i nedochované), filmy koprodukční (rozumí se filmy vyrobené s finančním podílem české strany a uváděné v jednotlivých zemích jako koprodukční), filmy cenzurou zakázané, filmy nedokončené, filmy studentů FAMU (Filmová a televizní fakulta akademie múzických umění v Praze) (NFA, 2008). Rokem, který je uváděn za názvem filmu, se rozumí rok výroby filmu. Pořadí filmů je řazeno chronologicky.

V rámci tělesného postižení byly vybírány filmy s tematikou zjevného i skrytého postižení a onemocnění z nemocničního a ústavního prostředí, které významně ovlivňuje život osob s omezením hybnosti.⁷ Mezi filmy s tematikou zrakového postižení byly zařazeny snímky, kde se vyskytovali hlavní protagonisté/ky, coby osoby nevidomé nebo se zbytky zraku, s postižením vrozeným i získaným. Sluchové postižení ve filmu reprezentovaly snímky s tematikou získaného postižení. Narušenou komunikační schopnost zastoupily filmy týkající se mutismu. Mentální a duševní postižení bylo ve filmech zobrazováno v rámci vrozeného i získaného postižení z prostředí rodinného a ústavního. Celkově pak v zobrazování zdravotního postižení v českém hraném filmu převládá postižení získané.

4.6 Sběr dat a užitá metodologie postupu iniciální kriteriální analýzy

Iniciální kriteriální analýza byla zaměřena na reprezentaci osob se zdravotním postižením v českém hraném filmu v letech 1898–1993⁸. Bylo využito přístupu faktografické rešerše, která byla realizována prostřednictvím obsahové analýzy. Za jednotku analýzy (Skutil, 2011) byla zvolena *osoba se zdravotním postižením* s podmínkou, že téma filmu významně reprezentuje život osob se zdravotním postižením. Z katalogů byly vybírány filmy s tematikou zdravotního postižení dle těchto stanovených kritérií:

- a) Hlavním hrdinou/hrdinkou filmu je postava se zdravotním postižením a/nebo téma filmu významně reprezentuje život osoby se zdravotním postižením.**
- b) Zdravotní postižení zobrazované ve filmu je trvalého nebo dlouhodobého charakteru, přičemž z jednotlivých obsahů explicitně vyplývá, že podstatně ovlivňuje vztah osoby se zdravotním postižením se sociálním prostředím.**

⁷Do kategorie tělesné postižení a nemoc byly zařazeny i filmy, u nichž obsahy katalogů uvádějí stavy jako „pacienti“, „špatný zdravotní stav“, „vážná nemoc“ a „pacient v nemocnici“.

⁸ Období je vymezeno počátky kinematografie, až po rok 1993, kdy byl 11. listopadu ukončen státní monopol na výrobu filmů, a to stěžejním filmovým zákonem č. 273/1993 Sb. o některých podmínkách výroby, šíření a archivování audiovizuálních děl, o změně a doplnění některých zákonů a některých dalších předpisů.

4.8 Diskuze k iniciální kriteriální analýze

Problematice filmové reprezentace osob se zdravotním postižením se odborníci věnují od počátku 80. let 20. století (Norden in Jones, Wear, Friedman, 2014). V počátečních fázích zájmu o tento fenomén je patrna tendence k vyhledávání charakteristik a stereotypizací, které mohou významným způsobem ovlivnit veřejné mínění o osobách se zdravotním postižením (Safran, 1998a; Mitchell, Snyder, 2000; Longmore, 2003). V současnosti se odborná veřejnost soustředí spíše na dekonstrukci mechanismů, které na společnost skrze média v tomto ohledu působí (Norden, 2014). Kvantitativní studie o zobrazení zdravotního postižení ve filmu jsou limitovány svou četností i šíří analyzovaného obsahu (Safran, 1998b) a byly publikovány Byrdem et al., a to v pramenech, které podléhají zejména medicínskému paradigmatu, jako je např. *Journal of Rehabilitation* a *International Journal of Rehabilitation Research* (Byrd, 1989; Byrd, Elliott, 1985, 1988; Byrd, Pipes, 1981; Norden, 2014).

V českém narativním filmu výrazně převládá zobrazení tělesného postižení a onemocnění (62,3 %). Zobrazením tělesného postižení ve filmu se zabýval Norden, který identifikoval celkem 430 snímků s danou tematikou v historii hollywoodských filmů z let 1912–1930 (Norden, 1994).

Zmíněnou specifikaci výběru jednotlivých filmů a volbu analytických kategorií do jisté míry podporuje studie Safrana, jež sledoval rozsáhlejší období let,

a to 1927 - 1996⁹. Za analytické kategorie zvolil duševní poruchu (53,8 %), tělesné postižení (19,8 %), smyslové postižení (15,4 %), mentální postižení, (7,7 %) a autismus (4 %). V tomto případě se četnost zobrazení jednotlivých kategorií zdravotního postižení předkládaným zjištěním přibližuje.

Reprezentace zdravotního postižení v českém narativním filmu období let 1898 - 1993 je v rámci zvolených kritérií zobrazena v 2,3 % snímků, v zahraničních studiích v období let 1977–1988 Byrda et al. v rámci 11,5–17,5 % snímků. Safranův výzkum hovoří o celkovém zobrazení zdravotního postižení ve filmu v zastoupení 16,5 %.

⁹Safran specifikoval výběr filmů na základě snímků oceněných *Academy Awards*, jejichž počátky sahají k roku 1927.

Zahraniční studie podporují výsledky věnující se také genderové reprezentaci osob se zdravotním postižením ve filmu. V rámci dané problematiky výrazně převládá zobrazení mužů se zdravotním postižením, jak v českém filmu, tak ve filmu zahraničním, který byl reflektován periodikem *Monthly Film Bulletin*.

Tematika zdravotního postižení je převážně spojována s dramatickými událostmi. Longmore uvádí, že zobrazování postižení v americkém filmu a televizi se často používá za účelem dramatizace, a to nejen v populární zábavě, ale i v literatuře (Longmore, 2003). Norden spojení disability a dramatičnosti ve filmovém narativu připisuje také komerčním účelům (Norden, 1994). Ve většině českých narativních filmů je zdravotní postižení prezentováno jako tragická událost či jako přitěžující okolnost pro jedince či jeho okolí. Zdravotní postižení je často zobrazováno jako negativní faktor. Tento se pak v oblasti českého hraného filmu projevuje i v převaze žánru dramatu, příběhu a psychologického filmu.

V návaznosti na tento výzkum by bylo možné takto analyzovat i filmy spadající do jiné kategorie zdravotního postižení či filmy, které nepodléhají tuzemské produkci. Lze také realizovat novou kritériální analýzu a zaměřit se na problematiku etopedické klientely či upravit kritéria pro výběr zdrojového materiálu (zaměřit se nejen na hlavní postavy příběhu) nebo podrobněji analyzovat vybrané časové období. S přihlédnutím k historickému kontextu a formálnímu stylu filmů by bylo možné uvažovat i o komparaci výsledků analýzy vybraných filmů.

4.9 Limity iniciální kritériální analýzy

V iniciální kritériální analýze bylo v rámci tematiky reprezentace zdravotního postižení v českém narativním filmu sledováno období let 1898–1993, jež svým rozsahem výrazně převyšuje rozsah podobně orientovaných kvantitativních studií (Byrd, Pipes, 1981; Byrd, Elliott, 1983; Byrd, Elliott, 1985; Byrd, Elliott, 1988; Byrd, 1989). Četnost reprezentace zdravotního postižení se však liší. Toto zjištění je přikládáno zvolené specifikaci výběru jednotlivých filmů, kdy byly sledovány snímky reprezentující protagonisty se zdravotním postižením v hlavních rolích, což může výrazně eliminovat výskyt obrazu zdravotního postižení v českém narativním filmu. Dalším důvodem by mohla být specifikace analytických kategorií, které oproti

zahraničním studiím nezohledňují kategorie alkoholové a drogové závislosti, jež jsou zde zastoupeny v nejvyšší míře četnosti.

Rešerše do historie české kinematografie přinesla zjištění, že některé filmy s tematikou zdravotního postižení nejsou již pro běžného diváka dostupné nebo se jejich materiály nedochovaly, proto bylo čerpáno z jednotlivých obsahů filmů uvedených v katalozích *Českého hraného filmu I–VI*. V neposlední řadě taktéž nemusely být dohledány – z různých důvodů – všechny dostupné filmy zaměřené na zkoumaný fenomén zdravotního postižení, stejně jako nejednotnost v užívané speciálněpedagogické terminologii, která v průběhu několika dekad procházela „vlastním“ vývojem.

Tato část práce byla publikována v pracích:

HRUBEŠOVÁ, I. Obraz zdravotního postižení v českém hraném filmu. *Speciální pedagogika*. 2016, č. 3, s. 210–223. ISSN 1211-2720.

HRUBEŠOVÁ, I. 2016. Působení sociálního prostředí na kvalitu života lidí s disabilitou: film jako zdroj možných stereotypních zobrazení a představ. In LUDÍKOVÁ, L. a kol. *Vybrané faktory ovlivňující kvalitu života osob se speciálními potřebami*. Univerzita Palackého Olomouc, 2016. ISBN 978 - 80 244 5059-9.

4.10 Finální výběr vzorku a charakteristika zdrojového materiálu

Na základě iniciální kriteriální analýzy byl sestaven seznam českých hraných filmů s tematikou zdravotního postižení. Pro využití zamýšleného kvalitativního přístupu tematické analýzy je rozsah zdrojového materiálu (59 filmů) velký. Proto byla pro potřeby analýzy zvolena kategorie mentálního postižení dle profilace autorky. Vzhledem k tomu, že analyzované období je omezeno obdobím let 1898–1993, byly v rámci zvolené kategorie mentálního postižení dohledány filmy z období let 1993–2017. K filmům určeným k analýze proto přibyly tyto další *Fany (1995)*, *Nuda v Brně (2003)* a *Václav (2007)*.

Tato část práce byla publikována v práci:

HRUBEŠOVÁ, I. Obraz osob s mentálním postižením v českém hraném porevolučním filmu. In *Sborník z konference III. olomoucké speciálněpedagogické dny*. Olomouc, 17. – 18. března, 2015. ISBN 978-80-244-4907-4.

Ze zvoleného zdrojového materiálu byly vyřazeny filmy s tematikou duševního postižení *Prokletí domu Hajnů* (1988) a *Petrolejové lampy* (1971). Dále film *Růže pro Algernon* (1987), jenž je dostupný jen na 35 mm kopii v NFA a lze ho shlédnout jen soukromě (film nebyl distribuován). Po dalším důsledném zvažování bylo upraveno i kritérium pro výběr filmů. A to následovně:

- a) **Hlavním hrdinou/hrdinkou filmu je postava s mentálním postižením. ~~a/nebo téma filmu významně reprezentuje život osoby s mentálním postižením.~~**
- b) **Zdravotní postižení zobrazované ve filmu je trvalého nebo dlouhodobého charakteru, přičemž Z jednotlivých obsahů filmů explicitně vyplývá, že odkaz na mentální postižení podstatně ovlivňuje vztah osoby s mentálním postižením se sociálním prostředím.**

Důvody k zúžení výběru byly dvojí. Jednak potřeba lépe vymezit již tak široké zadání v rámci kritérií, a za druhé zvolit jedno společné jednotící kritérium. Proto byly na základě těchto požadavků vyřazeny i snímky *Blázni a děvčátka* (1989) a *Requiem pro panenku* (1991), kde hlavními hrdiny/hrdinkami filmu nejsou lidé s mentálním postižením. Ve filmu *Blázni a děvčátka* (1989) je hlavním hrdinou malý chlapec Jirka (bez mentálního postižení) a Pepíček (s mentálním postižením) je jeho přítel. Film *Requiem pro panenku* (1991) sice významně reprezentuje období 80. let minulého století a tehdejší ústavní péči, nicméně je hlavní hrdinkou Marika (bez mentálního postižení), která se omylem dostane do ústavního zařízení, kde panují až nelidské praktiky.

Výsledný materiál k analýze tedy čítá tyto filmy (n=5):

Blbec z Xeenemünde (1962)

Vesničko má středisková (1985)

Fany (1995)
Nuda v Brně (2003)
Václav (2007)

5 METODOLOGIE KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU

Pro potřeby této dizertační práce byl zvolen kvalitativní přístup tematické vícefaktorové analýzy, která na rozdíl od výše zmiňovaných přístupů umožňuje analyzovat větší množství zdrojového materiálu (nejen např. 3 filmy, jak je patrné v kapitole 2 *Současný stav řešené problematiky*) a zároveň lze sledovat produkci možných pozitivních či negativních reprezentací vázaných na témata spojená s problematikou zdravotního postižení. V oblasti filmových studií byly opět zvažovány metody související s neoformalistickou analýzou či filmovou naratologií, ale tyto se ukázaly jako méně vhodné. Zejména kvůli svým tendencím zaměřovat se na formální stránku a estetiku filmového díla, případně strukturu. V takto pojatém výzkumu se původně jevila jako vyhovující i metoda zakotvené teorie, avšak ta je svým rozsahem velice detailní a obsáhlá. Proto po dlouhodobém zvažování benefitů a záporů jednotlivých výzkumných metod byla zvolena tematická analýza, která umožňuje analyzovat text, určit obsáhlejší témata, která se zde vyskytují, a lze ji aplikovat na širší spektrum analyzovaného materiálu.

Vícefaktorovou tematickou analýzou se v tomto případě rozumí skutečnost, že do analytického procesu (jelikož je zdrojovým materiálem audiovizuální dílo-film), vstupuje více faktorů. Není to jen „přepsaný text“ v rámci segmentace syžetu, ale kódovací listiny obsahují i informace o vizuální složce. Ta má mnohdy větší výpovědní hodnotu než samotný text. V tomto případě je zvažován nejen právě text, ale i kontext vyplývající ze slov jednotlivých postav. Dále vizuální informace, jež je předávána, či explicitní či implicitní významy, jež jsou subjektivně posouzeny výzkumníkem. Témata byla analyzována s ohledem na teorii speciální pedagogiky.

V návaznosti na tematické analýzy jednotlivých témat byl pak s odkazem na teoretické zázemí dizertační práce navržen model reprezentace mentální jinakosti ve filmu, kde bylo využito daných poznatků s výstupem do propojení s kritickým smýšlením oboru disability studies.

5.1 Tematická analýza

Tematická analýza je jedním z mnoha postupů obsahové analýzy (Merten, 1995). Českou terminologickou databází knihovnictví a informační vědy (dále TDKIV) je obsahová analýza představena jako *analýza obsahu dokumentu zahrnující*

metody a pravidla pro stanovení tematiky dokumentu, příp. časového a prostorového hlediska, čtenářského určení a formy dokumentu. Slovní vyjádření obsahu dokumentu v přirozeném jazyce je transformováno do věcných selekčních údajů v procesu věcného pořádkání nebo do vět v procesu sémantické redukce textu dokumentu. (TDKIV, 2017)

Tematická analýza (nebo také analýza témat) je jednou z nejoblíbenějších a zároveň nejstarších metod obsahové analýzy při kvalitativním výzkumu. Poprvé se objevila v 19. století, kdy ji použil sociolog Stoklossa. U analýzy témat – pokud neslouží výhradně k popisu obsahů – se mlčky předpokládá *model reprezentace* za platný. Vychází se z toho, že to, co zobrazuje obsah, je také ve skutečnosti komunikátorem a recipientem přijímáno, bráno jako pravdivé a správné (Merten, 1995).

V současné době je tematická analýza *standardní metodou při analýze textů v médiích*. Témata zkoumaného textu či textů jsou řazena do kategorií, které jsou definovány ještě před samotným zkoumáním (Merten, 1995). Je to metoda pro identifikaci a analýzu vzorů (témat) v rámci dat. Do detailu organizuje a popisuje sadu dat. Zároveň pomáhá interpretovat různé aspekty výzkumného tématu (Braun, Clarke, 2006). Hlavní předností této metody je to, že témata (obsahy) libovolného druhu jsou tříděny do poměrně malého počtu kategorií, které musí být definovány před započítáním výzkumu. Analýza témat tím představuje výraznou redukci informací a je poměrně hospodárnou metodou (Merten, 1995).

Tematická analýza bývá užívána k analyzování a získání kvalitativních informací o osobě, skupině, určité situaci, organizaci či kultuře. Může být použita ke spojení zdánlivě neslučitelných materiálů tak, aby dohromady dávaly *smysl*. Tematická analýza výrazně přispívá k tomu, aby se výzkum mohl posunout od pouhého čtení získaných dat k objevení vzoru a zformování specifické výzkumné otázky. Může obsahovat trochu z metody zakotvené teorie, pozitivismu, interpretativní a fenomenologické sociologie, a to v závislosti na předmětu zkoumání a praxi (Komori, 2017).

Jako každá metoda má tematická analýza i své výhody a nevýhody. Prostřednictvím tematické analýzy lze číst „mezi řádky“ a následně srozumitelně a zřetelně čtenáři zprostředkovat informace. Skryté znaky textu se tak přenesou na povrch. Toto lze aplikovat zejména u textů, které využívají symbolismu, jako například film, jenž

je audiovizuálním médiem. Zároveň je však tento symbolismus i slabinou tematické analýzy, neboť se nejedná o jasně vyjádřený akt. Každý analytik může dojít k jinému závěru, protože se vždy jedná o domněnky toho konkrétního analytika. Jednotlivé interpretace mezi sebou nemohou být rovnocenně porovnávány a zároveň je také není možné vyvrátit (Jandourek, 2008).

Tabulka č. 2: Využití tematické analýzy v rámci analýzy médií (Merten, 1995),
(příloha č. 2)

Médium					
cíl analýzy (typ obsahu)	Kniha	Noviny, časopis	Rozhlas	Obraz, film	Televize
Nespecifický obsah (úplná analýza)	Nauck, 1974	Willey, 1926 Koszyk, 1962 McQuail, 1977 Merten, 1982c	Albig, 1938 Waples, 1942 Lazarsfeld, 1944 Merten, Gansen, Gotz, 1995	Dale, 1935 Jones, 1942 Waples, 1942 Wayne, 1956	Gardner, 1962 Berghaus, 1974 Weiß, 1976 Merten, 1994
Informace obecně		Woodward, 1930 Schmitt, 1977		Kottwitz, 1970 Frank, 1974	Wember, 1976 Schmitt, 1977 Frank, 1974
Zpravodajství		Galtung, 1965 Schulz, 1976 Deichsel, 1975			Schulz, 1976 Schatz, 1981
Senzace		Hart, 1932 Tannenbaum, 1960 Budd, 1962			
Vzdělání	Nauck, 1974	Brandner, 1966		Auster, 1956	Gies, 1975 Vowinckel, 1976
Komentář		Klein, 1954 Schöbach, 1977 Merten, 1982c	Shepard, 1956 Guback, 1962		Lang, 1956 Weiß, 1976 Guback, 1962
Zábava	Asheim, 1949 Kagelmann, 1976	Spiegelmann, 1953a Barcus, 1963	Herzog, 1941	Rosenberg, 1957 Asheim, 1949	Escher, 1979
Inzerce, reklama		Aufermann, 1965 Schütte, 1995	Merton, 1946	Fiske, 1947	Smythe, 1955

5.2 Fáze tematické vícefaktorové analýzy

V první fázi byla data (audiovizuální obraz) čtena (sledována) za účelem provedení tematické analýzy. Tento proces byl klíčovou fází analýzy dat v rámci interpretační kvalitativní metodologie. V rámci dané fáze vznikala prvotní seznam témat týkajících

se zdravotního postižení, která mohla být pro výzkum zajímavá. Témata reflektují oblasti, jimiž se zabývá speciální pedagogika a disability studies. Otevírají otázky týkající se kvality života lidí se zdravotním postižením a sociální inkluze, jež jsou v současném diskurzu aktuální.

Druhá fáze výzkumu byla zaměřena na identifikování kódů, které odkazují na nezákladnější segment či prvek ze surových dat či informací, jež mohou být smysluplně posouzeny, pokud jde o fenomén zdravotního postižení (Braun, Clarke, 2006). Zde byla data přepsána do písemné podoby ve formě segmentace syžetu (Příloha č. 1 a Obrázek č. 3).

Data extract	Coded for
it's too much like hard work I mean how much paper have you got to sign to change a flippin' name no I I mean no I no we we have thought about it ((inaudible)) half heartedly and thought no no I jus- I can't be bothered, it's too much like hard work. (Kate F07a)	1. Talked about with partner 2. Too much hassle to change name

Figure 1: Data extract, with codes applied (from Clarke, Burns, & Burgoyne, 2005).

Obrázek č. 3: Příklad kódování (Braun, Clarke, 2006, s. 38).

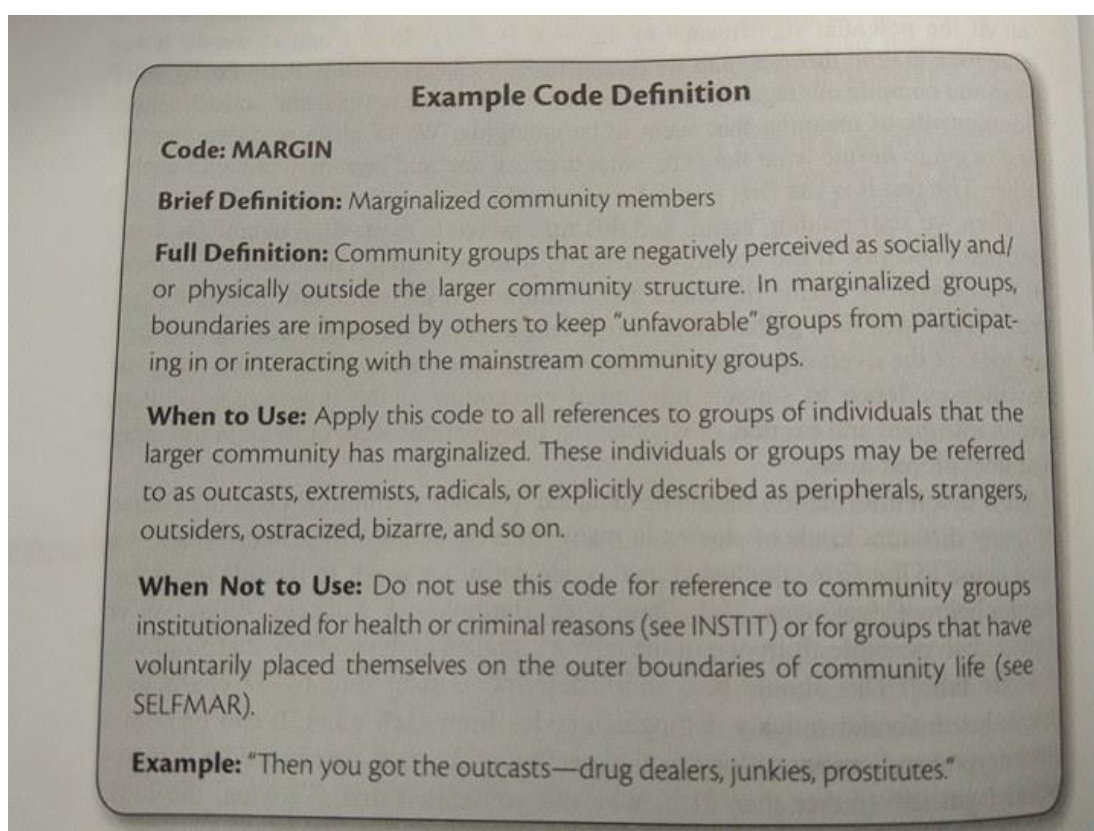
Důležitými doporučenými postupy jsou dle Brauna a Clarka, 2006:

- a) vytvořit kódy pro největší počet potenciálních témat;
- b) tvořit kódování souhrnně a systematicky;
- c) jednotlivé segmenty mohou být kódovány v co největším počtu témat, tedy každý segment může být buď nekódovaný, kódovaný či kódovaný vícekrát.

Autoři uvádějí různé způsoby segmentace textů (Braun, Clarke, 2006; Guest, MacQueen, Namey, 2012). V tomto případě jsme si zvolili pomocný analytický nástroj z oblasti filmové vědy. Jedná se o segmentaci syžetu, jejíž vzor uvádějí Bordwell a Thompsonová v knize *Umění filmu: úvod do studia formy a stylu* v rámci naratologické analýzy filmu *Občan Kane* (Bordwell, Thompson, 2011), která funguje na stejném principu. Tedy rozčlenění textu (v tomto případě filmových segmentů)

na menší části. Užití segmentace syžetu u filmu není tak podrobné či precizní, jako u textuální analýzy, která je předkládána autory, kteří se věnují tematické analýze. V rámci dizertační práce je tedy provedena segmentace syžetu jednotlivých filmů, dále jsou vybrány skupiny segmentů, které by mohly charakterizovat určité téma ve vztahu ke zdravotnímu postižení a ty jsou podrobněji kódovány.

Součástí této fáze výzkumu bylo sestavení tzv. kódovací knihy, kdy jsou pozorované významy v textu systematicky rozříděny do kategorií, typů a vztahů dle významu. Finální kódovací kniha je součástí výsledků této dizertační práce (Podkapitola 6.1 *Kódovací kniha*).

Obrázek č. 4: Příklad evidence kódů v kódovací knize (Guest, MacQueen, Namey, 2012, s. 54).

Ve třetí fázi byly kódy skládány a tříděny do potenciálních témat a zároveň byly porovnávány všechny příslušné kódované datové výpisy v rámci vymezených témat. V daném případě lze sestavovat tematickou mapu, kdy některé kódy mohou tvořit hlavní témata a podtémata (Obrázek č.: 5).

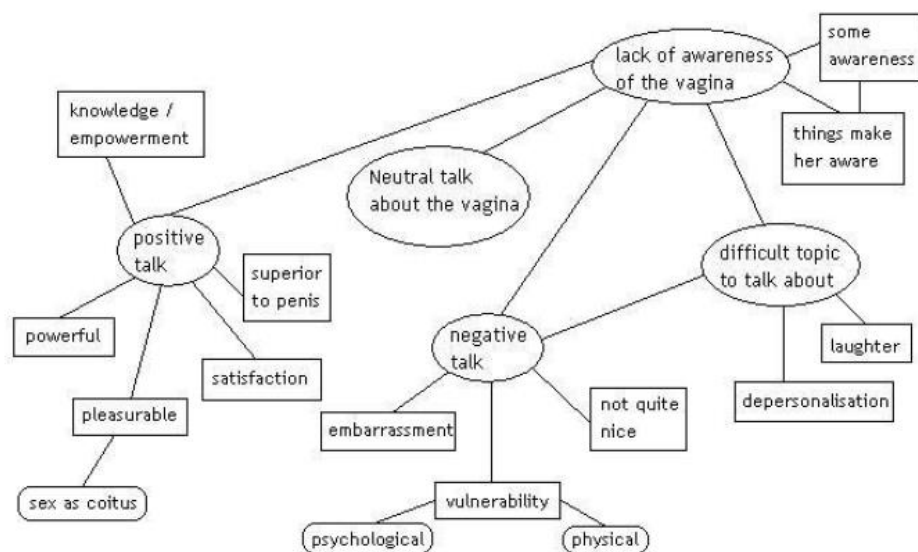

Figure 2: Initial thematic map, showing five main themes (final analysis presented in Braun & Wilkinson, 2003).

Obrázek č. 5: Příklad tematické mapy (Braun, Clarke, 2006, s. 39).

Čtvrtá fáze zahrnovala upřesnění vybraných témat. Je pravděpodobné, že některé motivy nemusí být skutečnými tématy (například pokud není k dispozici dostatek dat, která by motiv podporovala či jsou tato data příliš odlišná), je možné je tedy vyřadit. Některá témata by mohla naopak splývat do jednoho či by mohla být rozdělena na více témat. V této fázi je důležité dbát na to, aby byla dodržena smysluplnost a soudržnost dat v rámci témat, přičemž by měly být jasné a identifikovatelné rozdíly mezi jednotlivými tématy. V důsledku tohoto procesu docházelo k případnému přehodnocení témat a důsledné kontrole dat. Výsledkem byla finální kódovací kniha.

V páté fázi byla definována a upřesňována jednotlivá témata ve smyslu „identifikující podstaty“ motivů a témat – tedy co každý motiv a téma vyjadřuje a určení toho, jaký aspekt dat každé téma zachycuje či nezachycuje. Bylo důležité myslet na to, aby vytvořených témat nebylo příliš mnoho nebo aby nebyla moc různorodá a složitá. Přitom se nejednalo jen o parafrázování obsahů, ale bylo důležité určit, co je na nich zajímavého a proč. U každého tématu bylo důležité napsat podrobnou analýzu, stejně tak, jako identifikovat „příběh“, který jednotlivá témata vyprávějí ve vztahu

k výzkumným otázkám (Braun, Clarke, 2006). Tedy zaměřit se nejen na samotný text, ale i kontext. Analýza musí poskytnout dostatečné odůvodnění volby jednotlivých témat podložené konkrétními daty a příklady. Musí jít nad rámec popisu dat a zajistit argumentaci ve vztahu k výzkumným otázkám (Braun, Clarke, 2006).

Poslední fáze tematické analýzy souvisela s tvorbou finální diskuze nad zvolenými tématy, jenž se opírá o teoretické zázemí práce. Diskuze byla psána s důrazem na interpretaci zkoumaných dat, motivů v rámci a napříč různými tématy.

Fáze tematické analýzy, dle kterých bylo postupováno (Braun, Clarke, 2006)

Fáze	Deskripce procesu
1. Seznámení se s daty	Přepis dat čtení a opětovné čtení dat, sběr počátečních návrhů na témata
2. Generování počátečních kódů	Systematické kódování zajímavých prvků v datech v rámci celého souboru dat, (segmentace syžetu), třídění údajů týkajících se každého kódu
3. Hledání témat	Skládání kódů do případných témat, sběr všech dat relevantních pro každé potenciální téma
4. Revize témat	Kontrola práce s tématy ve vztahu ke kódovaným extraktům a celé sadě dat, vytváření tematických „map“.

<p>5. Definování a pojmenování témat</p>	<p>Průběžná analýza k upřesnění specifik každého tématu, a celkově toho, co z analýzy vyplývá, generování jasné definice a pojmenování pro každé téma</p>
<p>6. Vypracování výsledné zprávy</p>	<p>Výběr přesvědčivých extrahovaných příkladů, finální analýza vybraných prvků týkajících se zpětné vazby vzhledem k výzkumným otázkám a literatuře a zároveň produkující vědeckou zprávu o analýze</p>

6 VÝSLEDKY TEMATICKÉ ANALÝZY

V této části práce jsou v rámci kódovací knihy blíže definována jednotlivá témata. Dále je zde uveden výběr přesvědčivých extrahovaných příkladů zvolených témat a finální analýzy vybraných prvků týkajících se zpětné vazby vzhledem k výzkumným otázkám a literatuře a zároveň produkující vědeckou zprávu o analýze.

V úvodu kapitoly je uveden přehled jednotlivých aplikovaných kódů, které byly definovány a přiřazovány na základě obsahové a kontextové složky segmentací syžetů jednotlivých filmů na základě posouzení výzkumníka. Texty byly mnohokrát čteny a posuzovány a kódy upravovány do daného finálního výběru. Kódovací kniha je výsledným a stěžejním materiálem pro tvorbu jednotlivých analýz a diskuzí. Obsahuje informace o názvu kódu (tématu), stručnou i komplexní definici, je zde definováno, ve kterých případech byl kód aplikován a ve kterých nikoliv. Kódovací kniha obsahuje i možná podtémata, která se vztahují k hlavnímu tématu. Nakonec je zde uvedena většina konkrétních příkladů situací, kdy byly kódy aplikovány ve vztahu ke zdrojovému materiálu (ke každému filmu).

Kapitola obsahuje i přehled distribuce jednotlivých kódů ve filmech dle pořadí i četnosti. Pro komplexní přehled je zde uvedena i tabulka celkové distribuce jednotlivých kódů v analyzovaných filmech (Tab. č. 9), která je pro lepší vizualizaci doplněna spojnicovým grafem (Graf č. 1).

V poslední části této kapitoly jsou znázorněny tematické mapy, jež vizuálně doplňují reprezentaci hlavních témat filmů. Hlavní témata doplňují podtémata. Ta jsou svým zaměřením pro hlavní téma charakteristická jak obecně, tak pro konkrétní daný obsah filmového díla.

6.1 Přehled jednotlivých aplikovaných kódů

Tabulka č. 3: Přehled jednotlivých aplikovaných kódů.

Kód	Název kódu	Charakter reprezentace
K1	Jako děti	negativní
K2	Břemeno	negativní
K2+	Břemeno+ (opačný princip – společnost je břemenem pro člověka s MP)	pozitivní
K3	Vzhled, verbální a neverbální projevy (charakteristika postavy)	negativní

K4	Mimořádnost jako kompenzace	negativní
K5	Neustálé selhávání	negativní
K6	Hrozba pro všechny	negativní
K7	Medicínské paradigma, pejorativní pojmy	negativní
K8	Institucionalizace	negativní
K9	Smrt, závažné zranění	negativní
K10	Sexualita	negativní
K10+	Sexualita+ (opačný princip – sexualita je zobrazována jako přirozená součást života lidí s MP)	pozitivní
K11	Zneužitelnost, šikana	negativní
K12	Vzdělání	negativní
K13	Rodina	neutrální
K14	Zaměstnání	negativní
K15	Duševní onemocnění	negativní
K16+	Součást komunity	pozitivní

6.2 Kódovací kniha

BzX: *Blbec z Xeenemünde* (1962)

VmS: *Vesničko má středisková* (1985)

F: *Fany* (1995)

NvB: *Nuda v Brně* (2003)

V: *Václav* (2007)

K1	Jako děti
Stručná definice	Člověk s mentálním postižením jako dítě
Komplexní definice	Dospělá osoba s mentálním postižením je zobrazována v situacích, které jsou primárně součástí dětského života nebo souvisí s chováním typickým pro děti.
Kdy se vyskytuje	Kód je užít v situacích, které jsou typické pro dětský věk, kdy je vyžadována nadměrná péče či pozornost, je využíváno typicky dětských rekvizit, jako jsou hračky či dětské oblečení spojené s infantilními obrázky.
Kdy se nevyskytuje	Kód se nevyskytuje v situacích, kdy je člověk s mentálním postižením označován v kontextu „dětskosti“, ale zároveň dokazuje, že je dospělým jedincem a je v tomto ohledu „v opozici“.
Podtémata	Člověk s mentálním postižením se chová jako dítě, obléká se jako dítě, ostatní se o něj musí starat jako o dítě, má dětské zájmy – je nesamostatný
Příklad	BzX: Bruno vyžaduje plyšovou opici a ukolébavku na dobrou noc. Bruno má na sobě laclové kalhoty s kačenkou a sluníčkem. Jí s bryndákem. (3x) VmS: Otík se vozí na pouti na dětském kolotoči spolu s dětmi. Pávková říká Otíkovi, aby nepil pivo, utírá mu

	<p>pusu. Otík se v kině spolu s dětmi dívá na animovanou pohádku – Pojd'te, pane, budeme si hrát. (3x)</p> <p>F: Fany jí lentilky. Nakreslí obrázek pro Jiřinku. Fany má plyšového psa, o kterého se stará, kartáčuje ho, zpívá mu ukolébavky atp. (6x)</p> <p>NvB: Standova polovina pokoje je vybavena dětskými motivy. Matka k Olince přistupuje jako k dítěti (2x)</p> <p>V: Nevyskytuje se.</p>
--	---

K2 (závažnější K8)	Břemeno
Stručná definice	Náročnost péče o člověka s mentálním postižením
Komplexní definice	Pro osoby s mentálním postižením se člověk musí obětovat, je to s nimi náročné, jsou břemenem.
Kdy se vyskytuje	Kód je aplikován v situaci, kdy je po člověku bez postižení vyžadována určitá oběť, omezení či přizpůsobení s odkazem na mentální postižení.
Kdy se nevyskytuje	Kód se nevyskytuje v momentě, kdy je člověku s mentálním postižením poskytována podpora či péče přirozeně, tak, jak se dle společenských norem dá podpořit i člověk bez postižení. Kód se nevyskytuje v případech, kdy je aplikován K8, „obtížnost“ člověka s mentálním postižením je na nepřijatelné úrovni a je doporučována ústavní péče.
Podtémata	Povinnost postarat se o člověka s mentálním postižením, povinnost obětovat se, přítěž pro rodinu, pro společnost.
Příklad	<p>BzX: Učitel odmítá práci vychovatele, matka Bruna ho přesvědčuje o tom, že pro výjimečné lidi je třeba pokládat oběti. Přirovnává tuto situaci k oběti vojáka na frontě. (2x)</p> <p>VmS: Pávek nechce Otíka za závozníka, protože je s ním práce náročná – po tom, co zboří kvůli Otíkově nepozornosti sloupek, všichni si z něj dělají legraci. O Otíka se chodí starat teta. Otík se snaží Pávkovi zavděčit, ale vždy mu ještě víc přitíží. (6x)</p> <p>F: Jiřina se za Fany v dětství styděla a v pubertě ji nenáviděla. Teta se pro Fany obětovala. Jiřina si Fany doma nechat nemůže a obětovat se též nemůže, i když to zkusí. Fany je často poučována, že má věci dělat jinak. Jiřina kvůli Fany obětuje svůj intimní život – její partner argumentuje, že zná lepší způsoby jak se zničit, než se starat o sestru s mentálním postižením. Jiřině naznačují i lidé v okolí, že je Fany břemenem (sousedka). Jiřina Fany vyčítá její chování. (11x)</p> <p>NvB: Nevyskytuje se.</p> <p>V: Václav má v družstvu potyčky s kolegy, v práci selhává, má zde samé průšvihy. Předseda lituje Václavovu nemocnou matku, že vše zatím vydržela. Václavův bratr František vystupuje proti Václavovi – zastává se matky, chce, aby Václav odešel do ústavního zařízení. Václav nezvládá své povinnosti, vždy něco slíbí a nedodrží to</p>

	„Všechno bude“. Prohřešky jsou Václavovi neustále tolerovány, omlouvány nebo za něj jeho zastánci tyto prohřešky „žehlí“. Nakonec ve vesnici nikdo nechce podepsat za Václava petici – pro všechny byl břemenem. František tvrdí, že musel kvůli Václavovi u soudu lhát. (11x)
K2 +	Břemeno+
Stručná definice	„Postižený“ není člověk s mentálním postižením, ale jeho okolí
Komplexní definice	Pro člověka s mentálním postižením je břemenem jeho okolí, společnost, případně vlastní rodina.
Kdy se vyskytuje	Kód je aplikován v situacích, kdy je člověku s mentálním postižením na obtíž jeho okolí. Společnost je tak reprezentována jako „bariéra“.
Kdy se nevyskytuje	Kód se nevyskytuje v situacích, kdy je člověk s mentálním postižením směřován a podporován v běžných situacích přirozeně a s dobrým úmyslem, bez omezování a manipulace.
Podtémata	Možnost rozvoje, žít kvalitní život bez omezení, rodina jako „brzdící“ element, „hyperprotektivní“ péče, jako dítě.
Příklad	BzX : Nevyskytuje se. VmS : Nevyskytuje se. F : Nevyskytuje se. NvB : Matka Olince telefonuje i 8x denně, ostatní ji považují za „stíhačku“. Olinka matku omámí prášky, aby si domů mohla pozvat Standu a prožít s ním intimní chvíle. Matka nakonec vyhrožuje, že vyskočí z okna. Psychicky Olinku vydírá. (17x) V : Nevyskytuje se.

K3	Vzhled, verbální a neverbální projevy
Stručná definice	Celkový vzhled definující mentální postižení, neverbální projevy
Komplexní definice	Mentální postižení je zobrazováno (definováno) a zdůrazňováno za pomoci kostýmů a celkového vzhledu a vyjadřování člověka.
Kdy se vyskytuje	Kód se vyskytuje v situacích, kdy na sobě má člověk s mentálním postižením oblečení, které neodpovídá jeho věku, módním trendům, je neupravený, oblečení mu je malé či je viditelně nevhodně kombinované. Dále se kód vyskytuje v případech, kdy je jinakost mentálního postižení podpořena jinými charakteristikami (neverbální projevy – gesta, mimika atp. či verbální projevy – narušená komunikační schopnost – předkus, echolálie, „omezená“ slovní zásoba, nemluvnost.
Kdy se nevyskytuje	Kód se nevyskytuje v momentě, kdy oblečení a vzhled odpovídá aktuálnímu stavu či situaci.
Podtémata	Herecký projev, verbální, neverbální komunikace, narušená komunikační schopnost, fyzický vzhled, oblečení, účes, celková úprava oděvu a vzhledu, charakteristika postavy.

Příklad	<p>BzX: Bruno má na sobě laclové kalhoty s kačenkou a sluníčkem, jí s bryndákem, jí rukama.</p> <p>VmS: Otík má předkus, odstávající uši, skoro nemluví (pokud ano, tak v rámci krátkých a jednoduchých vět). (v průběhu celého filmu – vizuálně + pár Otíkových vět).</p> <p>F: Fany má na sobě oblečení, které není módní (na svou dobu), liší se od své sestry. Na pletené čepici má brož s kočičkou, dělá jí problém jíst příborem.</p> <p>NvB: Standa se neustále omlouvá, je nesmělý a neprůbojný, dělá mu problém jíst příborem. Olinka má viditelný předkus, který jí brání ve správné výslovnosti.</p> <p>V: Václav se češe a obléká jako jeho otec, nosí mikinu po otci, která má na zádech napsáno ČSSR, dělá mu problém jíst příborem.</p>
---------	---

K4	Mimořádnost jako kompenzace
Stručná definice	Mimořádné nadání jako kompenzace za mentální postižení
Komplexní definice	Člověk s mentálním postižením má nějaké mimořádné schopnosti.
Kdy se vyskytuje	Kód je aplikován v momentě, kdy se u člověka s mentálním postižením vyskytují nějaké mimořádné schopnosti, které jsou v běžné společnosti dle normy považovány za nadprůměrné.
Kdy se nevyskytuje	Kód se nevyskytuje v případech, kdy je mimořádná schopnost ve výsledku náhodná či je přisuzována omylem.
Podtémata	Matematický génius, výjimečná paměť (telefonní seznam), výrazné sociální citění (emocionalita vs. racionalita)..
Příklad	<p>BzX: Bruno umí perfektně počítat, zároveň dokáže zaměřit zbraň hromadného ničení, což jeho otec inženýr doposud nikdy nedokázal. Bruno umí odříkat telefonní seznam nazpaměť. (5x)</p> <p>VmS: Nevyskytuje se</p> <p>F: Fany je mimořádně citlivá vůči zvířatům. Je ochotná a hodná i k lidem. (10x)</p> <p>NvB: Nevyskytuje se.</p> <p>V: Nevyskytuje se.</p>

K5 (méně závažný než K6)	Neustálé selhávání.
Stručná definice	Člověk s mentálním postižením se nechová dle společenských pravidel, jeho chování je šokující, nevhodné či divné. Neustále selhává.
Komplexní definice	Člověk s mentálním postižením je zobrazován v situacích, kdy nerespektuje (či nedokáže odhadnout) společenské normy a tím šokuje své okolí. Jeho chování vyvolává pohoršující reakce, překvapené pohledy či nutkání toto

	chování napravovat. Je přirovnáván ke zvířeti. Neustále selhává.
Kdy se vyskytuje	Kód se vyskytuje v situacích, které jsou v běžné společnosti považovány za nevhodné, divné či pohoršující.
Kdy se nevyskytuje	Kód se nevyskytuje v případech, kdy je člověk s mentálním postižením považován společností za nebezpečného a porušuje hrubým a závažným způsobem normy, tedy v momentech, kdy je aplikován K6.
Podtémata	Je divný, mimo, chová se jinak, selhává, musí se neustále usměrňovat, okřikovat či „opravovat“.
Příklad	<p>BzX: Vychovatelka musela dát Brunovi pohlevek. Bruno sní mouchu. Bruno jí rukama. (3x)</p> <p>VmS: Pávek komentuje Otíkovo chování či se Otíka snaží „napravovat“: že poskakuje jako koza, že se měl narodit jako kuň, ale v poslední chvíli si to Pánbůh rozmyslel, dává mu sluchátka, aby mu slehly uši. Dále Otík v Paze jako „exot“, Otík tančí jinak než ostatní, Otík se „rýpe“ v nose, Otík jezdí na kolotoči s dětmi. (15x)</p> <p>F: Neustále selhává v běžných situacích – toto se stupňuje do té míry, že přijde v důsledku své nezodpovědnosti o život. Fany se děsí sirény, imituje postavu z reklamy Mr. Propper, neumí jíst příborem, chce umývat nádobí, i když má myčku, nakonec ji neumí používat správně. Jiřina Fanynčino chování neustále usměrňuje. V nemocnici Fany začne pomáhat, i když není zaměstnancem, ženám předvádí Mr. Proppera. Fany oslovuje psy „Pane“. Fany chodí plakat na cizí pohřby. (13x)</p> <p>NvB: Standa jí rohlík, na kterém před chvílí trénoval navlékání kondomu. Matka poučuje Olinku, že se řízky nejí bez chleba. Standa utíká od Olinky, nedokáže řešit situaci s matkou. (6x)</p> <p>V: V družstvu si na Václava všichni jen stěžují. Václav se rozčiluje kvůli rozbité pušce po otci, hodně zuří. Václav matce uplete svetr, který se nedá nosit. Václav neumí jíst příborem, matka ho kárá za nezpůsobné chování. Když matka odjede pryč, Václav není schopen si ani ohrát jídlo. Václav tančí „jako blázen“, vyskočí na pódium a předvádí se. Václav v noci budí starostu a chce, aby posunul noční klid. (7x)</p>

K6 (závažnější než K5)	Hrozba pro všechny
Stručná definice	Člověk s mentálním postižením je nebezpečný pro své okolí i sám sobě.
Komplexní definice	Člověk s mentálním postižením je považován za „nesvéprávného“ nebo sám jedná způsobem, který je na pomezí či za hranicí zákona (nezodpovědně, bez uvažování o následcích, necitelně atp.). Je nebezpečný pro své okolí i sám sobě.

Kdy se vyskytuje	Kód je aplikován v situacích, kdy je člověk s mentálním postižením ohrožením pro své okolí nebo sám sobě. V závažných situacích, které „nejdou vrátit zpět“ a následky jsou závažné.
Kdy se nevyskytuje	Kód se nevyskytuje v situacích, kdy je chování osoby s mentálním postižením „pohoršující“, ale zároveň z něj neplynou závažné důsledky, tedy v momentech, kdy je aplikován K5.
Podtémata	Nebezpečný, zvýšená pozornost, „průšvihy“, ztráty, škody.
Příklad	<p>BzX: Bruno si hraje s plány zbraně hromadného ničení. Bruno necitelně mučí kočku. (6x)</p> <p>VmS: Otík usne na korbě auta a nechá se zasypat pískem. Kvůli Otíkovi Pávek zničí sloupek. Pávek tvrdí, že je životu nebezpečné mít za závozníka Otíka. Otík v Praze neumí manipulovat s oknem a málem z něj vypadne (3x).</p> <p>F: Fany převádí psa přes rušnou silnici a ohrožuje dopravní provoz. Fany nezamkne byt a uteče z domu. Fany ve vzteku hodí popelník na akvárium. Fany neohlídá kostel a vykradou ho. Fany uteče a hledá jí policie.</p> <p>NvB: Olinka omámí matku prášky, aby mohla mít pohlavní styk se Standou. (3x)</p> <p>V: Václav pro zábavu střílí na svého bratra z pušky. Václav vybilí kancelář za pomoci ostřikovače a nadělá škody. Václavův bratr tvrdí, že je Václav schopen někomu ublížit. Václav vyveze spícího kolegu na vysokozdvižném vozíku. Ten se zasekne a musí se zaplatit oprava. Václav z družstva ukradne auto, vrátí se kvůli němu (ale i protože byl opilý) postřelí do nohy. Václav chodí tajně na střelnici střílet ze zbraně, kterou ukradl. Václav střílel i po pošťákovi, ten se ho děsí. Václav za pomoci trysek na traktoru nastříká bratrovi na hlavu Roundup (herbicide). Václav pomaluje vesnici nápisy, poté vyhrožuje i policii a ostatním. (14x)</p>

K7	Medicínské paradigma, pejorativní pojmy
Stručná definice	Jinakost je definována prostřednictvím jazyka (často skrze lékařskou diagnózu).
Komplexní definice	Člověk s mentálním postižením je označován termíny, které jsou dehonestující, ponižující, s negativní konotací atp. či je mu přiřknuta diagnóza, dle níž je definován. Často pak v negativních rovinách.
Kdy se vyskytuje	Kód se vyskytuje v momentech, kdy se o člověku s mentálním postižením hovoří nebo je explicitně označován za jiného („mentálně postiženého“), zejména pak v negativních konotacích. Dále v situacích, kdy je definován skrze medicínské paradigma.
Kdy se nevyskytuje	Kód se nevyskytuje v případech, kdy je člověk s mentálním postižením označován, hovoří se o něm v souvislosti s jeho jinakostí, avšak ta je respektována a reprezentována

	s ohledem na individualitu jedince – citlivě, s ohledem, bez negativních či „litujících“ konotací.
Podtémata	Diagnóza, terminologie, označování, norma.
Příklad	<p>BzX: Bruno je blbec, blb, není normální, máme na to lékařské vyšetření. (8x)</p> <p>VmS: Pávek označuje Otíka za blbce. Zootechnik požaduje, aby bylo v Praze oznámeno, že je Otík magor. Jaromír navrhuje termín poloviční blázen. Teta hovoří o momentální zaostalosti, předseda ji opravuje na zaostalost mentální (3x).</p> <p>F: Fany je na začátku filmu popisována svou sestrou a lékařem. Několikrát je označena za oligofrenika, jednou za debila. Je to „ta blbá z kostela“. (5x)</p> <p>NvB: Standa má papíry na hlavu. Jarda řekne Standovi, že je debil, pitomec (i když mu před tím říkal, že pitomec není). Jedna z žen v domě prohlásí, že „tadyti mentální jsou jak králíci“. (3x)</p> <p>V: Vrátný nazývá Václava blbcem, poté i idiotem. Chlapci z vesnice si povídají, že je Václav idiot. Václavův spoluvězeň ho nazve debilem. Václav po Lídě chce, aby v Praze řekla, že není idiot. (4x)</p>

K8 (závažnější než K2)	Institucionalizace
Stručná definice	Ústavní vs. rodinná péče; člověk s MP je společnosti na obtíž.
Komplexní definice	Člověk s mentálním postižením je „podroben“ ústavní péči či je mu (či jeho rodině) ústavní zařízení doporučováno (tlak okolí). Varianta života v rodinném prostředí je znázorňována jako méně vhodná a zatěžující.
Kdy se vyskytuje	Kód je aplikován v situacích, kdy je chování člověka s mentálním postižením reprezentováno tak, že je považováno za zatěžující, obtížné či nevladatelné a „ukazuje se“, že ústavní péče je „nejvhodnější“ variantou.
Kdy se nevyskytuje	Kód se nevyskytuje v momentě, kdy je preferováno přirozené (převážně rodinné) prostředí – jako nejlepší varianta k životu. Kód se nevyskytuje v případech, kdy je aplikován K2 a „obtížnost“ člověka s mentálním postižením je na přijatelné úrovni.
Podtémata	Podpora vs. péče, člověk s mentálním postižením jako břemeno, rodina, „zbavíme se břemena“.
Příklad	<p>BzX: Učitel zmiňuje, že Bruno měl být v „ústavu“ už dávno. (1x)</p> <p>VmS: nevyskytuje se</p> <p>F: Téma prolíná celým filmem. Jiřina je postavena před rozhodnutí, zda se starat o Fany nebo jí dát do „ústavu“. Fany neustále selhává, tak se nakonec Jiřina rozhodne pro ústavní zařízení. K tomu nakonec nedochází, Fany umírá. (12x)</p> <p>NvB: Nevyskytuje se.</p>

	V: Matka Václava nezvládá, Václavův bratr s rodinou jí neustále přemlouvá, aby ho dala „do Brodu“. Bratrova žena se zaručuje, že by mu to tam domluvila. (4x)
--	--

K9	Smrt, závažné zranění.
Stručná definice	Člověk s mentálním postižením umírá či je vážně zraněn. Či on sám někoho vážně zraní.
Komplexní definice	Člověk s mentálním postižením umírá či je vážně zraněn rukou někoho jiného, zaviněním někoho jiného či v důsledku své vlastní „nezodpovědnosti“ plynoucí z jeho postižení. Člověk s mentálním postižením „zabíjí“ ze msty.
Kdy se vyskytuje	Kód je aplikován v případech, kdy dojde k tragické události v rámci vyvrcholení děje – smrti či závažnému zranění (člověk s mentálním postižením „si za to může sám“).
Kdy se nevyskytuje	Kód se nevyskytuje v situaci, kdy dojde k tragické události, která by nenastala v důsledku mentálního postižení (nemůže si za to sám).
Podtémata	Člověk s mentálním postižením je nebezpečný pro své okolí i sám sobě. Tragická postava předurčená ke smrti či způsobit tragédii.
Příklad	BzX: Bruno zabíjí lidi vlastnoručně sestrojenou zbraní. Major vlastní rukou zastřelí Bruna. (1x) VmS: Nevyskytuje se. F: Fany umírá pod koly nákladního vozu kvůli psovi. NvB: Nevyskytuje se. V: Václav postřelí svého bratra, je kvůli tomu ve vězení.

K10	Sexualita
Stručná definice	Sexualita lidí s mentálním postižením
Komplexní definice	Člověk s mentálním postižením je v rámci tohoto tématu reprezentován jako sexuálně neschopný či sexuálně deviantní. Případně je sexualita těchto lidí bagatelizována či brána jako něco nepředstavitelného či překvapivého.
Kdy se vyskytuje	Kód je aplikován v situacích, kdy je člověk s mentálním postižením pokládán za sexuálně neschopného či neatraktivního, neschopného mít kvalitní partnerský vztah.
Kdy se nevyskytuje	Kód se nevyskytuje v momentech, kdy je sexualita člověka s mentálním postižením reprezentována jako přirozená věc (K10+).
Podtémata	Partnerství lidí s mentálním postižením, sexuální život, milostné vztahy.
Příklad	BzX: Nevyskytuje se. VmS: Teta chce od Otíka, aby přísahal na obrázek svých zesnulých rodičů, že v domě neměl v jejich ložnici ženu. (1x) F: Nevyskytuje se NvB: Tihle mentální jsou jako králíci. (1x)

	V: Václav je zamilován do Lídy, která zároveň tajnou matkou dítěte jeho bratra. Snaží se jí dvořit, sveze jí na motorce, dá jí kytici, uplete svetr, nakonec jí brání před bratrem. Lída se Václava zastane před ženami v knihovně. Lída uspokojí Václava ve vaně rukou. (10x)
K10 +	Sexualita +
Stručná definice	Sexualita lidí s mentálním postižením
Komplexní definice	Člověk s mentálním postižením dokáže prožívat kvalitní intimní vztah se svým partnerem. V rámci sexuality jsou reprezentovány i vztahy, partnerství či láska mezi dvěma lidmi. Vztah je reprezentován jako přirozená součást života člověka.
Kdy se vyskytuje	Kód je aplikován v situacích, kdy je člověk s mentálním postižením zobrazován jako atraktivní, sexuálně schopný, schopný najít si a udržet partnerský vztah, schopný hlubšího citu k jinému člověku.
Kdy se nevyskytuje	Kód se nevyskytuje v momentě, kdy je sexualita lidí s mentálním postižením reprezentována jako něco nepřirozeného či „deviantního“.
Podtémata	Milostné vztahy, intimita, partnerský život, mateřství, rodičovství.
Příklad	BzX: Nevyskytuje se. VmS: Nevyskytuje se. F: Nevyskytuje se. NvB: Standa a Olinka jsou ve filmu reprezentováni jako pár, který dosáhne svého cíle (pohlavní styk). Jsou podporováni a zobrazováni jako funkční pár, který dokáže prožívat jak lásku, tak intimní život s ní spojený. Téma K10+ je hlavním tématem filmu, k tomuto funkčnímu páru je paralelou několik nefunkčních párů. (24x) V: Nevyskytuje se.

K11	Zneužitelnost, šikana.
Stručná definice	Člověk s mentálním postižením je snadno zneužitelný.
Komplexní definice	Člověk s mentálním postižením je snadno zneužitelný, je ostatními využíván či šikanován – jsou na něj sváděny prohřešky jiných či je předmětem posměchu.
Kdy se vyskytuje	Kód se vyskytuje v případech, kdy je člověk s mentálním postižením zneužit či využit jinými, mentálně zdatnějšími jedinci. Může být předmětem šikany či zesměšňování.
Kdy se nevyskytuje	Kód se nevyskytuje tehdy, kdy je zájem jedince a okolí společný či je humorná situace „vtipná“ pro všechny.
Podtémata	Objekt zábavy, snadný zdroj peněz, využívání.
Příklad	BzX: nevyskytuje se. VmS: Otíka využívá mladý milenecký pár. Otíkovi hrozí, že přijde o chalupu – málem ji prodá. Otík je napaden kolegou – ten si myslí, že nakreslil parohy, ale on to nebyl.

	<p>Turek zabaví Otíka, aby mu někdo jiný mohl pro legraci do piva nalít rum. (4x)</p> <p>F: Majitelka útulku je na Fany milá, protože vycítí možnost finančního příspěvku. Chlapci po Fany hodí balon a posmívají se jí. Šklebí se jí i sousedovo malé dítě. (3x)</p> <p>NvB: Nevyskytuje se.</p> <p>V: Kluci z vesnice Václavovi dají s posměškem marihuanu. Ten „skouří“ celého jointa sám. Václava zbije jeho vlastní žárlivý bratr. (2x)</p>
--	---

K12	Vzdělání
Stručná definice	Člověk s mentálním postižením se vzdělává v rámci speciálního školství
Komplexní definice	Člověk s mentálním postižením se vzdělává v rámci speciálního školství a následně nenachází pracovní uplatnění nebo vzdělání nedokončí.
Kdy se vyskytuje	Kód je aplikován v momentech, kdy je člověk s mentálním postižením definován skrze své vzdělání – speciální. A následně je zdůrazněno, že ho nedokončil či v rámci něj nenašel ani uplatnění.
Kdy se nevyskytuje	Kód se nevyskytuje v případě, že se ve filmu o vzdělání hlavního hrdiny vůbec nemluví.
Podtémata	Vzdělání, pracovní uplatnění, vzdělavatelnost, obtíže se zděláváním.
Příklad	<p>BzX: Bruno má vychovatelku a pak soukromého učitele. Ve filmu je několikrát zdůrazněno, že jeho výchova je velice náročná. (3x)</p> <p>VmS: Nevyskytuje se.</p> <p>F: Fany pomocnou školu vychodila s potížemi, pak se rok učila kuchařkou a poté pomáhala matce v domácnosti. Fany sama řekne, že chodila do pomocné školy, že má vzdělání, ale nesmí to nikde říkat, protože by se jí lidé smáli. (2x)</p> <p>NvB: Standa chodil do zvláštní školy a pak se učil na zahradníka. Po roce skončil (nebyly tam kaktusy, které má rád). (1x)</p> <p>V: Nevyskytuje se.</p>

K13	Rodina
Stručná definice	Člověk s mentálním postižením a rodina
Komplexní definice	Člověk s mentálním postižením a vztahy v rodině – vztahy s rodiči, sourozenci, s širší rodinou.
Kdy se vyskytuje	Kód je aplikován v situacích, kdy jsou reprezentovány vztahy v rodině. Zejména pak v souvislosti s péčí a podporou.
Kdy se nevyskytuje	Kód se nevyskytuje v případech, kdy rodina člověka s mentálním postižením ve snímku není zobrazena.
Podtémata	Člověk s mentálním postižením a rodiče, sourozenci.

Příklad	<p>BzX: Bruno je rodinou opečován, mnohdy k němu přistupují jako k dítěti. Rodina mu zajistí vychovatelku, poté vychovatele. (1x)</p> <p>VmS: Otík svou rodinu nemá, žije sám, má jen starou tetu, která mu pomáhá s domácností. (1x)</p> <p>F: Fany pomáhala matce v domácnosti, pak si jí vzala na starost matčina sestra, a nakonec je po Jiřině vyžadováno, aby si jí vzala na starost ona. Jiřina se za Fany v dětství styděla, v pubertě jí nenáviděla. Psychiatr přesvědčuje Jiřinu, že všestranná domácí péče je pro ni komplikovaná. Jiřina Fany do ústavu dát nechce, slíbila to matce. Jiřina se obává, jak si v této otázce porozumí s tetičkou. Teta Jiřině připomíná, že Fany je její sestra a je její povinností se o ni postarat. Fany má Jiřinku ráda a chce u ní bydlet. Jiřina se dokáže zasmát některým Fanynčiným vtipům. Po smrti Fany Jiřina najde společnou dětskou fotku a rozpláče se. (12x)</p> <p>NvB: Filmem prolíná problematika vztahu Olinky a její hyperprotektivní matky. Standa má bratra, který ho podporuje. (17x)</p> <p>V: Václav má silné pouto ke svému otci. Ten se mu zjevuje v halucinacích či bludech. Václavovi otec moc chybí. František na Václava žárlí, nakonec ho i zbije. Vyčte také matce, že byl pro ni Václav vždy na prvním místě – matka na Václava nedá dopustit. (4x)</p>
---------	---

K14	Zaměstnání
Stručná definice	Člověk s mentálním postižením a jeho zaměstnání
Komplexní definice	Člověk s mentálním postižením dochází do zaměstnání.
Kdy se vyskytuje	Kód je aplikován v situacích, kdy se jedná o zaměstnávání lidí s mentálním postižením. Řeší otázku, zda je zaměstnání adekvátní a odpovídá schopnostem osoby s MP, zda je selhávání v rámci pracovního procesu reprezentováno a spojováno v souvislosti s mentálním postižením.
Kdy se nevyskytuje	Kód se nevyskytuje v případě, kdy člověk s mentálním postižením zaměstnání nemá.
Podtémata	Zodpovědnost, udržitelnost, podpora v zaměstnání.
Příklad	<p>BzX: Nevyskytuje se.</p> <p>VmS: Prolíná celým příběhem. Otík v zaměstnání neustále selhává a Pávek s ním nechce pracovat.</p> <p>F: Fany chodí pracovat do kostela, ale není zde uvedeno, zda je za svou práci adekvátně finančně ohodnocena. V ústavním zařízení jí sestra domlouvá, že se bude starat o kapli a označuje to za zaměstnání. (5x)</p> <p>NvB: Nevyskytuje se.</p> <p>V: Václav chodí pracovat do družstva, kde neustále selhává a všichni si na něj stěžují.</p>

K15	Duševní onemocnění
------------	---------------------------

Stručná definice	Člověk s mentálním postižením má nějaké přidružené duševní onemocnění.
Komplexní definice	Člověk s mentálním postižením má nějaké přidružené duševní onemocnění, přičemž je toto reprezentováno za účelem zdůraznění jinakosti.
Kdy se vyskytuje	Kód je aplikován v situacích, kdy se projevuje přidružené duševní postižení.
Kdy se nevyskytuje	Kód se nevyskytuje v případech, kdy se projevy duševního onemocnění nevyskytují.
Podtémata	Schizofrenie, disociální porucha osobnosti
Příklad	BzX: Bruno necitelně likviduje osoby ve svém okolí, týrá kočku. (2x) VmS: Nevyskytuje se. F: Nevyskytuje se. NvB: Nevyskytuje se. V: Václav vidí svého mrtvého otce a rozmlouvá s ním.

K16+	Součást komunity
Stručná definice	Člověk s mentálním postižením je součástí společnosti.
Komplexní definice	Člověk s mentálním postižením je ve společnosti pozitivně přijímán, okolí se k němu chová vřele a s respektem s ohledem na věk i důstojnost člověka.
Kdy se vyskytuje	Kód je aplikován v situacích, kdy se stran společnosti projevuje vřelé a přátelské chování či se společnost člověka s mentálním postižením zastane v jeho nejlepším zájmu.
Kdy se nevyskytuje	Kód se nevyskytuje v případech, kdy se společnost takto chová za účelem nějakého zisku nebo zneužití – K11.
Podtémata	Člověk s mentálním postižením je ve společnosti hodnotným, zaslouží si uznání, respekt či podporu, jako každý jiný.
Příklad	BzX: Nevyskytuje se. VmS: Za Otíka se někteří lidé ve vesnici snaží postavit. Je součástí komunity. Pávek nakonec pro Otíka přijede do Prahy a přijme ho zpět. (1x) F: Nevyskytuje se. NvB: Olinka je součástí komunity žen v domě. Jsou jejími kamarádkami a snaží se jí radit v otázce vztahů a intimních záležitostí. Jsou ochotny Olinku chránit před Standou, kdyby jí chtěl ublížit. Mají i zájem Standu osobně poznat. Společně čekají, zda Olince dopadne schůzka a následně to i oslaví, mají upřímnou radost z úspěchu. (8x) V: Václava se vždy zastává jeho matka, Lída nebo předseda – vždy jsou však jeho „prohřešky“ omlouvány nebo je jejich význam podhodnocován.

6.3 Distribuce jednotlivých kódů ve filmech

6.3.1 Distribuce jednotlivých kódů ve filmech dle pořadí

Blbec z Xeenemünde (1962)

Kódy: 1, 5, 6, 2, 12, 1, 13, 4, 5, 2, 12, 6, 7, 6, 7, 4, 7, 4, 7, 7, 12, 6, 4, 9, 7, 6, 7, 8, 7, 1, 5, 4, 6, 7, 9, 15, (3); n=36

Vesničko má středisková (1985)

Kódy: 5, 5, 5, 6, 6, 2, 7, 13, 10, 11, 2, 2, 2, 5, 5, 2, 5, 1, 11, 7, 7, 5, 5, 5, 11, 1, 5, 1, 11, 5, 5, 11, 5, 2, 6, 5, 16, 5, (3), (14); n=38

Fany (1995)

Kódy: 12, 7, 13, 14, 13, 2, 13, 8, 8, 13, 8, 13, 13, 14, 2, 2, 13, 8, 1, 4, 1, 2, 8, 13, 13, 6, 6, 4, 5, 4, 14, 1, 4, 14, 2, 7, 4, 5, 5, 5, 5, 1, 7, 1, 4, 8, 2, 4, 5, 5, 5, 2, 13, 4, 11, 5, 5, 4, 12, 5, 6, 2, 5, 2, 8, 4, 6, 4, 7, 2, 5, 6, 6, 11, 7, 6, 2, 11, 8, 8, 1, 8, 8, 14, 13, 8, 13, 9, 13, (3); n=89

Nuda v Brně (2003)

Kódy: 1, 10+, 13, 10+, 10+, 12, 7, 10+, 16+, 10+, 10+, 16+, 2+, 13, 5, 10+, 16+, 2+, 13, 16+, 10+, 10+, 16+, 7, 1, 5, 5, 6, 6, 2+, 16+, 2+, 13, 6, 16+, 16+, 10+, 7, 10, 2+, 13, 2+, 13, 10+, 2+, 13, 10+, 10+, 10+, 10+, 10+, 10+, 10+, 10+, 2+, 13, 2+, 13, 10+, 2+, 13, 2+, 13, 2+, 13, 5, 5, 5, 2+, 13, 2+, 13, 2+, 13, 10+, 2+, 13, 13, 2+, 10+, 10+, 10+, (3); n=82

Václav (2007)

6, 5, 13, 10, 15, 10, 10, 15, 5, 8, 7, 7, 2, 2, 10, 6, 5, 6, 2, 13, 2, 8, 8, 6, 8, 7, 2, 2, 10, 15, 10, 2, 10, 6, 5, 2, 6, 2, 5, 6, 13, 15, 10, 6, 6, 10, 6, 11, 5, 5, 6, 6, 15, 10, 13, 9, 8, 15, 7, 2, 9, 2, 13, 15, 11, 7, (3); n=66

6.3.2 Distribuce jednotlivých kódů ve filmech dle četnosti

K = hlavní téma filmu

Tabulka č. 4: Distribuce jednotlivých kódů ve filmu *Blbec z Xeenemünde* (1962).

Kód	Absolutní četnost	Relativní četnost
K1	3	8,3 %
K2	2	5,5 %
K2+	0	0 %
K3	v rámci celého filmu	---
K4	5	13,8 %
K5	3	8,3 %
K6	6	16,6 %
K7	9	25,0 %
K8	1	2,7 %
K9	2	5,5 %
K10	0	0 %
K10+	0	0 %
K11	0	0 %
K12	3	8,3 %
K13	1	2,7 %
K14	0	0 %
K15	1	2,7 %
K16+	0	0 %
Celkem	36	100 %

Tabulka č. 5: Distribuce jednotlivých kódů ve filmu *Vesničko má středisková* (1985).

Kód	Absolutní četnost	Relativní četnost
K1	3	7,9 %
K2	6	15,2 %
K2+	0	0 %
K3	v rámci celého filmu	---
K4	0	0 %
K5	15	39,5 %
K6	3	7,9 %
K7	3	7,9 %
K8	0	0 %
K9	0	0 %
K10	1	2,6 %
K10+	0	0 %
K11	5	13,5 %
K12	0	0 %
K13	1	2,6 %
K14	v rámci celého filmu	---
K15	0	0 %
K16+	1	2,6 %

Celkem	38	100 %
---------------	-----------	--------------

Tabulka č. 6: Distribuce jednotlivých kódů ve filmu *Fany* (1995).

Kód	Absolutní četnost	Relativní četnost
K1	6	6,7 %
K2	11	12,3 %
K2+	0	0 %
K3	v rámci celého filmu	---
K4	11	12,3 %
K5	13	14,6 %
K6	7	7,8 %
K7	5	5,6 %
K8	12	13,4 %
K9	1	1,1 %
K10	0	0 %
K10+	0	0 %
K11	3	3,4 %
K12	2	2,2 %
K13	13	14,6 %
K14	5	5,6 %
K15	0	0 %
K16+	0	0 %
Celkem	89	100 %

Tabulka č. 7: Distribuce jednotlivých kódů ve filmu *Nuda v Brně* (2003).

Kód	Absolutní četnost	Relativní četnost
K1	2	2,4 %
K2	0	0 %
K2+	17	20,7 %
K3	v rámci celého filmu	---
K4	0	0 %
K5	6	7,3 %
K6	3	3,6 %
K7	3	3,6 %
K8	0	0 %
K9	0	0 %
K10	1	1,2 %
K10+	24	29,2 %
K11	0	0 %
K12	1	1,2 %
K13	17	20,7 %
K14	0	0 %
K15	0	0 %
K16+	8	9,8 %
Celkem	82	100 %

Tabulka č. 8: Distribuce jednotlivých kódů ve filmu *Václav* (2007).

Kód	Absolutní četnost	Relativní četnost
K1	0	0 %
K2	11	16,6 %
K2+	0	0 %
K3	v rámci celého filmu	---
K4	0	0 %
K5	7	10,6 %
K6	12	18,2 %
K7	5	7,5 %
K8	5	7,5 %
K9	2	3,0 %
K10	10	15,1 %
K10+	0	0 %
K11	2	3,0 %
K12	0	0 %
K13	5	7,5 %
K14	0	0 %
K15	7	10,6 %
K16+	0	0 %
Celkem	66	100 %

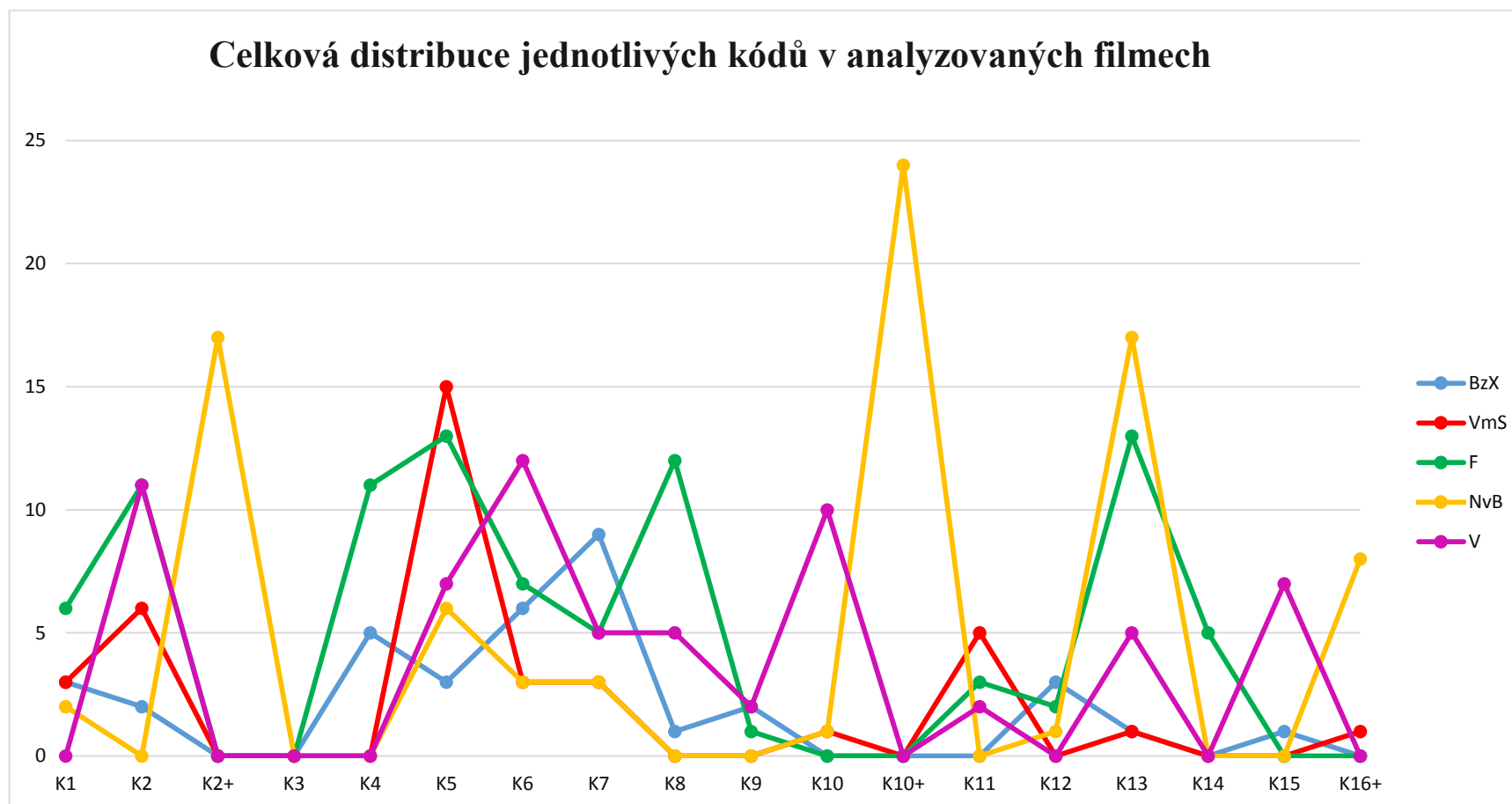
6.3.3 Celková distribuce jednotlivých kódů v analyzovaných filmech

Tabulka č. 9: Celková distribuce jednotlivých kódů v analyzovaných filmech.

Kód	BzX	VmS	F	NvB	V	Absolutní četnost	Relativní četnost
K1	3	3	6	2	0	13	4,2 %
K2	2	6	11	0	11	30	9,6 %
K2+	0	0	0	17	0	17	5,5 %
K3	---	---	---	---	---	---	---
K4	5	0	11	0	0	14	4,5 %
K5	3	15	13	6	7	44	14,1 %
K6	6	3	7	3	12	30	9,6 %
K7	9	3	5	3	5	23	7,4 %
K8	1	0	12	0	5	16	5,1 %
K9	2	0	1	0	2	5	1,6 %
K10	0	1	0	1	10	12	3,9 %
K10+	0	0	0	24	0	24	7,7 %
K11	0	5	3	0	2	10	3,2 %
K12	3	0	2	1	0	6	1,9 %
K13	1	1	13	17	5	37	11,9 %
K14	0	---	5	0	0	5	1,6 %
K15	1	0	0	0	7	8	2,6 %
K16+	0	1	0	8	0	9	2,9 %

Celkem	36	38	89	82	66	311	100 %
---------------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	------------	--------------

Graf č. 1: Celková distribuce jednotlivých kódů v analyzovaných filmech.

V rámci distribuce jednotlivých kódů je z výše uvedeného patrné, že se v analyzovaných filmech nejvíce vyskytuje kód K5 - *Neustálé selhávání* (14,1 %). Člověk s mentálním postižením je tak zobrazován v situacích, kdy nerespektuje (či nedokáže odhadnout) společenské normy a tím šokuje své okolí. Neustále selhává a tím se dostává do problematických situací, jenž často vyvolávají konflikty. Tento kód se často vyskytuje v kombinaci s kódem K6 – *Hrozba pro všechny* (9,6 %), kdy „nevinné“ selhávání přechází v náročnější konfliktní situace. A s kódem K2 – *Břemeno* (9,6 %), kdy je člověk s mentálním postižením pro společnost břemenem. Mnohdy jsou zmiňovány „oběti“, které musí okolí podstoupit, aby mohl člověk s mentálním postižením ve společnosti vůbec fungovat. Výrazným tématem je též rodina a rodinné vztahy - K13 – *Rodina* (11,9 %), jenž prolíná všemi filmy. Mezi pěti nejčastěji se vyskytujícími tématy patří i K7 – *Medicínské paradigma, pejorativní pojmy* (7,4 %). Vyskytuje se ve všech filmech.

Dále se v českém filmu, kde jsou zobrazovány jako hlavní postavy lidé s mentálním postižením, uplatňuje téma K15 – *Duševní onemocnění* (2,6 %), a to ve filmech *Blbec z Xeenemünde* (1962) a *Václav* (2007). Téma K8 – *Institucionalizace* (5,1 %), jenž výrazně koresponduje s K2 – *Břemeno*. Člověk s mentálním postižením je pro rodinu a společnost natolik zatěžujícím elementem, že je mnohdy doporučována nebo zvažována ústavní péče. K4 – *Mimořádnost jako kompenzace* (4,5 %) je ve snímcích zastoupen skrze mimořádné matematické (technické) schopnosti či mimořádné sociální citění, a to ve filmech *Blbec z Xeenemünde* (1962) a *Fany* (1995). V obou případech dovede hlavní postavu její „mimořádnost“ ke smrti. Člověk s mentálním postižením je v analyzovaných filmech zobrazován - nebo spíše je k němu tak přistupováno – „jako dítě“ – K1 – *Jako děti* (4,2 %). Významným a aktuálním tématem je K10 – *Sexualita* (3,9 %). V souvislosti s lidmi s mentálním postižením je často diskutováno i téma K11 – *Zneužitelnost, šikana* (3,2 %), jenž je ve filmech taktéž zastoupeno. K12 – *Vzdělání* (1,9 %) je úzce spjato s K14 – *Zaměstnání* (1,6 %). Ve snímcích jsou však tato dvě témata současně reprezentována jen ve filmu *Fany* (1995). Nakonec téma K9 – *Smrt, závažné zranění* (1,6 %) je ve filmech výrazně zastoupeno nikoliv svou četností, ale závažností a významností. Smrt či vážné zranění (které mohlo být smrtelné) je zobrazeno ve třech filmech z pěti - *Blbec z Xeenemünde* (1962), *Fany* (1995) a *Václav* (2007).

Ve snímcích se vyskytují i témata, která jsou pozitivně laděna, respektive o nich můžeme hovořit jako o „pozitivních reprezentacích“. Vyskytují se v momentech, kdy je samotná společnost pro člověka s mentálním postižením bariérou. Tato témata jsou označena přídavkem „+“ a jsou „v opozici“ vůči tématům K2+ - *Břemeno* (5,5 %) a K10+ - *Sexualita* (7,7 %). Samostatným tématem, které reflektuje pozitivní reprezentaci týkající se osob s mentálním postižením, je K16 + *Součást komunity* (2,9 %). V rámci tohoto kódu jsou osoby s mentálním postižením brány jako součást místního společenství, lidé k nim mají většinou pozitivní vztah a jsou podporovány s ohledem na jejich jinakost, individualitu a důstojnost. Pozitivní reprezentace se však objevují jen ve filmech *Nuda v Brně* (2003) a *Vesničko má středisková* (1985).

Výrazným tématem, které se velkou měrou podílí na reprezentaci lidí s mentálním postižením v českém hraném filmu, je K3 – *Vzhled, verbální a neverbální projevy* (zastoupeno v rámci všech filmů průběžně). Samotná postava, její vzhled, chování a vyjadřování tak ve filmu de facto určuje, jaký člověk s mentálním postižením „má být“.

Celkově bylo všem filmům přiřazeno 311 kódů, z toho 50 kódů, které jsou přiřazeny čistě pozitivním reprezentacím. Nejvíce (drtivá většina) pozitivních kódů náleží snímku *Nuda v Brně* (2003). Tento film je tak hlavním nositelem pozitivních reprezentací v rámci analyzovaného materiálu. Nejvíce kódovanými filmy, tedy filmy s nejvyšší četností kódů jsou *Fany* (1995), *Nuda v Brně* (2003) a *Václav* (2007). Postavy s mentálním postižením v hlavních rolích reprezentují 4 muži a 2 ženy.

Červeně značená jsou hlavní témata filmu. Za hlavní téma filmu je považováno takové, které se významně podílí na reprezentaci lidí s mentálním postižením v daném filmu, a to jak svým rozsahem, tak intenzitou či závažností. Ve filmu *Blbec z Xeenemünde* (1962) je to K6 – *Hrozba pro všechny* a K9 – *Smrt, závažné zranění*. Hlavní postava, Bruno, systematicky zabíjí lidi ve svém okolí, kteří jsou mu nepohodlní. Nakonec je sám zavražděn rukou nacistického důstojníka. Ve filmu *Vesničko má středisková* (1985) je to K11 – *Zneužitelnost, šikana*. Zde je Otík manipulován k tomu, aby prodal dům a odstěhoval se za prací do Prahy. Tato manipulace je cílena za účelem získání domu pro ředitele Dřevoplechu, který má sloužit jako rekreační chata. Zastane se ho pak Pávek, který pro Otíka přijede do Prahy, usmíří se s ním a vezme ho zpět k sobě za závozníka. Ve snímku *Fany* (1995) byla za hlavní témata určena K2 – *Břemeno*, K5

– *Neustálé selhávání*, K8 – *Institucionalizace* a K13 – *Rodina*. Fany je pro svou sestru břemenem, je jí doporučována ústavní péče. Sestra Jiřina se pokusí o Fany postarat. Fany dělá neustálé problémy, a nakonec se jí Jiřina opravdu rozhodne umístit do ústavu (v současné době Domov pro osoby s mentálním postižením). Fany v důsledku své nepozornosti a neschopnosti se poučit z vlastních chyb nešťastnou náhodou umírá. Téma, které bylo určeno jako hlavní pro film *Nuda v Brně* (2003) je K10+ - *Sexualita*. Olinka se Standou jsou pár s mentálním postižením, který jako jediný dosáhne svého cíle v rámci vztahu. Ostatní paralelní páry bez mentálního postižení v tomto selhávají. Pro film *Václav* (2007) bylo za hlavní téma určeno K6 – *Hrozba pro všechny*. Václav je ve filmu nebezpečný jak sám sobě, tak svému okolí.

Témata, která se vyskytují v analyzovaném zdrojovém materiálu, se mnohdy prolínají, navazují na sebe, vyskytují se zde s větší či menší četností s různou intenzitou závažnosti (např. „K9 – *Smrt, závažné zranění*“ je svým významem téma velice závažné, avšak méně časté, vyskytuje se zejména, až v závěru filmu, jako dramatické ukončení příběhu). Přiřazování kódů k vybraným segmentům je zároveň počín v režii výzkumníka, jenž je nutně podroben principům kvalitativně orientovaného přístupu a zvolené metodě tematické analýzy (viz. kapitola 5.1 *Tematická analýza – v kontextu symbolismu a různorodosti interpretace témat*).

6.4 Tematické mapy jednotlivých filmů

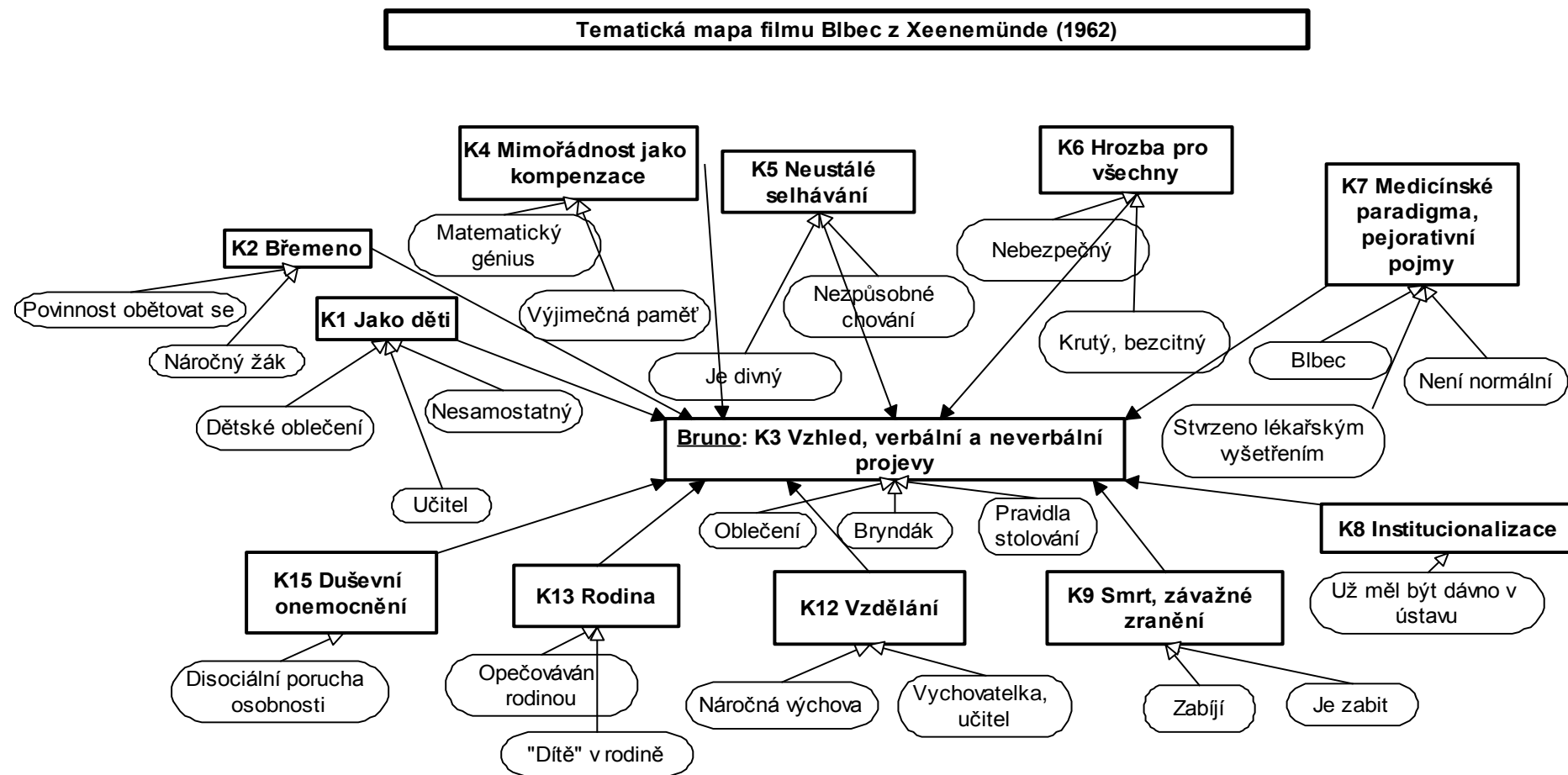

Diagram č. 2: Tematická mapa zobrazení člověka ve filmu *Blbec z Xeenemünde* (1962).

Tematická mapa filmu Vesničko má středisková (1985)

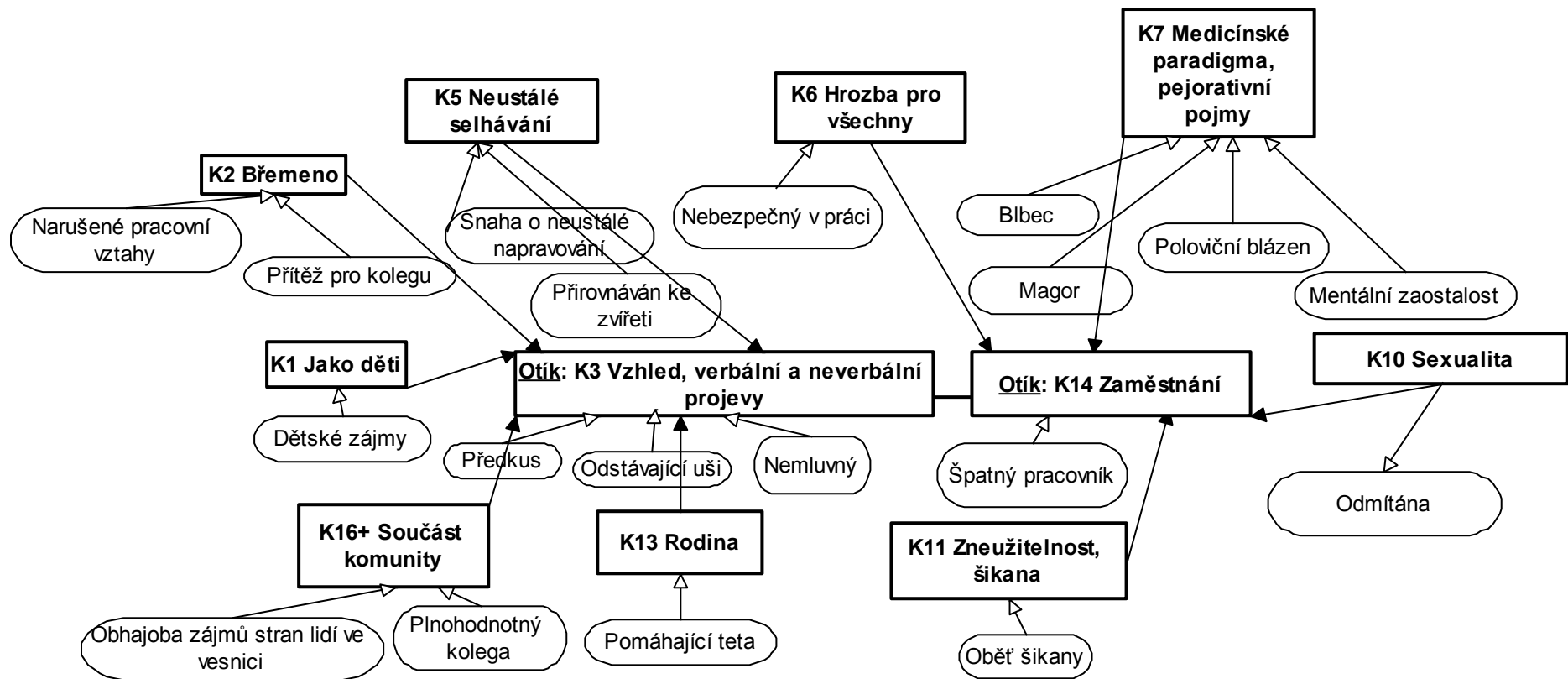

Diagram č. 3: Tematická mapa zobrazení člověka ve filmu *Vesničko má středisková* (1985).

Tematická mapa filmu Fany (1995)

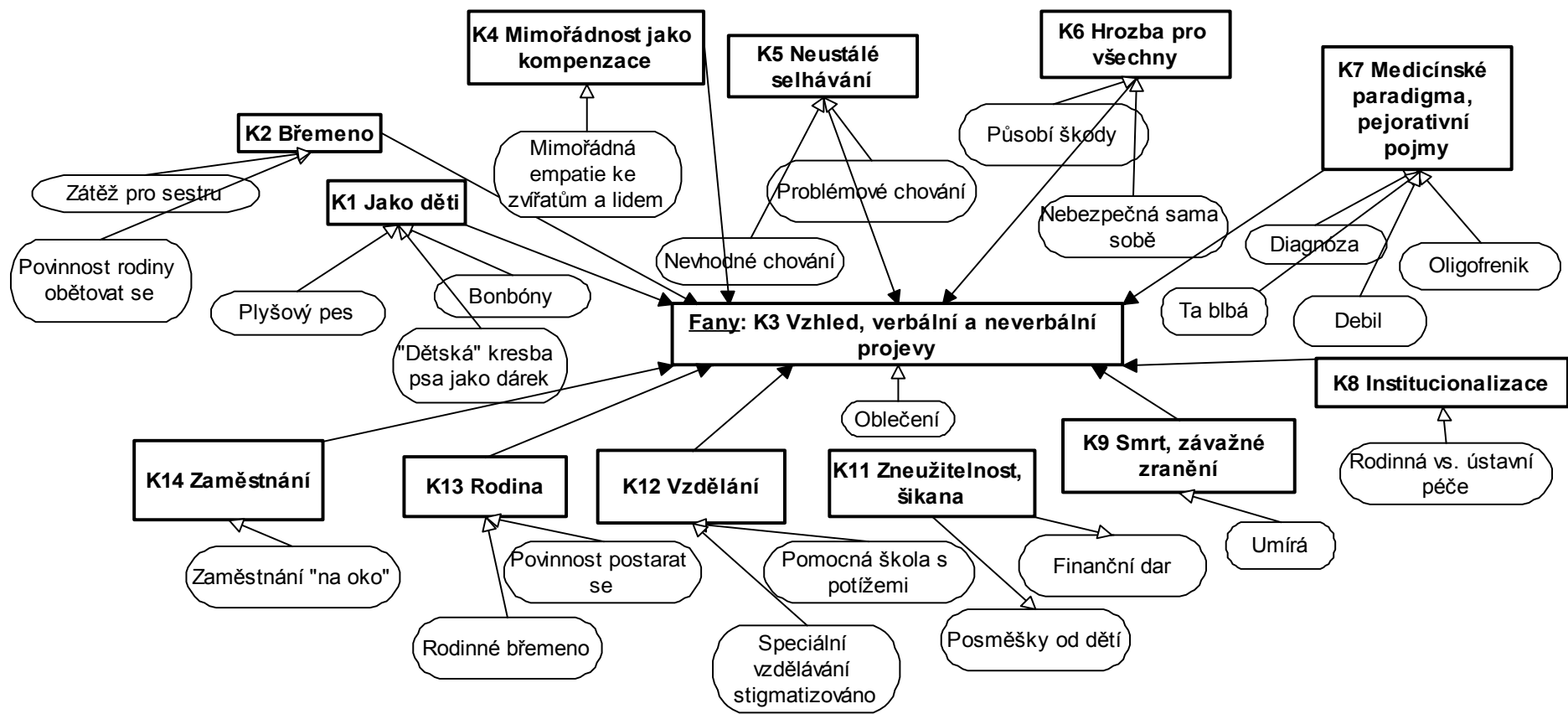

Diagram č. 4: Tematická mapa zobrazení člověka ve filmu *Fany* (1995).

Tematická mapa filmu *Nuda v Brně* (2003)

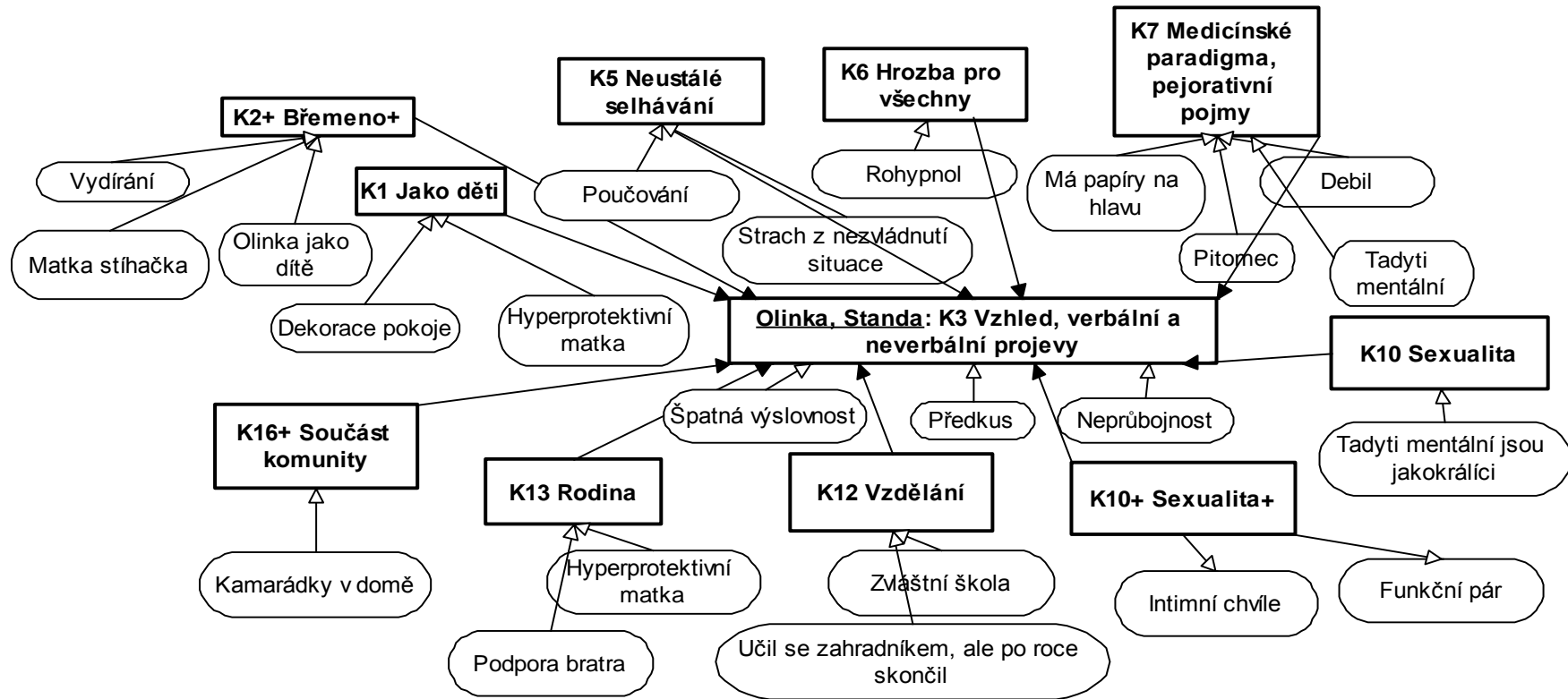

Diagram č. 5: Tematická mapa zobrazení člověka ve filmu *Nuda v Brně* (2003).

Tematická mapa filmu Václav (2007)

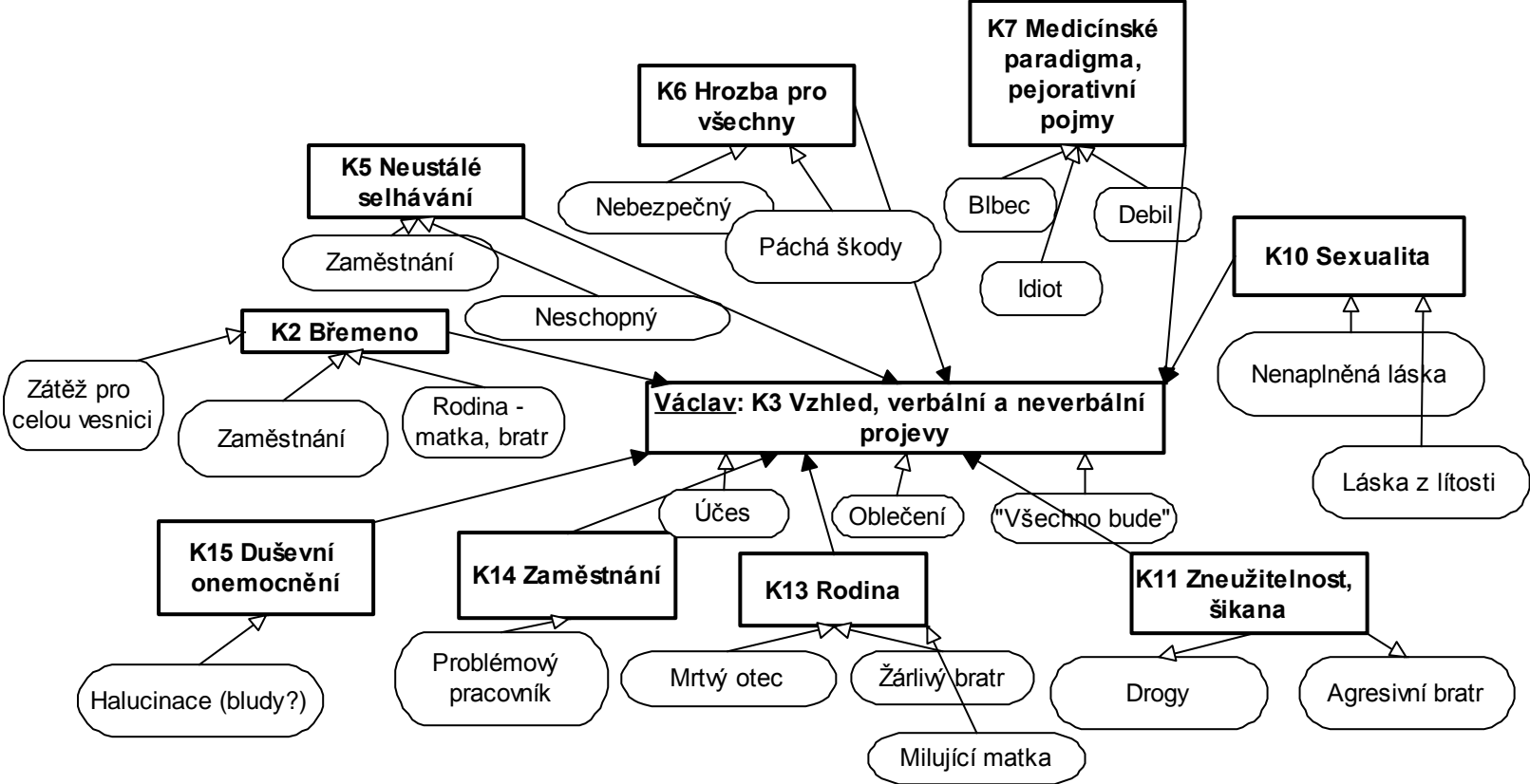

Diagram č. 6: Tematická mapa zobrazení člověka ve filmu *Václav* (2007).

7 ANALÝZY TÉMAT

Analýzy jednotlivých témat čerpají z poznatků speciální pedagogiky a zároveň reflektují současný speciálněpedagogický diskurz.

7.1 Analýza tématu K1 – Jako děti

Jedním z častých zobrazení dospělého člověka s mentálním postižením (jak obecně, tak ve filmu) je tendence přiřazovat tomuto charakteru „dětskou“ image. Ať už se jedná o situace, kdy se sám tento člověk chová jako dítě (případně má dětské zájmy), jeho okolí se k němu chová jako k dítěti, nebo je užito rekvizit, jenž mají evokovat „dětskost“ (oblečení, plyšová zvířata atp.). *„I když intelektové schopnosti odpovídají normě pro mladší vývojové období, nemůžeme tvrdit, že se osoba bude chovat jako vývojově mladší. Lidé s mentálním postižením jsou úplně normální lidé jako ostatní. Liší se jenom jiným způsobem zpracování informací. Citlivě reagují na křivdu, na podceňování a nedůvěru v jejich síly.“* (Pastieriková, Regec, 2010, s. 28)

Z výše uvedeného mimo jiné vyplývá, že ačkoliv je inteligenční kvocient u dospělých lidí s mentálním postižením oproti většině populace snížen, kvalitativní zvláštnosti konkrétní osoby a míra životních zkušeností jedince jsou pro adekvátní vnímání (stran společnosti) dospělých lidí s mentálním postižením neméně určující. V životě dospělých lidí navíc nastupují témata, jako je např. sexualita či zaměstnání, jež nejsou pro děti typická. Odkaz na dětskost, coby na osobu na nižší vývojové úrovni (v rámci ontogeneze jedince), je jedním z mechanismů podílejících se na reprezentaci jedince s mentálním postižením ve filmu.

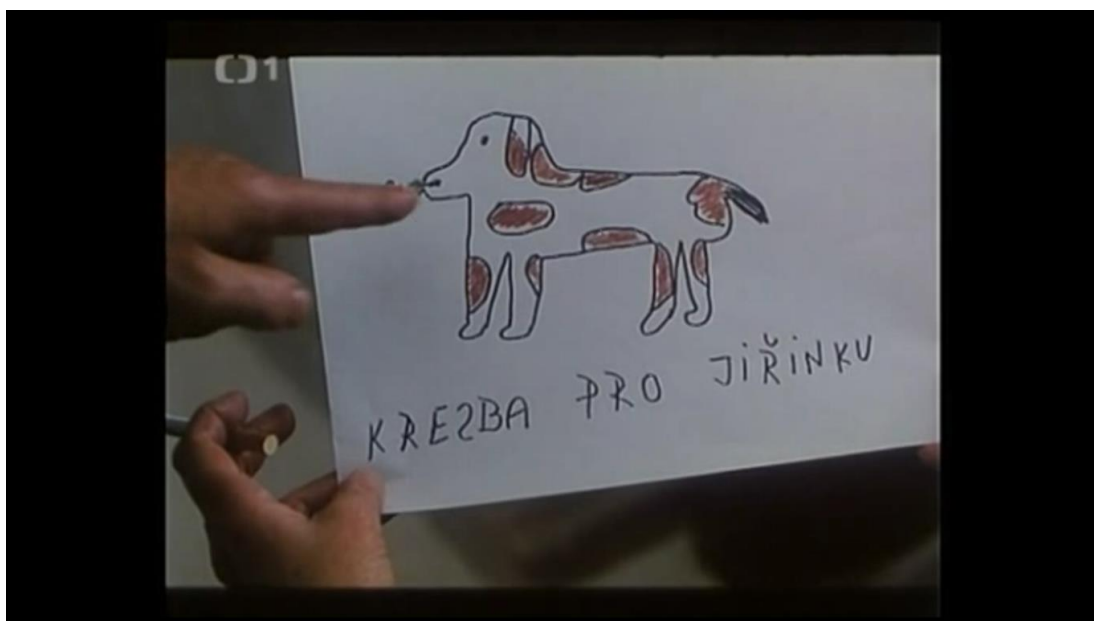
Kód „K1 – Jako děti“ byl přiřazován právě v situacích, kdy se člověk s mentálním postižením chová jako dítě, je oblečen jako dítě, ostatní se o něj starají jako o dítě, má dětské zájmy nebo je v tomto ohledu nesamostatný. Vyskytuje se ve většině analyzovaných filmů: *Blbec z Xeenemünde* (1962), *Vesničko má středisková* (1985), *Fany* (1995) a *Nuda v Brně* (2007).

Ve filmu *Blbec z Xeenemünde* (1962) hned v úvodu (ještě, než ho divák může spatřit), vyžaduje Bruno po služebné plyšovou opici a poté i ukolébavku na dobrou noc. Z Brunova celkového vzhledu není patrné, kolik je mu let, protože ho ztvárňuje dospělý herec (Václav Sloup ve svých 26 letech). Nelze tak určit, zda k němu takto

přistupuje rodina a tato reprezentace je právě účelem zamýšleným, nebo do role nebyl z různých důvodů obsazen dětský herec. Brunovo oblečení je však výrazně dětské a dospělý herec v něm působí kontrastně. Bruno má na sobě laclové kalhoty s kačenkou a sluníčkem (viz. Obrázek č.7). V jedné z posledních scén Bruno jí rukama a na krk mu je uvázán bryndák s nápisem „Náš mazlíček“.

Ve filmu *Vesničko má středisková* (1985) je Otík v některých momentech též zobrazován „jako dítě“. Jedná se např. o scénu, kdy na vesnické pouti jede na kolotoči na koníkovi spolu s malými dětmi. Paní Pávková Otíkovi klade na srdce (jako matka), aby nepil pivo a následně mu utírá pusku. Nebo scéna, kdy Otík v kině spolu s dětmi sleduje animovaný film z cyklu „*Pojďte, pane, budeme si hrát*“.

Fany je ve stejnojmenném snímku *Fany* (1995) zobrazována jako dospělá žena s mentálním postižením, která má plyšového psa (miluje psy), o kterého se stará. Pravidelně ho kartáčuje a zpívá mu ukolébavky. Svě sestře nakreslí i obrázek se psem. Fany má vždy v kapse lentilky, které ochotně nabízí.

Obrázek č. 6: *Fany* [film]. Režie Karel KACHYŇA, ČR, 1995.

Film *Nuda v Brně* (2007) je svým zaměřením orientovaný spíše k reprezentaci lidí s mentálním postižením v kladném slova smyslu. Nicméně rovněž využívá dané reprezentace spojené se stereotypem, že lidé s mentálním postižením jsou jako děti. A to například v průběhu záběru, kterým prolínají titulky následovně: Během titulků

prolíná dlouhý pomalý záběr na stěnu pokoje, kde visí plakáty s tematikou kulturistiky, autíčko, zlatá medaile, zlatý pohár, Jardův (Standův bratr) diplom za první místo krajského přeboru juniorů v kickboxu a školní fotografie (Jardova polovina). Dále jsou zde fotografie Standy s Olinkou, pohlednice se srdcem a nápisem „Z lásky“, velký plakát tygra z animované pohádky Medvídek Pú, zarámovaný obrázek chlapce s píšťalkou (který připomíná známé ilustrace Heleny Zmatlíkové ke knize Honzíkova cesta), vystavené karty s ilustrací Krtečka od Zdeňka Milera, plyšová hračka s tykadly a vylepený výstřižek z bulvárního časopisu *Super* s fotografií ženy s odhaleným velkým poprsím a tučným titulkem „Nahá Buzková na Jadranu“ (Standova polovina). Z uvedeného je patrný vizuální odkaz na „dětskost“ hlavního hrdiny kontrastující s fyzicky schopným mentálně zdatným bratrem. Tento odkaz je však patrný na začátku filmu a v průběhu se ukazuje, že Standa tento „mýtus“ dokáže sám vyvrátit. Záběr poutavě poukazuje i na hlavní téma filmu – sexualita.

V Olinčině případě se dané téma prolíná do vztahu s její hyperprotektivní matkou. Z obsahu snímku je patrné, že Olinčina matka ani neuvažuje o tom, co její dospělá dcera chystá (strávit intimní noc se svým přítelem). Matka svou dceru místo toho kárá, že určitě snědla řízky bez chleba. Ve stejném duchu matčinu roli ve vztahu k Olince hodnotí i vypravěč a obyvatelé domu, kde všichni bydlí (Olinčiny kamarádky). Matka svou dospělou dceru vnímá stále jako dítě. Olinka sice svou úlohu (sexuálně schopný jedinec) také splní, nicméně v návaznosti na situaci s brzkým příchodem matky domů (zjištění, že matka doma zůstane přes noc a plán by mohl být zmařen) ji nadopuje Rohypnolem a „odklidí“ do komory. V tomto kontextu může být Olinčino jednání vnímáno jako nezodpovědné.

Textuální (zároveň i vizuální) odkazy na reprezentovanou „dětskost“ lidí s mentálním postižením v českém hraném filmu nejsou tak četné, ale svým obsahem akcentují právě danou reprezentaci. Filmy těchto reprezentací využívají, tudíž tak mohou stvrzovat stereotyp, že „člověk s mentálním postižením je jako dítě“.

7.2 Analýza vzorce K2-K5-K6-K8-K9: Břemeno – Neustálé selhávání – Hrozba pro všechny – Institucionalizace – Smrt, závažné zranění

Tematický vzorec K2-K5-K6-K8-K9 se vyskytuje ve většině filmech. A to ve snímcích *Blbec z Xeenemünde* (1962), *Fany* (1995) a *Václav* (2007). Částečně pak

také ve filmu *Vesničko má středisková* (1985). Zde však absentuje K8 a K9. Je zde patrné provázání mezi tím, jak je postava s mentálním postižením reprezentována a jak se její „prohřešky“ vůči okolí a společnosti stupňují.

V těchto filmech je člověk s mentálním postižením reprezentován jako „K2 – *Břemeno*“. Společnost se kvůli němu musí obětovat, omezovat či přizpůsobovat. Často toto téma souvisí s tématem „K13 – *Rodina*“ a ve větší míře závažnosti prolíná na úroveň „K8 – *Institucionalizace*“, kdy se vyskytuje tendence toto „neúnosné břemeno“ odložit do ústavního zařízení. Vyvstává otázka, proč se kvůli člověku s mentálním postižením musí okolí obětovat, omezovat či přizpůsobovat. V tuto chvíli nastupuje úloha hlavního hrdiny „K5 – *Neustále selhávat*“. Člověk s mentálním postižením je pak zobrazován v situacích, kdy nerespektuje (nedokáže odhadnout) společenské normy a tím šokuje své okolí. Jeho chování vyvolává pohoršující reakce, překvapené pohledy či nutkání toto chování napravit. Je přirovnáván ke zvířeti, čímž je zároveň stvrzována binarita na úrovni dis/ability. Toto „selhávání“ ve větší míře závažnosti prolíná na úroveň „K6 – *Hrozba pro všechny*“, kdy je v rámci nevinných faux pas či společenských prohřešků patrný posun směrem k závažnějším následkům. Člověk s mentálním postižením je považován za „nesvéprávného“ nebo sám jedná způsobem, který je na pomezí či za hranicích zákona (nezodpovědně, bez uvažování o následcích, necitelně). Je nebezpečný pro své okolí i sám sobě. Tato hrozba je nakonec ve 3 filmech stvrzena kódem „K9 – *Smrt, závažné zranění*“, kdy je hlavní postava s mentálním postižením tragickou postavou předurčenou ke smrti či způsobit závažné zranění (mohla zabít).

Ve filmu *Blbec z Xeenemünde* (1962) je toto patrné v momentě, kdy sama matka vychovateli klade na srdce, že pro výjimečné lidi (myšleno hlavní postavu Bruna s mentálním postižením) je třeba pokládat oběti. Přirovnává tyto situace k oběti vojáka na frontě. Bruno je pro okolí a rodinu „K2 - *Břemenem*“. „K5 - *Neustálé selhávání*“ je zde reprezentováno v souvislosti s Brunovým animálním chováním. Porušuje společenské normy a svým chováním šokuje. Například v momentě, kdy sní mouchu nebo když jí rukama. Brunovo chování se stupňuje až na úroveň

„K6- *Hrozba pro všechny*“. Jeho chování už je závažnější a důsledky mohou mít větší do pad. Bruno si například hraje s plány zbraně hromadného ničení. Skládá z nich lodičky a pouští si je po vodě ve vaně. V tomto kódu se projevuje i Brunův necitelný

vztah ke zvířatům, kdy mučí kočku, kterou pověsí na provaz a zavře do skříňky. Učitel se během rozhovoru se svou přítelkyní zmíní, že chlapec měl být už dávno „v ústavu“, kdyby jeho otec neměl tak vysoké postavení.

Téma „K8–*Institucionalizace*“ je ve filmu také zastoupeno. A nakonec kód „K9 – *Smrt, závažné zranění*“ je ve snímku reprezentován jak ze strany Bruna, kdy sám vraždí lidi ve svém okolí, tak stran společnosti, kdy nacistický důstojník Bruna zavraždí vlastní zbraní.

Postava Otíka ve filmu *Vesničko má středisková* (1985) je vystavována situacím, kdy neustále selhává ve své profesi závozníka. Toto souvisí i se vztahem jeho kolegy, pana Pávka bez mentálního postižení, který sám hovoří o tom, jak se kvůli Otíkovi obětuje, podporuje ho, ale už toho sám má dost. Sám kvůli němu zničí sloupek a je pro posměch celé vesnici. Otík je pro něj „K2 – *Břemenem*“. „K5 – *Neustálé selhávání*“ se ve filmu projevuje zejména v rámci tendence korigovat Otíkovo chování ze strany pana Pávka. Otík dle jeho názoru poskakuje jako koza a měl se narodit jako kůň, ale v poslední chvíli si to Pán Bůh rozmyslel. Pávek Otíka přirovnává ke zvířatům a zároveň tak může být odkazováno na nižší intelekt či přirovnání k animálnímu chování a vzezření (mentální postižení = nižší vývojový stupeň v rámci evoluce člověka – human vs. animal – binarita¹⁰). Otík si neví rady ani v hlavním městě, kde je viditelně dezorientován. Ve společnosti na sebe upozorňuje i například neatraktivním stylem tance, tím, že se „rýpe“ v nose či že jako jediný jezdí spolu s dětmi na dětském kolotoči. Otíkovo selhávání se stupňuje na úroveň „K6 – *Hrozba pro všechny*“. Projevuje se to v momentech, kdy se Otík v důsledku své nepozornosti nechá zasypat pískem. Samotný Pávek je rozčilený a konstatuje, že kdyby tam byl kámen, je Otík mrtvý. Také již zmiňované zničení sloupku představuje náročnější situaci k řešení a finanční kompenzaci poškozenému. Pávek se zmiňuje o tom, že mít Otíka za závozníka je životu nebezpečné. V novém bytě pak Otík neumí manipulovat s oknem a málem z něj vypadne. „K9 – *Smrt, závažné zranění*“ v tomto případě absentuje.

Fany je ve stejnojmenném filmu *Fany* (1995) reprezentována jako velké „K2 *Břemeno*“ pro svou sestru. Její sestra je postavena před situaci, kdy jí společnost klade na srdce nutnost ústavní péče, avšak rodinné pouto a závazky jdou proti tomuto

¹⁰ Více v kapitole 1.5.6 *Dekonstrukce jinakosti*, kdy Goodley (2014) ve své knize *Dis/ability studies: Theorising disablism and ableism* uvádí příklad binarity v rámci Human/Animal (Obrázek č. 2).

tehdejšímu trendu¹¹. Tato situace je zároveň reprezentována jako „neřešitelná“. Sestra je primářkou v nemocnici a opustit kariéru, kterou celý život budovala, se jeví jako obrovská oběť. O Fany se doposud starala, a ve snímku je i explicitně řečeno, že se obětovala, teta obou sester. Ta se svého „břemena“ vzdává a chce po sestře, aby ho převzala. Sestra kvůli Fany takto obětuje svůj intimní život s partnerem, ale po nějaké době Fany v běžném životě natolik selhává, že je institucionální péče nevyhnutelnou volbou. Fany zároveň „K5 – *Neustále selhává*“ v různých situacích. Děsí se sirény v bytě, imituje postavu z reklamy Mr. Propper, neumí jíst příborem, neumí používat myčku na nádobí. V nemocnici Fany začne obstarávat pacienty, i když není zaměstnancem. Oslovuje psy „pane“ a chodí plakat na cizí pohřby. Fanyčina sestra se snaží její chování napravovat a očividně tento svůj záměr po nějaké době nedokáže naplnit. Fanyčiny „prohřešky“ se také stupňují na úroveň „K6 – *Hrozba pro všechny*“. Fany převádí psa po rušné silnici a ohrožuje provoz. Když uteče z domu, nechá otevřený byt dokořán. Při hádce s Jiřinou ve vzteku mrští popelníkem a rozbije akvárium. Poté dostane úkol pohlídat kostel, což se jí nepovede a sama podporuje zloděje, kteří ho vykradou. Nakonec utíká a hledá jí policie. Fanyčin příběh bohužel končí smrtí - „K9 – *Smrt, závažné zranění*“. V momentě, kdy se sestra rozhodne pro umístění do ústavní péče, Fany se rozhodne zachránit psa a převést ho přes silnici. Umírá pod koly nákladního vozu. „K8 – *Institucionalizace*“ je spolu s tématy tohoto vzorce „K2 – *Břemeno*“ a „K5 – *Neustálé selhávání*“ jedním z hlavních témat filmu. Jiřina je na počátku příběhu postavena před velké rozhodnutí, zda se postarat o Fany s mentálním postižením nebo ji umístit do ústavního zařízení. Stran společnosti je na ni vyvíjen velký tlak. Rodina (teta a Fany) však trvá na tom, aby Jiřina dodržela slib, který dala matce, a o Fany se postarala. O to se Jiřina marně pokouší.

Ve filmu *Václav* (2007) je Václav „K2 – *Břemenem*“ nejen pro svou matku a rodinu, ale pro celou komunitu v místní vesnici. V místním družstvu, kam Václav chodí pracovat, aby měl nějaké zaměstnání, se neustále řeší Václavovy prohřešky aprůšvihy. Jeho matka je nemocná a potřebovala by klid. Její syn Václav, který není schopen

¹¹ Je nutné brát v úvahu historický kontext doby, ve které byl film natočen a historický kontext doby, kterou film reprezentuje. V tomto případě je děj filmu zasazen do raného porevolučního období, kdy byla ústavní péče vzhledem k dobovým změnám stále aktuální a byla považována za jedno z nejlepších řešení ve vztahu k lidem s mentálním postižením. Fakt, že bylo sestře umožněno vzít si Fany do své vlastní péče je v tomto kontextu a vzhledem k tehdejším možnostem (absence „kvalitnějšího“ sociálního systému sociální péče a dostupnost služeb) pozitivní. Více např. Michalík, 2013a.

ani pomoci v domácnosti, natož zvládnout práce na domě, který se rozpadá, jí v tom nepomáhá. Vždy slíbí, že něco splní, avšak svůj slib nedodrží. Jeho oblíbená věta je „*Všechno bude*“. Za Václava tyto situace řeší místní předseda nebo jeho bratr. Ten vystupuje proti němu a byl by nejraději, aby odešel do ústavní péče (do Brodu). Společnost je tak tímto „mentálním postižením“ významně zatěžována a musí opakovaně řešit problémové situace. Václav zároveň „K5 - *Neustále selhává*“. Jak už bylo zmíněno, v družstvu se řeší jeho neustálé prohřešky. Když mu bratr rozbije pušku po otci, následuje záchvat agrese. K narozeninám uplete na strojku mamince svetr, který se nedá nosit. Neumí jíst příborem a nedokáže dodržovat pravidla stolování (jako Fany). Když je bez matky, nedokáže si ani ohřát jídlo. V rámci vesnické zábavy na koncertě se předvádí a tančí na pódiu (tančí extravagantně, předvádí se – Otík taktéž netančil jako ostatní). Poté v noci budí starostu a chce, aby posunul noční klid. Tyto situace se opět stupňují na úroveň „K6 – *Hrozba pro všechny*“. Václav pro zábavu na svého bratra střílí z pušky. Střela je však přesná, a i matka se na konci filmu zmíní, že když Václav chce, tak se vždycky trefí. Tuto schopnost podporuje i fakt, že Václav vyniká mezi místními hráči šipek. V družstvu se pak chopí práce a vybilí kancelář se vším všudy za pomoci ostříkovače a nadělá škody. Na vysokozdvížném vozíku vyveze spícího kolegu, ten se zasekne a musí se zaplatit oprava. Václavův bratr vystupuje proti němu a tvrdí, že je schopen někomu ublížit. Kvůli závodům Václav z družstva ukradne auto a vrátí se kvůli němu (a v důsledku své opilosti) postřelí do nohy. Václavova záliba ve střelení se projevuje i vůči pošťákovi, kterého pravidelně takto atakuje, ten se ho děsí. Při konfliktu s bratrem mu za pomoci trysek na traktoru způsobí poleptání hlavy Roundupem, přičemž bratr přijde o vlasy. Konflikty se stupňují a Václav pomaluje vesnici nápisy a poté vyhrožuje i policii a ostatním. V důsledku toho, že matka Václava nezvládá na ni bratr tlačí, aby ho umístila „do Brodu“. Jeho žena slibuje, že by Václavovi místo v zařízení domluvila. „K8 – *Institucionalizace*“ je zde opět „snadnou“ formou řešení problémů. Děj vyvrcholí v momentě, kdy Václav po konfliktu kvůli milované ženě postřelí svého bratra - „K9– *Smrt, závažné zranění*“ a skončí kvůli tomu ve vězení, odkud je po nějaké době zase propuštěn.

7.3 Analýza tématu K3 – Vzhled, verbální a neverbální projevy

Filmu *Blbec z Xeenemünde* (1962) dominuje hlavní postava Bruna. Bruno má na sobě laclové kalhoty s kačenkou a sluníčkem. Z jeho celkového vzhledu není patrné, kolik

je mu let. Postavu ztvárňuje Václav Sloup jako mladý herec ve svých 26 letech. Bruno má však soukromou vychovatelku a poté učitele. Rodina mu tak zajišťuje individuální vzdělávání v domácím prostředí. Z tohoto lze usuzovat na chlapecký věk hlavní postavy, nicméně fyziologicky dospělá postava Bruna v kombinaci s dětským oblečením a chováním i tak kontrastuje. V jedné scéně dokonce Bruno jí rukama a na krk mu je uvázan bryndák s nápisem „Náš mazlíček“, aby se nezašpinil. Kromě oblečení je na Brunovi nápadné jeho dětské chování (hraje si s papírovými lodičkami, jeho pokoj vypadá jako dětský pokoj), nerespektování pravidel a jeho mimořádné matematické a paměťové schopnosti.

Obrázek č. 7: *Blbec z Xeenemünde* [film]. Režie Jaroslav BALÍK, ČR, 1962.

Otík je ve filmu *Vesničko má středisková* (1985) zobrazován jako mladý pracující muž. Otík má viditelný předkus, velké zuby a odstávající uši. Jeho oděv je adekvátní situaci, až na velká sluchátka, jež mu dal Pávek a která nosí, aby mu uši neodstávaly. Jeho taneční projev je v rámci tehdejších trendů netradiční (v porovnání s ostatními). Během celého filmu se projevuje spíše neverbálně, prohodí jen pár jednoduchých vět. Jeho úsměv je výrazný a směje se často.

Obrázek č.8: *Vesničko má středisková* [film]. Režie Jiří MENZEL, ČSR, 1985.

Hlavní postavou filmu *Fany* (1995) je Fanyňka. Fanyňka je 58letá žena s lehkým mentálním postižením (ve filmu označena za oligofrenika), která nemá jiné přidružené postižení. Vyjadřuje se srozumitelně, s komunikací nemá žádné problémy, až na horší výslovnost některých hlásek a občasné opakování slov po ostatních. Má ráda tetičku, sestru Jiřinu a zvířata. Dělá jí problém jíst příborem. Styl oblečení, které má na sobě, se v průběhu filmu nemění. Jsou to dlouhé šaty, pod nimi košile zapnutá ke krku a svetřík. Když jde ven, přes šaty má oblečený neforemný „baloňák“. Vlasy jsou sestřižené na mikádo s ofinou připevněnou vlásenkou. Na hlavě nosí klobouček s broží bílé kočičky. Oblečení a střih vlasů nejsou na tehdejší dobu příliš módní. Postava Fany výrazně kontrastuje s postavou její sestry, Jiřiny. Ta je jejím pravým opakem. I zde se uplatňuje princip binarit¹². Jiřina je lékařkou a primářkou, racionálně smýšlející žena, jejíž emoční stránka a schopnost empatie jsou spíše upozaděny. Je úspěšná, vždy vypadá perfektně, je bezdětná, kouří a má milence.

¹² Fany, mentální postižení, empatie, emocionální rozkolísanost, zastaralé oblečení vs. Jiřina, racionální, bez empatie, emocionálně stabilní, vypadá perfektně.

Obrázek č. 9: *Fany* [film]. Režie Karel KACHYŇA, ČR, 1995.

Ve filmu *Nuda v Brně* (2003) vystupují jako hlavní postavy s mentálním postižením Standa a Olinka. Standa je mladý muž, je trochu plachý, nemluvný a neustále se omlouvá i za věci, za které nemůže, přičemž klopi oči. Jeho sebevědomí je nižší, ale to ho neodradí od cílů, které si určí. Standovi dělá problém jíst příborem, když je nervózní. Olinka je dospělá žena s mentálním postižením, která žije se svou matkou v činžovním domě. Má viditelný předkus, kvůli kterému má problémy s výslovností, hlavně se sykavkami. Vyjadřuje se v rámci jednoduchých vět, není příliš výřečná, je však velmi šikovná, zvládá domácí práce, umí vařit a v kolektivu sousedů je velice oblíbená. Pravidelně se schází s ženami z domu, které jí dávají rady do života, hlavně v oblasti vztahů a sexuálních záležitostí.

Obrázek č. 10: *Nuda v Brně* [film]. Režie Vladimír MORÁVEK, ČR, 2003.

Obrázek č. 11: *Nuda v Brně* [film]. Režie Vladimír MORÁVEK, ČR, 2003.

Václav je ve filmu *Václav* (2007) muž mladého věku, jenž bydlí s matkou. Je však výrazně fixován na svého mrtvého otce, který se mu zjevuje a Václav s ním promlouvá. Čese si stejný účes jako měl on a stejně se i obléká (nosí mikinu po otci). Dělá mu problém jíst příborem, i když ho to matka celý život učila. Na diskotéce Václav tančí jinak než ostatní. „Rozvášní“ se natolik, že vyskočí na pódium, tančí všem na odiv a je středem pozornosti. Často opakuje „Všechno bude“. Brzy se však

ukáže, že tato věta je prázdná, bez obsahového naplnění. Respektive Václav vždy něco slíbí a pak není schopen to dodržet.

Obrázek č. 12: *Václav* [film]. Režie Jiří VEJDĚLEK, ČR, 2007.

7.4 Analýza tématu K4 – Mimořádnost jako kompenzace

Fenomén mimořádného nadání jako kompenzace za zdravotní postižení je v rámci stereotypních představ neméně častým jevem. (např. Pastieriková, Regec, 2012; Hrubešová, 2016). V rámci disability studies je tento fenomén popisován jako „super crip identity“ (dále viz. např. Kolářová, 2012). A to výrazněji v souvislosti s tělesným postižením. Člověk s postižením je skrze různé narativy reprezentován jako někdo, u koho jeho mimořádné nadání kompenzuje dané postižení, či je „povinen“ své postižení překonat. Jako příklad může sloužit příběh Terryho Foxe, který měl amputovanou nohu po rakovině kostí a v roce 1980 uběhl napříč Kanadou *Maraton naděje*, aby získal finanční prostředky na výzkum v této oblasti. Ve filmu *Rain man* (1988) má mladý muž s poruchou autistického spektra mimořádné paměťové schopnosti. Vzpomeňme též na mýty o mimořádných schopnostech lidí se zrakovým postižením – mimořádné hudební nadání, všestectví, nevidomí maséři atp. (více např. Hrubešová, 2016).

V rámci analyzovaných filmů této dizertační práce se daný fenomén týká postavy Bruna ve filmu *Blbec z Xeenemünde* (1962) a Fany ve filmu *Fany* (1995). Bruno má mimořádné matematické schopnosti. Když jeho otec získá zakázku na návrh zbraně hromadného ničení, ukradne mu materiály, sám zbraň sestrojí, a dokonce ji dokáže i zaměřit. Což je věc, se kterou si jeho otec, který je inženýrem, marně láme hlavu. Bruno své početní dovednosti a mimořádnou paměť předvádí i nastupujícímu učiteli. Z hlavy počítá náročné příklady a z paměti vyjmenovává telefonní seznam.

Fanynčino mimořádné nadání spočívá v její velké lásce ke zvířatům i lidem, tedy schopnosti empatie. V tomto případě může být určení „mimořádných schopností“ sporné. Tento aspekt je však ve filmu stavěn do opozice vůči Fanynčině sestře, jenž je primářkou, racionálně smýšlející ženou, jenž schopností empatie a porozumění tolik neoplývá. Stejně tak, jako v případě Bruna, jí tato vlastnost přivede do záhuby.

7.5 Analýza tématu K7 – Medicínské paradigma, pejorativní pojmy

Jak již bylo řečeno v podkapitole *1.4 Současný diskurz zdravotního postižení*, důležitým aspektem v rámci reprezentace lidí s mentálním postižením je to, jakým způsobem o nich hovoříme či jak je nazýváme. U mentálního postižení je přitom tendence přiklánět se k pejorativním pojmům, které mají negativní konotaci častější, než u jiných kategorií zdravotního postižení (k terminologii více viz. Valenta, 2013, 2014, 2015; Valenta, Michalík, Lečbých, 2012, 2018). Tento „trend“ se promítá i v českém hraném filmu. Přitom termíny, jako jsou „blbec, idiot, blázen, či magor“ ve filmech figurují stejně v celé šíři analyzovaného období. K danému kódu byla přiřazena i problematika medicínského paradigmatu, jelikož jsou tyto termíny původně lékařskou diagnózou – výrok tak může být potvrzen samotným lékařem či opřen o lékařské vyšetření. S ohledem na analyzované období (1962-2007) lze v počátcích dané výrazy tolerovat, nicméně je patrné, že jsou pejorativně užívány doposud. Výše uvedené stvrzuje i výskyt ve všech analyzovaných filmech. Vnímání historický vývoj terminologie je v tomto případě velice důležité, otázkou ale zůstává, „co si z toho vezme“ a priori nepoučený současný divák.

Ve filmu *Blbec z Xeenemünde* (1962) je Bruno svým otcem označen za blbce či blba. Otec se v rámci omluv důstojníkovi hájí i tím, že Bruno není normální, tvrdí, že na to rodina má i lékařské vyšetření. Asi nejintenzivnějším momentem filmu

je samotný závěr, kdy je Bruno zastřelen rukou nacistického důstojníka, který vyřkne závěrečnou větu: „*Přece se nenechám zabít. Zabíjel nevinný lidi a k tomu ještě moderní technikou. Byl to blbec.*“ „Mentální postižení“ je tak nepřímou přirovnáno k nacismu, k historicky potvrzenému období teroru, násilí a nelidských praktik.

Ve filmu *Vesničko má středisková* (1985) se proces „označování“ Otíka promítá do jedné scény, kdy se lidé z vesnice baví v kanceláři předsedy o Otíkově budoucnosti a situaci s prodejem domu. Pan Pávek označuje Otíka za blbce. Zootechnik požaduje, aby bylo v Praze oznámeno, že je Otík magor. Jaromír navrhuje termín poloviční blázen. Teta hovoří o momentální zaostalosti, předseda ji opravuje na zaostalost mentální.

Fany je ve stejnojmenném snímku *Fany* (1995) definována již v úvodu filmu. Lékař o ní hovoří se sestrou Jiřinou. Několikrát je označena za oligofrenika, přičemž je tato oficiální diagnóza argumentem k umístění do ústavní péče. Sestra ji pak v průběhu děje nazve debilem a děti se Fany posmívají a hovoří o ní jako „o té blbě z kostela“.

Ve filmu *Nuda v Brně* (2003) je Standa svým bratrem v rozčilení označen za debila a pitomce. Výrok „*Tadyti mentální jsou jak králíci*“ z úst obyvatelky domu, kde žije Olinka, rovněž nese negativní konotaci a je spojen s mýtem o hypersexualitě jedinců s mentálním postižením.

Václava pak ve filmu *Václav* (2007) vrátný nazývá blbcem a poté i idiotem. I chlapi z vesnice si povídají, že je Václav idiot. Václavův spoluvězeň ho nazve debilem. A nakonec samotný Václav prosí Lídu, aby řekla v Praze, že není idiot.

7.6 Analýza tématu K10 – Sexualita

Téma sexuality lidí s mentálním (zdravotním) postižením je v současné době značně aktuální. U osob s mentálním postižením lze v současném speciálněpedagogickém diskurzu hovořit o problematice partnerství, manželství a rodičovství či sexuálního zneužívání lidí s mentálním postižením. Nebylo tomu však vždy, přístup k lidem s mentálním postižením se v tomto ohledu pozitivně změnil až relativně nedávno, tedy s tendencí porevolučních změn a intenzivněji pak v posledních cca 15 letech¹³ (více

¹³ První konference na téma sexuality osob s mentálním postižením byla uskutečněna v Hradci Králové v roce 2004 (viz. *Sexualita mentálně postižených: sborník materiálů z celostátní konference*, 2004).

viz. Kozáková, 2018 in Valenta, Michalík, Lečbých, 2018). Obor disability studies tuto tematiku také reflektuje, a to zejména v oblastech, jenž se dotýkají etické otázky zdravotního postižení – bioetických problémů genetiky a reprodukčních technologií, kvality života lidí s postižením, deinstitucionalizace, genetické diskriminace, dále rodičovství lidí se zdravotním postižením, práv rodičů s postižením, sebeobhájců, genderové otázky, samotné sexuality či celkového postavení žen a mužů se zdravotním postižením ve společnosti (viz. podkapitola 1.2 *Co jsou to disability studies a kde se potkávají se speciální pedagogikou*). V tomto případě je nutné zmínit, že oblast sexuality je značně rozsáhlá. Nejedná se jen o intimní záležitosti spojené se sexem, ale o širší pojetí, které zahrnuje i lidské vztahy, partnerství, blízkost druhého člověka či partnerské chování, jako je namlouvání, respekt a úcta k milovanému člověku, či vyjádření náklonnosti atp.

V analyzovaných filmech je toto téma (stejně jako „K2 – *Břemeno*“ a „K2+ - *Břemeno*+“) kódováno v pozitivních i negativních reprezentacích. Pozitivní reprezentace jsou blíže popsány v podkapitole 7.12 *K2+*, *K10+*, *K16+ - Břemeno+*, *Sexualita+*, *Součást komunity*.

V rámci analyzovaných filmů se téma „K 10 - *Sexualita*“ vyskytuje ve filmech *Vesničko má středisková* (1985), *Nuda v Brně* (2003) a *Václav* (2007). V prvním ze zmiňovaných filmů se s Otíkovou sexuální aktivitou vůbec nepočítá. Otík zájem o ženy nemá. Jeho tetička ho nutí přísahat na obraz s fotografií jeho zesnulých rodičů, že si do domu nepřivedl žádnou ženu.

Ve filmu *Nuda v Brně* (2003) prohlásí jedna žena z řad Olinčiných kamarádek „*Tadyti mentální jsou jak králíci*.“ Přímou odkazuje na stereotyp, který je spojen s hypersexualitou lidí s mentálním postižením, respektive s představou tom, že to je fakt. Hypersexuální či nevhodné chování lidí s mentálním postižením může plynout právě ze sexuální deprivace, neinformovanosti, nedostatečné sexuální výchovy atp., jenž úzce souvisí se snahou společnosti dělat z lidí s mentálním postižením asexuální bytosti (více viz. např. Kozáková, 2013 in Valenta, 2013; Kozáková, 2018 in Valenta, Michalík, Lečbých, 2018).

Ve filmu *Václav* (2007) téma „K10 – *Sexualita*“ prolíná celým filmem, a to v rámci vztahu Václava s Lídou. Václav se do Lídy zamiluje a snaží se jí dvořit. Sveze jí

na motorce, dá jí kytici, uplete jí svetr, a nakonec jí brání i před vlastním bratrem. Lída se k Václavovi chová s náklonností, je jedna z mála lidí, kteří se ho nakonec ve vesnici zastanou. Mezi Václavem a Lídou dojde dokonce k intimnosti – Lída uspokojí ve vaně Václava rukou. V rámci filmu však s největší pravděpodobností neuvažujeme o tom, že by vztah Lídy a Václava byl někdy naplněn.

7.7 Analýza tématu K11 – Zneužitelnost, šikana

Téma zneužitelnosti a šikany je úzce spjato jak s mezilidskými užšími vztahy, tak s širěji pojatými normami ve smyslu práv osob se zdravotním postižením. I když to tak v minulosti nemuselo být, člověk s mentálním postižením má v současné době právo na ochranu stejně, jako jedinec bez postižení. Předmětem analýzy daného tématu však není nastínění právní úpravy osob s mentálním postižením (více např. Michalík, 2018 in Valenta, Michalík, Lečbých, 2018), ale analýza tématu jako takového. To se ve filmech projevuje zejména v souvislosti s mezilidskými vztahy. Člověk s mentálním postižením je zde snadno zneužitelný, je ostatními využíván či šikanován, jsou na něj sváděny prohřešky jiných nebo je předmětem posměchu.

Ve filmu *Vesničko má středisková* (1985) Otíkovi hrozí, že přijde o vlastní dům. Pod záminkou získat domek, naláká ředitel Dřevoplechu přes svého zástupce Otíka do Prahy, kde mu zařídí byt a slíbí holuby a kino. Všichni občané vesnice však vědí, že pro Otíka, který žil celý život na vesnici a nikoho v Praze nemá, to není dobrá volba. Nakonec Otíka přivede z Prahy jeho kolega, pan Pávek, který jej zároveň vezme na milost a znovu přijme za závozníka. Otíka ve filmu také využívá mladý milenecký pár, jenž ho vždy oklame, aby ho mohl dostat z domu. Tam se pak milenecký pár pravidelně schází. Otík je předmětem šikany stran svých kolegů.

Dané téma je naznačeno i ve filmu *Fany* (1995). Zde Fanyňka odnáší do útulku psa. Když majitelka útulku zjistí, že Fanyňčinou sestrou je primářka, vycítí možnost finančního příspěvku a je na Fany milá. Fany je pak předmětem posměšků malých dětí, kdy po ní hází balon a pokřikují: „*To je ta blbá z kostela*“.

Ve filmu *Václav* (2007) se Václav rovněž potýká s posměšky od dětí z vesnice. Mladí kluci mu pak podají marihuanu. V důsledku žárlivosti na Lídu, napadne Václava i jeho vlastní bratr. Ten ho zbije tak, že ho poté Václav v afektu postřelí.

7.8 Analýza tématu K12 – Vzdělání

V rámci tématu „K12 – Vzdělání“ je člověk s mentálním postižením definován skrze své vzdělání – speciální.

Ve filmu *Blbec z Xeenemünde* (1962) má Bruno svou vlastní vychovatelku a poté učitele. Vzdělávání lidí s mentálním postižením v té době (opět bereme v potaz dobu vzniku snímku - 1962 - a dobu, o které vypovídá – tedy období průběhu II. světové války) nebylo na takové úrovni, jak bychom si ho dnes mohli představovat. Ve filmu učitel zdůrazňuje, že by měl Bruno být už dávno v ústavu – kdyby neměl bohatého tatínka. Je zde naznačeno, že kdyby otec nebyl z vyšších kruhů a nebyl schopen platit Brunovi soukromého učitele, jistě by jeho vzdělávání podléhalo spíše kompetencím ústavní péče. Dá se říci, že Bruno má podmínky ke vzdělávání nadstandardní. Ve snímku je však několikrát naznačeno, že jeho výchova je velice náročná. Matka dokonce akcentuje nutnost obětovat se tak, jako se obětuje voják na frontě.

Fany je ve filmu *Fany* (1995) rovněž definována skrze své vzdělání. Pomocnou školu vychodila s potížemi, pak se rok učila kuchařkou, a poté pomáhala matce v domácnosti. Sama Fany o sobě mluví tak, že chodila do pomocné školy, že má vzdělání, ale nesmí to nikde říkat, protože by se jí lidé smáli.

Ve filmu *Nuda v Brně* (2003) je v souvislosti s kódem „K2 – Vzdělání“ zmiňován jen Standa. V úvodu, kdy ho vypravěč představuje, tvrdí, že má Standa papíry na hlavu, chodil do zvláštní školy a pak se učil na zahradníka. Po roce skončil, protože zjistil, že tam nejsou kaktusy, které má rád.

7.9 Analýza tématu K13 – Rodina

Téma „K13 – Rodina“ je v analyzovaných filmech jedno z nejčtetnějších. Je nutné podotknout, že dané téma prolíná všemi filmy. Rodina je významnou součástí života lidí a přítomnost zdravotního postižení může významně ovlivnit vztahy nejen s okolím širším, ale právě i užším. Pro člověka s mentálním postižením je mnohdy rodina jeho největší oporou a často na ní bývá závislý. Kód „K13 – Rodina“ byl aplikován v situacích, kdy jsou v analyzovaných filmech reprezentovány vztahy v rodině. Zejména pak v souvislosti s péčí a podporou.

Ve filmu *Blbec z Xeenemünde* (1962) je Bruno rodinou přímo opečováván. Mnohdy k němu přistupují jako k malému dítěti. Rodina mu dokáže zajistit vychovatelku a poté učitele, což je v rámci období, které je zobrazováno (II. sv. válka) nadstandardní. Lze tvrdit, že Bruno má milující rodiče, kteří se mu snaží zajistit veškerou péči – v některých případech až nadměrnou, je rozmazlován.

Ve filmu *Vesničko má středisková* (1985) Otík rodiče nemá, lze je spatřit jen na svatební fotografii nad manželskou postelí v ložnici. S domácností mu chodí vypomáhat jeho teta. Ta zastane praní prádla a vaření, avšak Otíkovi v jeho situaci s domem nijak nepomůže.

Téma „K3 – Rodina“ je ve filmu *Fany* (1995) hlavním tématem. Celý příběh se dotýká vztahu dvou sester, Fany a Jiřiny. Fany pomáhala matce v domácnosti, pak si jí vzala na starost matčina sestra, a nakonec je po Jiřině vyžadováno, aby si jí vzala na starost ona. Jiřina psychiatrovi sama říká, že se za Fany v dětství styděla a v pubertě ji nenáviděla. Psychiatr pak přesvědčuje Jiřinu, že všestranná domácí péče je pro ni komplikovaná a navrhuje ústavní péči. Jiřina Fany do ústavu dát nechce, slíbila to matce, je na vázkách. Její teta chce, aby se o Fany postarala, připomíná jí, že Fany je její sestra a je její povinností se o ni postarat. Po smrti Fany Jiřina najde společnou dětskou fotku a rozpláče se. Zde je patrný odkaz na problematiku sourozeneckých vztahů a jakési „rodinné břímě“, jenž zastupuje člověk s mentálním postižením. Příběh sice končí Fanynčinou smrtí, ale těsně před tím, než ji Jiřina odveze do ústavního zařízení, protože péče o Fany je pro ni nezvladatelná.

Výrazným motivem ve filmu *Nuda v Brně* (2003) je vztah Olinky a její matky. Ta je hned v úvodu filmu představena vypravěčem: „*Olinka Šimáková, 24 let, 166 cm a 56 kg. Má enormně velké srdce, chlapce na Bruntálsku a velké trápení s maminkou. Maminka se o ni bojí, je přehnaně starostlivá. Volá jí i 8x denně. Tatínka Olinka nemá, utekl od nich v roce 1983. Je učenlivá, důvěřivá a hodná. V domě ji mají všichni rádi, maminku ne. Říkají o ní, že je stíhačka a ne matka.*“ Olinkina matka vůbec neuvažuje o tom, že by její dospělá dcera chtěla strávit intimní chvíle se svým partnerem. Místo toho ji kárá, že snědla řízky bez chleba. Do této scény z televize trefně zaznívá znělka Večerníčku, která navíc zdůrazňuje její přístup (jako k dítěti) a oznamuje časový údaj (19 hod. -čas, kdy má přijít Standa na návštěvu). Když se tedy matka vrátí nečekaně domů a plán překazí, Olinka ji nadopuje Rohypnolem a „odloží“ ji do komory spát.

V momentě, kdy se matka probudí a vše jí dojde, začne Olinku psychicky vydírat, že vyskočí z okna. Olinka je tak postavena před situací, kdy si má vybrat mezi partnerem a matkou. Matka jí v této scéně také říká, ať to nedělá, „že je z toho akorát celý život v prdeli“. Ve filmu se objevuje i člen rodiny Standy, a to jeho bratr Jarda. Ten se snaží Standu podpořit a vše mu vysvětluje. Je paralelou k přítelkyním z domu, kde Olinka bydlí. Dalo by se říci, že Standův mladší bratr je jeho vzorem.

7.10 Analýza tématu K14 – Zaměstnání

Kód „K14 – Zaměstnání“ je ve filmech aplikován v situacích, kdy se jedná o zaměstnávání lidí s mentálním postižením. Řeší otázku, zda je zaměstnání adekvátní a odpovídá schopnostem osoby s mentálním postižením. Také zda je selhávání v rámci pracovního procesu reprezentováno a spojováno v souvislosti s mentálním postižením. Vyskytuje se ve filmech *Vesničko má středisková* (1985), *Fany* (1995) a *Václav* (2007).

Dané téma ve filmu *Vesničko má středisková* (1985) prolíná celým příběhem. Otíkovi se v jeho profesi závozníka vůbec nedaří, respektive ji nezvládá. Situace se neustále stupňuje, Otík dělá chyby a „průšvihy“, až se nakonec pan Pávek rozhodne, že už s ním pracovat nechce. Za závozníka ho nechtějí ani jiní kolegové. Pávek dokonce tvrdí, že pracovat s Otíkem je životu nebezpečné.

Fany ve stejnojmenném snímku *Fany* (1995) chodí pracovat do kostela, ale není zde uvedeno, zda je za svou práci adekvátně finančně ohodnocena. Ve svém zaměstnání nakonec také selže, když do kostela pustí zloděje. V ústavním zařízení jí pak sestra domlouvá, že se bude starat o kapli a označuje to za zaměstnání.

Nakonec Václav ve filmu *Václav* (2007) chodí pracovat do družstva. Celý snímek je doslova protkán Václavovými prohřešky, které souvisí i se zaměstnáním. Vybílí kancelář, aniž by ji vyklidil, rozbije vysokozdvíhový vozík, svému bratrovi poleptá hlavu zemědělským postřikem atp. I díky těmto „skandálům“ Václav není ve vesnici, ani v zaměstnání příliš oblíben.

7.11 Analýza tématu K15 – Duševní onemocnění

Co se týče problematiky duševního onemocnění, je v rámci filmové reprezentace ve dvou případech znázorněno, že člověk s mentálním postižením jej má přidružené

k již stávající snížené inteligenci. I když je v odborné literatuře uváděno, že se jiné duševní onemocnění může u osob s mentálním postižením vyskytovat častěji, než u lidí bez postižení (např. Valenta, 2013), v analyzovaných filmech je duševní onemocnění reprezentováno za účelem zdůraznění jinakosti. Jedná se o filmy *Blbec z Xeenemünde* (1962) a *Václav* (2007).

V prvním ze zmiňovaných snímků Bruno vykazuje známky disociální poruchy osobnosti. V jedné scéně necitlivě týrá kočku, kterou věší na provaz a poté ji zavře do skříňky. Nejvýrazněji se však toto projevuje v momentech, kdy vraždí lidi ve svém okolí. Nejdříve vychovatelku, protože mu chtěla dát facku, poté agenta tajné služby, který se na něj oboří, protože nemá co dělat ve zřícenině domu, a svého učitele, který mu přijde na tajnou zbraň a zjistí, že za výbuchy ve městě může on. Nakonec se pokusí zneškodnit i nacistického důstojníka. Ten vše vyřeší tím, že osobně Bruna zastřelí.

Ve filmu *Václav* (2007) se objevují scény, kdy Václav promlouvá se svým mrtvým otcem. Film zobrazuje tyto halucinace či bludy jako reálné a Václav na ně právě tak reaguje. S otcem se radí, jak postupovat v některých situacích a řeší s ním svůj osobní život.

7.12 Analýza témat K2+, K10+, K16+ – Břemeno+, Sexualita+, Součást komunity

V analyzovaných filmech se objevují i některé výrazně pozitivní reprezentace. Jejich četnost je menší než u negativních reprezentací. V drtivé většině se objevují ve filmu *Nuda v Brně* (2003) a v jednom případě i ve filmu *Vesničko má středisková* (1985). Tyto pozitivní reprezentace se vyčlenily buď jako opoziční téma k tématu negativně laděnému – „K2 – *Břemeno*“/“K2+ – *Břemeno+*“ a „K10 – *Sexualita*“/“K10+ – *Sexualita +*“ nebo jako samostatné výrazné téma „K16+ – *Součást komunity*“.

Kód “K2+ – *Břemeno+*“ je aplikován v momentech, kdy je člověku s mentálním postižením na obtíž jeho okolí. Společnost je tak reprezentována jako „bariéra“. Kód “K10+ – *Sexualita +*“ se vyskytuje v situacích, kdy je člověk s mentálním postižením reprezentován jako atraktivní, sexuálně schopný, schopný najít si a udržet partnerský vztah, je schopen hlubšího citu k druhému člověku. A nakonec téma „K16+ – *Součást komunity*“ je reprezentováno v případech, kdy se vůči člověku s mentálním postižením

stran společnosti projevuje vřelé a přátelské chování či se společnost člověka s mentálním postižením zastane v jeho nejlepším zájmu.

Jak již bylo zmíněno, pozitivně laděná témata (témata, která přispívají k pozitivním reprezentacím mentálního postižení) se nejvíce vyskytují ve filmu *Nuda v Brně* (2003). Zde jsou Standa s Olinkou zobrazeni jako pár, který usiluje o pohlavní souznění, paralelou k ostatním vztahovým párům. To, o co někteří usilují v jiných zmíněných filmech (naplněný vztah, pohlavní styk), se nikomu nepovede, až na Olinku a Standu. S tím souvisí právě téma „K10+ – *Sexualita* +“, které je hlavním tématem filmu. Téma „K2+ – *Břemeno*+“ se ve filmu vyskytuje v souvislosti s Olinkinou matkou. Ta viditelně Olince brání v jejích zájmech. Telefonuje jí i 8x denně, obyvatelé domu jí považují za stíhačku. Olinka pak musí matku omámit prášky, aby mohla se svým přítelem strávit intimní chvíle. Matka nakonec vyhrožuje, že vyskočí z okna, psychicky Olinku vydírá. V rámci tématu „K16+ – *Součást komunity*“ je Olinka součástí komunity žen v domě. Jsou jejími kamarádkami a snaží se jí radit v otázce vztahů a intimních záležitostí. Jsou ochotny Olinku chránit před Standou, kdyby jí chtěl ublížit. Mají i zájem Standu osobně poznat. Společně čekají, zda Olince dopadne schůzka a následně to i oslaví, mají upřímnou radost z úspěchu.

Ve filmu *Vesničko má středisková* (1985) se vyskytuje „jen“ téma „K16+ – *Součást komunity*“. A to v momentě, kdy se lidé ve vesnici snaží za Otíka postavit, když by měl přijít o dům a zároveň by mohl být využit za účelem osobního zisku ředitele Dřevoplechu. Pan Pávek, jeho dlouhodobý spolupracovník, nakonec pro Otíka přijede do Prahy a přivede ho zpět.

Oba filmy jsou svým obsahem mimo zobrazení osob s mentálním postižením orientovány i na kritiku společnosti – zde se odráží právě potřebná dávka společensko-kritické analýzy, jenž napomáhá začlenění lidí s postižením do společnosti.

8 ANALÝZA MECHANISMŮ REPREZENTACE MENTÁLNÍHO POSTIŽENÍ A JEJÍ MOŽNÝ VLIV NA SPOLEČNOST

8.1 Návrh modelu reprezentace mentální jinakosti ve filmu

Cílem práce bylo mimo zjistit, jakými mechanismy, prostředky a způsoby jsou reprezentovány osoby se zdravotním postižením v českém hraném filmu. Dále blíže specifikovat, jaký vliv může mít tento proces na současnou společnost a její vnímání osob s mentálním postižením. Stěžejními teoretickými koncepty této práce je model binárních opozic dis/ability, ustavování normy a normality a proces stereotypizace (podkapitola *1.5 Normalita vs. jinakost* a *1.6 Reprezentace reality v médiích*). Tyto koncepty primárně souvisí s oborem disability studies, ale jsou řešeny i v oblasti speciální pedagogiky. Záměrem dané kapitoly je v návaznosti na analýzu témat doložit výskyt těchto mechanismů v českém hraném filmu a prokázat tak uplatnitelnost teoretických konceptů v praxi. Disabilitu lze v tomto případě chápat jako analytickou kategorii. V této části práce je uvažováno v souladu s konceptem a terminologickým aparátem oboru disability studies.

Na základě doložených teoretických poznatků je možné vysledovat, jakým způsobem je zde pracováno se schématem reprezentace člověka s mentálním postižením ve filmu. Do jaké míry jsou zde produkovány hranice ne/normality a sub/dominantních pozic jedinců ab/normálních a jak tyto mechanismy mohou podpořit tvorbu schématu mentální jinakosti v kontextu stereotypu.

V daném pojetí je zde kladen důraz zejména na dekonstrukci binární opozice dis/abled („mentálně postižený“/ mentálně zdatný) v souvislosti s uplatněním dominantní pozice subjektu bez „postižení“ vůči objektu s identitou mentálního postižení. Tento mechanismus je uplatňován skrze postavy, z nichž za výchozí bod byl považován hlavní hrdina s mentálním postižením (disabled) a ostatní postavy, s nimiž dominantně interaguje (able). V rámci navrhovaného modelu se ptáme „*Kdo je normální?*“

Dále je zde sledována produkce normativního řádu, tedy proces utváření hranic normality. Kde tyto hranice začínají a končí a jakým způsobem je nám skrze narativní text (filmové vyprávění) předkládána normativní struktura, která může ideologicky zdůrazňovat univerzální povahu hrdiny či hrdinky s mentálním postižením. Jinak řečeno, jde o mechanismus, během kterého je skrze normativní řád člověku

s mentálním postižením přisuzována „disabilita“. V rámci navrhovaného modelu se ptáme „*Co je normální?*“

Při této analýze byla sledována také přítomnost kulturně zakořeněných předsudků, které se mohou podílet na tvorbě stereotypních schémat spojených s obrazem mentálního postižení. Tyto možné stereotypní představy přímo vyplývají z analyzovaných témat (kapitola 7 *Analýza témat a diskuze*) V rámci navrhovaného modelu se ptáme „*Co je stereotyp?*“

Zároveň je zde postupováno se souladem konceptu aktivního diváka, kdy je o divákovi uvažováno, jako o hypotetické entitě, která provádí operace, jež jsou relevantní pro konstrukci příběhu z filmové reprezentace. Divák je v tomto případě aktivním činitelem, který se podílí na tvorbě výsledného obrazu člověka s mentálním postižením na základě své percepce a schémat, jejichž konstrukce je podmíněna jak biologicky, tak kulturně (Bordwell, 1985).

Výše zmíněné je jednoduše znázorněno v následujícím schématu:

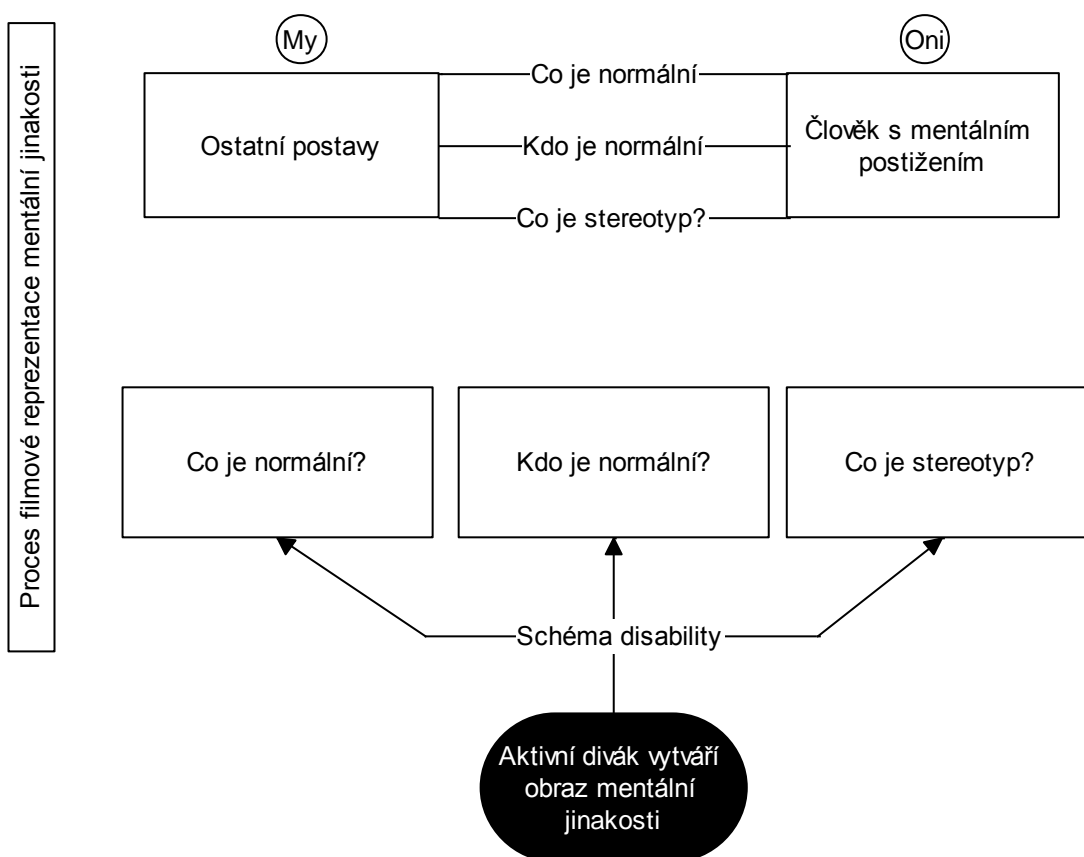

Schéma 1: Schéma filmové reprezentace mentální jinakosti

K tomuto účelu bylo využito schématu (Schéma 1: Schéma filmové reprezentace mentální jinakosti), které vychází z obhájené diplomové práce *Fenomén jinakosti ve filmu* (Hrubešová, 2015) a bylo sestaveno autorkou. Vytvořené a upravené schéma pro analýzu filmové reprezentace mentální jinakosti je proto východiskem, na jehož základě je aplikován teoretický konstrukt na konkrétní filmy. Tento pak dokládá výskyt mechanismů, které jsou popsány v teoretické části práce a zároveň je zde pracováno s výsledky analýz témat.

8.2 Analýza mechanismů reprezentace mentálního postižení a její možný vliv na společnost ve filmu *Blbec z Xeenemünde*

Ve filmu *Blbec z Xeenemünde* (1962) jsou hlavními postavami, které jsou zobrazeny ve vztahu k Brunovi, jeho rodina (matka a otec), učitel a nacistický důstojník. Učitel přijde na to, že je Bruno vrahem a sám je „odstraněn“. Nacistický důstojník pak v příběhu představuje vlivnou autoritu, která zadává úkoly a rozhoduje o budoucnosti všech. Z ideologického hlediska důstojník představuje normativní politickou instituci. Ve finále „ab/normálního“ a problémového jedince jednoduše zastřelí. Příběh má i hlubší poselství. V momentě, kdy bychom mohli uvažovat o binaritě v kontextu mentálně zdatný/ postižený, sám nejzdatnější jedinec (nacistický důstojník) vyřkne větu „*Přece se nenechám zabít. Zabíjel nevinný lidi a k tomu ještě moderní technikou. Byl to blbec.*“ Mentální postižení je tak paralelou k nacismu. Vzhledem k tomu, že je zde mentální postižení odstraněno autoritou, která byla historicky a empiricky potvrzena jako negativní, lze ve finále pochybovat o tom, kdo je „able“ (mentálně zdatný) a kdo „disabled“ (mentálně postižený).

Co je normální určuje vysledovaný tematický vzorec K2-K5-K6-K8-K9: Břemeno – Neustálé selhávání – Hrozba pro všechny – Institucionalizace – Smrt, závažné zranění (podkapitola 7.2). V tomto případě se prohřešky proti normě natolik stupňují, že se Bruno ocitá na takovém okraji normy, že je ze společnosti definitivně odstraněn. Také postavy zároveň pomáhají určovat, co je normální a co „deviantní“. Bruno je rodinou nadměrně opečováván, učitel v něm vidí komplikovaný výchovný případ a nejraději by do svého zaměstnání ani nenastoupil.

Možná stereotypní zobrazení, která film obsahuje, jsou vázána na představy, že člověk s mentálním postižením je jako dítě, je pro své okolí břemenem, definuje ho jeho

vzhled, je to blbec a blb, není normální, což je doloženo lékařským vyšetřením, neustále selhává, je hrozbou pro své okolí, patří do ústavního zařízení, má mimořádné nadání nebo přidružené duševní onemocnění.

8.3 Analýza mechanismů reprezentace mentálního postižení a její možný vliv na společnost ve filmu *Vesničko má středisková* (1985)

Ve filmu *Vesničko má středisková* (1985) je hlavní postavou, vůči které je Otík vymezen, jeho spolupracovník, pan Pávek. Pan Pávek představuje spolehlivého, pracovitého a zodpovědného zaměstnance, má manželku, syna a dceru. Je „able“. Otík je ve filmu reprezentován jako pravý opak pana Pávka. Tedy nespolehlivý a neustále selhávající jedinec bez rodiny (má jen starou tetu, která mu musí občas pomoci s domácností). Otík je „disabled“. Binární opozice Pávek/Otík je v tomto ohledu explicitně daná.

Otík ve vesnici nepředstavuje žádný element hrozby či odmítání (kromě selhávání v zaměstnání). Do kolektivu spoluobčanů bez problému zapadá. Dalo by se i říci, že k němu mají lidé ve vesnici kladný vztah. Co je normální opět určuje vysledovaný tematický vzorec, který je defacto přerušen zásahem společnosti. Problematika institucionální péče a odstranění jedince ze společnosti zde absentuje, protože je Otík „zachráněn“ a vše se opět vrací do normálu. K2-K5-K6: Břemeno – Neustálé selhávání – Hrozba pro všechny (podkapitola 7.2). Tuto skutečnost představuje situace, kdy může být Otík zneužit v souvislosti s prodejem svého domu. Danou „nespravedlnost“ ostatní postavy vidí a hovoří o ní, ale nevyvíjejí větší iniciativu k jednání. Otík pak zachrání pan Pávek, čímž zároveň stvrzuje svou pozici „ideálního“ tělesně zdatného a spravedlivého „hrdiny“.

Možná stereotypní zobrazení, která film obsahuje, jsou vázána na představy, že člověk s mentálním postižením je jako dítě, je pro své okolí břemenem, definuje ho jeho vzhled, neustále selhává, je hrozbou pro své okolí, je to blbec, magor, poloviční blázen a je mentálně zaostalý, nemá žádný partnerský a intimní život, je předmětem šikany, v práci je neschopný, nemá rodinu, ale zároveň je součástí komunity, kde je kladně přijímán.

8.4 Analýza mechanismů reprezentace mentálního postižení a její možný vliv na společnost ve filmu *Fany* (1995)

Ve filmu *Fany* (1995) je Fany vymezována vůči své sestře Jiřině. Jak již bylo řečeno v předchozích analýzách, Jiřina představuje úspěšnou, racionálně smýšlející, perfektně vypadající ženu s vysokým postavením v zaměstnání. Fany je její sestra, která v důsledku odchodu tetičky do zahraničí nemá vlastní domov a musí (a chce) jít k Jiřině. Fanyno oblečení je na svou dobu nemoderní a zastaralé, není ani nalíčená (oproti Jiřině). Zaměstnání, které zastává, vlastně ani není zaměstnáním, protože za něj nedostává finanční odměnu. Jiřina je „able“, Fany je „disabled“.

Ve snímku se opět vyskytuje vysledovaný tematický vzorec K2-K5-K6-K8-K9: Břemeno – Neustálé selhávání – Hrozba pro všechny – Institucionalizace – Smrt, závažné zranění (podkapitola 7.2), který určuje, co je normální a co ne a zároveň svým stupňujícím se charakterem předurčuje hlavní postavu s mentálním postižením k vyloučení ze společnosti v té nejzávažnější míře – ke smrti.

Možná stereotypní zobrazení, která film obsahuje, jsou vázána na představy, že člověk s mentálním postižením je jako dítě, je pro své okolí břemenem, definuje ho jeho vzhled, neustále selhává, je hrozbou pro své okolí, je debil, oligofrenik a blbý, patří do „ústavu“, je natolik neschopný fungovat ve společnosti, že umírá, je zneužitelný, musí se stydět za své vzdělání (speciální), je přítěží pro rodinu, nezíská si adekvátní zaměstnání a zároveň má mimořádnou schopnost empatie a lásky k živým tvorům.

8.4 Analýza mechanismů reprezentace mentálního postižení a její možný vliv na společnost ve filmu *Nuda v Brně* (2003)

Film *Nuda v Brně* (2007) svým zaměřením vybočuje z řady ostatních analyzovaných filmů. Vyskytují se zde ve větší míře pozitivní reprezentace mentálního postižení. Z hlediska mechanismů, které jsou v rámci těchto analýz uplatňovány, je mentální postižení též reprezentováno v pozitivních konotacích. Hlavními postavami s mentálním postižením jsou Olinka a Standa. Ti jsou označováni za lidi s mentálním postižením, kteří se snaží naplnit vztah po intimní stránce - „disabled“, což se jim také povede. K nim jsou v rámci paralely postaveny jiné vztahové páry, jejichž cíl (pohlavní styk, sblížení, partnerství) není naplněn a ve finále selhávají „able“. Představa o dominantní pozici „able“ a subdominantní pozici „disabled“ je tak dekonstruována a ukazuje se pravý opak – člověk s mentálním postižením je „úspěšnější“, než lidé bez mentálního postižení – i když mu jsou do cesty kladeny

bariéry. V návaznosti na danou skutečnost lze definovat i hranice normy a normality. A to například ve vztahu Olinky a její matky, kdy je matka definována jako „ne/normální“, hyperprotektivní stíhačka a psychický manipulátor. Olinka by přitom jen ráda strávila intimní chvíle se svým partnerem v soukromí. Standa je zde postaven vedle svého mentálně zdatného bratra. Oba svou roli „sexuálně zdatného jedince“ ve finále naplní, nicméně návaznost partnerského vztahu je u Jardy nepravděpodobná. Film vhodně poukazuje na možnost zamyslet se, co je vlastně „normální“ a co „deviantní“ tím, že je skrze kategorii mentálního postižení společnost podrobena kritické analýze.

Možná stereotypní zobrazení, která film obsahuje, jsou vázána na představy, že člověk s mentálním postižením je jako dítě, je pro své okolí břemenem, definuje ho jeho vzhled, neustále selhává, je hrozbou pro své okolí, je debil, pitomec a „mentální“, je hypersexuální a má speciální vzdělání, které není zárukou pracovního uplatnění. V rámci pozitivních reprezentací, které napomáhají dekonstruovat jinakost, je zde člověk s mentálním postižením reprezentován jako sexuálně a z hlediska partnerského vztahu zdatný jedinec, společnost je tím elementem, který znemožňuje kvalitní život jedince (je bariérou) a člověk s mentálním postižením je součástí komunity, kde je kladně přijímán.

8.5 Analýza mechanismů reprezentace mentálního postižení a její možný vliv na společnost ve filmu Václav (2007)

Ve filmu *Václav* (2007) je hlavní hrdina s mentálním postižením konfrontován s postavou svého bratra. Ten, jako mentálně zdatný jedinec, který má rodinu a milenkou (dvě ženy v jeho životě), se kterou má syna, zároveň proti Václavovi vystupuje. Václav oproti němu neustále selhává, snaží se dvořit právě této „milence“. Nikdy však nedosáhne plnohodnotného naplnění vztahu – „musí“ mu stačit intimní uspokojení rukou ve vaně. Dva bratři, jeden je „able“, vyhrává, druhý „disabled“, prohrává. Co je normální opět určuje vysledovaný tematický vzorec K2-K5-K6-K8-K9: Břemeno – Neustálé selhávání – Hrozba pro všechny – Institucionalizace – Smrt, závažné zranění (podkapitola 7.2). V daném případě Václav natolik selhává a následně je „dotlačen“, k tomu, že postřelí svého bratra a skončí ve vězení. V závěru filmu je explicitně vyjádřeno i to, že je vyloučen i z komunity vesnice. Postaví se za něj jen okruh nejbližších.

Možná stereotypní zobrazení, která film obsahuje, jsou vázána na představy, že člověk s mentálním postižením je jako dítě, definuje ho jeho vzhled, neustále selhává, je hrozbou pro své okolí, je to blbec, idiot a debil, patří do „ústavu“, je nebezpečný, mohl by zabít, nemá nárok na partnerský vztah, je snadno zneužitelný, má milující rodinu nebo je naopak pro rodinu přítěží, nebo má přidružené duševní onemocnění.

9 DISKUZE

9.1 Diskuze k analýze témat a možné stereotypní obrazy mentálního postižení v českém hraném filmu

Z výčtu témat a jejich kontextu je patrná i existence případných stereotypů. Tedy že člověk s mentálním postižením je v rámci českého hraného filmu často reprezentován jako někdo, kdo je pro své okolí břemenem, neustále selhává, je hrozbou pro své okolí, je zvažována či doporučována institucionální péče a v některých případech osud člověka s mentálním postižením může končit i tragicky – smrtí. Člověk s mentálním postižením je reprezentován také „jako dítě“. Jeho vzhled či verbální a neverbální projevy jsou mnohdy určující – podporují jinakost. Ta může být zdůrazněna i existencí přidruženého duševního onemocnění. Jedním z hlavních aspektů reprezentace mentálního postižení je i to, jakým způsobem o takových lidech hovoříme. Výrazy typu blbec, idiot, debil, magor nejsou výjimkou. Dále je osoba s mentálním postižením reprezentována jako člověk, který je definován v rámci své sexuality, má problémy v zaměstnání nebo zastává „pseudopráci“ – dochází do zaměstnání, jenž není finančně ohodnoceno. Vzdělání lidí s mentálním postižením je v rámci analyzovaného materiálu reprezentováno taktéž jako „nedostatečné“ či spíše zbytečné. Člověk s mentálním postižením v zaměstnání mnohdy nenachází uplatnění. Jeho život významně ovlivňují i rodinné vztahy, a to opět většinou v kontextu zátěže. Pozitivně je pak daná problematika reprezentována v rámci bariér, které představuje sama společnost. Je zde upřednostněna sexualita lidí s mentálním postižením, tito lidé jsou součástí komunity a svojí rodiny, která je podporuje.

Z analyzovaných témat vyplynuly následující stěžejní reprezentace mentálního postižení, které mohou být vnímány intaktní společností jako mýty či stereotypy:

Negativní reprezentace vyskytující se v českém hraném filmu:

Člověk s mentálním postižením je jako dítě.

Člověk s mentálním postižením je pro své okolí břemenem.

Člověk s mentálním postižením neustále selhává.

Člověk s mentálním postižením je hrozbou pro své okolí – je nebezpečný sám sobě, i jiným.

Člověk s mentálním postižením patří do ústavního zařízení.

Člověk s mentálním postižením si zaslouží zemřít.
Člověk s mentálním postižením dokáže zabíjet.
Člověk s mentálním postižením vypadá jinak než ostatní.
Člověk s mentálním postižením je i duševně nemocný.
Člověk s mentálním postižením je blbec, idiot, magor a není normální.
Člověk s mentálním postižením není sexuální bytostí.
Člověk s mentálním postižením je hypersexuální.
Člověk s mentálním postižením je nespolehlivý a špatný pracovník.
Člověk s mentálním postižením si nezaslouží za práci finanční ohodnocení.
Vzdělání lidí s mentálním postižením je nedostatečné.
Vzdělání lidí s mentálním postižením je zbytečné.
Dosažené vzdělání v rámci speciálního školství je ostudou.
Po vystudování člověk s mentálním postižením nenachází pracovní uplatnění.
Člověk s mentálním postižením je pro rodinu zátěž.

Posláním diskuze v této odborné práci je konfrontovat názory, které jsou o daném fenoménu dostupné v literatuře. Z výsledků a analýz témat vyplývá, že reprezentace zdravotního postižení v jednotlivých filmech většinou naplňuje negativní tendenci zobrazení.

Zahraniční studie podporují myšlenku, že tematika zdravotního postižení je převážně spojována s dramatickými událostmi. Longmore uvádí, že zobrazování postižení v americkém filmu a televizi se často používá za účelem dramaturgie, a to nejen v populární zábavě, ale i v literatuře (Longmore, 2003). Norden spojení disability a dramatičnosti ve filmovém narativu připisuje také komerčním účelům (Norden, 1994). Ve většině českých narativních filmů je mentální postižení reprezentováno jako „tragická“ událost, jako přitěžující okolnost pro jedince či jeho okolí atp. Zdravotní postižení je často zobrazováno jako negativní faktor. Tento se pak v oblasti českého hraného filmu projevuje i v převaze negativních stereotypizací.

Některé výše zmíněné negativní stereotypy dokládá speciálněpedagogická literatura již v 70. letech 20. století (podkapitola 1.6.1 *Mýty, stereotypy a předsudky o lidech se zdravotním postižením*). Wolfensberger (1972 in Šiška, 2005) uvádí vybrané sociální percepce sociální role člověka s mentálním postižením následovně: **Sub-**

humánní bytost; Neposkvrněný hříchem; Nemocný; Věčné dítě; Objekt posměchu; Objekt lítosti a záležitost charity; Nebezpečí/postrach veřejnosti.

Některé podobné negativní reprezentace týkající se lidí s postižením, které se vyskytují v americkém filmu a televizi se výsledkům analýz také přibližují (Longmore, 2003, s. 131–146):

„Člověk s disabilitou jako tragická oběť osudu; Jediným vysvobozením pro jedince s disabilitou je smrt – lepší je být mrtvý, než postižený; Disabilita jako celková fyzická závislost, která zbavuje jedince autonomie a sebeurčení; Člověk s disabilitou je vyloučen na okraj společnosti; Člověk s disabilitou jako nepřizpůsobivý jedinec; Disabilita jako individuální, nikoliv sociální problém; Lidé s disabilitou jako osoby sexuálně deviantní, ba dokonce nebezpeční, asexuální nebo sexuálně neschopní jedinci, ať už fyzicky nebo emocionálně.“

Stejskalová (Stejskalová, 2012, s. 43 in Regec, Stejskalová, 2012) rovněž dokládá podobná zjištění:

Všichni autisté jsou jako 'Rainman' – géniové v určité oblasti; Poruchy řeči jsou vždy příznakem mentálního postižení; Mentálně postižení jsou asexuální; Autisti mají výjimečné schopnosti; Dospělí lidé s mentálním postižením jsou jako děti; Člověk s postižením je vždy vděčný za jakoukoliv pomoc, jinak je zcela závislý na svém okolí.“

Existence témat a z nich vyplývajících negativních reprezentací dokládá jejich přítomnost i v současné době, tedy ve 21. století. Toto zjištění ještě více akcentuje nutnost věnovat větší pozornost daným jevům, upozorňovat na ně, a tím odbourávat jejich vliv na společnost.

Z analýz témat vyplynuly i některé pozitivní reprezentace:

Pro člověka s mentálním postižením je okolí překážkou k běžnému životu.

Člověk s mentálním postižením může být za jistých okolností atraktivní.

Člověk s mentálním postižením je sexuálně schopný.

Člověk s mentálním postižením je schopný najít si a udržet partnerský vztah.

Člověk s mentálním postižením je schopen hlubšího citu k druhému člověku.

Člověk s mentálním postižením je součástí komunity.

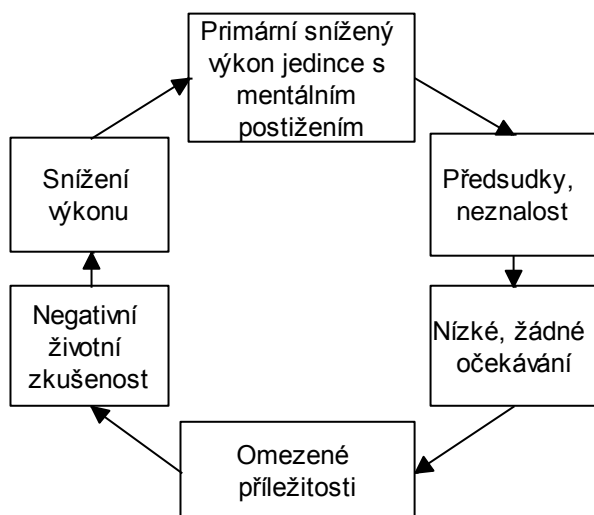
Člověk s mentálním postižením má milující rodinu.

Za pozitivní filmové reprezentace Byrd (1989 in Safran 1998b) považuje to, že zobrazované osoby reprezentující zdravotní postižení ve filmu často žily v komunitě, byl jim „přířknut“ charakter hlavního hrdiny, byly součástí rodiny a zároveň byly přijímány do širšího okruhu společnosti. V tomto ohledu jsou doložená zjištění taktéž shodná.

9.2 Diskuze k analýze mechanismů reprezentace mentálního postižení a jejím možným vlivům na společnost

Někteří autoři tvrdí, že koncept mentálního postižení je ve skutečnosti produktem sociálně politickým, nikoliv psychologickým (Šiška, 2005; Kolářová, 2012). Hovoří o vědeckém mýtu (bio-medicínský model) mentálního postižení, který odmítá pochopit potřebu skutečných sociálních reforem. Deficitní koncept mentálního postižení je pak hluboce zavádějící, protože má tendence „zamlžovat“ právě socio-kulturní významy dané problematiky. Mentální postižení je optikou sociálního konstruktivismu vnímáno prostřednictvím kvalit, které jsou mu přisuzovány.

Wolfensberger (1975 in Šiška, 2005) uvádí souvislost negativních předsudků s kvantitou a kvalitou životních příležitostí osob s mentálním postižením.

Z tohoto cyklického vyjádření je jasně patrný vliv společnosti na možné utváření identity člověka s mentálním postižením v souvislosti s vlivem na konkrétního jedince.

Hayesová (2013) uvádí, že se výzkumy předsudků zaměřují zejména na extrémní nepřátelskost vůči členům etnických menšin nebo lidem s postižením. Hovoří o mechanismech *Očerňování, Izolace, Diskriminace a Vyhlazování*. V současné společnosti se s těmito historicky doloženými tendencemi již setkáváme méně, ale některá „příkoří“ se dějí dodnes. Velký podíl na tomto mají zejména média, jak bylo rozebráno v teoretické části práce (podkapitola 1.6 *Reprezentace reality v médiích*).

Stěžejním mechanismem, který dominuje konceptu pojetí zdravotního postižení, je ustavování normy a normality. V tomto ohledu je zde důležité zastoupení speciálněpedagogické diagnostiky. Při individuální podpoře jedince s mentálním postižením je nutné diagnostikovat oblasti, ve kterých je specifický. Tím zajistíme adekvátní podporu a možnosti hlubší analýzy jeho individuálních potřeb. Tento proces se však promítá i do společenského vnímání lidí s postižením. Disability studies hovoří o konceptu normy jako o „omezujícím“ elementu. Pomáhají tak korigovat společenské mínění a tím podporují myšlenku plné (sociální) inkluze lidí se zdravotním postižením ve společnosti, což je ostatně cílem obou oborů.

Příběhy lidí v analyzovaných filmech nutně nesou tento společenský odkaz, zobrazují sociální role a vztahy mezi lidmi s mentálním postižením a intaktní společností. Stěžejním vzorcem, který byl v rámci tematické analýzy vysledován, je tematický vzorec K2-K5-K6-K8-K9: Břemeno – Neustálé selhávání – Hrozba pro všechny – Institucionalizace – Smrt, závažné zranění (blíže je popsán v podkapitole 7.2). Tento vzorec se vyskytuje ve většině analyzovaných filmů. Linie, která je prostřednictvím něj znázorněna, definuje, co je normální a co není, a to s narůstající tendencí. Člověk s mentálním postižením je ve filmech znázorněn jako přítěž pro společnost, je břemenem, což ho předurčuje k negativně vnímanému postavení a začíná se vymykat normě. Dané postavení je stvrzováno samotným charakterem postavy, kdy nedokáže akceptovat a splňovat společenské normy a neustále v rámci jejich „dodržování“ selhává. Hranice normy je v závažnější míře narušena v momentě, kdy tento člověk začíná být hrozbou pro společnost. Ta „komplikovaný“, normě se vymykající objekt, odsouvá do ústavního zařízení (nebo o tom hovoří, plánuje, chce to udělat) a vyčleňuje ho tak na okraj společnosti. Posledním a nejzávažnějším stupněm takového vyčlenění je „likvidace“ člověka s mentálním postižením (míněno v kontextu mechanismů filmové reprezentace). Ten umírá nebo někoho závažně zraní a skončí ve vězení.

K výše zmíněnému se vyjadřuje např. Link (1996 in Waldschmidt, 2005), jenž definuje dvě strategie, které uplatňuje současná společnost vůči lidem prostřednictvím normalizace. Jedná se o *protonormalismus* a *pružný normalismus*. *Protonormalismem* rozumí strategie orientované na *normativitu* (moc společenských a právních norem zaváděných vnější autoritou. Protonormalistické tendence lze vysledovat ve filmu *Blbec z Xeenemünde* (1962) (nacistický důstojník představuje tehdejší mocenskou ideologii) a *Václav* (2007) (za svůj prohrěšek je uvězněn). S větší mírou tolerance se daný mechanismus vyskytuje i ve filmu *Fany* (1995), kdy by bylo možné v rámci filmového příběhu považovat za vnější autoritu osud.

Strategie pružného normalismu jsou mírnější a propustnější. *Pružný normalismus* předpokládá, že lidé se na okraji společnosti ocitají náhodou a že se rozložení lidí v sociálním prostředí může měnit. I *pružný normalismus* odděluje normální od abnormálního, avšak tato hranice je jen dočasná a lze ji kdykoliv měnit. Umožňuje lidem, aby opustili hraniční oblasti abnormality a navrátili se do středu společnosti. Danou formu strategie lze vysledovat ve filmu *Vesničko má středisková* (1985), kdy je tematický vzorec přerušen zásahem společnosti. Problematika institucionální péče a odstranění jedince ze společnosti zde absentuje, protože je Otík „zachráněn“ a vše se opět vrací do normálu. Tuto skutečnost představuje situace, kdy může být Otík zneužit v souvislosti s prodejem svého domu. Danou „nespravedlnost“ ostatní postavy vidí a hovoří o ní, ale nevyvíjejí větší iniciativu k jednání. Otíka pak zachrání pan Pávek a je mu umožněno vrátit se k normě.

Mechanismus binárních opozic se v analyzovaných filmech projevuje v rámci nerovnosti pozic hlavních postav a postav, se kterými udržují společenské vztahy (blíže je popsán v podkapitole 1.5.6 *Dekonstrukce jinakosti*). Aby mohl být člověk s mentálním postižením znázorněn jako „nenormální“, musí vedle něj být postaven někdo, kdo je představitelem normy. Ten pak svým charakterem určuje a podporuje představu o mentálně zdatném a „nezdatném“ jedinci. V daném ohledu je to ve filmech znázorněno následovně:

Blbec z Xeenemünde (1962): Bruno/Nacistický důstojník; *Vesničko má středisková* (1985): Otík/pan Pávek; *Fany* (1995): Fany/Jiřina; *Nuda v Brně* (2003): Standa a Olinka/ jiné vztahové páry (zde je postavení opačné a dochází k dekonstrukci binárních opozic; *Václav* (2007): Václav/bratr František

Nakonec je zde zohledněn proces stereotypizace, který je blíže popsán v rámci tematických analýz.

Posláním této dizertační práce je dané procesy definovat, popsat a doložit jejich existenci v příbězích, které nám jsou předkládány v rámci filmu. Kritický divák, který si bude vědom existence daných mechanismů, s nimi pak může adekvátně pracovat a přetvářet své mínění o lidech s mentálním postižením.

10 LIMITY A PŘÍNOSY VÝZKUMU, ZHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ PRO VĚDNÍ OBOR A PRAXI

V rámci předkládaného výzkumu bylo metodologicky postupováno na základě kvalitativního přístupu za pomoci metody tematické analýzy. Tento zvolený metodologický koncept již ze své podstaty nabízí spoustu výhod, ale i nevýhod. Jak již bylo řečeno, prostřednictvím tematické analýzy lze číst „mezi řádky“ a následně srozumitelně a zřetelně čtenáři zprostředkovat informace. Skryté znaky textu se tak přenesou na povrch. Toto lze aplikovat zejména u textů, které využívají symbolismu, jako například film, jenž je audiovizuálním médiem. Zároveň je však tento symbolismus i slabinou tematické analýzy, neboť se nejedná o jasně vyjádřený akt. Každý analytik může dojít k jinému závěru, protože se vždy jedná o domněnky konkrétního analytika. Jednotlivé interpretace mezi sebou nemohou být rovnocenně porovnávány a zároveň je také není možné vyvrátit (Jandourek, 2008). Tento aspekt je v rámci zvolené metody výzvou k toleranci v rámci předkládaných zjištění a procesu kódování.

Důležitým procesem, prostřednictvím něhož bylo možné specifikovat zdrojový materiál a finální výběr filmů, byla iniciální kriteriální analýza. Tento výběr je taktéž limitován, což je uvedeno v podkapitole *4.8 Limity iniciální kriteriální analýzy*.

Jedním z hlavních kritických aspektů analýzy jednotlivých témat a vůbec analýzy filmového díla je problematika komplexního hodnocení daného fenoménu. Jedná se zejména o historický aspekt věci. Film vypovídá o své době, je zprostředkovatelem pohledu na paradigmatický model dané doby, ve které byl natočen a většinou i distribuován. V tomto ohledu lze uvažovat o trojí dimenzi – reprezentace doby, ve které byl film natočen, reprezentace doby, o které má film vypovídat a subjektivní vnímání současného diváka. V rámci analýzy a diskuze jsou všechny tyto dimenze zvažovány. Nicméně nelze objektivně určit, kde je „pravda“, což je právě podstatou sociální konstrukce reality, v jejímž duchu je tato práce zamýšlena.

Z hlediska přínosu dizertační práce je patrné úsilí o přínos k inkluzivnímu pojetí minority lidí s mentálním postižením. Film, jako umělecké dílo a médium, které sleduje nespočet diváků, šíří povědomí o obrazu mentálního postižení. Akcentace na zodpovědný přístup filmových tvůrců je zde zřejmá. Zároveň je v souladu s etickou

otázkou výzkumu respektován umělecký projev, ekonomické požadavky, historicko-společenské aspekty doby a další determinanty související s reprezentací obrazu mentálního postižení ve filmu a jejího vlivu na společnost.

Neméně důležité je respektovat koncept aktivního diváka, kdy je o divákovi uvažováno, jako o hypotetické entitě, která provádí operace, jež jsou relevantní pro konstrukci příběhu z filmové reprezentace. Divák je v tomto případě aktivním činitelem, jenž se podílí na tvorbě výsledného obrazu člověka s mentálním postižením. A to na základě své percepce a schémat, jejichž konstrukce je podmíněna jak biologicky, tak kulturně. Lze tedy tvrdit, že „zodpovědnost“ není jen na straně filmových tvůrců, ale i na straně diváka a jeho kritického myšlení. V momentě, kdy bude divák kriticky smýšlet o obsahu filmu, lze uvažovat nad přínosem a posláním předkládané práce.

Dizertační práce přináší ucelený přehled jednotlivých témat, která se vyskytují v českém hraném filmu s tematikou mentálního postižení. Z těchto témat vyplývají i některé stereotypní obrazy mentálního postižení a pozitivní reprezentace, které se mohou promítat do povědomí společnosti.

Jedním z výsledných počinů dizertační práce je návrh modelu reprezentace mentálního postižení. Ten umožňuje podrobnější analýzu mechanismů, prostřednictvím nichž film reprezentuje jinakost mentálního postižení v kontextu binárních opozic dis/ability, řádu normality a stereotypního zobrazení. Daný model umožňuje nahlížet na dané mechanismy optikou kritického myšlení. Pomáhá doložit interpretace analyzovaných textů a je pomocným schématem pro výklad a definici „utlačujících“ praktik mediální reprezentace mentální jinakosti vůči minoritě lidí s mentálním postižením.

V tomto ohledu je nutné uvažovat i o přínosu mediální výchovy a inkluzivním konceptu vzdělávání. Současná generace školáků má možnost sdílet výukové prostředí spolu s žáky s lehkým mentálním postižením. Učí se respektu, toleranci a vnímání individuálních zvláštností. Velkou výzvou pro tuto generaci je postup k realizaci sociální inkluze – i dospělí lidé jsou si rovni – nejenom ve školním prostředí. Analyzované filmy mohou být podnětem k praktické výuce a zároveň zde lze poukázat na zmiňovaná témata, podrobit je analýze a reflektovat tak zkušenosti žáků. Žáci mohou „narazit“ na prekoncepce v rámci smýšlení o lidech s mentálním postižením.

Když budou konfrontováni se svými vlastními „pravdami“, získají o dané problematice reálnější povědomí a mohou být informováni o reálných charakteristikách mentálního postižení. Takto mohou být případné stereotypy a mýty o těchto lidech postupně odbourávány.

V neposlední řadě je přínosem snaha o akcentaci sociální změny v rámci všeobecného smýšlení o lidech s mentálním postižením. V současné době panuje ve společnosti spousta mýtů a stereotypů týkajících se jak mentálního postižení, tak zdravotního postižení obecně. Kritickým hodnocením obrazu mentálního postižení v médiích lze poukázat na případné „nepravdy“, které jsou předávány z generace na generaci. Veřejná diskuze o utlačujících mechanismech, které se v sociálním prostředí vyskytují, je nutnou podmínkou sociální změny.

Toto je výzvou i pro obor speciální pedagogika, který v rámci svého rozvoje může čerpat i z poznatků disability studies. Společenské aspekty zdravotního postižení jsou nedílnou součástí života všech lidí. Společným cílem obou oborů by měla být plná podpora v zájmu kvality života lidí se zdravotním postižením.

ZÁVĚR

Podpora pozitivních postojů majoritní společnosti a sociální akceptace zdravotního postižení jsou kritickými elementy inkluze. Pro představu, jenom návštěvnost českých kin představuje následující hodnoty: *Vesničko má středisková* (1985) 4 430 928 diváků, *Fany* (1995) 71 653 diváků, *Nuda v Brně* (2003) 190 802 diváků a *Václav* (2007) 367 788 diváků¹⁴ (Kinomaniak, 2019). Všechny filmy může divák shlédnout běžně v rámci televizního vysílání, může si je zakoupit a shlížet nesčetněkrát. V dnešní době de facto nelze odhadnout, kolik lidí dané filmy mohlo sledovat a kolik lidí mohly ovlivnit. Většina analyzovaných snímků spadá do kategorie „známých filmů“ a výše doložená návštěvnost dokládá jejich „atraktivitu“.

V České republice žije zhruba 1 % lidí s mentálním postižením (NRZP, 2007)¹⁵. Tito lidé představují minoritu v majoritní společnosti a informovanost o tomto druhu postižení a jeho problematice nemusí být dostačující. Současná společnost západních zemí Evropy je často označována za konzumní kulturu masmédií, přičemž filmy jsou považovány za jeden z hlavních veřejných zdrojů informací (Lippmann, 1922 in Sedláková, 2007; Byrd, 1989; Norden, 1994 in Safran, 1998a). Jedním ze zdrojů předsudků je nedostatek kvalitních informací či velké množství informací nekvalitních (Krhutová, 2013a).

Z potřeby porozumět filmům s tematikou zdravotního postižení plyne řada různých benefitů. Lze uvést dva nejdůležitější. Prvním z nich je vzdělávací potenciál filmu, kdy je možné prostřednictvím vybraných pasáží či obrazů filmového díla informovat společnost o individuálních schopnostech lidí se zdravotním postižením a sociálních bariérách, které jsou jim kladeny. Druhým je schopnost filmu poskytovat informace o znalostech a očekáváních společnosti týkajících se lidí se zdravotním postižením (Safran, 1998b, p. 467).

V souvislosti s informativní funkcí filmu pak lze s jistou mírou kritického a analytického přístupu odkrývat možné stereotypy, charakteristiky a reprezentace týkající se zdravotního postižení v mediálních obrazech. To společnosti umožňuje pochopit systém utváření těchto prvků a tím napomáhá k jejich dekonstrukci.

¹⁴ Návštěvnost filmu *Blbec z Xeenemünde* (1962) nebyla dohledána.

¹⁵ V roce 2013 byl stran Českého statistického úřadu proveden podobný výzkum, avšak výsledky s konkrétním počtem osob s mentálním postižením nebyly dohledány (ČSÚ, 2013).

Je důležité, aby společnost (laická i odborná) na „skutečnosti“ předkládané filmem nahlížela kriticky a odkrývala tak systém, v důsledku něhož se společenský status osob se zdravotním postižením vytváří a legitimizuje. Lidem se zdravotním postižením je tak prostřednictvím informací plynoucích z médií do těl často „vpisován“ společenský obraz disability. Dopad těchto mechanismů má přímý vliv na pojetí zdravotního postižení samotnou minoritou osob s postižením, a podílí se na utváření jejich vlastní identity (Goffman, 2003; Hayes, 2003).

Současný český speciálněpedagogický diskurz se potýká např. s koncepcí inkluzivního vzdělávání (Michalík, Baslerová, Růžička, 2018) či procesu transformace v sociálních službách. V souvislosti s inkluzí (jak školskou, tak sociální) se objevují kladné, záporné, ale i uvážlivé názory veřejnosti na danou problematiku. Negativní názory často plynou z neznalosti věci, předsudků či obav vůči lidem s mentálním postižením. Otázkou je, do jaké míry mohou tyto názory ovlivnit média a informace, které jsou jejich prostřednictvím společnosti předkládány.

Výstupem dizertační práce bylo určit témata, která se vyskytují v českém hraném filmu s tematikou mentálního postižení. Analýza byla taktéž cílena na možné stereotypní obrazy mentálního postižení (témata, která byla určena, de facto tyto stereotypy definují), které mohou mít vliv na utváření celkového obrazu lidí s postižením u majoritní společnosti.

Navržený model pro analýzu reprezentace mentální jinakosti ve filmu slouží jako podpůrný mechanismus při odkrývání nerovnosti a normativního smýšlení lidí bez postižení. Tím, že jsou tyto mechanismy popsány a definovány, je podpořena možnost dekonstrukce ableistických schémat a zároveň otevřena cesta k sociální změně.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ, ZDROJŮ A AUDIOVIZUÁLNÍCH PRAMENŮ

1. ADAMS, R., REISS, B., SERLIN, D. 2015. *Keywords for disability studies*. New York: New York University Press. 635 pp. ISBN 978-1-4798-3952-0.
2. ALBRECHT, G., SEELMAN, K., BURY, M. 2001. (eds.). *Handbook of disability studies*. Thousand Oaks: Sage. 852 pp. ISBN 0-7619-2874-X.
3. BARKER, CH. 2006. *Slovník kulturních studií*. Praha: Portál, 206 s. ISBN 80-7367-099-2.
4. BARTHES, R. 1972. *Mythologies*. New York: Hill and Wang. ISBN 0374521506.
5. BARNES, C., MERCER, G. 2010. *Exploring Disability*. Cambridge: Polity. 288 pp. ISBN 978-0-745-63486-9.
6. BAUMAN, Z. 1993. *Modernity and Ambivalence*. Cambridge: Polity Press. 285 pp. ISBN 0-7456-1242-3.
7. BENDO VÁ, H., STRNAD, M. 2014. *Společenské vědy a audiovizie*. 1. vyd. Praha: Akademie múzických umění v Praze, 763 s. ISBN 978-80 7331-313-5.
8. BERGER, J. R., LORENZ, L. S. 2015. *Disability and Qualitative Inquiry: Methods for Rethinking an Ableist World*. Ashgate Publishing, Ltd. 250 pp. ISBN 978-1472-432-89-6.
9. BERGER, P., LUCKMANN, 1999. T. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 214 s. ISBN 80-85959-46-1.
10. BLAŽEK, B., OLMROVÁ, J. 1985. *Krása a bolest: úloha tvořivosti, umění a hry v životě trpících a postižených*. Praha: Panorama.
11. BORDWELL, D. *Narration in Fiction film*. 1985. Wisconsin: The University of Wisconsin Press. ISBN 0-299-10174-6.
12. BORDWELL, D., THOMPSON, K. 2011. *Umění filmu: Úvod do studia formy a stylu*. Praha: Akademie múzických umění. 639 s. ISBN 978-80-7331-217-6.
13. BORDWELL, D., THOMPSON, K. 2011. *Dějiny filmu*. Praha: Akademie múzických umění v Praze. ISBN 978-80-7331-207-2.

14. BRAUN, V., CLARKE, V. 2006. Using Thematic Analysis in Psychology. *Qualitative Research in Psychology*. Vol. 3 no. 2, pp. 77–101. ISSN 1478-0887
Available from: <http://eprints.uwe.ac.uk/11735>
15. BYRD, K. A 1989. Study of Specific Characteristics of Characters with Disability in Film. *Journal of Applied Rehabilitation Counseling*. Vol. 20, no. 2, pp. 43–45. ISSN 0047-2220.
16. BYRD, K., ELLIOTT, T. 1983. Attitude Change Toward Disability Through Television Portrayal. *Journal of Applied Rehabilitation Counseling*. Vol. 14, no. 2, pp. 35–37. ISSN 0047-2220.
17. BYRD, K., ELLIOTT, T. 1985. Feature Films and Disability: A Descriptive Study. *Rehabilitation psychology*. Vol. 30, no. 1, pp. 47–51. ISSN 0090–5550.
18. BYRD, K., ELLIOTT, T. 1988. Disability in Full-length Films: Frequency and Quality of Films over an 11 year Span. *International Journal of Rehabilitation Research*. Vol. 11, no. 2, pp. 143–148. ISSN 0342-5282.
19. BYRD, K., PIPES, R. 1981. Feature Films and Disability. *Journal of Rehabilitation*. Vol. 47, no. 1, pp. 51–53. ISSN 0342-5282.
20. CASETTI, F. 2008. *Filmové teorie 1945–1990*. Přel. Helena Giordanová. Praha: Akademie múzických umění v Praze. 406 s. ISBN 978-80-7331-143-8.
21. CONWAY, M. A. 2005. Disability studies Meets Special Education. *Review of Disability Studies: An International Journal*. Vol. 1, no. 3, pp. 3–9. ISSN 1552-9215.
22. COUSER, T. 2009. *Signifying Bodies: Disability in Contemporary Life Writing*. Michigan: The University of Michigan Press. ISBN 978-0472-05069-7.
23. CUMBERBATCH, G., NEGRINE, P. 1992. *Images of Disability on Television*. London: Routledge. ISBN 0-415-06345-0.
24. ČSÚ. *Výběrové řízení zdravotně postižených osob – 2013*. [online]. Český statistický úřad. [cit. 2019-30-09]. Dostupný z WWW: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyberove-setreni-zdravotne-postizenych-osob-2013-qacmwuvwsb>
25. DAVIS, L. 1995. *Enforcing Normalcy. Disability, Deafness and the Body*. London: Verso. ISBN 978-1-859-84007-8.
26. DAVIS, L. (ed.). 2006. *The Disability Studies reader*. New York: Routledge. 451 pp. ISBN 978-0-415-95334-0.

27. DAVIS, L. 2014. *The Disability Studies Reader*. New York: Routledge Taylor & Francis group. 578 pp. ISBN 978-0-415-63051-1.
28. DAVIS, L. 2014. *The End of Normal: Identity and Biocultural Era*. Michigan: The University of Michigan Press. ISBN 978-0-472-05202-8.
29. DENTE ROSS, S., LESTER, P. M. (eds.). 2011. *Images that injure – Pictorial Stereotypes in the Media*. Westport: Praeger. 460 pp. ISBN 978-0-313-37892-8.
30. DERRIDA, J. 1998. *Of grammatology*. Corrected ed. Baltimore: Johns Hopkins University Press. ISBN 0-8018-5830-5.
31. DERRIDA, J., PETŘÍČEK, M. 1993. *Texty k dekonstrukci: Práce z let 1967-72*. Bratislava: Archa. ISBN 80-7115-046-0.
32. DEVLIEGER, P., DE COSTER, J. 2009. Disability in African Films: A Semiotic analysis. *Semiotica*. Vol. 174, no. 1–4, pp. 145–164. ISSN 0037-1998.
33. DUDLEY – MARLING, C., GURN, A. 2010. *The Myth of the Normal Curve*. New York: Peter Lang Publishing, Inc. ISBN 978-1-433-10729-0.
34. DYER, R. 2002. *The Matter of Images: Essays on Representations*. New York; London: Routledge. ISBN 978-0-415-25495-3.
35. ELLIS, K., GOGGIN, G. 2015. *Disability and the Media (Key Concerns in Media Studies)*. London: Palgrave Macmillan. ISBN 978-0-230-29320-5.
36. FERGUSON, P. M., NUSBAUM, E. 2012. Disability studies: What Is It and What Difference Does Make? *Research & Practice for Persons with Severe Disabilities*. Vol. 37, no. 2, pp. 70–80. ISSN 1540-7969.
37. FISCHER, S., ŠKODA, J. 2014. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení. 2., rozš. a aktualiz. vyd.* Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0.
38. FISCHER, S., ŠKODA, J. 2008. *Speciální pedagogika: Edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním. 1. vyd.* Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-014-0.
39. GARLAND – THOMPSON, R. 1997. *Extraordinary Bodies: Figuring Physical Disability in American Culture and Literature*. New York: Columbia University Press. ISBN 0-231-10517-7.
40. GARTNER, A., JOE, T. 1986. *Images of the Disabled, Disabling Images*. New York: Praeger. ISBN 0-2759-2178-6.

41. GEYER, A. 2014. *Identity Constructions of People with Disability in German film*. Diploma theses. Waterloo, Mannheim: University of Waterloo, University of Mannheim.
42. GOFFMAN, E. 2003. *Stigma: poznámky k problému zvládnání narušené identity*. Praha: Sociologické nakladatelství. 167 s. ISBN 80-86429-21-0.
43. GOODLEY, D. 2011. *Disability Studies: An Interdisciplinary Introduction*. London: British Library Cataloguing in Publication data. ISBN 978-1-84787-557-0.
44. GOODLEY, D. 2011. Zaostřeno na diskurz: Poststrukturalismus v disability studies/Discourse: Poststructuralist Disability Studies. In KOLÁŘOVÁ, K. *Jinakost - postižení - kritika: Společenské konstrukty nezpůsobivosti a hendikepu: antologie textů z oboru disability studies*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2012. 581 s. ISBN 978-80-7419-050-6.
45. GOODLEY, D. 2014. *Dis/ability Studies: Theorising disablism and ableism*. London: Routledge. ISBN 978-0-415-82722-5.
46. GOODLEY, D., HUGHES, B., DAVIS, L. 2012. *Disability and Social Theory: New Developments and Directions*. London: Palgrave Macmillan. ISBN 978-0-230-24325-5.
47. GRUE, J. 2015. *Disability and Discourse Analysis*. Farnham: Ashgate Publishing Limited. 140 pp. ISBN 978-1-472-43293-3.
48. GUEST, G., MacQUEEN, K. M., NAMEY, E. E. 2012. *Applied Thematic Analysis*. London: Sage Publications. ISBN 978-1-4129-7167-6.
49. HALL, S. 1991. "Ethnicity: Identity and Difference." *Radical America*. Vol. 23, no. 4 (October/December), pp. 9–20. ISSN 0033-7617.
50. HALL, K. 2011. *Feminist Disability Studies*. Indiana: Indiana university press. ISBN 978-0-253-35662-8.
51. HALL, S. 1997. *Representation: Cultural Representations and Signifying practices*. London: Sage. 400 pp. ISBN 0-7619-5431-7.
52. HALLIWELL, M. 2004. *Images Of Idiocy: The Idiot Figure in Modern Fiction And Film*. Burlington, VT: Asghate Publishing. 270 pp. ISBN 0-7546-0265-6.
53. HARTLEY, J. 2002. *Communication, cultural and media studies: the key concepts*. New York: Routledge. 262 pp. ISBN 0-203-44993-2.

54. HAYES, M. 2003. Troubling Signs: Disability, Hollywood Movies and the Construction of a Discourse of Pity. *Disability Studies Quarterly*. Vol. 23, no. 2, pp. 114–132. ISSN 2159-8371.
55. HAYES, N. 2013. *Základy sociální psychologie*. Vyd. 7. Přeložil Irena ŠTĚPANÍKOVÁ. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0534-0.
56. HERZA, F. 2011. Singer's Midgets v karlínském divadle Theatre Varieté: Strategie reprezentace tělesné odlišnosti v Praze 20. let 20. století. *Dějiny – Teorie – Kritika: Studie a eseje*, roč. 8, č. 2, s. 219–237. ISSN 1214–7249.
57. HRUBEŠOVÁ, I. 2013. *Obraz osob s mentálním hendikepem v českém hraném filmu*. Olomouc. bakalářská práce (Bc.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Filozofická fakulta.
58. HRUBEŠOVÁ, I. *Člověk se zdravotním postižením a film*. 2014. Olomouc. diplomová práce (Mgr.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Pedagogická fakulta.
59. HRUBEŠOVÁ, I. *Fenomén jinakosti ve filmu*. 2015. Olomouc. diplomová práce (Mgr.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Filozofická fakulta.
60. HRUBEŠOVÁ, I. 2016. Obraz zdravotního postižení v českém hraném filmu. *Speciální pedagogika*. Č. 3, s. 210–223. ISSN 1211-2720.
61. HRUBEŠOVÁ, I. 2016. Působení sociálního prostředí na kvalitu života lidí s disabilitou: film jako zdroj možných stereotypních zobrazení a představ. In LUDÍKOVÁ, L. a kol. *Vybrané faktory ovlivňující kvalitu života osob se speciálními potřebami*. Univerzita Palackého Olomouc, 2016. ISBN 978-80-244-5059-9.
62. HRUBEŠOVÁ, I. 2016. Sociální role člověka se zdravotním postižením mediálně konstruovaná: teorie re/prezentace zdravotního postižení ve filmové tvorbě. In: CHRASTINA, J. et al. 2016. *Percepce subjektivního dopadu zdravotního postižení / přítomnosti chronického onemocnění a pojetí zdravotního uvědomění a gramotnosti – výzkumy, teorie a jejich využití v práci s klientem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4888-6.
63. CHARLTON, J. 2000. *Nothing About Us without Us: Disability Oppression and Empowerment*. Berkeley: University in Carolina Press. ISBN 978-05-202-2481-0.

64. CHRÁSKA, M. 2016. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.
65. CHIVERS, S. 2008. „Move! You’re in the way“: Disability and age meet on the screen. *Canadian Journal of Film Studies*. Vol. 17, no. 1, pp. 30–43. ISSN 0847-5911.
66. CHIVERS, S. 2011. *The Silvering Screen: Old Age and Disability in Cinema*. Toronto: University of Toronto Press. ISBN 978-1-442-61104-7.
67. CHIVERS, S., MARKOTIĆ, N. 2010. *The Problem Body: Projecting Disability on Film*. Columbus: Ohio State University Press, 2010. 239 pp. ISBN 978-0-8142-1124-3.
68. CHRASTINA, J. et al. 2016. *Percepce subjektivního dopadu zdravotního postižení / přítomnosti chronického onemocnění a pojetí zdravotního uvědomění a gramotnosti – výzkumy, teorie a jejich využití v práci s klientem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4888-6.
69. CHRASTINA, J. 2014. Možnosti a limity v oblasti pracovního uplatnění osob s omezením hybnosti. In KREJČÍŘOVÁ, O. et al. (eds.). *Průručka vzdělávacích činností s cílem pracovní integrace osob se zdravotním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. s. 40–50. ISBN 978-80-244-4409-3. (příspěvek ve sborníku) Dostupný z WWW: <http://www.asociacetrigon.eu/public/files/IKOZ/pdf>.
70. CHRASTINA, J., BEDNÁŘOVÁ, D., LUDÍKOVÁ, L. 2015. Quality of life in patients with chronic pancreatitis – Possibilities of measurement of the phenomenon in research. *Kontakt*. 2015, vol. 17, no. 2, pp. e89–e95. ISSN 1212-4117. DOI: 10.1016/j.kontakt.2015.04.005.
71. JANDOUREK, J. 2008. *Průvodce sociologií*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2397-6.
72. JESENSKÝ, J. 2000. *Základy komprehenzivní speciální pedagogiky*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 80-7041-196-1.
73. JONES, T., WEAR, D., FRIEDMAN, L. (eds.). 2014. *Health Humanities Reader*. London: Rutgers University Press. 448 pp. ISBN 978-0-8135-7367-0.
74. KELLER, J. 1996. Předsudek. In kol autorů. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-164-1.

75. KINOMANIAK. 2019. *Fany* [online]. [cit. 2019-30-09]. Dostupný z WWW: <http://kinomaniak.cz/filmy/fany>
76. KINOMANIAK. 2019. *Nuda v Brně* [online]. [cit. 2019-30-09]. Dostupný z WWW: <http://kinomaniak.cz/filmy/nuda-v-brne>
77. KINOMANIAK. 2019. *Vesničko má středisková* [online]. [cit. 2019-30-09]. Dostupný z WWW: <http://kinomaniak.cz/filmy/vesnicko-ma-strediskova>
78. KINOMANIAK. 2019. *Václav* [online]. [cit. 2019-30-09]. Dostupný z WWW: <http://kinomaniak.cz/filmy/vaclav>
79. KNIGHT, S., D. 2006. Madness and Disability in Contemporary Chinese Film. *Journal of Medical Humanities*. Vol. 27, no. 2, pp. 93–103. ISSN 1573-3645.
80. KOLÁŘOVÁ, K. 2011. „Historie jednoho šťastného manželství“: Rehabilitovaná jinakost, normativní identity Havelocka Ellise a jejich konstitutivní „druhé“. *Dějiny – Teorie – Kritika: Studie a eseje*, roč. 8, č. 2, s. 261–288. ISSN 1214–7249.
81. KOLÁŘOVÁ, K. 2012. *Jinakost - postižení - kritika: Společenské konstrukty nezpůsobilosti a hendikepu: antologie textů z oboru disability studies*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. 581 s. ISBN 978-80-7419-050-6.
82. KOLÁŘOVÁ, K.; STORCHOVÁ, L. 2011. „Tělesná jinakost“ jako kategorie historické analýzy. *Dějiny–Teorie–Kritika: Studie a eseje*, roč. 8, č. 2, s. 183–188. ISSN 1214–7249.
83. KOLEKTIV AUTORŮ. 1995. *Český hraný film I. 1898–1930*. Praha: Národní filmový archiv, 285 s. ISBN 80-7004-082-3.
84. KOLEKTIV AUTORŮ. 1998. *Český hraný film II. 1930–1945*. Praha: Národní filmový archiv, 504 s. ISBN 80-7004-090-4.
85. KOLEKTIV AUTORŮ. 2001. *Český hraný film III. 1945–1960*. Praha: Národní filmový archiv, 482 s. ISBN 80-7004-102-1.
86. KOLEKTIV AUTORŮ. 2004. *Český hraný film IV. 1961–1970*. Praha: Národní filmový archiv, 698 s. ISBN 80-7004-115-3.
87. KOLEKTIV AUTORŮ. 2007. *Český hraný film V. 1971–1980*. Praha: Národní filmový archiv, 621 s. ISBN 978-80-7004-131-4.
88. KOLEKTIV AUTORŮ. 2010. *Český hraný film VI. 1981–1993*. Praha: Národní filmový archiv, 388 s. ISBN 978-80-7004-131-3.
89. KOMORI, M. 2017. *Thematic analysis*. [online]. [cit. 2017-03-05]. Dostupný z WWW: <http://designresearchtechniques.com/casestudies/thematic-analysis/>

90. KOSEK, J. 2011. *Právo (n)a předsudek: historické, filozofické, sociálně psychologické, kulturní a právní souvislosti stereotypů a předsudků*. Praha: Dokořán. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-312-7.
91. KOSOFSKY SEDWICK, E. 1990. *Epistemology of the Closet*. Berkeley: University of Carolina Press. ISBN 0-520-07042-9.
92. KRHUTOVÁ, L. 2011. Jazykové stereotypy a zdravotní postižení. In MICHALÍK, J. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-859-3.
93. KRHUTOVÁ, L. 2013a. *Autonomie v kontextu zdravotního postižení*. Boskovice: Ostravská univerzita v Ostravě. 243 s. ISBN 978-80-7326-232-7.
94. KRHUTOVÁ, L. 2007. *Mediální prezentace lidí se zdravotním postižením se zaměřením na analýzu pojmů*. Praha: NRZP.
95. KRHUTOVÁ, L. 2013b. *Úvod do disability studies*. Vyd. 2. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 978-80-7464-288-3.
96. KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV). 2003. *Obsahová analýza*. [online databáze]. Praha: Národní knihovna České republiky, 2003- [cit. 2017-03-06]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c&local_base=KTD&ccl_term=wtr%3Dobsahov%C3%A1+anal%C3%BDza
97. KUMARI - CAMPBELL, F. 2009. *Contours of Ableism: The Production of Disability and Aabledness*. Great Britain: Palgrave Macmillan. ISBN 978-0-230-57928-6.
98. KUPPERS, P. 2011. *Disability Culture and Community Performance: Find a strange and Twisted Shape*. Finda Strange and Twisted Shape. Great Britain. ISBN 978-0-230-29827-9.
99. KYSUČAN, J., KUJA, J. 1996. *Kapitoly z teoretických základů speciální pedagogiky*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého. ISBN 80-7067-677-9.
100. LACLAU, E., MOUFFE, CH. 1985. *Hegemony and Socialist Strategy: Towards to Radical Democratic Politics*. London: Verso. ISBN 1-85984-330-1.
101. LANGER, J. a kol. 2016. *Pedagogičtí pracovníci jako klíčový faktor inkluzivního vzdělávání*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 978-80-244-5119-0.

102. LESTER, P. M. (ed.). 1996. *Images that injure: pictorial stereotypes in the media*. Westport: Praeger. 282 pp. ISBN 0275953572.
103. LEVERS, L. L. 2001. Representations of psychiatric disability in fifty years of hollywood film: An ethnographic content analysis. *Film theory and Science*. Vol. 2, no. 2. ISSN: 1527-5558.
104. LÉVI-STRAUSS, C. 1963. *Structural anthropology*. New York: Basic Books. ISBN 0465082300.
105. LINK, J. 1996. *Versuch über den Normalismus. Wie Normalität produziert wird*. Opladen: Westdeutscher Verlag. ISBN 878-3-322-87532-7.
106. LIPPMANN, W. 1922. *Public Opinion*. New York: Harcourt, Brace and Company, 1922.
107. LJUSLINDER, K. 2014. Empowering images or preserved stereotypes: Representations of disability in contemporary film comedies. *Journal of Scandinavian Cinema*. Vol. 4, no. 3, pp. 267–279. ISSN 2042-7905
108. LONGMORE, P. 2003. *Why I Burned My Book And Other Essays on Disability*. Philadelphia: Temple University Press. 278 pp. ISBN 1-59213-024-0.
109. LUDÍKOVÁ, L. a kol. 2013. *Kvalita života osob se speciálními potřebami*. Univerzita Palackého Olomouc. ISBN 978-80-244-3827-6.
110. LUDÍKOVÁ, L. a kol. 2015. *Netradiční pohledy na kvalitu života osob se speciálními potřebami*. Univerzita Palackého Olomouc. ISBN 978-80-244-4869-5.
111. LUDÍKOVÁ, L. a kol. 2012. *Pohledy na kvalitu života osob se sensorickým postižením*. Univerzita Palackého Olomouc. ISBN 978-80-244-3286-1.
112. LUDÍKOVÁ, L. a kol. 2016. *Vybrané faktory ovlivňující kvalitu života osob se speciálními potřebami*. Univerzita Palackého Olomouc. ISBN 978-80-244-5059-9.
113. LUDÍKOVÁ, L. 2014. *Výzkum kvality života vybraných skupin osob se speciálními potřebami*. Univerzita Palackého Olomouc. ISBN 978-80-244-4296-9.
114. LYOTARD, J-F. 1993. *O postmodernismu*. Praha: Filosofia. 206 s. ISBN 80-7007-047-1.

115. MARKS, D. 1999. *Disability: Controversial Debates and Psychosocial Perspectives*. London: Routledge. ISBN 978-0-4151-6203-6.
116. MATĚJKOVÁ, H. 2011. „Svět k skonání táhne“: Reflexe monstrózních porodů v raně novověkých jazykově českých naučných a homiletických pramenech a pramenech lidové provenience. *Dějiny – Teorie – Kritika: Studie a eseje*, roč. 8, č. 2, s. 203–218. ISSN 1214–7249.
117. MARKOTIĆ, N. 2008. Punching up the Story: Disability and film. *Canadian Journal of Film Studies*. Vol. 17, no. 1, pp. 2–10. ISSN 0847-5911.
118. McLAREN, P. 2009. Critical pedagogy: a look at major concepts. Pp. 69–96 in DARDER, A., TORRES, R. D., BALODANO, M. *The critical pedagogy reader*. 3rd. New York: Routledge, 2017. ISBN 978-1-1382-1457-6.
119. MERTEN, K. 1995. *Inhaltsanalyse: Einführung In Theorie, Methode Und Praxis*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften. ISBN 978-3-5311-1442-2. [online]. [cit. 2017-05-03]. Dostupný z WWW: <http://web.ff.cuni.cz/~rada/taoa/~RTFverze/METOBSAN.rtf>
120. *Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví: MKF*. 2008. Překlad Jan Pfeiffer, Olga Švestková. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1587-2.
121. *Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů: MKN-10 : desátá revize*. 2009. 2., aktualiz. vyd. Praha: Bomton Agency, 2008-. ISBN 978-80-904259-0-3.
122. MICHALÍK, J. a kol. 2008. *Analýza situací, v nichž může docházet k přímé či nepřímé diskriminaci občanů se zdravotním postižením (v důsledku činnosti orgánů veřejné správy, způsobů interpretace a aplikace právních norem, nebo činností soukromoprávních subjektů)*. Olomouc: VCIZP, 2008.
123. MICHALÍK, J., BASLEROVÁ, P., FELCMANOVÁ, L. 2015. *Katalog podpůrných opatření pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu zdravotního nebo sociálního znevýhodnění: obecná část*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4654-7.
124. MICHALÍK, J. 2011. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-859-3.

125. MICHALÍK, J. 2013a. *Právo, společnost a zdravotně postižení*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3534-3.
126. MICHALÍK, J. 2013b. *Rodina pečující o člena se zdravotním postižením - kvalita života*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 133 s. ISBN 978-80-244-3643-2.
127. MICHALÍK, J. 2013c. *Rodiče a dítě se zdravotním postižením (nejen) na základní škole: speciální vzdělávací potřeby dětí a žáků se vzácnými onemocněními*. Čáslav: Studio Press pro Společnost pro MPS. ISBN 978-80-86532-29-5.
128. MICHALÍK, J., BASLEROVÁ, P., RŮŽIČKA, M. 2018. *Postoje pedagogických pracovníků k vybraným aspektům společného vzdělávání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-5321-7.
129. MITCHELL, D., SNYDER, S. 2000. *Narrative Prosthesis Disability and the Dependencies of Discourses*. Ann Arbor: The University of Michigan Press. 211 pp. ISBN 0-472-09748-2.
130. MOGK, M. E. 2013. *Different Bodies: Essays of Disability in Film and Television*. North Carolina: McFarland & Company. 272 pp. ISBN 978-0-7864-6535-4.
131. NAKONEČNÝ, M. 1997. *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: Academia. ISBN 8020006257.
132. NORDEN, M. 1994. *The Cinema of Isolation: a History of Physical Disability in the Movies*. Library of Congress Cataloging in Publication Data. 384 pp. ISBN 0-8135-2104-1.
133. NORDEN, M. 2014. *Disability: Cinema and Media studies*. In: Oxford Bibliographies [online]. January 13, 2014 [cit. 2015-10-5]. Dostupný z WWW: <http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199791286/obo-9780199791286-0078.xml>
134. NORDEN, M. 2015. *Disability: Cinema and Media studies*. In *Oxford Bibliographies* [online], January 13, 2014 [cit. 2015-10-5]. Dostupný z WWW: <http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199791286/obo-9780199791286-0078.xml>.
135. NOVOSAD, L. 2011. *Tělesné postižení jako fenomén i životní realita: diskurzivní pohledy na tělo, tělesnost, pohyb, člověka a tělesné postižení*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-873-9.

136. NRZP. 2007. *Statistiky o počtech OZP*. [online]. Národní rada osob se zdravotním postižením. [cit. 2019-30-9]. Dostupné z WWW: <http://www.nrzp.cz/dokumenty-odkazy/zajimavosti/statistiky-o-poctech-ozp.html>
137. OREL, M. 2016. *Psychopatologie: nauka o nemocech duše*. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5516-8.
138. PARKER, I. 1989. Discourse and power. Pp. 56–69 in SHOTTER, J., GENGER, K. J. (eds.) *Texts of Identity*. London: Sage, 1989. ISBN 978-08-039-8173-7.
139. PASTIERIKOVÁ, L., REGEC, V. 2010. POSIT. *Posilování kompetencí v oblasti informačních technologií mladých vědeckých pracovníků při práci s osobami se zdravotním postižením*. [online]. [cit. 16. prosince 2012]. Dostupné z WWW: <http://posit.upol.cz/materials/komunikace1.pdf>
140. PEUTELSCHMIEDOVÁ, A. 2003. Speciální pedagogika osob s narušením komunikační schopnosti. In Renotiérová, M., Ludíková, L. *Speciální pedagogika*. Olomouc: UP. ISBN 80-244-0646-2.
141. PICKERING, M. 2001. *Stereotyping: The Politics of Representation*. Basingstoke: Palgrave. ISBN 0-333-7710-5.
142. PIPEKOVÁ, J., VÍTKOVÁ, M., BARTOŇOVÁ, M. 2014. *Od edukace k sociální inkluzi osob se zdravotním postižením se zaměřením na mentální postižení: From education to social inclusion of people with health disabilities with focus on intellectual disabilities*. 2., upr. vyd. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-7689-1.
143. PITKIN, H. 1967. *The Concept of Representation*. London: University of California Press. ISBN 0-520-02156-8.
144. PLATE, B., JASPER, D. 1999. *Imag(in)ing Otherness: Filmic Visions of Living Together*. Atlanta: Scholars Press. 230 pp. ISBN 0-7885-0593-9.
145. POŽÁR, L. 1997. *Psychológia osobnosti postihnutých*. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského. ISBN 8022311596.
146. PUGNEROVÁ, M., KVINTOVÁ, J. 2016. *Přehled poruch psychického vývoje*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5452-9.

147. REGEC, V., STEJSKALOVÁ, K. a kol. 2012. *Komunikace a lidé se specifickými potřebami*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 9788024432038.
148. REIFOVÁ, I. 2004. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-926-7.
149. RENOTIÉROVÁ, M.; LUDÍKOVÁ, L. et al. 2006. *Speciální pedagogika*. 4. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-244-1475-9.
150. RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L. 2004. *Speciální pedagogika*. 2. vyd., dopl. a aktualiz. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 8024408732.
151. RICHARDSON, M. 2010. *Otherness in Hollywood Cinema*. New York: The Continuum International Publishing Group. 260 pp. ISBN 978-0-8264-4352-6.
152. ROZBICKY, M. J., NDEGE, G. 2012. *Cross-Cultural History and the Domestication of Otherness*. New York: Palgrave Macmillan, 233 pp. ISBN 978-0-230-33997-2.
153. SAFRAN, S. 1998a. Disability Portrayal in Film: Reflecting the Past, Directing the Future. *Exceptional Children*. Vol. 64, no. 2, pp. 227–238. ISSN 0014-4029.
154. SAFRAN, S. 1998b. The First Century of Disability Portrayal in Film: An Analysis of the Literature. *The Journal of Special Education*. Vol. 31, no. 4, pp. 467–479. ISSN 0022-4669.
155. SEDLÁKOVÁ, R. 2007. *Obraz Romů v televizním zpravodajství – příklad mediálně konstruované reality*. Disertační práce. Brno: Masarykova Univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií. Školitel: PhDr. Jaromír Volek, Ph.D. 209 s.
156. SEDLÁKOVÁ, R. 2014. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3568-9.
157. *Sexualita mentálně postižených: sborník materiálů z celostátní konference*. Praha: Orfeus, 2004-. ISBN 80-903519-0-5.
158. SLOWÍK, J. 2016. *Speciální pedagogika 2*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-271-9425-4.

159. SHAKESPEARE, T. 2015. *Disability Research Today: International Perspectives*. London: Routledge. ISBN 978-0-415-74844-5.
160. SHILDRICK, M. 2011. Mimo řád: Genealogie zrůdnosti. *Dějiny – Teorie – Kritika: Studie a eseje*, roč. 8, č. 2, s. 189–202. ISSN 1214–7249.
161. SKORUNKA, D. 2009. Sociální konstrukcionismus a psychoterapie. *Psychoterapie*, roč. 3, č. 3–4, s. 192–200. ISSN 1802-3983.
162. SKUTIL, M. 2011. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál. 254 s. ISBN 978-80-7367-778-7.
163. SLOWÍK, J. 2007. *Speciální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1733-3.
164. SOVÁK, M. 1980. *Nárys speciální pedagogiky*. 4. uprav. vyd. Praha: SPN. Knižnice speciální pedagogiky.
165. STORCHOVÁ, L. 2011. „Z našich neúplných těl vytryskovala chuť k práci“: Gender, normalita a produktivita v autobiografickém psaní prvorepublikových „bezrukých zázraků“. *Dějiny – Teorie – Kritika: Studie a eseje*. roč. 8, č. 2, s. 238–260. ISSN 1214–7249.
166. SYŘIŠŤOVÁ, E. 1972. *Normalita osobnosti*. Praha: Avicenum. Život a zdraví.
167. ŠIŠKA, J. 2005. *Mimořádná dospělost: edukace člověka s mentálním postižením v období dospělosti*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0992-4.
168. ŠMELOVÁ, E., SOURALOVÁ, E., PETROVÁ, A., LANGER, J. 2017. *Společenské aspekty inkluze*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Monografie. ISBN 978-80-244-4911-1.
169. TITZL, B. 1998. *Postižený člověk ve společnosti: hledání počátků*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 86039-30.
170. TRAMPOTA, T., VOJTĚCHOVSKÁ, M. 2010. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-683-4.
171. TURNER, D., STAGG, K. 2006. *Social Histories of Disability and Deformity*. Oxford: Routledge by Taylor & Francis. ISBN 978-0-203-00852-9.
172. URBAN, L., DUBSKÝ, J., BAJURA, J. 2012. *Sociální deviace*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-397-1.

173. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením. 1993. OSN.
174. VALENTA, M. 2013. *Psychopedie: [teoretické základy a metodika]*. 5., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Parta. ISBN 978-80-7320-187-6.
175. VALENTA, M. 2014. *Přehled speciální pedagogiky: rámcové kompendium oboru*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0602-6.
176. VALENTA, M. 2015. *Slovník speciální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0937-9.
177. VALENTA, M., MICHALÍK, J., LEČBYCH, M. 2012. et al. *Mentální postižení v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu*. Praha: Grada Publishing. 349 s. ISBN 978-80-247-3829-1.
178. VALENTA, M., MICHALÍK, J., LEČBYCH, M. 2018. et al. *Mentální postižení. 2., přepracované a aktualizované vydání*. Praha: Grada Publishing. 387 s. ISBN 978-80-271-0378-2.
179. VÁGNEROVÁ, M. 2004. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál. ISBN 80-7178-802-3.
180. VAŠEK, Š., ĎURIČ, L., HOTÁR, V. S., PASTIER, J. (eds.). 1995. *Špeciálna pedagogika: terminologický a výkladový slovník*. 2. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo. ISBN 80-08-00864-4.
181. VAŠEK, Š. *Základy speciální pedagogiky*. 2005. Praha: Vysoká škola Jana Amose Komenského. ISBN 80-86723-13-5.
182. VITÁSKOVÁ, K. 2013. Školsko-politický komponent inkluzívnej pedagogiky. In: V. Lechta a kol. *Inkluzívna pedagogika a jej komponenty*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, s. 158-175. ISBN 978-80-8082-704-5.
183. WALDSCHMIDT, A. 2005. Kdo je normální? Kdo je deviantní? „Normalita“ a „riziko“ v genetické diagnostice a poradenství/Who is Normal? Who is Deviant? „Normality“ and „Risk“ in Genetic Diagnostics and Counselling. In KOLÁŘOVÁ, K. *Jinakost - postižení - kritika: Společenské konstrukty nezpůsobilosti a hendikepu: antologie textů z oboru disability studies*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2012. 581 s. ISBN 978-80-7419-050-6.
184. WATSON, N., ROULSTONE, A., THOMAS, C. 2014. *Routledge Handbook of Disability studies*. London, New York: Routledge by Taylor & Francis. ISBN 978-1-138-78771-1.

185. WEDDING D., BOYD, M. A., NIEMIEC, R. 2005. *Movies and Mental Illness: Using Films to Understand Psychopathology*. Ashland: Hogrefe & Huber Publishing. ISBN 978-0-889-37292-4.
186. WOLFENSBERGER, W. 1972. *The Principle of Normalisation in Human Services*. Toronto: National Institute of Mental Retardation.
187. WOLFENSBERGER, W. 1975. *The origin and nature of our institutional models*. Syracuse, N.Y.: Human Policy Press, c1975.
188. World report on disability. [online]. [cit. 2018-26-09]. *World Health Organization*. Dostupný z WWW: http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/report/en/

Audiovizuální prameny

Blbec z Xenemünde [film]. Režie Jaroslav BALÍK, ČR, 1962.

Vesničko má středisková [film]. Režie Jiří MENZEL, ČSR, 1985.

Fany [film]. Režie Karel KACHYŇA, ČR, 1995.

Nuda v Brně [film]. Režie Vladimír MORÁVEK, ČR, 2003.

Václav [film]. Režie Jiří VEJDĚLEK, ČR, 2007.

RYBRANÉ PUBLIKAČNÍ VÝSTUPY AUTORKY

HRUBEŠOVÁ, I. (2015). Obraz osob s mentálním postižením v českém hraném porevolučním filmu. In *Sborník z konference III. olomoucké speciálněpedagogické dny*. Olomouc, 17. – 18. března, 2015. ISBN 978-80-244-4907-4. (příspěvek ve sborníku)

HRUBEŠOVÁ, I. (2015). Fenomén mentální jinakosti ve filmu: Člověk s Downovým syndromem v hlavní roli (analýza filmu *Yo también* (Já taky, 2009). In: Sborník z konference *Dilemy inkluzivního procesu v edukácii so zameraním na socializáciu osôb so špeciálnymi potrebami*. (17. – 18. september 2015, Prešov). ISBN 978-80-555-1423-9. (příspěvek ve sborníku)

HRUBEŠOVÁ, I. (2015). Obraz člověka se zdravotním postižením ve filmu – jak působí? Analýza filmu *Maska* (Mask, 1985). In: Sborník z konference *Provázení rodin dětí se vzácným onemocněním* (13. listopadu 2015, Olomouc). Dostupný z: <http://centrumprovazeni.cz/ebooks/centrum-provazeni-sbornik/flipviewerxpress.html> (příspěvek ve sborníku)

HRUBEŠOVÁ, I. (2016). Sociální role člověka se zdravotním postižením mediálně konstruovaná: teorie re/prezentace zdravotního postižení ve filmové tvorbě. In: CHRASTINA, J. et al. 2016. *Percepce subjektivního dopadu zdravotního postižení / přítomnosti chronického onemocnění a pojetí zdravotního uvědomění a gramotnosti – výzkumy, teorie a jejich využití v práci s klientem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4888-6. (kapitola v knize)

HRUBEŠOVÁ, I. (2016). Působení sociálního prostředí na kvalitu života lidí s disabilitou: film jako zdroj možných stereotypních zobrazení a představ. In LUDÍKOVÁ, L. a kol. *Vybrané faktory ovlivňující kvalitu života osob se speciálními potřebami*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. ISBN 978-80-244-5059-9. (kapitola v knize)

HRUBEŠOVÁ, I. (2016). Příklad mediálně konstruované sociální role člověka s mentální jinakostí: analýza filmu *osmý den* (Le huitième jour, 1996). In: Mezinárodní online konference *Výzkum v sociálních a humanitních vědách – nové pohledy 2016* (27.–29. ledna 2016). (příspěvek ve sborníku)

HRUBEŠOVÁ, I. (2016). Obraz zdravotního postižení v českém hraném filmu. *Speciální pedagogika*. 2016, č. 3, s. 210-223. ISSN 1211-2720. (článek v časopise)

HRUBEŠOVÁ, I., CHRASTINA, J., LUDÍKOVÁ, L., PETROVÁ, N., HORVÁTHOVÁ, I. (2016). Awareness of sexuality in people with intellectual disability in homes of non-coeducation type for persons with disability – preresearch. *3rd International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts SGEM 2016, Conference Proceedings, Book 1 (Psychology & Psychiatry, Sociology & Healthcare, Education)*, vol. 1. pp. 601–608. ISBN 978-619-7105-70-4. ISSN 2367-5659. DOI: 10.5593/sgemsocial2016/B11/S03.076. (příspěvek ve sborníku)

KOZÁKOVÁ, Z., CHRASTINA, J., ŠPATENKOVÁ, N., HRUBEŠOVÁ, I., PETROVÁ, N. (2016). Selected aspects of quality of life in the work of caregivers

in homes for older adults. *3rd International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts SGEM 2016*, Conference Proceedings, Book 1 (Psychology & Psychiatry, Sociology & Healthcare, Education), vol. 2. pp. 843–850. ISBN 978-619-7105-70-4. ISSN 2367-5659. DOI: 10.5593/SGEMSOCIAL2016/B12/S02.108 (příspěvek ve sborníku)

HRUBEŠOVÁ, I., HORVÁTHOVÁ, I. (2017). Инклюзивное образование и факторы, оказывающие влияние на выбор профессионального пути учащимися с нарушениями слуха в чешской республике / Inclusive Education and Factors affecting choice career of pupils with hearing disability in Czech republic. *SOCIETY, INTEGRATION, EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference* (26.-27. May 2017, Academy of Technologies, Rezekne, Latvia), vol. 3. pp. 51-59. ISSN 1691-5887. DOI: <http://dx.doi.org/10.17770/sie2017vol3.2367> (příspěvek ve sborníku)

HORVÁTHOVÁ, I., HRUBEŠOVÁ, I. (2017). University teachers in the inclusive education process of students with hearing impairment. *4th International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts SGEM 2017*, Conference Proceedings, 24 – 30 August, 2017, Book 3, vol. 5, pp. 641-648. ISBN 978-619-7408-22-5 / ISSN 2367-5659. DOI: 10.5593/sgemsocial2017/35/S13.084 (příspěvek ve sborníku)

HRUBEŠOVÁ, I. (2018). „Recenze: KOLÁŘOVÁ, K. (ed.) (2012). Jinakost – postižení – kritika: společenské konstrukty nezpůsobilosti a hendikepu: antologie textů z oboru disability studies. Praha: SLON“. *Sociální pedagogika*. 2018, roč. 6, č. 1. ISSN 1805-8825. (recenze)

HRUBEŠOVÁ, I. (2018). „Recenze: VALENTA, M., MICHALÍK, J., LEČBYCH, M. a kol. (2018). Mentální postižení. 2., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Grada. „Štúdie zo špeciálnej pedagogiky“. 2018, roč. 7, č. 1. ISSN 2585-7363. (recenze)

HRUBEŠOVÁ, I., BEDNÁROVÁ, L., CHRASTINA, J. (2018). Závěr života – „End-of-Life“. In CHRASTINA, J., ŠPATENKOVÁ, N. a kol. (2018). *Sexualita a intimita v závěru života*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2018. 224 s. ISBN 978-80-244-5304-0. DOI: 10.5507/pdf.18.24453040. (kapitola v odborné knize)

MICHALÍK, J., CHRASTINA, J., MAŠTALÍŘ, J., HRUBEŠOVÁ, I., SILBEROVÁ, A. (2018). Communicating an unfavourable medical diagnosis of a child and the impact on the quality of life of caregivers. *5th International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts SGEM 2018*, Conference Proceedings, 24 August – 2 September, 2018, Conference Proceedings vol. 5, Science & Society Issue 3.2, pp. 65–72. ISBN 978-619-7408-54-6. ISSN 2367-5659. DOI: 10.5593/sgemsocial2018/3.2.. (příspěvek ve sborníku)

SILBEROVÁ, A., MICHALÍK, J., HRUBEŠOVÁ, I., KARUNOVÁ, H., POSPÍŠILOVÁ, I. (2018). The factors that affect the relationship in the family that takes care of a child with disability – pilot study. *5th International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts SGEM 2018*. Conference Proceedings, 24 August – 2 September, 2018, Conference Proceedings vol. 18,

Psychology & Psychiatry Issue 3.2, pp. 461–468. ISBN 978-619-7408-54-6. ISSN 2367-5659. DOI: 10.5593/sgemsocial2018/3.2/S11.060. (příspěvek ve sborníku)

POSPÍŠILOVÁ, I., HRUBEŠOVÁ, I., MICHALÍK, J., KARUNOVÁ, H., SAJDLEROVÁ, M. (2018). Quality of working life of deaf people. *5th International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts SGEM 2018*. Conference Proceedings, 24 August – 2 September, 2018, Conference Proceedings vol. 18, Sociology & Healthcare, Issue 3.3, pp. 635–642. ISBN 978-619-7408-55-3. ISSN 2367-5659. DOI: 10.5593/sgemsocial2018/3.3/S12.082. (příspěvek ve sborníku)

MICHALÍK, J., HRUBEŠOVÁ, I., POSPÍŠILOVÁ, I., KARUNOVÁ, H., SILBEROVÁ, A., HAICLOVÁ, Z., MAJKUSOVÁ, E., VACHALOVÁ, V. (2018). *Kvalita života osob pečujících a osob se zdravotním postižením – výzkumná šetření 2018*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2018. 146 s. ISBN 978-80-244-5471-9. (kniha – soubor výzkumů)

MICHALÍK, J., HRUBEŠOVÁ, I., RŮŽIČKA, M., BASLEROVÁ, P. (2019). Cooperation between school (teachers) and parents as an important factor in the education of pupils with special educational needs. *11th annual International Conference on Education and New Learning Technologies*. (Proceedings of EDULEARN19 Conference, Palma de Mallorca (Spain) 1st – 3rd of July, 2019), pp. 2824-2830. ISBN 978-84-09-12031-4.

MICHALÍK, J., HRUBEŠOVÁ, I., JURKOVIČOVÁ, P., SILBEROVÁ, A. (2019). The position of persons caring for a family member with disabilities as a prerequisite for successful support of education. *11th annual International Conference on Education and New Learning Technologies*. (Proceedings of EDULEARN19 Conference, Palma de Mallorca (Spain) 1st – 3rd of July, 2019), pp. 2800-2806. ISBN 978-84-09-12031-4.

ETICKÉ ASPEKTY A KONFLIKT ZÁJMU

Dizertační práce zahrnuje výsledky výzkumu, které již byly publikovány jako součást samostatných článků autorky či autorky jako spoluautora. Na publikační výstupy je v práci odkazováno formou citace.

Autorkou je deklarováno, že předložená studie není v žádném z konfliktů zájmu. Autorka rovněž deklaruje, že v textu byly patřičně citovány všechny použité bibliografické zdroje.

SEZNAM TABULEK, GRAFŮ, OBRÁZKŮ, DIAGRAMŮ A SCHÉMAT

Obrázek č. 1: Gaussova křivka (Figure 1) a ogiva (Figure 2)

Obrázek č. 2: Každodenní binarizace

Obrázek č. 3: Příklad kódování

Obrázek č. 4: Příklad evidence kódů v kódovací knize

Obrázek č. 5: Příklad tematické mapy

Obrázek č. 6: *Fany* [film]. Režie Karel KACHYŇA, ČR, 1995.

Obrázek č. 7: *Blbec z Xeenemünde* [film]. Režie Jaroslav BALÍK, ČR, 1962.

Obrázek č. 8: *Vesničko má středisková* [film]. Režie Jiří MENZEL, ČSR, 1985.

Obrázek č. 9: *Fany* [film]. Režie Karel KACHYŇA, ČR, 1995.

Obrázek č. 10: *Nuda v Brně* [film]. Režie Vladimír MORÁVEK, ČR, 2003.

Obrázek č. 11: *Nuda v Brně* [film]. Režie Vladimír MORÁVEK, ČR, 2003.

Obrázek č. 12: *Václav* [film]. Režie Jiří VEJDĚLEK, ČR, 2007.

Diagram č. 1: Design výzkumu.

Diagram č. 2: Tematická mapa zobrazení člověka ve filmu *Blbec z Xeenemünde* (1962).

Diagram č. 3: Tematická mapa zobrazení člověka ve filmu *Vesničko má středisková* (1985).

Diagram č. 4: Tematická mapa zobrazení člověka ve filmu *Fany* (1995).

Diagram č. 5: Tematická mapa zobrazení člověka ve filmu *Nuda v Brně* (2003).

Diagram č. 6: Tematická mapa zobrazení člověka ve filmu *Václav* (2007).

Tabulka č. 1: Seznam českých hraných filmů s tematikou zdravotního postižení.

Tabulka č. 2: Využití tematické analýzy v rámci analýzy médií (Merten, 1995), (příloha č. 2).

Tabulka č. 3: Přehled jednotlivých aplikovaných kódů.

Tabulka č. 4: Distribuce jednotlivých kódů ve filmu *Blbec z Xeenemünde* (1962).

Tabulka č. 5: Distribuce jednotlivých kódů ve filmu *Vesničko má středisková* (1985).

Tabulka č. 6: Distribuce jednotlivých kódů ve filmu *Fany* (1995).

Tabulka č. 7: Distribuce jednotlivých kódů ve filmu *Nuda v Brně* (2003).

Tabulka č. 8: Distribuce jednotlivých kódů ve filmu *Václav* (2007).

Tabulka č. 9: Celková distribuce jednotlivých kódů v analyzovaných filmech.

Graf č. 1: Celková distribuce jednotlivých kódů v analyzovaných filmech.

Schéma 1: Schéma filmové reprezentace mentální jinakosti

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Segmentace syžetu filmu *Blbec z Xeenemünde* (1962)

Příloha č. 2: Segmentace syžetu filmu *Vesničko má středisková* (1985)

Příloha č. 3: Segmentace syžetu filmu *Fany* (1995)

Příloha č. 4: Segmentace syžetu filmu *Nuda v brně* (2003)

Příloha č. 5: Segmentace syžetu filmu *Václav* (2007)

Příloha č. 6: Využití tematické analýzy v rámci analýzy médií.

ANOTACE

Jméno a příjmení, titul(y): Mgr. Bc Ivana Hrubešová, DiS.

Název práce: Jinakost očima současné společnosti - Mediální reprezentace zdravotního postižení

Název práce v angličtině: The Otherness Through The Eyes Of Contemporary Society - Media Representation Of Disability

Vedoucí práce: prof. Mgr. PaedDr. Jan Michalík, Ph.D.

Katedra nebo ústav: Ústav speciálněpedagogických studií

Obor: Doktorský studijní program Speciální pedagogika

Počet stran: 165

Počet příloh: 6

Rok obhajoby: 2019/20

Dizertační práce je zaměřena na mediální reprezentaci zdravotního postižení ve filmu. Teoretická část práce se zabývá vymezením řešených problémů a základními teoretickými pojmy. Jako jsou například teorie mediální reprezentace či stěžejní teoretické koncepty oboru disability studies, a to v propojení se speciální pedagogikou. Práce přináší také analýzu současného stavu bádání, přehled kvantitativního a kvalitativního výzkumu týkajícího se dané problematiky. Praktická část disertační práce je zaměřena na tematickou analýzu filmů s tematikou zdravotního postižení, které byly vybrány podle předem stanovených kritérií v rámci iniciační kritéria analýzy. V závěru práce je navržen model analýzy reprezentace mentální jinakosti ve filmu ve vztahu k teoretickým konceptům práce.

Povaha práce je nutně interdisciplinární, odpovídá současným výzkumným tendencím. Vychází z teorie speciální pedagogiky, kulturních studií, oboru disability studies a dotýká se také teorií mediálních a filmových studií. Svým zaměřením však primárně reflektuje zájem o společnost lidí se zdravotním postižením. Snaží se upozornit na bariéry a mechanismy, které určují status těchto lidí. Zároveň je cílen na společensko-kulturní aspekty, které determinují povahu vztahu majority lidí bez postižení k minoritě lidí s postižením.

Záměrem práce je do českého prostředí vnést povědomí o možném vnímání „tělesné či mentální jinakosti“ nejen jako popisného biologického faktu, ale i jako fenoménu, který je produktem společenských a kulturních praktik, jež jsou stvrzovány skrze proces konstrukce mediální (filmové) reprezentace. Tyto reprezentace napomáhají tvořit diskurz „disability“ prostřednictvím svého specifického jazyka a znaků a mohou se tak podílet např. na produkci

„řádu normality“ či procesu stereotypizace, jež jsou odjakživa spojeny s vnímáním minority lidí s postižením.

Klíčová slova: mediální reprezentace, disability studies, mentální postižení, film, tematická analýza

ANNOTATION

Name and surname: Mgr. Bc Ivana Hrubešová, DiS.

Title: The Otherness Through The Eyes Of Contemporary Society - Media Representation Of Disability

Supervisor: prof. Mgr. PaedDr. Jan Michalík, Ph.D.

Institute: Institute of Special Education Studies

Faculty of Education, Palacký University Olomouc

Specialization: Doctoral degree program Special Education

Pages: 165

Attachments: 6

Year of defense: 2019/20

This dissertation is focused on media representation of disability in the film. Theoretical part of the thesis deals with the definition of problems and the underlying theoretical concepts, such as media representation theories and disability studies in connection with special education. It also brings out an analysis of the current state of research – a survey of quantitative and qualitative research with similar topics. The practical part of dissertation is focused on thematic analysis of films with theme of disability, which were selected by predetermined criteria. There is a model for analysis of representation of mental otherness in film in relation to theoretical concepts mentioned in conclusion of the thesis.

The dissertation is necessarily interdisciplinary. It follows the current trend. It originates from the theory of special education, cultural studies, the field of disability studies and also covers the theory of media and film studies. This research predominantly reflects interest about the community of people with a disability. It aspires to highlight the barriers and mechanisms that determine the status of these people, and it's aimed on social aspects determining the nature of the relationship between the majority without disabilities and the minority with disabilities.

I have intended to bring possible perceptions of physical or mental otherness to the awareness of Czech population; not only as a descriptive biological fact, but as a phenomenon that is the product of cultural practices which are affirmative via a process of social construction and media (film) representation. These representations help generate discourse of "disability" through its specific language and signs. Thereby it contributes to the process of stereotyping, which has always been associated with the perception of a minority of people with disability.

Keywords: media representation, disability studies, mental disability, film, thematic analysis

PŘÍLOHY

Příloha č. 1

Segmentace syžetu *Blbec z Xeenemünde* (1962)

N – název filmu

T – úvodní titulková sekvence

- 1) Promítání záběrů na plátno – bomby**
 - a) Rozhovor inženýra Habichta a majora Schwarze (nacisty) – prezentace nové zbraně (zabije 11 x tolik lidí jako náš nejtěžší bombardér), příprava na sériovou výrobu, 2000 kusů měsíčně, levná výroba – náklad na jednoho zabitého nepřítele činí pouhých 5876 marek.
- 2) Výbuch bomby v okolí.**
- 3) Hasiči hasí dům, lidé se sbíhají kolem.**
 - a) Rozhovor učitele a jeho přítelkyně. V domě zemřela paní Krumová.
 - b) Nacistický vůdce vyslýchá podřízené – zjišťuje, že paní Krumová působila jako vychovatelka v domě inženýra Habichta.
 - c) Nařízení majora Schwarze týkající se opatření – zostřený dohled, odměna na pachatele, intenzivní pátrání.
- 4) Soukromý rozhovor inženýra Habichta a majora Schwarze**
 - a) Major si myslí, že nepřítel odhalil jejich novou zbraň a vychovatelka Krumová byla špionka.
 - b) Nařizuje nejvyšší stupeň opatrnosti.
- 5) Matka a služebná pobíhají po domě**
 - a) Matka (Hilda) běží po schodech nahoru a potkává se se služebnou (Líza), která běží pro Herberta (plyšová opice) a sděluje matce: „Zapomněl Herberta.“
 - b) Herbert je oběšen na šňůře ve foyer.
 - c) Běží s ním nahoru po schodech a předává ho matce – z pokoje se ozývá píseň „Hajej můj andílku malý“. (K1)
- 6) Inženýr ve foyer volá svou ženu a hledá župan.**
 - a) Žena k němu běží, podává mu župan, inženýr prohledává okolí a hlásá nejvyšší stupeň opatrnosti.
- 7) Rozhovor manželů**
 - a) Manželé se baví o vychovatelce a Brunovi (syn) – Bruno si večer zpíval, byl k nepoznání (ale co bude dělat zítra?), včera dala vychovatelka Brunovi pohlevek, Bruno ji rád neměl. (K5)
 - b) Inženýr hovoří o vychovatelčině politické nespolehlivosti a vyčítá ženě, že ji přijala. Žena mu sděluje, že ji přivedl sám. Inženýr vyslovuje vizi, jaký by měl být nový učitel.
- 8) Učitel přijel na kole do domu Habichtů, ucházet se o místo.**
 - a) Z okna ho sleduje puška. (K6)
- 9) Rozhovor paní Habichtové s novým učitelem.**
 - a) Vysvětluje učitel, že Bruno je nadaný, ale potřebuje hodně lásky. Hovoří o obětech, které se musí dávat vynikajícím lidem – sama čistí manželovi boty. (K2, K12)
 - b) Učitel v průběhu rozhovoru kápne tmavá tekutina na sako, pak na čelo a nakonec na koláč.
 - c) Matka volá Bruna.

- d) Přiběhne dospělý mladý muž v laclových kraťasech s obrázkem kačenky a sluníčka na hrudi. **(K1, K3)**
 - e) Matka představuje Bruna – Bruno říká, že nepotřebuje do školy, že umí vše.
 - f) Bruno začne počítat – matka říká, že má úžasnou paměť na čísla, umí i telefonní seznam nazpaměť. **(K4)**
 - g) Bruno upozoruje mouchu, chytne ji do ruky a spolkne ji. **(K5)**
 - h) Učitel se chce rozloučit. Matka přirovnává obtížnost s výchovou k obtížím vojáka na frontě. Opět zmiňuje jméno svého manžela. **(K2, K12)**
 - i) Učitel tedy nakonec konstatuje, že doufá, že budou s Brunem přáteli.
- 10) Inženýr Habicht zjišťuje, že mu v pracovně zmizely pracovní plány zbraně.**
- a) Inženýr obviňuje špiónku Krumovou.
 - b) Žádá ženu, aby mu podala zbraň, a chce se zastřelit.
 - c) Žena v poslední chvíli oznamuje, že si s nějakými výkresy hrál Bruno.
 - d) Inženýr vybíhá se zbraní v ruce z pracovny do pokoje Bruna: „To je blbec, já ho zabiju.“ **(K6, K7)**
- 11) Inženýr Habicht vbíhá do pokoje Bruna a hledá plány.**
- a) Bruno si z nich složil letadla a lodičky, které pouštěl ve vaně. **(K6)**
 - b) Inženýr si bere své plány a odchází zpět do pracovny
- 12) Inženýr Habicht v pracovně rovná promočené plány**
- a) Znovu opakuje: „Toje blbec, to je blbec.“ **(K7)**
 - b) Otevřou se dveře a Bruno výsměšně nabízí svou pomoc s propočty plánů.
 - c) Inženýr Bruna vyhazuje.
 - d) Bruno otci oznamuje, kde má ve výpočtech chybu. **(K4)**
 - e) Matka se ptá, zda otec něco nepotřebuje – inženýr jí taktéž vyhazuje ven.
- 13) Agenti tajné služby prohledávají vyhořelý dům paní Krumové.**
- a) Objevuje se tam Bruno, který se jen hlasitě směje.
 - b) Agent Heinzler poroučí: „Odved'te toho blbce.“ **(K7)**
 - c) Celou situaci pozoruje učitel, který jde kolem.
 - d) Učitel se nabídne, že odvede Bruna domů.
 - e) Bruno křičí na agenta „Ty Krume“ a sděluje učiteli „bude to Krum“.
- 14) Inženýr zjišťuje, že má ve výpočtech chybu přesně na tom místě, kde Bruno určil.**
- a) Konstatuje: „Je to génius. I když je to blbec.“ **(K4, K7)**
 - b) Matka odpovídá: „Je po tobě, Hans.“
- 15) Učitel má schůzku se svou přítelkyní.**
- a) Přichází pozdě kvůli Brunovi.
 - b) Přítelkyně mu vyčítá, že se před rodinou Habichtových přetvařuje a vychovává Bruna – takového blbce. Je zlý a dávno by ho odvezli do ústavu, kdyby neměl tatíčka tak vysoko. **(K7, K12)**
 - c) Učitel doufá, že ho práce u vysoce postaveného inženýra zachrání od vojny.
 - d) V dálce se ozve další výbuch.
- 16) Rozhovor majora Schwarze s inženýrem Habichtem o výbuchu a úmrtí agenta Heinzlera**
- a) major v těchto událostech vidí souvislosti
 - b) ukazuje nalezený důkazní materiál – malou kopii rakety, kterou vyvinul inženýr – major je přesvědčen, že nepřítel se zmocnil zbraně a vyvinul dokonalejší technologii – zaměřování na cíl – to inženýr doposud nedokázal: „To bych rád viděl génia, který vyřešil ten problém.“
 - c) Major se rozhodne oznámit vůdci, že mají novou zbraň a chce vyzdvihnout její velikost.
- 17) Paní Habichtová odchází z domu a oznamuje učiteli, co bude s Brunem dělat.**

- 18) Bruno v pokoji mučí kočku, kterou pověsil za provaz ke stropu. (K6)**
- Slyší přicházet učitele a schová kočku do skříňky.
 - Učitel si všimne zařízení u okna, které sestrojil Bruno a dojde mu, že je na odpalování raket. (K4)
 - Bruno ho k tomuto zařízení nechce pustit a učitel ho odstrčí na zem.
 - Bruno se naštvě a nazve učitele Krumem. „Ty Krume! Budeš taky Krum!“
- 19) Inženýr Habicht a major Schwarz si na zeď promítají fotografie z útoků novou zbraní – rozbořené domy, mrtvé lidi.**
- Major komentuje: „Krásný, no to je překrásný, to je nádhera.“
 - Inženýr pouští i film – záběry hořících domů a umírajících lidí.
- 20) Služebná odvolává inženýra, že má návštěvu**
- 21) Inženýr a učitel se baví o Brunovi. Učitel mu oznamuje, že Bruno raketami zneškodnil paní Krumovou a agenta Heinzlera. (K9)**
- Inženýr tuto teorii popírá. Uznává, že jeho syn není normální, ale nemyslí si, že by zabíjel někoho bez důvodu. (K7)
 - Učitel oznamuje, že do školy dnes spát nejde.
- 22) Učitel zvoní u dveří své přítelkyně a žádá jí o nocleh.**
- Přináší učební pomůcku kostlivce a kufry.
 - Učitel si všimnul, že výbuchy byly vždy v 8 hodin. Odbíjí osmá hodina a nic se nestane. Učitel si říká, zda opravdu není blázen.
 - V momentě, kdy rádio hlásí, že se nad říšským územím nenachází žádné letadlo, ozve se výbuch. Škola vybuchla.
- 23) Major Schwarz se rozčiluje před nastoupenou jednotkou.**
- Major se dožaduje pořádku a hledá nového velitele tajné služby.
 - Přichází velitel a oznamuje, že přivedl pachatele.
 - Přivádějí učitele.
- 24) Rozhovor paní Habichtové se služebnou**
- Služebná oznamuje paní Habichtové, že chytli pachatele. Je to učitel, dokonce dopředu oznámil, že škola vybuchne. Služebná se domnívá, že učitele popraví.
- 25) Major Schwarz, inženýr Habicht a učitel diskutují o situaci**
- Učitel oznámil, že za útoky může Bruno (dožaduje se odměny), inženýr svého syna hájí a vše popírá – „Bruno je blb, máme na to lékařské vysvědčení“. (K6, K7)
 - Během rozhovoru vyjde najevo, že učitel ví vše o nové zbraní. Inženýr nedokáže potvrdit, zda by Bruno byl toho všeho schopný – „To nemůže nikdo vědět, co se odehrává v té jeho mozkovici“.
 - Major volá stráž. Učitel se omlouvá inženýrovi s tím, že chlapec měl být v ústavu už dávno. (K8)
 - Major zavelí, aby odvedli učitele.
- 26) Rozhovor inženýra Habichta a majora Schwarze o Brunovi.**
- Inženýr uznává, že si plány bral domů, aby dokončil práci a přišel na to, jak se zbraň dá zaměřit na cíl.
 - Major vyslovuje myšlenku, že jeho syn to dokázal. Inženýr konstatuje, že je to blbec. Major: „Ale pomůže nám vyhrát válku!“ (K7)
- 27) V domě inženýra Habichta se chystá hostina pro Bruna.**
- Inženýr sděluje Brunovi, že je na něj hrdý.
 - Bruno se vrhne na jídlo, jí rukama, nezpůsobně. Dostává kolem krku bryndák „Náš mazlíček.“ (K1, K5)
- 28) Major a inženýr prohledávají Brunův pokoj – nachází zbraň.**
- 29) Inženýr přemlouvá Bruna, aby mu řekl, jak zaměřuje zbraň.**
- Bruno nekomunikuje a odchází.

30) Major přemlouvá Bruna, aby mu řekl, jak zaměřuje zbraň. Slibuje, že může mít takovou hostinu každý den.

- a) Bruno začne odříkávat telefonní seznam. (K4)
- b) Major se po něm ožene a chce ho uhodit. Bruno na něj křičí: „Ty Krume!“
- c) Major vyhrožuje rodině, že chce do večera vědět, jak se zaměřuje zbraň. Jinak všichni předstoupí před stanný soud – i s celým příbuzenstvem.
- d) Paní Habichtová omdlévá.

31) Major se veze v autě – opustil Habichtův dům.

- a) Zastavuje ho agent, který ho informuje o tom, že přijela kontrola a chce vědět, kdo je pachatelem výbuchů. Čekají v pracovně.
- b) Ozve se výbuch.
- c) Major přijíždí k budově, kde sídlí jeho kancelář. Ta je v plamenech. „Atentát na mou osobu!“
- d) Major zavelí, aby jeli zpět.
- e) Po cestě je bombardován. (K6)

32) Major se vrátil do domu inženýra Habichta a hledá Bruna.

- a) Major jde k Brunovi do pokoje.
- b) Ozve se výstřel.
- c) Major vyjde z Brunova pokoje. Manželé Habichtovi jsou v šoku. Paní Habichtová křičí, že major je vrah.
- d) Major: „Přece se nenechám zabít. Zabíjel nevinný lidi a k tomu ještě moderní technikou. Byl to blbec.“ (K7, K9, K15)

33) Major telefonuje a odvolává poplach, s tím, že nebezpečí osobně zlikvidoval.

- a) Objevují se záběry na bomby, které reálný „nepřítel“ vypouští z letadla.
- b) Výbuch, dům se řítí k zemi.

K – konec – „Konec..?“

Hlavní témata – K6 a K9

Témata, která prolínají celým filmem K3 Vzhled, verbální a neverbální projevy

Příloha č. 2

Segmentace syžetu *Vesničko má středisková* (1985)

N – název filmu

T – úvodní titulková sekvence

- 1) **Pan Pávek jde ráno kolem Otíkova domu, je šero. Zapíská a vyběhne Otík. Otík s ním srovná krok, dá si tašku do stejné ruky jako on. A jdou k autu.**
 - a) Pávek říká Otíkovi: „Poskakuješ jako koza.“ (K5)
- 2) **Potkávají doktora, který nemůže nastartovat auto.**
 - a) Pomáhají doktorovi opravit auto, doktor odjíždí.
- 3) **Pávek s Otíkem jedou do práce.**
 - a) Otík snídá. Pávek se ho doptává na hygienu. Zda si myl nohy – Otík kýve. Pávek: „To já poznám, hned se s tebou jinak jede.“
 - b) Zda si myl uši – Otík kýve, že ne. Pávek mu vyčítá, že vždy na něco zapomene. Zmiňuje Otíkovy velké uši: „Když má člověk takový plachty jako ty, tak nesmí tu údržbu zanedbávat. Včera jsme vozili cement. Jestli dneska zaprší, tak se Ti udělá za ušima beton a budou Ti to muset odsekat majzlíkem.“ Otík se směje – je vidět jeho předkus.
 - c) Pávek: „Ses měl narodit jako kuň původně. A v poslední chvíli si to Pánbůh rozmyslel.“ (K5)
- 4) **Doktor jede v autě a kochá se – recituje Máchův Máj – Nepustí auto, aby ho předjelo: „Jen se neposer, papundekle.“**
- 5) **Pávek dává Otíkovi bezpečnostní sluchátka proti hluku, aby si je dal na uši, nosil je a uši mu přilehly k hlavě. (K5)**
 - a) Otík si střídavě sundává sluchátka a zjišťuje, že s nimi neslyší.
- 6) **Doktor jede v autě a kochá se – recituje Máchův Máj – po chvíli se podél silnice objeví odpadky a harampádí.**
- 7) **Pávek s Otíkem přijíždějí do práce na stavbu – Pávek flirtuje s Bohunkou.**
- 8) **Pávek hledá kolegu. Najde ho až spícího v odložené rozbité skříni.**
- 9) **Kolega zmiňuje, že oslavoval narození syna. Sedá do nakladače a vysype písek na korbu nákladního vozu, kde spí Otík se sluchátky na uších, takže nic neslyší.**
 - a) Kolega zasype Otíka.
 - b) Otík vstává, oklepává se od písku. Kolegové se smějí, Pávek se rozčiluje, že mohlo dojít k vážnému úrazu: „Vidíš ho, vidíš ho, vola nemožnýho. Bejt tam kámen, tak seš mrtvej, bejt tak kámen, tak seš mrtvej, jelito!“ (K6)
- 10) **Doktor jede autem, kochá se a recituje Máchův Máj.**
- 11) **Pávek s Otíkem projíždějí kolem, zastaví a pomáhají vytáhnout auto z příkopu. Otík má sluchátka stále na uších. Pávek upozorňuje doktora na to, že jednou špatně skončí.**
- 12) **Pávek couvá, Otík mu ukazuje směr, dívá se na atraktivní ženu – není pozorný a Pávek kvůli němu nabourá a zničí sloupek. (K6)**

13) Pávek vtrhne do kanceláře předsedy a rozčileně oznamuje, že s Otíkem končí, že už ho nechce za závozníka.

- a) Předseda Pávka přemlouvá.
- b) Pávek už po pěti letech Otíka nechce: „Pět let ho mám na krku, to by nevydržel ani svatej!“
- c) Je avizováno, že u jiného kolegy by Otík nemohl být, že by ho zabil.
- d) Předseda stále přemlouvá Pávka: „Ten chlapec potřebuje otcovský přístup.“
- e) Pávek se nenechá přemluvit: „Nic takovýho. Vraťe mi Šestáka. To je taky blbec, ale umí aspoň zpívat.“ (K2, K7)
- f) Pávek odmítá.

14) Otík krmí holuby. Prohlíží si v zrcadle uši, zda mu stále odstávají a zda sluchátka plní svou funkci.

15) Přichází Otíkova teta, nese jídlo a vybrané oblečení. (K13)

- a) Oznamuje Otíkovi, že už nebude jezdit s Pávkem, že byl velice naštvaný. Teta si myslí, že bude jezdit s Turkem, ten se s ním mazlit nebude, své závozníky fackuje.
- b) Teta na zemi nachází dámskou sponu do vlasů. Zajímá se o to, zda tam Otík měl ženu. Otík musí přísahat na obrázek svých zesnulých rodičů, že neměl. Otík přísahá, že ne. (K10)
- c) Otík umývá s tetou nádobí. Teta mu sundává sluchátka, že to je tak lepší.
- d) Otík tetě vyndává z holubníku holuba, není schopen mu zakroutit krkem, udělá to teta. Zabalí mrtvého holuba do novin a odchází s ním.

16) Přibíhá zootechnik Kašpar a dává Otíkovi lístek do kina, který mu koupil. (K11)

- a) Kašpar vypravuje Otíka do kina s tím, že nemůže jít s ním, musí se u něj doma koukat na dokument.
- b) Kašpar Otíka upozorňuje, že nemá v žádném případě odcházet z kina před koncem, konec je prý nejlepší. Vyprovází Otíka ven.

17) Paní Turková jede na kole kolem kina a ptá se paní Hruškové, jaký je film v kině. Paní hlásí, že se to málem nepromítalo, že prodala šest lístků.

18) Paní Turková odjíždí.

19) Paní Turková přijíždí k Otíkovu domu. Z něj jí dává signál Kašpar.

20) Kašpar a paní Turková se baví o alibi – šla na kopřivy do nádivky, ona sděluje informaci, že v kině se hraje.

21) Mladý pár se začne svlékat a milují se v pokoji Otíkových rodičů.

22) Soused si z pana Pávka dělá legraci kvůli nabořenému sloupku. (K2)

23) Pávkově společně večeří v kuchyni. Dcera se ptá na nabořený sloupek. Babička se usmívá. Syn situaci komentuje, že se byl na sloupek podívat. Vedle v pokoji zpívají ženy, nacvičují zpěv, Pávek nadává. (K2)

- a) Pávkově se baví o tom, kdo půjde na rodičovskou schůzku dcery. Syn se nabízí.

24) Mladý Pávek se po rodičovské schůzce zajímá o prospěch své sestry. Zdržuje mladou učitelku a chce se bavit. Nakonec rozbije obraz.

25) Pávkově se večer dívají na televizi. Manželka se Pávka ptá, zda sousedovi zničil bránu. Pávek naštvaný odchází: „Ne, stodolu.“ (K2)

- 26) Pávek jde ráno do práce a Otík ho nečeká u svého domu. Pávek si jde pro auto a jede se za Otíkem podívat. Je zamčeno, leze oknem. Najde v posteli spícího Otíka, který se nezbudil, protože se sluchátky i spí. Budí Otíka a jedou pro cement.
- 27) Otík s Pávkem jedou v autě. Otík nabízí Pávkovi rohlík, ten ho odmítá.
- 28) Otík s Pávkem jsou na obědě. Otík se snaží pomáhat. Chce osolit Pávkovi polévku, ale slánka je povolena a vysype mu tam celou sůl. (K5)
- 29) Pávek zajíždí s vozem do skladu, poprosí jiného kolegu, aby mu ukazoval, že jeho závozník je na draka. Otíkovi je to líto. (K5)
- 30) Pávek se baví s panem Jaromírem. Ten si zapaluje cigaretu a vrátí sirku do krabičky. Pávek ho upozorňuje, že to nemá dělat.
- 31) Otík v autě Pávkovi říká, že nechce k Turkovi. Pávek mu říká, že k němu po žních půjde.
- 32) Otík doma zabije holuba a přinese ho domů Pávkům.
- 33) Paní Pávková doma říká manželovi, že by Otíkovi měl odpustit, že ho má rád.
- 34) Otík umývá auto, leští skla, vyprašuje rohožku – snaží se.
- 35) Doktor v ordinaci zpovídá pacienta. Ten mu jmenuje všechny své nemoci. Doktor toto všechno bagatelizuje: „Jed’ do Pelhřimova, prohlídni si krematorium, at’ víš, do čeho jdeš.“
- 36) Předseda předčítá v kanceláři dopis Pávkovi, který mu byl zaslán.
- Otík je povolán do Prahy a byl mu nabídnut služební byt.
 - Pávek se vyjadřuje tak, že s tím nemá nic společného, že s Otíkem končí. Předseda ho přesvědčuje, jmenuje rizika, která mohou Otíkovi hrozit.
 - Mezi řečí říká Jaromírovi, který si zapaluje cigaretu a vrací sirku do krabičky, že nedělá dobře.
 - Do místnosti vtrhne žárlivý Josef. Nachází zde předsedu, Pávka a jeho žena zalévá květiny.
 - Předseda vynadá Josefovi a vyhodí ho ven.
 - Předseda naznačuje Pávkovi, že si myslí, že podnět k tomu, aby Otík odešel do Prahy, poskytl on.
 - Pávek je rozčilený, dotklo se ho to, za pochodu jmenuje věci, které kdy pro Otíka udělal a bouchne za sebou dveřmi. (K2)
- 37) Pávek na dvoře nadává - bydlí vedle hřbitova, kde právě probíhá pohřeb – zpěvy, falešná hudba. Přichází doktor.
- Pávek zabíjí králíka a stahuje ho z kůže. Říká vše doktorovi. Přes falešnou hudbu není slyšet, co říká.
 - Pávek mluví s doktorem o Otíkovi. Celá situace se mu nezdá. Doktor radí stařence ohledně jejího zdravotního stavu. Baví se o chlazení lahvového piva na sedmém schodu. Doktor hodnotí krásy Česka. Fanouš tesá pomník.
- 38) Pávek jde s aktovkou do práce. Zapíská a přidává se k němu Otík, který ho napodobuje.
- 39) Doktor opět projíždí autem a nabourá značku.
- 40) Pacient si na hřbitově vybírá hrob a ukazuje vše kameníkovi.
- 41) Chataři cvičí na dvorku.
- 42) Otík jede s vozem po poli.

43) Zootechnik je u Otíka na dvorku. Turková jede na kole k Otíkovi do domu. Vidí ji Otíkova teta.

44) Doktor jede v autě – kochá se. Pávek ho táhne za sebou, odtahuje auto.

45) Mladý Pávek čeká před školou na učitelku. Přišel se zeptat na sestru. Nese učitelce tašku. Ta mu naznačuje, že jí je jasné, že se jí dvoří. Říká mu, že by se měl soustředit na maturitu a neplést hlavu starším holkám.

46) Do vesnice přijíždí malíř a ptá se na ubytování. Otíkova teta ho vede pryč.

47) Turková věší na zahradě prádlo, mladý Pávek se zastaví u plotu a kouká. Pozdraví se. Z domu vyleze Josef Turek a je žárlivý. Pošle Pávka pryč a ženě vytkne, že je „tak nalehko“.

48) Turek rozhodne, že se pojedou koupat. Turková mu sdělí, že se koupat nemůže. Turek jí řekne, že se bude koukat, jak se koupe on.

49) Turková měří manželovi čas, jak dlouho vydrží pod vodou bez dechu. Objeví se tam zootechnik a tajně se líbají, když je Turek pod vodou.

50) Malíř maluje vesnický dům. Kolem něj stojí lidé a dívají se. Teta všem říká, že malíř bude bydlet u Otíka. Jaromír nabízí malíři, ať namaluje jeho nový domek, ten odmítá. Prochází učitelka a malíři se líbí.

51) Otík nese Pávkovu ke stolu oběd. Pávek se opozdí, nese jim sklenice a pití. Na stole je spousta špinavých talířů, Otík tedy odloží jedno z jídel na židli a odklízí použité talíře. Přichází Pávek a sedá si na židli, kde Otík odložil jídlo. (K5)

52) V kanceláři si zootechnik stěžuje na svoji práci s evidencí telat.

a) Vchází Turková. Teta jí podává sponu do vlasů, kterou našla u Otíka. Turková je nervózní, má obavu, že teta ví o jejím poměru se zootechnikem.

b) Posléze ji pošlou do biografu, aby přivedla Otíka. Teta se „diví“ jak to že zootechnik ví, že je Otík v biografu.

53) Otík je v biografu na produkci filmu pro děti. (K1) Přichází Turková a odvádí ho pryč.

54) V kanceláři se Otíka předseda a Jaromír vyptávají, kdo za ním přijel a co chtěl.

a) Otík stojí, klopí zrak dolů a občas přikývne. Pak řekne 57. Jaromír se ho ptá, co to znamená. Otík odvětí: „57 biografů maj v Praze...“.

b) Předseda se ho ptá, zda by do té Prahy chtěl. Otík přikyvuje, že ano. Pak se ho ještě předseda ptá, jestli se mu nelíbí v té jejich vesničce...střediskové. Otík dále jen stojí a dívá se do země.

c) Jaromír mu říká, že by mu v Praze nedovolili mít holuby, že jim tam serou po sochách. Otík na to nereaguje.

d) Tak se s ním rozloučí, ať už jde. Následně ještě zootechnik upozorní Jaromíra, že nedělá dobře, že vrací použité sirky do krabičky, že se mu to vymstí.

e) Po Otíkově odchodu Jaromír řekne, že je jasné, že někdo má zájem o jeho chalupu a proto chce, aby šel pracovat do Prahy. Myslí si, že je to malíř. Což mu teta vyvrátí, podezíravě se dívá na zootechnika a řekne, že si myslí, že je to klidně někdo z nich tady v místnosti. (K11)

f) Zootechnik to rozhořčeně uzavře s tím, ať do Prahy napíší, že Otík je magor **(K7)** a že musí pracovat pod dohledem zkušeného pracovníka, že by to v Praze psychicky nevydržel a je chovatelem holubů, což by tam nemohl, tečka.

c) Předseda mu odvětlí, že nemůže napsat, že je magor. Jaromír se do toho vloží, že on by napsal poloviční blázen. Načež teta řekne, že doktor říkal, že je momentálně zaostalej. Předseda ji opraví, že je zaostalý mentálně. **(K7)**

55) Večer u předsedy doma. On, jeho žena a syn se chystají dívat na americký film Harpuna. Vchází teta, přisedá si, že musí předsedovi něco říct, ale ať syna pošlou pryč.

a) Sděluje jim, že se Turková schází se zootechnikem u Otíka doma a že si myslí, že zootechnik chce proto Otíka vystrnadit do Prahy, aby se měli kde scházet.

b) Předsedova žena je zaskočená. Turkovi mají přece dítě, a řekne, že jí je toho děcka teda líto.

c) Předsedovi se to nezdá, když sám zootechnik nechtěl, aby ho do Prahy posílali. Řekne tetě, ať to nikde neříká.

56) Ráno Otík odjíždí sám autobusem do Prahy. Je zmatený, neví, jak se dostat do metra (vždy akorát vyjde na druhé straně vchodu), pomáhá mu nějaký pán, který mu i ukáže, kudy se dále vydat. (K5)

a) Na lavičce je skupina teenagerů poslouchajících hudbu ve sluchátkách. Otík si tedy z brašny vytáhne svá sluchátka, nasadí si je a na lidi se usměje s vyceněnými zuby.

b) V Dřevoplechu ho vrátňý vyvádí ven. Až za nimi doběhne Robert (zprostředkovává řediteli prodej Otíkovy chalupy), že je soudruh objednaný k řediteli a odvádí ho k němu. Otík (stále se sluchátky) si cestou prohlíží spíše budovu, než že by poslouchal, co mu tam Robert říká. Před vstupem do kanceláře ředitele mu Robert sundává sluchátka.

c) V kanceláři se asistentka ptá, zda si dá Otík kávu nebo něco ostřejšího. Otík něco odvětlí, nakloní se k Robertovi a ten pak řekne, že rohlík. Asistentka je udivena a odchází.

(K5)

d) Ředitel vstane, Otík mu potřese rukou. Poté, co si jej ředitel prohlédne, odvětlí, že nemá na něj dnes čas, ať to s ním vše vyřeší Robert a rychle se s nimi loučí. Otík mu opět potřese rukou a odcházejí. Ředitel si ihned začne otírat ruku kapesníčkem. Asistentka přináší rohlíky.

57) Otík s Robertem jedou na sídliště, kde by měl Otík bydlet.

a) Otík je udiven výtahem.

b) V bytě mu Robert ukazuje koupelnu – sprchu, pak splachovací záchod. A jde dál do kuchyně. Otík zůstává v koupelně a zkouší svůj nový splachovací záchod a směje se. Robert se tam pro něj 2x vrací. Robert mu v kuchyni ukazuje moderní vybavení kuchyně, Otíka to ale nezajímá a jde k oknu a dívá se ven. Robert k němu přijde a Otík se ptá na holuby. Robert vyčerpaně a ironicky odvětlí, že jich bude mít dost...na Staroměstským náměstí. **(K5)**

58) Doktor je u Františka doma, kterému není dobře a vyšetřuje ho.

a) Františkova žena ho prosí, ať mu zkusí domluvit, aby přestal kouřit a pít, že na něj přeci více dá. Doktor odvětlí, že kdyby přestal pít a kouřit najednou nebylo by to dobré, protože tělo má jít do hrobu zhuntovaný.

b) Doktor si všimá psa u Františkova lůžka, hladí si ho. Povídají si, jak k němu přišel. Doktor je psem unesen. František tedy psa nabídne doktorovi. Tomu se líbí a vezme si ho. Pojmenuje ho Karl von Bahnhof.

59) Pávek přijíždí k Františkovi pro doktora, že na kombajnu přejeli Drápalíka.

a) Přijíždí na místo, Drápalík celý špinavý sedí u kombajnu, Turek odvrací zrak. V zemi zbyl po Drápalíkovi důlek. Doktor vyzve Drápalíka, ať se projde. Drápalík vstane, udělá pár kroků a začne i poskakovat. Otík stojící za ním se tomu směje.

60) Drápalík je posléze u doktora v ordinaci.

a) Doktor ho důsledně vyšetřuje, zdali je opravdu v pořádku. Nakonec ho pošle domů, ať přijde zítra.

b) Pak k sobě doktor vyzve Turka. Odebírá mu krev. Je mu jasné, že Turek byl opilý, když Drápalíka přejel.

61) Drápalík v jídelně „oslavuje“ své přežití. Mají tam i jeho odlitek ze sádry.

a) Vejde Jaromír. Vynadá jim a řekne, že od teď nechce na poli vidět ani jedno pivo. Zvlášť upozorňuje právě Turka.

62) Doktor má u sebe policistu, který se diví proč nebyl přivolán k nehodě.

a) Doktor mu řekne, že ho asi nechtěli rušit, když se nic nestalo. Pak mu zalže, že Turek nebyl pod vlivem alkoholu.

b) Policista mu to však moc nevěří, a že si o tom myslím svém.

63) Na poli diskutují předseda, Jaromír, Drápalík a další o tom, že přijede Štefan.

Mezitím jeden z chlapů maluje Turkovi na auto parohy, Otík to vidí a směje se.

a) Turek si všimne parohů, vyletí a ptá se, kdo to udělal. Otík se stále směje. Turek si tedy myslí, že to byl on, shodí ho na zem a bije ho. **(K11)**

b) Pávek vyběhne, ať ho Turek pustí. Odtrhává od Otíka Turka, ten se však pustí i do něj. Přidávají se i další.

c) Otík pak vstane, dívá se na ně 4 na zemi a chce odtamtud jakoby dostat Pávka.

d) Jaromír stojí opodál, usmívá se a kroučí hlavou.

e) Předseda se snaží celou situaci uklidnit slovně.

f) Pak nad všemi proletí letadlem Štefan a přistává.

g) I chlapi se přestanou prát, vstávají ze země a dívají se k Štefanovu letadlu.

f) Štefan vystupuje z letadla a všechny pozdraví. Předseda ho pak vítá s úsměvem a lahví v ruce.

64) Ve vesničce jsou kolotoče.

a) Otík se vozí na dětském kolotoči s ostatními dětmi a usmívá se. **(K1)**

b) Přichází i Turková s Turkem a jejich dcerou. Turek si okamžitě všimá chlapů a jde k nim. Turkovou nechává s dcerou u kolotoče.

c) Turková si všimne zootechnika, který je u stánku se střelnicí. Odchází ale jinam.

d) K zootechnikovi přichází předseda...prozradí mu, že o jeho poměru s Turkovou ví a snaží se mu to vymluvit. Zootechnik ho však odbyde.

e) Turek stojí s chlapama u stánku s pivem a sám jedno pije.

f) Pávek si všimá, že pan Doktor má psa.

65) Večer v hospodě.

a) Otík čeká u pípy na pivo. Jakmile mu ho hospodský podá, Otík sfoukává pěnu, která končí právě na hospodským. Pak si odnáší pivo ke stolu.

b) U stolu se Pávková diví, že Otík pije. Ten jí ukáže vztyčený ukazováček, že si dá jedno. Ta mu pak řekne ať už nic víc ale nepije, že by mu bylo špatně. **(K5)** Během toho Pávek odchází od stolu hrát.

c) Otíkovi zůstává nad rtem pěna od piva. Pávková mu ji utírá. **(K1)**

d) Mladý Pávek žárlivě sleduje, jak učitelka tancuje s malířem.

e) Pávková se ptá Otíka, jestli půjde do té Prahy. On jí odvětlí, že po žních.

d) Turek vstává od stolu a jde zabavit Otíka, aby mu jeho „komplic“ nalil do piva rum. **(K11)** Všeho si všímá Pávek.

e) Rychle přispěchá ke stolu, vytrhne Otíkovi pivo z ruky a vyleje ho otevřeným oknem. Pak chytne Turka a pohrozí mu, že jestli to ještě jednou zkusí, vyřídí si to spolu na dvoře.

f) Otík se podívá do svého prázdného püllitru. Pávková ho pohladí po rameni a dá mu svoje pivo.

g) Vchází Jaromír, opilý od piva a říká: „Chlapi nelejte to pivo s voken, podívejte se, jak vypadám...“ Všichni propukají v smích. Jaromír pak přistoupí ke Štefanovi a přátelsky se sním zdraví.

h) V kuchyni se pan Doktor potlouká okolo jedné z kuchařek, ta ho políbí na obě tváře a dává mu okusit, co právě připravuje.

ch) Turková odmítá nabídku k tanci. Po očku sleduje zootechnika, který hraje v kapele a dívá se na ni.

i) V kuchyni doktor lichotí i další z kuchařek.

66) Později v hospodě začíná místo dechové kapely hrát nějaká moderní skupina.

a) Otík je na parketu a tancuje. Na rozdíl od ostatních dělá výskoky na místě. **(K5)**

b) Mladý Pávek přesvědčuje učitelku, aby už netančila s malířem. Žárlí. Ta si však z něj nic nedělá, tancuje dál a povídá mu o tom, jaká je jeho sestra ve škole.

c) Zootechnik se rozhlédne po místnosti a odchází ven. Turková chvíli vyčkává a pak se také pomalu vytratí.

d) Venku ji k sobě přitáhne zootechnik za roh do tmy a tam se políbí. Pak jí předává růži, kterou pro ni vystřelil.

e) Před hospodou se mezitím setkávají předseda s Robertem. Dávají se do řeči a Robert předsedovi nabízí, že by mu ředitel Dřevotvaru mohl pomoci dostat syna na vysněnou školu. Taky mu prozradí, že to on řediteli dohodil Otíkovu chalupu. Turková se zootechnikem jsou stále za rohem a líbají se, celý rozhovor tak vyslechnou. **(K5)**

67) V hospodě se mezitím baví Pávek se Štefanem.

a) Pávek upozorňuje Jaromíra, že nedělá dobře, že schovává použitou sirku zpět do krabičky, že se mu to jednou vymstí. Ten mu řekne, ať mu dá pokoj.

b) Turek si všímá, že jeho žena tam není.

c) Doktor si povídá s Otíkem, říká mu, ať nechodí do Prahy, že tady je to lepší. Otík mu říká, že po žních musí. Doktor se udiveně ptá, proč by musel. Otík odpovídá: „Pan Pávek, že do žní...“

d) Turek si všimne, že se jeho žena vrací z venku. Po chvíli si všímá, že se odtamtud vrací i zootechnik. Turek na něj hned vystartuje a začne se s ním prát.

68) Později v ordinaci doktor ošetřuje zootechnika.

a) Ten mu podává lahev s nějakou kořalkou, ať se napije. Zootechnik má strach, že Turek ublíží své ženě. Zootechnik si nalévá kořalku do nádoby na moč. Doktor ho na to

upozorní, ale jemu je to jedno. Pak se doktora ptá, jestli už tady měli někdy rozvod. Doktor mu odpoví: „jo tady ta vymoženost už k nám taky dorazila...“

69) Druhý den je u doktora Turková.

- a) má pod okem velký monokl. Ptá se jak se rozvést a jestli je zootechnik v pořádku.
- b) Doktor ji pak dá správu pro VB a ať Turkovi doma vzkáže, že s ním potřebuje mluvit.

70) V kanceláři předseda předčítá dopis z Prahy se žádostí o uvolnění Otíka do Prahy.

- a) Posléze předseda prohlásí, že by Otíka do Prahy přece jen uvolnil. Že stejně neví, co sním, když Pávek už s ním jezdit nechce a že Otík tam sám chce.
- b) Jaromírovi to pořád přijde zvláštní a říká: „A že voni mají zájem o toho blbce Otíka?? Krk bych za to dal, že za tím bude ten barák.“ (K11)
- c) Předseda jim tedy prozradí, že je v tom opravdu Otíkův dům. Že si jej ředitel Dřevotvaru chce upravit na rekreační chatu.
- d) Turková se zootechnikem se na sebe podívají.
- e) Předseda se snaží vysvětlit další výhody toho, když Otík půjde do Prahy.
- f) Zootechnik podotkne, že je v tom ale ještě něco dalšího přeci. Předseda se snaží vše smést ze stolu.
- g) Zootechnik na něj znovu uhodí, ať vše prozradí, ať si ho nemusí přestat vážit. Předseda vyletí, chytne Turkovou a nastaví její tvář s monoklem na něj a řekne: „Sebe by sis měl přestat vážit inženýrku, sebe!“ Zootechnik mu odpoví, že je ubohej křupan.
- h) Do toho se vloží Jaromír, a upozorní zootechnika, že by takto s předsedou mluvit neměl. Najednou Jaromír vykřikne a zpod stolu se vyvalí dým.
- ch) Předseda: „Já jsem ti to říkal Jaromíre!“ Jaromír: „Chlapi, já ho mám asi spálenýho...“ Předseda posílá ženský pryč.

71) Jaromír je u doktora.

- a) Doktor mu říká, že měl štěstí, že je to těsně vedle a na funkci to nebude mít vliv.
- b) Jaromír: „To jako na funkci rostlináře jo?“

72) Doktor jede autem, kochá se a povídá si se svým psem.

- a) Říká mu, jak krásná je naše země. V tom nad nimi prolétá Štefan – chystá se práškovat a doktor poznamená: „Jdi s tou chemií do hajzlu.“
- b) Doktor stojí před autem, hledí do krajiny a dále si povídá s Karlem (psem).
- c) Recituje mu část Máje.
- d) Doktorovi se rozjede auto a srazí ho. Zůstává zaklíněný pod ním.
- e) Okolo projíždí Pávek s Otíkem, zastavují u něj.

73) Turek je u doktora doma. Ten leží v posteli s bolestmi zad.

- a) Doktor domlouvá Turkovi, že ženu nesmí mlátit. Pohrozí mu, že jestli to znovu udělá, řekne, kolik měl alkoholu v krvi tu noc, kdy přešel na poli Drápalíka.

74) Mladý Pávek šmíruje oknem malíře a učitelku, kteří jsou v posteli a chystají se milovat. Když to vidí, utíká pryč.

75) Otík sedí v hospodě a dívá se tam na televizi.

- a) Houpe se na židli a rýpe se v nose. (K5)

76) Babička nachází mladého Pávka u něj v pokoji na zemi, v bezvědomí.

77) Pávek běží pro doktora. Pomáhá mu z postele a odnáší ho na zádech k nim domů.

78) Doktor začne propleskávat mladého Pávka, aby se probral. Ten se předávkoval Medrinem.

- a) Přijíždí sanitka. Mladý Pávek přichází k sobě. Nechce s lékařem odjet, doktor ho však k nim nacpe. Pávek chce ještě mladému dát facku. Doktor ho zastaví.
- b) Doktor zjišťuje, že po tom, co ho Pávek nesl, už ho nebolí záda.

79) Doktor a zootechnik jsou na návštěvě u Pávka.

- a) Zootechnik říká Pávkovi, že to už přeci tolik let s Otíkem vydržel. On mu říká: „No právě, je to životu nebezpečný jezdit s takovým závozníkem“. Dále hovoří o tom, že Otík toho moc nenamluví a že by jednou mohl usnout za volantem. **(K2)**
- b) Doktor mu oponuje, že ale jinak je přeci Otík dřič, s čímž Pávek souhlasí.
- c) Doktor mu dále říká: „Karle, on je mentálně zostalej, ale blázen to není. A do Prahy jde jen kvůli Tobě, že už s ním nechceš jezdit.“ Snaží se ho přimět, aby Otíka přesvědčil, ať tam neodchází, že je jediný kdo ho může přesvědčit. Pávek však odvěti, že řekl do žní. Zítra s ním pojedou naposledy a končí.

80) Otík je v Praze.

- a) Stojí za oknem a hraje si se šňůrkou od žaluzií. V tom se mu otevře celé okno, které je vyklápečí. Otík se překvapeně překlopí z okna a ven a pak zase zpátky. **(K6)**

81) Pávek jde do práce a ze dvora Otíkova domu slyší hlasy. Ředitel se přijel podívat.

- a) Robert ukazuje řediteli pozemek.
- b) Malíř sedí před plátnem, hladí psa a vše pozoruje. Komentuje při tom psovi, co vše asi budou s domem dělat a jak ho zrekonstruují.
- c) Ředitelova asistentka napumpuje do hrnku vodu a ptá se, zda je ta voda pitná. Malíř odvěti, že je. Ředitel se napije. Malíř však dodává, že teď tady ale zrovna mají slintavku a z pusy mu tečou sliny.
- d) Robert přichází s táckem s pálenkou a hostům nabídne.
- e) Pávek vše sleduje zpozzdálí.

82) Otík jde v Praze do práce.

- a) Spolu s ním tam míří spousta lidí. On se vždy snaží k někomu přiřadit, srovnat si krok, tak jak to dělával s Pávkem. Všichni si však jdou svým tempem. Pokračuje tedy se sklopenou hlavou sám. **(K5)**
- b) Otík uslyší pískání. Otočí se a uvidí Pávka. Má radost a rozeběhne se za ním.
- c) Pávek se ho zeptá, zda chalupu prodal. Otík zakroučí hlavou, že ne. Pávek na něj tedy pokyne, ať si nasedne. Otík šťastně nasedá k Pávkovi do auta. **K16**

83) Ráno Otík vychází ze dvora své chalupy se svou brašnou, aby se přidal k Pávkovi a šli spolu do práce.

- a) Cestou slyší klakson auta. Uvidí doktora. Ten dostal nové auto a jede ho vyzkoušet. Nasedá a odjíždí. Pávek s Otíkem mu zamávají. Otík se začne rýpat v nose. Pávek ho pleskne přes ruku a pokračují dále. **(K5)**
- b) Najednou se ozve rána. Pávek s Otíkem se otáčejí a zjišťují, že doktor naboural do vjezdu domu. On i pes vylézají z auta, jsou v pořádku. Doktor jen pokrčí rameny.
- c) Pávek a Otík se otočí zpátky a míří do JZD. Mají sladěnou chuť a občas si i poskočí.

Závěrečné titulky.

Konec.

Témata, která prolínají celým filmem – K3, K14

Hlavní téma – K11

Příloha č. 3:

Segmentace syžetu *Fany* (1995)

T – úvodní titulková sekvence

1) Dítě vidí opuštěného psa u popelnic (nejspíše pan Divoký), zastaví se a dívá se na něj, po chvíli ho matka odvádí. Prší.

2) Jiřina prochází terasou oddělení a jde do jiné budovy.

a) Zdravotní bratr veze zdravotní sestru na vozíčku a smějí se, když uvidí primářku, utichnou a zastaví se.

b) Kolega (mileneček Jiřiny) jí podrží deštník (prší), aby mohla přejít do budovy, ujišťuje se o místě večeře, kam mají jít. Jiřina poznamená, že to je snobská restaurace. Kolega se zmíní, že Jiřina každý den jí v závodní restauraci. Jiřina poděkuje.

3) Jiřina sedí u kolegy (psychiatra) a radí se s ním o sestře Fany, zda si jí vzít k sobě nebo ji umístit do ústavní péče.

a) Jiřina odpovídá na kolegovy dotazy ohledně Fany (popis hlavní postavy skrze medicínské paradigma)

b) 58 let; pomocnou školu vychodila s potížemi – matka vždy tvrdila, že není hloupá, jen nemá zájem o vzdělání; každý oligofrenik je ve stejném inteligenčním pásmu trochu jiný; učila se rok kuchařkou, pak pomáhala matce v domácnosti; po smrti matky si jí vzala na starost matčina sestra, ta se teď stěhuje za synem do USA. **(K12, K7, K13, K14)**

c) Jiřina popisuje svůj vztah k sestře: od 17 let je z domu, jako dítě se za ní styděla a v pubertě jí nenáviděla, v současné době se skoro nevidí. **(K13, K2)**

d) Psychiatr navrhuje jen dvě možnosti – buď ústav, nebo všestranná každodenní péče (stálý dohled, kontrola a svatá trpělivost) to, co dělala matka obou sester – což tvrdí Jiřině, že splnit nemůže a nechce. **(K13, K8)**

e) Jiřina odmítá Fany dát do ústavu, slíbila to matce. **(K8, K13)**

f) Psychiatr přesvědčuje Jiřinu, aby Fany dala do ústavního zařízení. Argumentuje tím, že tam stejně jednou skončí a adaptace na nové prostředí pro ni bude jednodušší jednou než dvakrát. **(K8)**

g) Jiřina se obává nedělní návštěvy u tetičky a Fany. **(K13)**

4) Primářka a doktor Malík jedou v autě z večeře. Ta si ho v autě dobírá, že je zbohatlík. Ten ani nic moc nenamítá. Jen to, že na její urážky už je trénovanéj, ale až mu jednou řekne něco milýho, tak asi na místě umře. Poté ho pozve ještě na kafe.

5) Primářka jede k tetě a Fany do Brna. Teta si přebírá od ní kytici a dárek, který přivezla pro Fanyňku. (K13)

a) Teta jí říká, že se jí Fanyňka už nemohla dočkat, že skoro ani nechtěla jít do kostela, kde pomáhá s úklidem, kam jinak chodí ráda, protože tak má aspoň pocit, že je zaměstnaná. **(K14)**

b) Teta pochválí Jiřinu, jak dobře pořád vypadá a že jak to dělá. Ta suše prohodí, že jí a hodně kouří. Dále si povídají a o tetině odjezdu a co vše musela zařídit. Pak se Jiřiny zeptá, kdy si chce Fanyňku odvézt. Jiřina zvažní, prozradí, že se radila s psychiatrem a že si Fanyňku k sobě vzít nemůže, že by jí nemohla poskytnout péči, kterou potřebuje. **(K2)** Tetička je zaskočena, snaží se ji přesvědčit, že Fanyňka je velice skromná, že celkem nic nepotřebuje, uklidí, uvaří, nakoupí a na vkladní knížce má 140 tisíc, ze kterých ona sama nic nevybrala. Jiřina uznale, že ví, že se jí obětovala, ale že to ona nemůže. **(K2)** Teta jí připomene, že je její sestra a nikoho jiného nemá, je to její povinnost. **(K13)** Jiřina se jí snaží vysvětlit, že s ní nemůže zůstat doma. Tetě je jasné, že jí chce Jiřina dát do ústavu. **(K8)**

c) Přichází Fanyňka. Když spatří Jiřinu, usmívá se na ni. Jiřina se s ní jde přivítat podáním ruky. Fanyňka jí dává i pusku na tvář. Pak Fany z kapsy vytáhne hrst lentilek a nabízí Jiřině. Ta

si dá jednu do pusy. **(K1)** Fanyinka říká, že pan Bernolák chtěl jít za ní do kostela. Teta vysvětluje, že se jedná o psa od sousedů. Jiřina se pak Fany ptá, zda má ráda psy. Ta příkyvuje, že ano a vytahuje ze sekretáře obrázek psa, který namalovala a říká, že to je pro Jiřinku. **(K4)** Na obrázku je jednoduše nakreslený pes s textem: Kresba pro Jiřinku. Jiřina Fany říká, že kreslit umí hezky a že prý umí i vařit. **(K1)** Fany řekne „knedlíky“. Teta se do toho vkládá, že umí vařit všechno. Fany najednou řekne, že pan kostelník ho do kostela nepustil. Teta podotkne, že je to jasné, že pes do kostela nesmí a ať si sedne a vezme si chlebiček.

d) Fany a Jiřina si sedají. Jiřina ji pobízí ať jí. Fany jí ukáže dlaně, že nemá umyté ruce, že sahala na psa a nosila smetí. Jiřina ji pošle umýt. **(K2)** Fany se zvedá a odchází, v tom ji Jiřina zastaví, ať si jde ještě k ní sednout na gauč.

e) Jiřina jí vysvětluje, že se tetička stěhuje do Ameriky a že se musí rozhodnout, jestli chce do ústavu, kde by měla svůj pokoj, kamarády a opatrovníky nebo jestli chce k ní... **(K8, K13)** Fany se dívá na Jiřinu pak do země, mne si rukama kolena...pak se podívá na tetičku. Ta ji ponouká, ať řekne, kam by chtěla. Fany se podívá na Jiřinu, usměje se a řekne: „k Jiřince“. **(K13)**

6) Jiřina jede s Fany autem. Zastavuje před obchodem a říká Fany, ať zůstane v autě, že koupí jenom chleba.

a) Fany po chvíli zahlédne na druhé straně rušné cesty psa. Rozzáří se úsměvem. Pes chce přeběhnout ulici. Je velký provoz. Auta na něj troubí.

b) Fany vystoupí z auta a vběhne do cesty, zastavuje auta, která těsně před ní přibrzdí. K psovi se dostane, chytne ho za srst a převádí na druhou stranu. Nějaký chlap na ni z auta zakřičí: „Krávo pitomá, málem jsem tě přejel!“ **(K6)**

c) Fany se dívá za odbíhajícím psem. Přichází Jiřina. Fany jí říká: „už je pryč, nic se mu nestalo“ a usmívá se. Jiřina jí upozorní, že ji mohl někdo přejet. Fany odpoví: „kdepák, všichni zastavili...řekl mi krávo pitomá“ **(K6)**

7) Obě dorazily k Jiřině domů. Nesou Faniny tašky a Jiřina jí říká, kam si dá šaty a boty; že má v pokoji prádelník a špinavé prádlo bude dávat do koše v koupelně.

a) Fany si všimne akvářka v jednom z pokojů. Jde k němu a říká: „rybičky“. U akvářka si pak kleká, pozoruje ryby. **(K4)**

b) Jiřina pokračuje ve výčtu pokynů. Když zazvoní telefon má Fany říct, že paní doktorka není doma, ne žádá Jiřinka. Fany však dál zaujatě sleduje rybičky.

c) V chodbě Jiřina ukazuje Fany, jak zapne alarm při odchodu z bytu. Chce, aby jí celý postup zopakovala.

d) Spustí se siréna alarmu. Fany se leká. Zakryje si obě uši a utíká se schovat za skříňku v chodbě. Jiřina ji pak uklidňuje, že už je siréna vypnutá. Fany má starost, že to plaší rybičky. **(K5, K4)**

e) Jiřina pak řekne Fany, aby se umyla a udělala večeři. Zítra ji vezme do kostela, kde bude pomáhat. Ptá se Fany, jestli tam chce. Odpoví: „Já ráda chodím do zaměstnání.“ **(K14)**

8) Večer leží Jiřina v posteli a kouří cigaretu. Fany se ukládá ke spánku se svým plyšovým psem. (K1)

9) V nemocnici doktor Malík zjišťuje od sestry, co se děje. Ta mu poví, že primářka Venclovská už ví, že byl v noci pryč. Oba vchází do její ordinace. Primářka posílá sestru pryč.

a) Vzájemně si vyčítají své postoje. On její povrchnost k jejich vztahu, ona jeho manýry a výstřelky. Poté jí dr. Malík doporučí, aby si dala do ordinace nějaké kytky, aby to tam nevypadalo, jak v čekárně na nádraží. Ona jej pošle do „hajzlu“.

10) Jiřina vede Fany do kostela.

a) Apeluje, ať se snaží zapamatovat cestu, pro jistotu jí dá lístek s adresou domu. Fany se zastavuje u bezdomovce hrajícího na harmoniku, má u sebe panáčkujícího psa. Fany mu chce dát nějaké peníze. Jiřina ji odtahuje pryč, že je to flákač ať mu nic nedává. **(K4)**

b) V kostele Jiřina děkuje, že tam dovolí Fany chodit. Že bude ráda, že bude moci říkat, že je zaměstnaná. **(K14)**

11) Kostelník Homolka ukazuje Fany farářský oděv. Říká názvy všech jeho částí. Fany je pokaždé zopakuje.

a) Kostelník jí okřikne, ať se po něm pořád neopičí a osloví ji „Františko“. Fany řekne, že je Fanyňka. **(K2)**

b) Homolka jí odvětlí, že u něj bude Františka po sv. Františkovi. Pak jí vysvětluje, kdo byl sv. František... a že byl i lidumil, což se snažil dostat z Fany. Ta to zkomolí a nazve ji trdlem hloupým. **(K7)**

c) Pak říká Fanynce, kolik umí modliteb. Ta se ho ptá, jestli umí i modlitbu za pejsky, že by se za ně modlila. **(K4)** Hlavně za to, co jí ho přejelo auto. A že jí tetička tenkrát, řekla, že se určitě dostal do nebe. Homolka je z toho celý rozčilený, že psi nemůžou být v nebi. Fany: „Psi jsou hodnější než lidi.“ Homolka jí pohrozí, že jestli mu tam přivede psa, vyhodí ji. Fany řekne, že tam pracovat nebude a odchází. Homolka za ní vyběhne a omluví se jí.

12) Dr. Malík se sráží na terase s novou sestrou Evou. Zalaškuje s ní. Pak odvede chlapy s vozíky plných kytek do Jiřininy ordinace.

a) Přichází Jiřina. Ordinace je přeplněná kytkami. Opět pokračují ve svém kolečku předhazování a výčitek. Malík znovu poukazuje na Jiřininu chladnost. Ta mu tvrdí, že jí to tak vyhovuje.

13) Fany se dívá na televizi. Je tam reklama na Mr. Proppera. Celou reklamu si odříkává společně s televizí a baví se. (K5)

a) Jiřina ji vyzve, že má jít k večeři. Fany se dále dívá a imituje postavu Mr. Proppera. Jiřina televizi vypne.

b) Fany se pomodlí před večeří. Říká Jiřině, že pan Homolka umí 79 modliteb, ale za psy se modlit neumí.

c) Fany se snaží překrojit brambor vidličkou. Jiřina ji řekne, ať vezme i nůž. Nakonec brambor Fany vyskočí z talíře na zem. Fany ho zvedne a chce ho sníst, Jiřina ji zastaví. Další brambor napíchne zase jen na vidličku, Jiřina ji znovu řekne, ať použije i nůž. Baví se o její práci v kostele. Fany žvýká celý brambor s otevřenou pusou. Jiřina jí pokárá, ať zavře pusou, když jí. Fany se začne smát, Jiřina se ptá čemu. Fany neví. **(K5)**

d) Fany chce po večeři umýt nádobí. Jiřina jí řekne, že ho mýt nebude, že mají myčku. Fany zesmutní, a řekne, že tetička jí dovolila mýt nádobí. Jiřina oponuje, že tady ho mýt nebude. Tak se několikrát zopakuje, až se Fany rozbřečí. Jiřina odchází od stolu, zapaluje si cigaretu. **(K5)**

14) Zvoní zvonek u dveří, Fany jde otevřít. Za dveřmi je dr. Malík.

a) Fany si od něj vezme kytku, co měl pro Jiřinu.

b) Jiřina mu sděluje, že to je její sestra Fanyňka a že u ní bydlí. Zve jej na kávu.

c) Fany Malíkovi nabízí lentilku a sedá si vedle něj na gauč. Říká mu, že Jiřince vaří a uklízí, že ona je doktorka a léčí lidi, a že jí dala kabát.

d) Jiřina přináší kávu. Fany přichází oblečená do kabátu a pokračuje v povídání, že pracuje v kostele u pana Homolky a ten umí 79 modliteb. Jiřina jí řekne, že to pana doktora nezajímá. **(K5)** Malík odvěti, že ano. Fany si opět sedá vedle něj na gauč... Jiřina si tedy přesedne na křeslo. Fany mu rovněž říká, že psí modlitbu pan Homolka neumí. Malík se jí ptá, zda má psa. Fany řekne, že má a přinese z pokoje svého plyšového psa Rudíka. Jiřina ji přikáže, ať psa odnese a jde umýt nádobí. **(K1)**

e) Malík: „Roztomilá sestřička“. Jiřina: „...oligofrenik“. **(K7)**

15) Večer opět Jiřina leží v posteli a kouří. Fany u sebe sedí na posteli a kartáčuje Rudíka. (K1)

16) V parku leží německý ovčák, kolem matky s dětmi. Jednomu z dětí „vzal“ balónek, leží na něm. Matky deklamují, co s ním, že se ho bojí.

a) Přichází k nim Fany. Zjišťuje, co se děje. Pes štěká. Fany podotkne, že si chce pes jen hrát. Matky ji pobízí, ať to jde tedy zkusit.

b) Jde ke psovi a oslovuje ho „Pan Divoký“. Sklání se k němu, dává mu pamlsk z kabelky a pomazlí se s ním. Pak mu vezme balónek a vrací ho jedné z matek. Ta se jí ptá, proč mu říká „Pane“. Fany jí odpoví, že proto, že je vlastním pánem, když žádného nemá. **(K4)**

17) Fany zametá schody před kostelem. Pan divoký sedí opodál.

a) Přichází nějaký fotograf a fotí si kostel. Ptá se, zda si může vyfotit i Fany, ta souhlasí. Pak jí sdělí, že je z památkové péče a dělá dokumentaci církevních památek. Fany mu říká, že je tam zaměstnaná, že pracuje pro pana Homolku a představí mu Pana Divokého.

b) Fotograf si to chce vyfotit i vevnitř a říká Fany, ať ho doprovodí.

18) Vevnitř si fotograf fotí sošky, obrazy apod. Fany ho pozoruje. Říká, že tam hlídá. Fotograf se ptá, kde je kostelník. Fany odpovídá, že ve věži a vyhání tam holuby, protože mu zadělali celý zvon. Oba se začnou smát.

a) Přichází Homolka, zaprášený a od peří. Fotograf se mu představí a dá vizitku. Baví se spolu o památkách v kostele. Pak se rozloučí a odchází.

b) Fany říká: „Řekla jsem mu, aby zůstal a on zůstal.“ Homolka zjišťuje, že se jedná o psa. Řekne Fany, že se z těch psů jednou pomine a pak jí navrhone, že může uklízet celý kostel, od vrchu až do zvonice.

19) Dr. Malík je v lékařském pokoji a jí. Přichází primářka. Chvíli se baví o práci. Pak se vyptává na Fany. Primářka mu řekne, že našla jeho pyžamo a že už se nebudou moci scházet. Malík zjišťuje, proč ji nedá do ústavu. (K8) Primářka mu sdělí, že je to její sestra, má ji ráda a ví co je povinnost. Malík poznamená, že zná lepší způsoby, jak se zničit. (K2)

20) Fany v kostele přichází za Homolkou, ten zjišťuje, zda udělala vše, co po ní chtěl. Uznale pak pokýve, že Fany vše zvládla. Ta se ho ptá, zda už vymyslel modlitbu pro psy. Homolka jí vysvětluje, že to není jen tak taková modlitba.

a) Pak ze skříňky vytáhne jednu z knih a ukazuje Fany obr. sv. Františka. Říká jí, že svou svatou lásku přeháněl a měl rád všechny tvory, i myši, červi a ve vlasech si „pěstoval“ vši. Fany: „Já jsem měla taky vši, ale oni mi je vzali...“

b) Nakonec Fany předá lístek s modlitbou za všechny zvířátka a hlavně psy ať se jí modlí každé ráno a večer. **(K4)**

21) Jiřina přichází domů.

- a) Fany se jí chlubit, že umyla nádobí v pračce. Jiřina ji opraví, že je to myčka. Fany, že ví, že přece prádlo se myje v pračce. Jiřina ji opraví, že prádlo se pere. **(K5)**
- b) V kuchyni Fany otevírá myčku, zapomněla do ní dát saponát. **(K5)**
- c) Jiřina zjišťuje, co Fany uvařila. Jsou knedlíky. Jiřina namítá, že byly včera i předvčera.
- d) V dřezu najde Jiřina hlínu. Zjišťuje, co v tom Fany myla. Říká jí, že botu. Jiřina se zlobí, že to dělat nesmí a že má zamykat dům, že si správcová stěžovala. Fany tvrdí, že zamkla. Přou se o to, jak to bylo, až Jiřina vybuchne. Fany si jde vzít kabát a chce jít k tetičce. Jiřina zvedne sluchátko, že tetičce tedy zavolají a ať se pochlubí, jak zlobí. Fany slibuje, že už zlobit nebude, a že složila písničku pro Jiřinku. **(K5, K2)**
- e) Fany předčítá text napsaný pro svou sestru. Jiřinu to dojme, pochválí Fany a vysvětluje jí, že je to básnička a ne písnička. Ptá se Fany, zda zná nějakou básničku. Fany si stoupne a předvádí Mr. Proppera. Jiřina se rozesměje. **(K13)**
- f) Zazvoní zvonek u dveří. Jiřina otevírá a vbíhá Pan Divoký. Fany vysvětluje, co je zač a zda by si ho mohla nechat. Jiřina razantně zamítá. Fany obejmě psa a pláče. **(K4)** Jiřina uklidňuje sestru. Má dát psovi nažrat a odvést ho do spolku na ochranu zvířat.

22) Fany a Pan Divoký jsou na cestě do spolku. Paní Marečková má ve spolku samé kočky, Pan Divoký musí zůstat venku.

- a) Marečková psy nebere, nemá je kam dát. Nemá útulek a v Hradci neberou. Fany vysvětluje, že jí to sestra nakázala, že ho má odvést k ní. Marečková jí prý jediné může dát fotku do výlohy. Fany pokračuje, že sestra je primářka. Marečková zbystří, cítí v tom šanci na sponzorský dar.
- b) Fany nakonec dá sama 1000 Kč jako příspěvek. Fany nechce stvrzenku, tak jí Marečková vnutí kočku. **(K11)**

23) Fany jde s kočkou domů. Zvoní telefon. Fany chce volat Jiřině, co má dělat s panem Divokým. Spustí se siréna. Fany se ji snaží vypnout, nepodaří se jí to, tak utíká do nemocnice. (K5)

24) V nemocnici se motá po chodbě. Sestra se jí ptá, co tam dělá. Fany, že hledá sestru Jiřinku. Že je to primářka na interně. Sestřička jí přislíbí, že ji setru sežene.

25) Pacientka na vozíku poprosí Fany, aby někoho zavolala, že na ni zapomněli a chce na pokoj. Fany se jí nabídne, že ji tam odveze, ať jí řekne, kde to je. Fany si opakuje, kam má jít. (K5)

26) Primářka je odvolána na JIP k pacientovi, co defibruje. Po chvíli se pacient nahodí, primářka nařizuje další postup. Vchází sestřička se zprávou, že tam má primářka sestru. Ta se diví, co se děje.

27) Fany pomáhá paní z vozíku na lůžko.

- a) Paní jí řekne, že je anděl. Fany na to, že je Fanyňka, že chodila do pomocné školy, takže vzdělání má, ale nesmí to nikde říkat, že by se jí lidi smáli; při tom, že ona má ráda lidi, miluje bližního svého. Jedna z dalších dam na pokoji říká, že je to vidět. **(K4, K12)**
- b) Fany to potěší. Nabídne umytí hrníčku a skleniček, ustlání a uklizení. Že Jiřinka říká, že je horší než Mr. Proper. Začne jim ho v pokoji předvádět. Dámy se smějí. **(K5)**
- c) Vejde Jiřina, ptá se, co tam dělá. Fany, že tam pomáhá a povídá si paníma.
- d) Jiřina zjišťuje, co se stalo a že Fany ani nezamkla byt, když utekla. **(K6)**

28) Sousedka hned informuje, co se děje. Policisté také zjišťují, co se stalo, a upozorňují Jiřinu, ať sestru poučí.

a) Sousedka spustí na Jiřinu, že to má s Fany trápení. Jiřina bere vinu na sebe. Ještě jí řekne, jestli by Fany poučila, ať sem nevodí toho psa. A že jí správcová říkala, že mu říká Pane, že je to divné. Ale že jinak je Fanyňka hodná holka a že to chápe, že její sestřenice měla zase blbýho kluka, ale že byl hrozně hodnej. Jiřina ji odbývá a jde domů. **(K2, K5)**

29) Fany sedí u televize, jí lentilky a zpívá si reklamy společně s televizí.

a) Jiřina jí vypne. Pak se ptá, proč jí Fany nezavolala a nezamkla, že jí udělala akorát aféru na celý špitál. A že se zlobí. Zakáže jí chodit do nemocnice.

b) Do obýváku přiběhne kočka. Jiřina se rozzlobí, vyčte Fany vše, co se stalo (Pan Divoký, policie, nemocnice, ...). Nakáže, že kočku vrátí, jinak ji vyhodí z okna a Fany pošle do ústavu. Chce, aby jí Fany dala kočku. Fany dá kočku nahoru na skříň. Jiřina ji chytí, ať už toho nechá. Fany se vysmekne. **(K2, K8, K4)**

c) Fany vezme na stole popelník a začne s ním bouchat o stůl a křičet na Jiřinu, že je zlá zlá zlá.

d) Jiřina se děsí a prosí, ať přestane.

e) Fany pokračuje. Jiřina běží k ní, chce jí popelník vzít. Fany ho odhodí přímo na akvářko. Rozbije se. Jiřina má starost o koberec a sousedy. Fany o rybičky. Vezme vázu a začne je sbírat z podlahy. **(K6)**

30) Fany odnáší kočku zpět do spolku, jen ji prohodí pootevřenými dveřmi.

31) Sestřička Eva jde po ulici, zastaví u ní dr. Malík, že v noci slouží spolu a nabere ji k sobě do auta.

32) Večer se Jiřina dívá na rybičky ve sklenicích.

a) Jde k Fany do pokoje, ta se modlí.

b) Jiřina se ptá, za co se modlí. Fany jí, řekne, že za všechny živé tvory, za Jiřinku a hlavně za pejsky. **(K4)**

c) Jiřina si postesává, že Fany je vlastně šťastný člověk, nemá starosti, pochybnosti, všechno se jí líbí; že by s ní vlastně hned změnila. Fany na to, že to nejde a kdo by léčil lidi. Jiřina zhodnocuje, že není o co stát. Že je tvrdá a náročná, nikdo jí nemá rád a ona to nezmění.

d) Pak, zda si nechce koupit nového psa, že Rudík už je celý ošoupaný. Fany, že ne, že by mu to bylo líto. Jiřina se jí ptá, co chce dělat s těmi 140 tisíci na knížce, že by se měla rozhodnout sama. Fany by je ráda dala na psí útulek.

33) Dr. Malík a primářka se procházejí v nemocničním areálu. Potkávají psychiatra. Ten se jí ptá na Fany.

34) Primářka se snaží dovolat domů, Fany to vždy jen vezme, že Jiřinka není doma a položí. Pak dá na telefon deku a hrnec.

a) Primářka to vzdá a řekne, že je Fany debil. **(K7)**

b) Dr. Malík jí nabízí společnou noc v hotelu, ta odmítá, protože to nejde. Jedině, že by vzala Fanču s sebou. Malíka to pobaví, že on vezme babičku, co si myslí, že on je její otec. **(K2)**

c) Pak se jí však snaží vysvětlit, že s její sestrou to bude každý rok horší a horší.

35) Krematorium, koná se pohřeb. Fany je mezi pozůstalými. Jiřina tam pro ni jde.

a) Ptá se, proč chodí na cizí pohřby. Fany jí odpoví, že tam jsou na sebe lidi hodní, a že jsou tam všichni smutní, ale že když si stoupne dopředu, blahopřeje jí soustrast. **(K5)**

36) Homolka se chystá odjet pro svíce a zpěvníky. Svěřuje kostel Fany, že bude hlídat.

a) Fany se obává, že tam bude sama. Homolka, že je tam s ní Ježíš.

37) Malík s primářkou znovu diskutují o jejich vztahu. Pohádají se.

a) Primářka pak vyběhne za Malíkem, přistihne ho, jak flirtuje se sestřičkou Evou. Omluví se mu, Malík je však chladný.

38) Fany chodí po kostele, poskakuje – zkouší ozvěnu.

a) Přijíždí fotograf s asistentem, že si vezmou nějaké památky na restauraci. Dá Fany seznam.

b) Fany, že pan Homolka tu ale není. Fotograf, že ví a že farář říkal, že ona jim pomůže. Fany, že tam hlídá, že je tam zaměstnaná.

c) Fotograf jí předává fotku, kterou fotil posledně. Fany je potěšená.

d) Fotograf a asistent postupně odnáší památky do auta. Fany jim pak i pomáhá.

e) Fotograf se s ní loučí a dává jí protokol pro faráře. (K6)

39) Homolka dobíhá do kostela. Zjišťuje, co všechno je pryč a kde to je.

a) Fany mu předává protokol. On, že je to obyčejný papír bez ničeho.

b) Fany, že tu byl ten pan doktor, co si to tu minule fotil. Homolka vyletí, že je trdlo hloupý, že to bylo obyčejní zloději. Začne nad situací hořekovat, že Fany věřil, svěřil jí kostel, že je to obrovská škoda, že se zastřelí. Fany, že se nezastřelí, že nemá pušku. To ho popudí ještě více, bere to od ní jako výsměch. Dá jí výpověď a vyhodí ji s hrubými slovy z kostela. (K6)

40) Fany utíká do věže kostela. Slyší sirény policistů, začne zvonit zvon. Utíká dolů a pryč z kostela.

a) Před kostelem je parta malých kluků. Fany před nimi zakopne a spadne na zem. Kluci zprvu čekají, zda se zvedá a nic jí není. Když se Fany začne sbírat, všimnou si kdo to je, a spustí: „To je ta blbá z kostela“ a smějí se. Hodí pak po ní ještě balon. (K11, K7)

41) Fany utíká rychle pryč. Občas vydechne a pokračuje.

a) Stopne si chlapce jedoucího na kole a ptá se: „Pane, prosím vás, kudy se jde na nádraží?“ Chlapec se snaží zjistit, které nádraží myslí. Fany jen řekne, že chce za tetičkou. Chlapec zjišťuje, zda vlakem nebo autobusem. Ona, že vlakem. Chlapec ji řekne cestu, Fany si to pro sebe zopakuje a odchází.

42) Běží přes železniční most, na tom je chlapec, který z něho plive dolů. Fany se zastaví o kus dál a také plive dolů. Chlapec se na i podívá a zasměje se tomu.

a) Pak se střídají v plivání.

b) Přibíhá Pan Divoký. Fany se s ním přivítá a odchází spolu pryč.

43) Do ordinace primářky přichází policisté. Sdělují, že hledají její sestru. (K6)

44) Jiřina, policie a pan Homolka se snaží Fany najít.

45) Fany je na nádraží.

a) Jde koupit jízdenku. Předběhne celou frontu. Paní za ní kroutí hlavou.

b) Paní za přepážkou se ptá, kam chce jet. Fany: „Za tetičkou.“ Paní se ptá, ale kam za tetičkou. Fany, že do Brna. Žena jí vydává jízdenku, ale Fany nemá dostatek peněz. Fany, že více nemá. Paní jí vysvětluje, že to nemůže nikam jet. Fany trvá na tom, že chce jet za tetičkou, má pomalu slzy v očích. Paní ji uklidní, že jí to jede až za půl hodinu, ať si skočí pro peníze domů. Fany jí říká, že domů nemůže. Paní už ji nevrle odvětí, ať si půjčí nebo něco.

46) Fany se vrací ke psovi, jde si s ním sednout na patník plotu.

a) Fany si všimne krabice a dostane nápad. Nasype do ní drobné, obejmě psa, aby prosil. Lidé jí chtějí dát peníze.

b) Okolo jede policie s panem Homolkou. Zastavují. Pan Homolka na ni volá, ať počká.

- 47) U vlaku si pan Homolka všimá psa, že běží k jednomu z opuštěných vagónů.**
- a) Přivolá policisty, jsou k vagónu a tam najdou Fany i s panem Divokým.
- 48) Policie přivádí Fany domů. Ostatní obyvatelé domu vše pozorují. (K2)**
- a) Kolem Jiřiny jde sousedovo dítě s míčem a udělá na ni obličej. (K11)
- b) Sousedka se ptá Jiřiny, co zase sestřička provedla. Ta jí uštedří jednu ze svých ironických odpovědí.
- 49) Jiřina a psychiatr se jeli podívat do ústavu, kam che Jiřina Fany umístit. (K8)**
- a) Jiřina vypráví, že Fany jí na to kývla, aby jí vyhověla.
- b) Okolo je spoustu klientů zařízení, kteří se baví venku. Hrají na hudební nástroje a zpívají, jezdí na kole, posedávají okolo a baví se po svém.
- c) Za psychiatrem přichází jeden z klientů a zdraví ho: „Dobrý den...Guten Tag“ a podává mu ruku. Poté podává ruku i Jiřině.
- d) Jiřina mezitím děkuje psychiatrovi, že s ní jel, Fany sem přiveze příští týden.
- e) Svěřuje mu i to, že Fany chtěla všechny své peníze věnovat na opuštěné psy. Psychiatr to nepovažuje za divné, ještě Jiřině říká, jak by byla šťastná, šťastnější než ona. Psychiatr si pak radostně poskakuje do rytmu. (K8)
- 50) Fany sedí na posteli, má v náručí Rudíčka a zpívá mu ukolébavku. (K1)**
- 51) U snídaně Jiřina povídá Fany, že jí koupí nový župan, kabelku a dá jí svůj kosmetický kufřík, který se jí tolik líbí. Vypráví jí, že je to tam moc hezké, že bude žít na zámku jako nějaká princezna. Že je tam veliký park, jezírko s rybičkama. (K8)**
- a) Fany to vytrhne a ptá se, kde jsou jejich rybičky. Jiřina, že je zítra přivezou i s novým akváriem.
- b) Fany se ptá, jestli tam bude pořád. Jiřina si ji bude na pár dní v měsíci brát domů a každých 14 dní za ní přijede. Fany, že by radši k tetičce. Jiřina vysvětluje, že to nejde – tetička je moc daleko. Fany si trvá na svém. Jiřina argumentuje, že by jí v Americe nikdo nerozuměl. (K8)
- c) Fany zjišťuje, co tam bude celý den dělat. Jiřina – to co tady, dívat se na televizi, uklízet, co bude chtít. Fany by chtěla chodit do zaměstnání. Jiřina jí zařídila, že se bude starat o kapli v zámku. (K14)
- d) Jiřina chce, aby Fany uvařila, uklidila, vyžehlila, že ona to tak dobře neumí. Fany, že nemá Mr. Properra, že ten je nejlepší. Jako vždy předvede Mr. Properra a Jiřinu to rozesměje. (K13)
- e) Jiřina dál pokračuje v tom, proč se jí bude v ústavu líbit – bude se dívat na televizi, zpívat a tancovat, bude se jí tam líbit. Fany, že ví, že by ji Jiřina nedala nikam, kde by se jí smáli. Jiřina – tam se ti smát nikdo nebude, protože jsi chytré a pracovitě děvče. Dá jí pusu na tvář. (K8)
- f) Fany zezadu skočí na Jiřinu a pevně ji obejmě, že ji má ráda. (K13)
- g) Fany ještě prosí, jestli si může jít koupit Mr. Properra. Jiřina, že tedy ano.
- 52) Před domem sedí Pan Divoký, Fany jej odežene, že je to tam zakázané.**
- a) Jiřina nastupuje do auta, loučí se a odjíždí.
- 53) Fany přechází ulici mimo přechod, auta dobržd'ují. Jakmile přejde, uvidí na druhé straně Pana Divokého. Ten chce za ní.**
- a) Fany se ho snaží zastavit a vbíhá znovu do cesty. Zastaví se uprostřed cesty, pokyne psovi, aby zůstal. Ten si lehá.

b) Muž v nákladáku je otočený dozadu na svého psa a hladí ho, když se otočí zpět, zjistí, že má Fany v cestě. Už to neubrzdí a Fany srazí. Ta umírá. **(K9)**

54) Lidé se začnou sbíhat k tělu Fany.

55) Jiřina sedí doma, oblečená v černém. Pokládá na stůl Faniny hodinky. Vysype její kabelku.

a) Najde tam fotku jich dvou, jako dětí. Rozpláče se. **(K13)**

56) Jde k telefonu a volá do nemocnice, chce doktora Malíka.

a) Na vrátnici ji sdělí, že doktor Malík odjel pryč s tou novou sestřičkou. S tou blondýnkou. Jiřina se diví, že má službu. Malík si sehnal záskok.

57) Jiřina jde do spolku opuštěných zvířat.

a) Sděluje paní Marečkové, že její sestra chtěla věnovat peníze na psí útulek. Že by tedy jejím jménem chtěla uzavřít smlouvu. Věnuje jí celých 140 tisíc.

58) Jiřina vyndává věci z myčky. Někdo zvoní u dveří. Jde otevřít.

a) Za dveřmi je Pan Divoký. Chvíli se na sebe se psem dívají. Pak ho Jiřina pozve dál.

KONEC.

Hlavní témata: K2 Břemeno, K5 – Neustálé selhávání, K8 Institucionalizace a K13 – Rodina.

Témata, která prolínají celým filmem K3 Vzhled, verbální a neverbální projevy a K13 Rodina

Pozn.: Paralela Jiřina = primářka, medicínské paradigma, racionalita, inteligence x Fany= člověk s mentálním postižením, cit k lidem a zvířatům, emocionalita, mentální retardace.

Příloha 4:

Segmentace syžetu *Nuda v brně* (2003)

1. **Mirek Norbacher natáčí s kolegy poslední scénu televizní inscenace. Několikrát scénu zkazí – vypadáva mu text, ověřuje si informaci u režiséra apod.**
 - a) Vložena scéna s televizním uvaděčem, který v televizi uvádí právě tuto inscenaci. Bzučí tam moucha, uvaděče to znejistí. Zasekne se v řeči. Ustojí to a pokračuje dále.
 - b) Pokračování natáčení. Opět Mirek scénu zkazí.
 - c) Režisér pozastaví natáčení, p. Malátek neudrží mikrofon – je vidět v závěru. Režisér ho pokárá a vyhlásí pauzu.
 - d) V televizi uvaděč dokončuje představení inscenace.

T - Úvodní titulky

N – Název filmu – Během titulků prolíná dlouhý pomalý záběr na stěnu pokoje, kde visí plakáty s tematikou kulturistiky, autičko, zlatá medaile, zlatý pohár, Jardův (Standův bratr) diplom za první místo krajského přeboru juniorů v kickboxu a školní fotografie (Jardova polovina). Dále jsou zde fotografie Standy s Olinkou, pohlednice se srdcem a nápisem „Z lásky“, velký plakát tygra z animované pohádky Medvídek Pú, zarámovaný obrázek chlapce s pišťalkou (který připomíná známé ilustrace Heleny Zmatlíkové ke knize Honzíkova cesta), vystavené karty s ilustrací Krtečka od Zdeňka Milera, plyšová hračka s tykadly a vylepený výstřižek z bulvárního časopisu Super s fotografií ženy s odhaleným velkým poprsím a tučným titulkem „Nahá Buzková na Jadranu“. (Standova polovina) **(K1)**

2. **V pokoji Jarda učí bratra Standu na rohlíku, jak navléct kondom. (K10+, K13)**
3. **Při chystání občerstvení dává Jitka Olince rady pro její chystaný první pohlavní styk. (K10+)**
 - a) Andrea se jí ptá, zda má nachystanou i muziku, Olinka, že ano. Andrea jí přesto přinese CD „Je krásné lásku dát“.
4. **Jarda pokračuje v instruktáži – vytáhnout z krabičky, odložit obal, roztrhnout, odložit obal, nasadit na rohlík, špičku na špičku, rolovat až dolů.**
 - a) Standovi se zprvu nedaří roztrhnout obal, pomáhá si zubama. Nejde mu kondom srolovat dolů, nasadil ho na rohlík obráceně.
 - b) Jarda mu radí ať, si na to dává pozor a kondom vždy nejprve profoukne.
 - c) Standa vyroluje kondom v rukách, mimo rohlík. Jarda ho za to okřikne. Standa se začne omlouvat. **(K10+)**
5. **Vypravěč představuje postavu Standy:**
 - a) Stanislav Pichlík, 27 let. Je trochu pomalejší, chodil do zvláštní školy, učil se na zahradníka. Líbí se mu kaktusy – proto šel na zahradníka, zjistil, že tam žádné nejsou, po roce skončil. Má papíry na hlavu, 75 kg a 178 cm. Nejvíce má rád svého bratra – Jardu. **(K12, K7)**
6. **Standa se dál omlouvá Jardovi, že je pitomec. Jarda mu řekne, že není pitomec, ať to neříká. Standa se omluví.**
7. **Vypravěč představuje Jardu:**

- a) Jarda Pichlík, 25 let, 193 cm. Vystudoval SOU – obor kvasný chemik. Chce dál studovat, design nebo tak něco. Před rokem přišel o panictví na svatbě sestřenice Ludmily.
- 8. Další z kamarádek z domu povídá Olince o sexu. Poprvé, že je důležité, aby to vůbec proběhlo. (K10+)**
- a) Aby tomu i něco ale přinesla, aby chlap poznal, co se jí líbí. Zeptá se Olinky, zda rozumí. Olinka, že rozumí.
- b) Kamarádka, že nerozumí. A že hezký to nebude, že to nejde a ona u toho omdlela. **(K16)**
- 9. Standa zkouší podruhé navléct kondom na rohlík. Jarda ho opět instruuje. (K10+)**
- a) Standa tentokrát kondom profoukne. Při rolování má problém, nejde mu to. Jarda ho ponouká, ať je opatrný, aby kondom neroztrhnul.
- b) Standa se omlouvá, že je pitomec.
- c) Nakonec kondom navlékne a ptá se co dál. Jarda, že co dál, dál nic. Nějak to ukončí, vyvrcholí a to je všechno.
- d) Jarda, jde k sobě na postel a zapaluje si cigaretu. Standa nechce, aby kouřil. Jarda nechce, aby se mu do toho pletl. Standa se omlouvá.
- 10. Vypravěč vysvětluje příběh Standy a Olinky:**
- a) Standa miluje Olinku. Potkali se před rokem na krajském přeboru ve Vyškově. Standa vrhal kouli, Olinka sprintovala. Byla to láska na první pohled. Standa se kvůli Olince na sprint také přihlásil, skončil druhý. V cílové rovině vypustil, aby Olinka vyhrála. Olinka je z Brna, Standa z Hluboček u Bruntálu. Dlouho si jen dopisovali. **(K10+)**
- b) Kamarádky sedí u Olinky v bytě, obdivují každodenní dopisování. Jedna z kamarádek upozorňuje, že Standa bude dost labilní. Podle toho Š ve slově soulož. Má jiný sklon, než v jiných slovech – když, a nejkrásnější. Jedna z kamarádek se ptá, jestli se soulož píše se Š. **(K16)**
- c) Pokračuje vypravěč. Jarda si z jejich dopisování často dělal srandu. Sklaplo mu, když Olinka napsala Standovi, aby přijel na večeri a že může i přespat.
- 11. Jitka dává Olince další rady. Ať to nechá částečně i na něm.**
- a) Olinka se tomu usměje a krájí dál rohlíky na jednohubky.
- b) Jitka začne zpívat písničku o tom, že se všechno stane dneska v noci... Olinka se směje.
- 12. Vypravěč představuje Olinku:**
- a) Olinka Šimáková, 24 let, 166 cm a 56 kg. Má enormně velké srdce, chlapce na Bruntálsku a velké trápení s maminkou. Maminka se o ni bojí, je přehnaně starostlivá. Volá jí i 8x denně. Tatínka Olinka nemá, utekl od nich v roce 1983. Je učenlivá, důvěřivá a hodná. V domě ji mají všichni rádi, maminku ne. Říkají o ní, že je stíhačka a ne matka. **(K2+, K13)**
- 13. Standa jí rohlík, na který navlékal kondom.**
- a) Jarda ho okřikne, ať to nežere, že je to lubrikovaný. **(K5)**
- b) Jarda brnká na kytaru a začne zpívat, že vše se stane zítra v noci...
- c) Standa si k němu sedá na postel. Řekne mu, ať do Brna nejezdí a opře si o něj hlavu.
- 14. Standa s Jardou jedou autobusem do Brna.**

- a) Starší dáma před nimi, jí rohlík.

T - Pokračují titulky

- b) Všechny ženy v autobuse, jedí rohlík.

15. Olinka si s jednou z kamarádek prohlíží časopis s nahými fotografiemi žen.

16. Olinka krájí další rohlíky. Jitka kouří a vyzvídá, jak je Standa velký.

- a) Olinka nechápe proč.

- b) Jitka, že by to bylo dobrý, že malí muži, je mají velký. Začne se smát, Olinka se rozesměje také. (K10+)

17. Vypravěč představuje Jitku:

- a) Jitka, 42 let. Pracuje jako kulturní redaktorka v Brněnském večerníku. Mezi lety 1989 – 1994 byla vdaná. Manželství po hříchu skončilo tím, že jí manžel do vlasů vetřel 2 kg sádla.

18. Všechny kamarádky mažou jednohubky.

- a) Jedna z nich říká Olince, že kdyby ji bil, ať přijde a ona na něj vlítne.

- b) Další, že jak přijede, ať se s ním staví u nich, aby si ho prohlédly a řekly jí ano, nebo ne. (K16)

- c) Zvoní mobil. Volá Olinčina matka. Jedna z žen to típne a ať si večer Olinka telefon vypne. (K2+, K13)

- d) Holky zjišťují, zda Olinčina matka opravdu večer nebude doma. Olinka potvrdí, že ne, že má matka sraz.

- e) Při mazání si začnou zpívat nemravnou písničku.

19. Standa se v autobuse Jardy ptá, jestli se nemůžou vrátit.

- a) Jarda řekne, že ne. Standa se omlouvá.

20. Olinka s kamarádkou leží naproti sobě na válendě.

- a) Kamarádka předvádí, jak má šeptat na Standu. Olinka to po ní opakuje.

- b) Její manžel přijde do místnosti, hledá signál na mobil.

21. Jarda zjišťuje, jestli se Standa bojí, a že je to normální se bát, že on měl poprvé až zimnice. Standa se prý nebojí.

- a) Jarda mu dál popisuje, jak mu bylo poprvé zlé. Že mu to šlo až z břicha.

- b) Standa najednou, že je mu hrozně zle. Autobus tedy zastaví, Standa zvrací.

22. Olinka a další 2 kamarádky sedí na lavičce. Poslouchá další rady.

- a) Jedna z nich, že musí hlavně dýchat. Ale ne zase moc, aby neomdlela.

- b) Druhá, ať Olinku nestraší. Pak Olince, řekne, že možná hned po tom usne, že ti chlapi to tak maj. Ať se tím netrápí. Poradí jí, že by mělo být něco k jídlu až se probudí. (K16)

- c) Olinka chce dělat lečo.

- d) Má raději udělat řízky. (K10+)

23. Olinka loupe brambory a pobrukuje si písničku.

24. Jarda a Standa dorazili do Brna.

25. Olinka chystá řízky.

26. Standa se zastavuje u informační tabule Brna. Vymačká nějakou kombinaci čísel, poslouchá informace a rozhlíží se kolem sebe.

27. Olinka chystá ložnici.

- 28. Standa mačká na tabuli nové číslo.**
- 29. Olinka se chystá na večer, natírá se tělovým mlékem. (K10+)**
- 30. Všechny kamarádky z domu se schází u Jitky doma. Mají nachystané občerstvení.**
- Připíjejí si na Olinku, ať se jí to večer vydaří. (K16)
 - Pouští se do občerstvení a pouští si k tomu televizi.
- 31. Jarda je se Standou v restauraci.**
- Standa se ptá bratra, s kolika holkama spal.
 - Jarda kolem toho mlží a okecává to. Nakonec řekne, že nejmíň takových 10, ale i víc.
 - Standa se podivuje, že si to nepamatuje.
 - Jarda, že to jsou často úplný úlety.
 - Standa považuje bratra za kabrňáka.
- 32. Na baru v téže restauraci sedí Mirek Norbacher a Vlasta Kulková. Mají schůzku.**
- Vlasta chválí podnik. Mirek zase její šaty.
- 33. Vypravěč představuje Vlastu:**
- Doktorka Vlasta Kulková, 40 let. Je soukromá psycholožka, Skleněná louka 2. patro, dveře s nápisem duhová síla. Už 4. rok žije sama.
- 34. Vlasta a Mirek pokračují ve vzájemných komplimentech. Mirek se svěřuje Vlastě, že je herec.**
- 35. Vypravěč představuje Mirka:**
- Mirek Norbacher, 52 let. Člen činohry Národního divadla v Brně. Je dojemný a nešťastný. Myslí si o sobě, že je kuřátko, co se ztratilo. Nikdy to nepřiznává. Zemře dnes v noci nad ránem, přesně ve 4 hodiny, 2 minuty letního času.
- 36. Vlasta se ptá Mirka, co hraje.**
- Mirek jí říká o jedné inscenaci z Brna, co teď byla v TV.
 - Vlasta se nedívá moc na televizi.
 - Mirek, že o nic nejde. Řekne Vlastě, co tam hrál za postavu. (Ing. Brhlík)
 - Vlasta si ho prohlíží. Ujišťuje se, zda hrál opravdu tuto postavu, že by to nepoznala.
- 37. V restauraci pracuje Olinčina matka.**
- Na baru sedí muž, s nímž měla mít večer schůzku.
 - Sděluje mu, že se večer nesejdou, že to nejde.
 - Muž je udiven, že už poslal i děcka na výlet.
 - Olinčina matka znovu potvrzuje, že ne.
- 38. U jednoho stolu sedí 2 kamarádi Pavel a Honza.**
- Honza se svěřuje Pavlovi, že má palčivé období, co se týče žen.
 - Pavel nechápe, jak to myslí.
 - Honza vysvětluje, že by si se ženami rád užíval sex, ale bohužel se to neděje.
- 39. Vypravěč představuje Honzu a Pavla:**
- Honza Beďura a Pavel Velička, 24 a 27 let. Kamarádi. Jako děti chtěli uzavřít pokrevní bratrství, ale ani jeden se nedokázali říznout. Honza má problém s egem, Pavel s orientací. Ráda by Honzu nazýval různými něžnými jmény.
- 40. Olinčina matka znovu muži vysvětluje, že nemůže. A ať se nezlobí. Muž, že se nezlobí.**
- 41. Mirek je rád, že se potkal s Vlastou.**

- a) Nabízí jí, zda si ještě něco nedá. Čaj, kávu, pánáčka...
- 42. U dalšího stolu sedí Jarka s Richardem.**
- a) Richard vysvětluje Jarce svůj vnitřní rozpor těla a duše. Proč s ní nechce spát.
b) Jarka ho ujišťuje, že s ní se bát nemusí.
- 43. Vypravěč představuje Jarku:**
- a) Jaroslava Pleváková, 19 let. Má smůlu na kretény. V 17 chtěla odjet s učitelem do Bombaje, ale byl to kretén. V 18 byla jógínkou a hezké výsledky měla i v kurzu holotropního dýchání. Jen do doby, než zjistila, že vedoucí kurzu je hrozný kretén. Letos v lednu poprvé hořce uvažovala o sebevraždě. V současné době chce potkat Dalajlámu.
b) Richard Klech, její nejnovější objev.
- 44. Jarda svěřuje, že měl nakonec jen 2 holky.**
- a) Standovi to připadá málo a je tím překvapen.
b) Jardy se to dotkne. Řekne Standovi, že je debil, pitomec. (K7)
c) Standa mu řekne: „No vidíš to, já ti to říkal, že jsem pitomec. Tys mi celou dobu říkal, že nejsem pitomec a teď se potvrzuje, že jsem pitomec. Děkuju, opravdu děkuju.“ Sklopí hlavu a pokračuje v jezení.
d) Jarda: „Jseš!“
e) Standa se ještě ohradí, že zrovna dneska mu to říkat nemusel.
- 45. Mirek vykládá Vlastě, jak mohl jít do Prahy. Ale nechtěl, protože je rodilý Brňák. Nabídka prý ale měl. Má ale vnitřní brzdu.**
- 46. Olinka má vše připraveno, je převlečená v šatech, sedí u TV na gauči a čeká.**
- a) Najednou uslyší zámek ve dveřích. Rozběhne se a schová řízky a salát do komory.
b) Přichází její matka, oznamuje, že už je doma.
c) Olinka se ptá: „Jak to maminko, jak to?“
d) Matka se ptá, co to v bytě smrdí. Olinka, že si něco zkoušela a ptá se, jaktože není na srazu.
- 47. Mirek v hospodě hladí Vlastě ruku a oslovuje jí „paní doktorko“. Ta opáčí, že jí má říkat Vlasto.**
- a) Říká jí, že hledá spřízněnou duši, kamarádku. Snaží se vysvětlit, koho by ve svém životě potřeboval.
- 48. Honza říká Pavlovi, že mu nejde jen soulož, ale i o lásku. Že touží po lásce. Honza přikyvuje.**
- 49. Richard dál hovoří o jakémisi strachu z žen. Tělo by chtělo, mysl říká ne, boj se.**
- 50. Vlasta navrhuje Mirkovi, aby šli k ní domů.**
- 51. Matka zjišťuje, co Olinka smažila.**
- a) Ta se svěřuje, že řízky. Matka zjišťuje, kde tedy ty řízky jsou. Olinka, že je snědla.
b) Matka si všimá nálepky „I love you“ na jednom z nachystaných hrníčků a ptá se Oliny, proč je všude lepší. Olinka vstane, a řekne matce, že pro ně uvařila kafičko.
- 52. Honza dál vášnivě líčí o ženském těle, o ženských zadcích, prsou a očích, ze kterých jim ční rádoby proběhnutá soulož.**
- a) Pavel se zeptá Honzy, proč ji nenechá proběhnout.
b) Honza neodpovídá a odchází na WC.
- 53. V TV začíná večerníček. Matka se ptá, zda měla Olinka k řízkům chleba. (K1, K5)**

- a) Olinka odvětví, že jo a dál kouká na televizi. Matka si k ní přisedne, a řekne Olince, že jí lže. Olinka, že nelže. Matka: „Olinko, ty jsi to snědla bez chleba!“ Olinka řekne, že ne. Matka ji poučuje, že to nesmí, a že to ani není zdravé. (K5)
- b) Olinka se ptá matky, zda už vůbec nepůjde na ten sraz. Matka: „Ne.“

54. Jarda se v hospodě ptá Standy, kolik je hodin. Standa se podívá na hodinky, že bude 7. Jarda rozhodne, že půjdou. Standa dopije všechny nápoje, co měl před sebou.

55. Mezitím, co je matka na WC, chystá Olinka kávu. Matce do ní nasype několik Rohypnolů. (K6)

- a) Matka se při pití kávy pozastavuje nad její chutí a ptá se, co je. Olinka odpoví, že kafičko. Matka znovu usrkne a zašklebí se, že jak stuchlé. Olinka: „Ja ti tam dám mlíčko, chceš mlíčko?“ Matka odmítá a dál upíjí kávu. Olinka sleduje dále televizi.
- b) Matka se podivuje nad tím, co se to dneska prodává a kávu i tak dopíjí. Olinka se na matku otáčí.
- c) Po chvíli začne matka klimbat. Olinka po oku sleduje, jak je na tom. Za nějakou dobu matka odpadne úplně. (K6)

56. Jarda se Standou jdou Brnem k Olince.

57. Mirek a Vlasta jedou autem k ní domů. Cestou na sebe dělají v autě cukrbliky a zpívají song Dneska v noci...

58. Olinka se snaží matku na peřině odtáhnout do komory. (K2+)

59. Ve vedlejší bytě kamarádky dále popíjí, sledují TV (inscenace s Mirkem Norbacherem, o tom, že když si člověk do pusy vloží žárovku, už ji nemůže vytáhnout ven).

- a) Jedna z kamarádek si pobrukuje, už je opilá. Je nedočkavá, kde je ten Olinčin. (K16)

60. Standa řeší před domem, zda si nechat svetr nebo ne.

- a) Chce, aby mu Jarda poradil. Ten, že je to jedno. Standa se nedá. Jarda, teda, že raději bez svetru.
- b) Standa přiznává Jardovi, že se bojí. Jarda: „Stando, nebojíš.“ Standa, že bojí. Jarda znovu a důrazněji zopakuje, že nebojí. Standa, tedy zakýve hlavou, posbírání si věci, zamává Jardovi, otře si boty rohožku a vchází dovnitř.
- c) Jarda ještě čeká. Standa po pár vteřinách vychází zase ven. Jarda se mu postaví do cesty a řekne jen „Stando.“ Standa se vrací ke vchodu, znovu si otře boty o rohožku a vejde dovnitř. Jarda odchází.

61. Ženy znuděně dále sledují televizi.

62. Olinka dotáhla matku na matraci do komory.

- a) Řekne „počkej“ a odchází ještě pod polštář, který chce matce dát pod hlavu.
- b) Mezitím je Standa už u dveří a slyší z Olinina bytu sténání. Zazvoní. Napřed krátce, pak dlouze a pak ještě několikrát.
- c) Mezitím kolem něj procházejí po schodech Vlasta s Mirkem k ní do bytu. Jsou veselí.
- d) Olinka podloží matce hlavu. Několikrát se tam nad spící matkou omluví a žádá ji o odpuštění. Pak odbíhá otevřít dveře. (K2+, K13, K6)

63. Mirek je u Vlasty. Popisuje jí trable ve svém manželství.

- a) Vlasta se omlouvá, že ho nečekala, a že má k jídlu jen tresčí játra.

- b) Mirek, že to má rád od dětství.
- c) Dále si ztěžuje na manželské problémy.
- d) Vlasta, co by psycholožka, mu ukládá radu, že si musí upřímně říct, proč spolu jsou. Mirek jí to odsouhlasí.

64. Opilá kamarádka komentuje televizní pořad. Jiná ž žen ji upozorní, ať už nepije. Ona ji však jen počastuje výsměšným gestem. Zvoní zvonek. Všem je jasné, že Standa dorazil. Jsou otevřít.

- a) Olinka je za dveřmi se Standou. Holcám ho představuje. Standa opatrně nakukuje dovnitř. Je velmi nesmělý – „Do-dobry den, já jsem Standa, Stanislav Pichlík. Mů-můžu počítat s tím, že jsme přátelé?“ (K16)

65. Vlasta zapaluje vonnou tyčinku. Ptá se Mirka, zda chce hudbu nebo ticho. Mirek volí hudbu.

- a) Vlasta zapne hrdelní zpěvy, jde si sednout Mirkovi na klín a ptá se ho, zda je nervózní. Mirek tvrdí, že není. Připíjí si na lásku. Po chvíli si Vlasta zvedne a chce se přemístit do ložnice.

66. V Jitčině bytě všechny ženy sedí okolo Standy, prohlíží si ho.

- a) Jitka se ptá, jakou měl Standa cestu. Standa odpoví, že dobrou. Olinka se usměje. Dále vyzvídá, zda to v pořádku našel. Standa vykótká, že brácha. Že on to v Brně trochu zná, rozhodně víc než on. Olinka se zase usměje a podívá se na ostatní kamarádky.
- b) Další z žen se ptá, jak se mu Brno líbí. Standa, že trochu. Že rozhodně lepší než Hlubočky, ten funkcionalismus, architekt Fux, hotel Avion a tak dál a tak dál. Olinka se znovu rozhlédne po kamarádkách a usměje se.
- c) Standa se pak zeptá, zda si může vzít jednohubky. Jitka, ať si klidně vezme. Standa se zeptá kolik. Jitka, kouříc odpovídá, že kolik chce. Standa, jestli může všechno? Olinka se rozesměje. Jitka odpoví, že třeba i všechno. Standa si podává talířek s jednohubkami a jí. (K16)
- d) Další z přítelkyň se ptá, kde bude Standův bratr. Standa, že neví, že asi v parku. Jitka se okamžitě vloží a ptá se jak je starý jeho bratr a jestli má mobil.

67. Vlasta a Mirek spolu souloží.

- a) Vlasta Mirka prosí, jestli u toho může vydávat nějaké zvuky. Mirek tedy začne sténat.
- b) Po chvíli Mirek vykřikne bolestí. Vlasta se ptá, co je. Mirek, že v pořádku, že ho Vlasta jen trochu kousla. Vlasta ho pobízí, aby se uvolnil a byl spontánní. Ptá se ho, jestli chce křičet. Mirek, že ne. Vlasta ať křičí. Mirek, že se mu nechce.

68. Olinka u sebe v bytě servíruje večeři. Na pozadí hraje skladba ...

- a) Olinka si Standou popřeje dobrou chuť.
- b) Standa vyzvídá, jaký byl. Jestli udělal na kamarádky dojem. Olinka, že byl výbornej. (K10+)

69. Kamarádky v bytě dále pokračují ve své zábavě.

- a) Jitka, že si je jistá, že to bude dobrý. Přiopilá kamarádka opět něco pozpěvuje. Jitka dále deklamuje, že neví jak je to možný, ale že ona to prostě pozná, jak kdo ho má velkýho.

70. Olinka a Standa pokračují ve večeři. Oba se na sebe nesměle usmívají.

- 71. Další z žen má obavu, aby Standa věděl, kdy přestat. Že tady ti mentální jsou jak králíci. (K7, K10)**
- 72. Standa se snaží ukrojit řízek, kus mu spadne z talíře.**
- a) Pak se zeptá, jestli je v tom salátu mrkev. Olinka odpoví, že ano a jestli to vadí. Standa se nervózně poškrábe na hlavě, a že ne, že to vybere. I salám, ale že to nevadí.
- 73. Ve vedlejším bytě zvoní zvonek. Všechny ženy ožijí, Vyběhnou. Mají obavu, že se Olince něco stalo. Všechny se seběhnou ke dveřím.**
- a) Za dveřmi je manžel jedné z kamarádek, hledá ji. Chce, aby šla žena domů, že malá brečí. Žena ho odbyde, že je úplně blbej. Další z žen, že se lekla, co se děje. A třetí se přidá a domlouvá muži, že tohle nemůže dělat, že má z toho úplně bušení.
- b) Muž se znovu dožaduje, aby šla žena domů. Ta odmítá.
- 74. Standa zjišťuje, jaké maso je v řízku.**
- a) Olinka se zajímá, a řekne, že je vepřové. Standa se opět podrbe na čele. A že jí jenom bílé maso – kuřata, drůbež, ryby, zvěřinu někdy a někdy králíci. Olinka, že to nevěděla. Standa, že to nevadí. Olinka, že pokud nechce, nemusí to jíst. Standa loží příbor do talířku a poděkuje. Olinka dál jí. Matka stále spí na peřině v komoře. (K2+, K13)
- 75. Vedle v bytě se rozjela zábava.**
- a) Opilá Andrea tancuje a brouká si. Jitka opět rozebírá muže s jejich penisy.
- 76. Mirek leží v posteli, Vlasta u něj vedle sedí.**
- a) Mirek se Vlastě omlouvá. Vlasta mu tvrdí, že je to vše o psychice. Mirek, že vím. Vlasta mu dává další psychologické rady. Mirek se Vlastě svěří, že už dlouho s nikým tak hezky nepopovídal.
- 77. Jitka dál řeší chlapy s malým penisem. Ostatní se baví.**
- 78. Olinka se dívá směrem ke komoře. (K2+, K13) Standa neví, co se děje a ptá se, jestli řekl něco špatně.**
- a) Olinka mu rázně řekne: „Pusu na zámek jo.“
- b) Standa chválí zákusky.
- 79. Opět zvoní zvonek v bytě u žen. Za dveřmi je Jarda.**
- 80. Richard se u sebe v bytě pokouší a styk s Jarkou. Ta chce něco říci, on ji umlčí.**
- 81. Standa děkuje za večeři a ptá se, jestli může tedy přespat, že se mu už chce docela spát. Olinka, že jo a usměje se.**
- a) Pak mu Olinka ponukne, kde je koupelna a že tam má kartáček a ručník. Že má modrej kartáček a modrej ručník. Standa mávne rukou, že už se stejně koupal.
- 82. V hospodě se Honza rozplývá nad obdařenou servírkou, zároveň přízná, že se toho bojí.**
- 83. Olinka leží schoulená v šatech na posteli. Vedle leží jako prkno Standa s vyhrnutým tričkem a ve slípech. (K10+)**
- a) Olinka se ptá, zda má zhasnout. Standa neodpoví a ptá, jestli tam bude zima. Olinka zjišťuje, jestli má Standa strach.
- b) Standa vyskočí a jde si pro kalhoty, že jak byl oblečený a přikrytej bylo to mnohem lepší, že se to nedá vůbec srovnat.
- 84. Celým domem jde slyšet hluk z bytu, kde se ženy a Jarda baví. Zpívají a tancují.**

- 85. Olinka se podívá na Standu, pak vstane a řekne, tak nic, zhasne a popřeje dobrou noc.**
- a) Vzápětí znovu rozsvítí, Standa neví co se děje. Olinka se ptá, zda má dost pod hlavou. Standa, že neví. Olinka odchází.
- 86. U Richarda v bytě. On a Jarka sedí na opačném okraji postele. Styk evidentně neproběhl.**
- a) Richard: „Já jsem ti to říkal, že to nepůjde.“
 b) Jeho pes (Srdíčko) vyskočí na postel. Richard se ho snaží pokyny vyhnat pryč. Poslechne, až když zakřičí.
 c) Jarka se obléká.
- 87. Olinka bere od matky polštář. Opět k ní mluví, ať se nezlobí. (K2+, K13)**
- 88. Mirek se loučí s Vlastou, že už jde. Ta sedí otráveně na posteli, ať už opravdu jde. Když Mirek odchází, řekne Vlastě: „A to má ke všemu manželka eště dneska narozeniny...ke všemu...“**
- 89. Olinka dál leží schoulená vedle Standy v šatech. Ptá se, jestli čeká, až usne.**
- a) Olinka, že si musí sundat punčocháče, protože je tam strašný vedro. Pak si lehne vedle Standy na záda. Zvedne jednu nohu do vzduchu a říká: „Hele, nohy“ a střídavě zvedá obě nohy do vzduchu. Standa se otočí na bok. (K10+)
- 90. Vlasta sedí u sebe doma a brečí. Odvedle se line stále hluk. Zakřičí: „Tichooooo!“**
- 91. Olinka se přitiskne ke Standovi.**
- a) Řekne mu, že má studené ucho. Standa, že ví a rozklepe se. Pak se jí začne omlouvat, že je pitomec a že to jde z břicha.
 b) Olinka si svléká šaty. Standa se pořád klepe. (K10+)
- 92. V hospodě Pavel obejmě Honzu ležícího na stole, že by měli jít domů, aby ráno vstali. Honza se dívá stále na servírku, a že by ji bral. Servírka řekne, že budou končit.**
- 93. Vlasta dále brečí.**
- 94. Mirek jde po ulici a volá se ženou. Hádají se o svém vztahu.**
- 95. Richard přijde zpět za Jarkou, nahý. A chce po ní, ať mu dá facku. Jarka nechápe.**
- a) Richard ji znovu vyzývá, ať se nebojí. Jarka mu jednu malou dá. Richard chce víc. Jarce je to nepříjemné. Oponuje, že jí to nejde.
- 96. Mirkova žena ho v telefonu prosí, ať jde domů, že tam má dort. Mirek se z ní snaží dostat odpověď, proč oni 2 spolu jsou. Žena stále mluví o dortu.**
- 97. Richard vysvětluje Jarce, že by mu to pomohlo.**
- a) Pes je opět na posteli. Richard posílá psa opakovaně do hajzlu. Jarku to popudí a dá mu větší facku.
- 98. Olinka klečí nahá naproti Standy. Ten je oblečený a stále se klepe.**
- a) Olinka ho prosí, ať se jí dotýká. Poté mu svléká kalhoty. Standa se rozklepaně ptá, co budou dělat. Olinka znovu prosí o doteky a sundává mu i slipy. Standa si rychle překryje penis tričkem, stále se klepe a těká očima po místnosti.
 b) Pak se Olinky ptá, co má dělat. Olinka si lehá na postel a řeknu mu, ať si lehne k ní. Standa k ní po kolenách dojde, svlékne si i tričko. (K10+)
- 99. Jarka mlátí Richarda časopisem po zadku. Pes je s nimi na posteli.**

- a) Richardovi se to očividně líbí. Chce po Jarce, aby mu u toho i nadávala. Jarka mu nesměle řekne „ty hajzle“. Richard chce víc. Jarka je z celé situace rozpačitá. Richard trvá na svém.
- b) Jarka se omlouvá, že jí to nejde. Richard kárá psa.
- 100. Mirek se znovu ptá ženy, proč spolu jsou. Žena to s ním řešit nechce, že si o tom promluví ráno a zavěsí. Mirka to našťve. Do mobilu pak řekne: „Já ti něco řeknu Marie, teď jsi právě zavěsila 20 let našeho společného života.“ a na mobil plivne.**
- 101. Standa rozbaluje kondom. Dělá vše podle návodu od bratra. Při profouknutí ale stejně nepozná, jestli ho má dobře. Pak ho v ruce rozroluje. (K10+)**
- 102. Honza a Pavel čekají na zastávce na noční rozjezd.**
- a) Honza se ptá Pavla, kde dělají chybu. Pavel, že neví a že se musí nějak uvolnit. Že je Honza bloklej. Že nemá ženu vnímat jako tělo. Honza, že vím, že chce lásku.
- b) Rozjezd pořád nikde. Pavel nabízí Honzovi, že může spát u nich, že je to blíž.
- 103. Olinka a Standa se milují. (K10+)**
- 104. Jarka dál pokračuje v mlácení Richarda a v nadávání. Po chvilce se zarazí, že jí to přijde nějaký divný.**
- a) Richard ji napomíná, že ji miluje, ale ať už to nepřerušuje. Jarka pokračuje.
- b) Po chvíli jí Richard řekne, že tohle je na hovno, ať skočí pro trubku od vysavače. Jarka se nad tím zarazí.
- 105. Olinka a Standa jsou v objetí. (K10+)**
- 106. Honza a Pavel si čistí zuby. Pavel se ho ptá, co je pro něj nejvíc nevzrušivý. Honza, že kuře. Tak mu Pavel, řekne, že když teda vidí ženskou, ať myslí na kuře.**
- 107. Mirkova manželka pláče, chodí po bytě a čeká na manžela.**
- 108. Olinka se vytratí k sousedům, aby holkám řekla, jaké to bylo. Standa mezitím nahý spočívá na posteli. (K10+)**
- 109. Jarka a Richard leží nazi postelí. Jarka je k němu zády, schoulená. Richard jí vypráví, že existence bolí a spoustu dalších blábolů.**
- a) Pak se jí zeptá, jak je na tom čaj. Jarka, že to zařídí. Obléká se. Pak ji ještě Richard poprosí, ať zajde vyčůrat psa.
- 110. V Jitčíně bytě už je unavená nálada. Zvoní zvonek. Olinka. Holky se radují z jejího úspěšného sexu. (K10+)**
- a) Vyletí na ně našťvaná Vlasta a zařve na ně, ať je klid.
- b) Holky se tedy ztiší a dál se s Olinkou radují a připíjí si na to na chodbě. Kolem prochází Jarka se psem.
- 111. V komoře se pomalu probouzí Olinčina matka. Je zmatená. (K2+, K13)**
- 112. Opilý Mirek jede tramvají. Nadává na mobil, na sms, na posraný Brno, na posraný vztahy, posranou lásku a na posraný rozjezdy. Křičí v tramvaji, ať už jede. Ostatní lidé ho pozorují.**
- 113. Standa si v bytě pouští nahlas muziku. Matka v komoře zpozorní, co se děje.**
- a) Klíčovou dírkou pozoruje tancujícího Standu ve slípech.
- b) Standa si v kuchyni bere mísu plnou rajčat. (K2+, K13)
- 114. U Jitky zůstala jen ona a Jarda.**

115. **Honza už u Pavla spí. Ten se dívá ještě na TV a pozoruje spícího Honzu.**
116. **Mirek pokračuje v opileckém martýriu v tramvaji. Do toho pije dál rum a křičí na mobil.**
117. **Standa si obskládal přirození rajčaty. Čeká na Olinku, až se vrátí. Ta přichází s kafičkem.**
- a) Matka se začne dožadovat Oliny. Oba zpanikaří. Standa vyskočí z postele. (K10+, K2+, K13)
118. **Pavel se odvážil dát Honzovi ve spánku pusu. Toho to probere a diví se.**
- a) Honza se hájí, že tam měl mouchu. Pavel ho osočí, že je teplej.
119. **Matka se dále dožaduje Oliny.**
- a) Standa se rychle obléká.
b) Matka žádá, aby okamžitě otevřela. (K2+, K13)
120. **Jarda si u Jitky prstem čistí zuby. Jitka se ptá, co bude pít. Nakonec zvolí víno.**
- a) Jitka svůdně přichází za Jardou a ptá se, jaký víno chce.
121. **Matka se snaží dostat z komory. Zkouší dveře vyrazit.**
122. **Standa nervózně běží do chodby.**
- a) Obouvá si boty a praští se přitom hlavou do poličky nad ním a shodí z ní ještě nějaké věci. Olinka stojí v chodbě a stále drží v rukou hrnky s kávou.
b) Matka z komory stále apeluje na Olinku.
c) Olinka se přivine ke Standovi a ptá se ho, co budou dělat. Standa neví. Olinka se zeptá znovu, Standa opět neví. Pak se od Olinky vysmekne a uteče z bytu.
d) Olinka se dívá ke dveřím do komory a couvá. (K2+,K13, K5)
123. **Standa běží po ulici pryč. (K5)**
124. **Jarda se u Jitky svléká. Ta mu povídá o počtech lidí a švábů na světě. Pak přichází svůdně do místnosti za Jardou a zpívá...všechno se stane dneska v noci...**
125. **Honza a Pavel jedou rozvážet rohlíky. Je velmi brzo ráno. Cestou si povídají a řeší kudy jet do Líšně.**
126. **Standa stále utíká ulicí. (K5)**
127. **Olinka leží v bytě schoulená na koberci. Matka se jí stále dožaduje, aby otevřela. Jinak, že vyleze oknem. (K2+, K13)**
- a) Olinka vstane a jde ke stolu.
b) Matka na ni volá, že je v komoře okno a obejde to za ní po římse. Vyhrožuje jí, že jí pak udělá ostudu. Matka odbarikádovává okno v komoře. Olinka sedí dál v kuchyni a pláče. (K2+, K13)
128. **Tunelem jde opilý Mirek. Opět nadává. Na posraný dopravní podnik, na posraný ráno, posraný léto. Projíždí auto, troubí na něj. Mirek za autem křičí, co ten debil dělá. Pokračuje velmi zoufale v dalších nadávkách.**
129. **Matka oznamuje Olince, že už stojí na římse.**
130. **Z okolních bytů to vylákalo ostatní obyvatele, kteří vyšli na chodby a zjišťují, co se děje.**
131. **Olinka stojí v kuchyni naproti dveřím od komory a pláče.**

- a) Matka na ni dál volá jménem. Pak, jí říká, že padá. Olinka se začne přibližovat ke dveřím. Matka dává Olince poslední možnost. Pak znovu říká, že spadne. Z komory se ozve křik. **(K2+, K13)**
- 132. Z bytu vybíhá ven i Vlasta.**
- 133. Honza a Pavel pokračují v cestě. Jedou tunelem. Honza navrhuje Pavlovi, že by si měl najít ženskou. Pavel řekne Honzovi, že on taky. Oba to vlastně pobaví, začnou se pochechtávat a dívat se na sebe.**
- a) Najednou Honzu něco vytrhne, začne mávat rukama. V tunelu srazí opilého Mirka Norbachera.
- 134. V tutéž chvíli Mirkova žena rozbíjí dort, který měla nachystaný na oslavu svých narozenin.**
- 135. A zároveň Olinka otvírá dveře od komory.**
- 136. Nad Brnem začíná svítat.**
- 137. Vypravěč hodnotí události:**
- a) V Líšni dnes nebudou rohlíky.
 b) Standa uběhl dorostenecký rekord na 11 km, ale nikdo se to nedozví.
 c) Doprava do Líšně bude na 30 minut zcela ochromena.
 d) Jarda visící na římse zjišťuje, že neví kudy kam.
 e) Mirkova žena netuší, že ji čeká nejhorší den života. Mrzí ji, že to Mirkovi položila. Zítra na oběd udělá hodně meruňkových knedlíků.
 f) Mirek Norbacher zemřel přesně, jak bylo předpovězeno.
 g) Honza uklidňuje Pavla, který je v šoku, že přejeli Mirka. Přiznají si, jak to s nimi je.
 h) Vlasta si odpustila.
 i) Jitka si ráno vychutnala reprízu té televizní blbosti se žárovkou v puse až do dna. (Sama to vyzkoušela a má zaseknutou žárovku v puse.)
 j) V Olinčině těle se spermie Stanislava Pichlíka horečnatě derou k cíli. **(K10+)**
- 138. Uplakaná Olinka se dívá v komoře na matku, která sedí v okně do výklenku v chodbě.**
- a) Matka se ptá Olinky, jak jí tohle mohla udělat. Také pláče. Olinka přiběhne k matce a obejmě ji. **(K2+, K13)**
- b) Ozve se zvonek u dveří. Za nimi je Standa, který se vrátil. Ťuká na ni a zoufale volá její jméno.
- c) Olinka odchází od matky. Ta se jí snaží zastavit, ať to nedělá. Že je z toho akorát celý život v prdeli. Olinka se dívá střídavě na matku a na dveře od bytu. Po chvíli znovu zavře a zamkne dveře od komory a jde otevřít Standovi. **(K2+, K13, K10+)**
- d) Matka se znovu dožaduje otevření dveří, se slovy, že už si ženy neváží.
- e) Standa Olince vykoktá, že se vrátil. Uplakaná Olinka se na Standu začne usmívat. On na ni taky a dá jí pusu. **(K10+)**
- 139. V tunelu se Honza a Pavel stále objímají.**
- 140. Dole ve výklenku domu je Jarka se psem Srdíčkem. Sundává si z uší sluchátka a dívá se nad sebe.**
- a) Někdo jí přeje Dobré ráno. Vidí Olinčinu matku sedět v okně. Z dalšího okna vykukuje Vlasta.
- 141. Olinka stojí se Standou stále ve dveřích a směje se na něj. (K10+)**

KONEC.

Hlavní téma: K10+ Sexualita

Témata, která prolínají celým filmem K3 Vzhled, verbální a neverbální projevy. K13 – vztah s matkou.

Pozn.: Paralelní vztahy párů, které mají stejný cíl, ale nikomu se to nepodaří, jen páru s mentálním postižením.

T – Úvodní titulky

N – Název filmu

1. **Po polní cestě jede pošťák na kole. Ozve se výstřel, pošťák spadne z kola.**
2. **Václav za puškou se rozesměje. A znovu míří.**
 - a) Trefuje se do zpětného zrcátka traktoru na poli. Traktor řídí jeho bratr František. Zastaví, podívá se, co se stalo.
 - b) Václav se znovu směje. Bratr odbíhá od traktoru. Václav nabíjí potřebí.
3. **Václavova matka dole v domě obírá kytky. Shora ze schodů se vyřítí Václav a běží ven.**
 - a) Tam zavírá oboje vrata od stavení, ke kterému přijíždí dodávka. Z ní vyskakuje jeho bratr a běží k vratům, které mu Václav přibouchne. Bratr mu začne nadávat, ať otevře. Václav, že ne. Bratr mu nadává, že zrcátko mu tentokrát zaplatí a nazve jej magorem. Vměšuje se do toho i předseda družstva, který přijel s Františkem a podotýká, že takto to už nejde. Chce, aby mu odevzdal zbraň, že nemůže střílet na lidi. Václav se hájí, že na lidi nestřílí. Předseda mu připomíná pošťáka. Václav, že ten je dement, že jim cpe letáky. Bratr volá na matku, ať jim jde otevřít. Předseda znovu vyzývá, ať mu zbraň odevzdá. Václav tedy, že ano, že jim ji dá a odbíhá.
 - b) Matka se kulhá ven, cestou si všimne Václavovy zbraně. Z okna ji podává Františkovi. Ten si stěžuje, že mu už vážně ruplo v kouli. Matka se jej zastává, ať se na něj nezlobí. Předseda matku prosí, ať mu domluví, že už 14 dní nebyl ani v družstvu. Matka vše přislíbí.
 - c) Václav běží s naběračkou plnou močůvky?? (pravděpodobně, není to jisté) a vyleje ji přes vrata na druhou stranu a směje se. Čeká na reakci na druhé straně, ovšem František a předseda už tam nestojí. Václav se tedy dívá přes plot. Tam vidí bratra, jak rozbíjí jeho pušku. Křičí na něj, že to nesmí. Pak vyběhne ven a zoufale křičí, že byla tátova a sbírá zbytky. **(K6)**
4. **Václav na půdě rozhazuje seno a další věci, mlátí kolem sebe, nadává do hajzlů, a že to byla tátova puška. (K5)**
 - a) Matka ho prosí, ať jde dolů. Václav, že nepůjde, že už nikdy.
5. **Matka si sedne na židli, cucne si piva a jde si číst.**
6. **Václav schází dolů. Vidí spící matku na židli. Položí přes ni deku.**
7. **Václav stojí před zrcadlem a češe se. V rohu zrcadla má fotku svého otce, podívá se na ni a načesává se stejně, jak to má jeho táta na fotce. Odchází. Dřímající matka ho zastaví, zda má ponožky. Odpoví, že má. Jde pryč, má na sobě bundu ČSSR. (K13)**
8. **V kulturáku místní ženy cvičí aerobik. Z vedlejší hospody se na ně dívají chlapi od piva.**
 - a) Hospodská se ptá Vaška, jestli si dá taky pivo, on že ne, že mu to máma zakázala. Pak se zálibně dívá na jednu ze cvičících žen, Lídu. **(K10)**
 - b) Po chvíli ho vytrhne jeden z chlapů, že je na řadě v šipkách. Jde házet. Chlapi jeho hod chválí.

9. Po aerobiku sedí některé z žen na pivu, a zvou Lídu, která odchází, ať se k nim přidá. Ona odmítá, že musí domů za synem. Ostatní si připijí se slovy, že ona si tu nikdy nezvykne.
10. Lída doma kontroluje syna. Pak jde v ručníku do obývacího pokoje. Oknem ji pozoruje Václav. K tomu přistoupí muž a dá mu pohlavek. Oba pak pokleknou za římsou z obavy, že je Lída zahlédla. Pak zase vykouknou.
- Je to Václavův otec, kterého si Václav představuje a s nímž i rozmlouvá. (K15)
 - Lída odchází někam ven.
 - Otec mu chválí jeho vkus, ale že kdyby věděla, že ji šmíruje, řekla by mu, že je magor. Že takto na ženy nemůže. (K10)
 - Prochází jeden z chlapů z hospody. Ptá se, co tam dělá. Václav, že nic. Muž to okomentuje, že se zase vožral...
11. Lída nastupuje do auta, ve kterém na ni čekal František. Políbí se a odjíždí.
12. Václav pokračuje v „rozhovoru“ o ženách se svým otcem. Otec radí, že na ženu musí pomalu, citlivě. Ať zkusí nejprve kytku. (K10)
13. Ráno matka budí Václava, ten zareaguje až po chvíli. Matka mu předhazuje, že se zase opil. Václav to popírá, že slíbil, že pít nebude. Když vstane, shodí flašku od kořalky. Matce je vše jasné. A podotkne, že byl bez ponožek.
14. Václav svěruje, že tu flašku vyhrál v šipkách, že chlapi mu říkali, že má trefu jako táta a mohl by i reprezentovat.
- Matka ho pokárá, ať se zuje a chystá mu snídani. Václav se jí přizná, že s tátou včera mluvil. Matka se zarazí, že zase. Václav, že mu ale nechce říct, kdo ho tenkrát udal. (K15)
 - Matka vyzvídá, proč nechodí do družstva, že si na něj všichni jen stěžují. (K5) Václav se ptá, kdo si stěžuje. Matka mu říká, že má šikovné ruce a nechává je zahálet. Václav si začne odkusovat záděru na ruce. Matka mu ruku oddělová a ptá se, co jí slíbil. Václav mlčí. Matka tedy pohrozí, že se přestěhuje k tetě do Ústí, on půjde do Brodu a bude klid. (K8) Václava to rozhodí, začne koktat, že to nemůže. A, že všechno bude, že to není problém to družstvo. A jde se oblékat. Matka mu připomene snídani, Václav, že to není problém.
15. Václav jede na kole do družstva a za jízdy dojíždá snídani.
- Při jeho příjezdu vykoukne vrátný a říká si: „On už je zase tady, blbec jeden...“ (K7)
16. Lída v místní knihovně rovná knihy. Vedle v místnosti si předseda míchá kávu.
17. Václav obdivuje na dvoře nový traktor. Chce do něj vlézt. František ho okamžitě zastaví. Ať si jde jezdit se svým.
18. Václav poklízí v družstvě krávy a občas si s nimi zabučí a okomentuje jejich trusí výtvořiny.
19. Pak sedí na ohradníku, poslouchá v rádiu povídku a hází po plechovkách kameny, vždy se trefí.
20. Vrátný družstva si láduje pistolí náboji. Václav se na něj přes okno dívá. Vrátný si toho všimne a křičí na něj: „Co čumíš? Jdi si po svých idiote!“ (K7) Václav odchází.

- 21. Václav zametá korbu traktoru, přitom práší na chlapy sedící opodál u kafička a svačiny.**
- a) Chlapi jestli by to nepočkalo. Václav, že předseda řekl uklidit, tak uklízí a směje se. Chlapi se obrací na Františka, ať ho srovná. Ten ho suše napomene. Chlapi se do Václava pustí. Předseda situaci zachraňuje. Odvede si ho na práci dovnitř. **(K2)**
- 22. Předseda mu domlouvá. A že je stejný jako jeho táta. To Václava ale těší. Taky se ptá, jestli ho proto někdo udal.**
- a) Předseda mu vysvětluje, ať lidi nedráždí. Polituje jejich mámu, že to má s nimi těžké, že se diví, že to její srdce všechno vydrželo. **(K2)** Taky, že má zítra narozeniny. Vašek se zarazí, že zítra. Předseda se ptá, co pro ni má. Vašek, že překvapení.
- 23. Vašek má za úkol vymalovat u předsedy v kanceláři, příkrývá nábytek igelitem.**
- a) Přichází Lída, že si tam někde zapomněla klíče. Vašek nervózně začne strhávat igelity, aby je mohla najít.
- b) Lída se ho ptá, že prý zastřelil pošťáka. On, že ještě ne. Pak mu nabízí, že to tam ráno kdyžtak vytře. Václav nervózně: „Ne to nemusíte, to už bude to to to to...“ Pak se s ním rozloučí. Vašek ji jde ještě pozorovat z okna. **(K10)**
- 24. Václav si všimne na dvoře nádrže barvy s postřikovačem a dostane nápad. Natáhne hadici dovnitř a místnost celou nabílí. (K6)**
- 25. Václav spěchá k pojízdnému obchodníkovi se starožitnostmi a dalšími věcmi, potřebuje dárek pro matku. Předbíhá všechny ve frontě. Ti se po něm otáčejí.**
- a) Obchodník mu pak nabídne dárek, Vašek neví co to je. Obchodník, že továrna na dárky.
- 26. Václav se i s dárkem krade domů oknem. Otvírá pouzdro, v něm je pletací přístroj.**
- a) Václav si prohlíží jednotlivé části a pak ho dává do provozu.
- 27. Ráno matce předává svetr, který na stroji upletl.**
- a) Svetr je na několika místech nedopletený, jeden z rukávů je sešitý. Matka je i tak nadšená. Václav shledává nedostatky, ale matce se líbí. **(K5)**
- 28. Lída a předseda ráno zjišťují, jak dopadla kancelář. Že je nabílená celá i s okny. (K6)**
- 29. Předseda volá na Václava, tomu je vše jasné a utíká pryč z kravína.**
- 30. František, jeho žena a syn jsou u matky na návštěvě. Dovězli jí dárek. Opulentně jí ho předávají a broukají při tom hodně štěstí, zdraví.**
- a) Václav to sleduje z povzdálí. U stolu s nimi nesedí.
- b) Matka rozbaluje dárek, je to berle. Ptá se, proč si dělají takovou škodu. František, že jakou škodu, vezme berli a začne ji matce ukazovat, jak je úžasná. Matka pokyne na Vaška, že je šikovná. Ten odejde z místnosti pryč.
- c) Václav na půdě hledá staré kolo od vozu.
- 31. Františkova žena měří matce tlak. Je lepší než minule. Doporučuje jí, že by se ale měla šetřit.**

- a) František, že jak se může šetřit s bráchou na krku. **(K2)** Že by to měla prodat, dokud to má nějakou cenu. Že dům je v hrozném stavu.
 - b) Matka namítá, kam by šla. František, že k nim nebo k tetě do Ústí, že co by jí tam chybělo. Matka, že Vašek. František se nad tím kysele zatváří a prohodí: „No jasně, Venoušek...“ **(K13)**
 - c) Matka, že ho do Brodu strčit nechce. František se diví, proč ne. Že dělá všude jen ostudu a je nezvladatelný. Matka oponuje, že ona to zvládá, a že jí pomáhá. František podoktne, že to není vidět. Ona se akorát sedře a barák jí spadne na hlavu, ať ho prodá a užije si peněz. **(K2, K8)**
 - d) Františkova žena matce ukazuje fotky z ústavu v Brodě a vyzdvihuje, jaké to tam má pozitiva. Jejich syn se podívá na jednu z fotografií z ústavu a začne se smát. František mu dá pohlavek.
 - e) František dále přesvědčuje matku, aby ho tam dala, že by mohl Václav někomu ublížit, třeba i jí, že je toho schopen. **(K8, K6)**
 - f) Václav stojí venku za oknem a vše slyší. Začne nervózně přešlapovat na místě.
- 32. Večer matka myje Václavovi hlavu, on vyhrkne, že nechce do Brodu. (K8) Matka se diví, proč by tam měl jít. On, že až prodá barák. Matka, proč by ho prodávala. Teď. Když ho Vašek opravuje. Vašek se rozveselí. Všechno prý bude.**
- 33. Vašek sestrojil pro matku něco jako rikšu a veze ji na tom do kostela. Oba se při tom baví. V kostele ji za rámě odvádí na místo. On sám pak odchází na hřbitov.**
- a) Tam si dá cigaretu u otcova hrobu a pak hrob očistí, vymění květiny.
 - b) Za zídou hřbitova slyší kluky jezdit na motorkách. Jeden se ho zeptá, jestli se chce svést. Vašek, že ano. Kluci mu za cigarety půjčí motorku. Vašek se na ní projíždí, kluci při tom sedí na zídce a komentují, že Vašek je vážně idiot. **(K7)**
- 34. Po mši matka hledá Václava, jde se podívat před kostel. Vašek nikde. Jde tedy pěšky domů. Cestou si ji všimne František. Naštve se, odveze matku domů autem. (K2)**
- 35. Matka čistí Václavův špinavý oblek, ve kterém jezdil na motorce. On sedí u stolu a jí. (K2)**
- a) Po chvíli se zvedne, a že se jde modlit. Matka jej napomene, ať to jde nejprve dojíst, že pána Boha nenajde modlením. Vašek se s plnou pusou ptá, kde ho teda najde. Na inzerát? A směje se.
 - b) Matka si chystá knihy do síťovky. Vašek vstane, že jí s tím pomůže a do knihovny jí zajde, ať si odpočine.
- 36. Škvírou přes poličky pozoruje Vašek Lídin výstřih. (K10) Ta se ho zeptá, jestli chce pomoci. Vašek vykoktá, že ne, že to má od mámy.**
- 37. Domů jede klasicky na kole. Předjíždějí ho kluci s motorkami. Snaží se je dojet.**
- 38. Doma pak na půdě vyhrabe starou Jawu. Tu „společně“ s otcem dává dohromady. (K15) Má radost, když ji zprovozní. Jede na vyjížděku, spolujezdce mu dělá otec povídající mu o jeho zážitcích s motorkou.**
- a) Potkává Lídu, která jde sama po cestě. Tak ji sveze. Před policisty zabočí do lesa. **(K10)**

- b) Na pastvině pak na motorce nahání stádo krav.
 c) Motorku využívá k tahání „rikši“ pro mámu.
- 39. Matka je na mši a Václav opečovává otčův hrob. Slyší kluky na motorkách.**
 a) Matka po mši opět hledá Václava. On nikde. Jde se podívat k hrobu, tam visí Václavův oblek. Na motorce jezdí jen v tílku a trenkách. (K2)
- 40. Lída je v práci. Někdo klepe na dveře. Jde otevřít, tam nikdo, jen váza s kytkou. (K10) Lída se podívá z okna, odkud vidí Františka jít k traktoru. Myslí si, že květiny jsou nejspíš od něj. Václav se pomalu krade k Lídině pracovně, dívá se pootevřenými dveřmi.**
- 41. Venku Václav přenáší těžké pytle. Všimne si spícího kolegy, opřeného o pytle.**
- 42. Do předsedovy kanceláře vtrhne jeden ze zaměstnanců a stěžuje si na Václava.**
- 43. Václav spícího kolegu vyvezl na plošině vysokozdvizného vozíku až nahoru a nechal ho tam. Navíc se vozík zasekl. Ten se zasekne vždy, když se s ním vyjede až nahoru. Chlapi o tom všichni ví. Musí se zavolat servis, bude to drahé.**
- 44. Předseda o tom jede informovat matku, nemůže mu to už prominout, jde o družstevní peníze. Matka to chce splácet. Jde do domu pro peníze, předseda mezitím ale odjede. (K6)**
- 45. Václav přehazuje přes síto písek. Matka k němu přijde, že volala do Brodu. Václav se zarazí a ptá se: „do Brodu?“ Matka, že v sobotu přivezou cement. Václavovi se uleví a slíbí matce, ať se nebojí, že všechno bude.**
- 46. Večeře. Václav drží talíř v rukou a usrkává z něj krém. Matka ho kárá, ať nesrká.**
 a) Pak se do buchtíček pustí rukama. Matka ho napomene, ať si vezme příbor. Vezme do ruky nůž a buchtičku napíchne, vymáčí v krému a dá si ji do pusy. Matka mu říká, že ne nožem a že ho nemá olizovat. Pak semkne ruce a rázně mu říká: „Kolikrát jsem Tě prosila, abys neolizoval ten nůž a jed, jako normální člověk?! To jsou základní věci, o který tě prosím. Neolizovat nůž. Mejt si ruce. A nedělat mi ostudu. Nemůžeš to pro mě udělat?! Chceš donekonečna zkoušet mou trpělivost? Ale já už žádnou nemám! Viděls mě někdy, že bych olizovala nůž?!“ Václav se udiveně dívá na matku a pak jí odpoví, že neviděl. (K5)
 b) Matka uklidňuje své rozčilení. Václav si bere příbor. Nejde mu s ním jíst. Matka mu jej vezme a podá mu lžici.
 c) Stropem začne kapat voda na stůl. Václav vydělá z police hrnec a postaví ho na stůl.
- 47. Václav jde z obchodu. Před ním jsou kluci od motorek a dívají se na plakát, kde je přebor v motokrosu.**
 a) Václav si všimne, na co se dívají. Kluci mu říkají, že když si sežene auto, může jet s nimi. A ptají se, jestli má papíry. Václav zavrtí hlavou, že ne. Jeden z nich prohlásí, že jim to přece říkal, že mu dát papíry nemůžou. Pak Václav řekne: „Auto bude, všecko bude.“ Domluví se na sobotu v 8 hodin.
- 48. Matka strouhá brambory. Václav se nenápadně vytrácí i s kolem.**
- 49. V družstvě si Václav bere dodávku. Vrátný zaujatý televizí mu bez jediného pohledu na to, kdo řídí, otevře závoru.**
- 50. Kluci jsou na motokrosu.**

- 51. Je sobota, dovezli cement. Václav však není doma. Musel přijet František, aby cement složil. (K2)**
- 52. Večer jedou do družstva vrátit auto. Vrátný spí. Kluci Václavovi otevřou závoru. Pak probudí vrátného, když se mu snaží ukrást lahev kořalky a ta spadne. Utečou.**
- a) Vrátný zjišťuje, co se děje. Slyší v družstvu nějaké zvuky a jde si pro pistoli. Zjišťuje, že to je Václav. Ten kolem něj projde s kolem a odchází. Vrátný ho vyzývá, aby se zastavil. Vašek jde dál. Chce ho zastavit, tím že vystřelí do vzduchu. Kulka se však odrazí od plechu nad ním zpět a zasáhne vrátného do stehna. (K6)
- 53. Policie pak přivádí Václava matce domů.**
- 54. Matka si balí věci, pojedje na pár dní k tetě do Ústí. František nabízí, že vezme Václava do Brodu, že tady je to schopný tak akorát zapálit. Matka to odmítá a prosí ho, ať na něj dohlédne. (K2)**
- 55. Václav je na půdě. František odváží matku a volá na něj, jestli se s mámou nechce ani rozloučit. Václav dál smutně sedí, nic neřekne. Dívá se pak jen za odjíždějícím autem.**
- 56. Václav jde do kuchyně. Na kamnech a na stole má nachystané jídlo.**
- a) Sundá poklici z jednoho hrnce. Nabere ho naběračkou za ucho a začne z něj vytřepávat jídlo na zem, pak shodí ještě druhý hrnec. Otočí se ke stolu, vrhne se na něj a jídlo poshazuje na zem. Pak si sedne na židli a začne vzpomínat na dětství. (K5)
- b) Vybavuje si střelnici, kam ho táta bral a učil střílet.
- 57. Václav si jde pro schovanou pistoli (kterou pravděpodobně ukradl vrátnému po incidentu). Šel si zastřílet na střelnici, dnes již opuštěnou.**
- 58. Předseda slyšel z auta výstřely, jel se podívat ke střelnici, nachází tam nábojnice.**
- 59. Václavovi zbyl poslední náboj. Pistoli schovává nabitou do kufříku pod polštář. (K6)**
- 60. Václavova vzpomínka na dětství:**
- a) On a bratr leží v pokoji, František spí. On slyší nějaké zvuky. Jde se podívat. Matka balí otcí kufr, loučí se. Otec chce přes hranice do Francie. Matka má strach. Otec ji ujišťuje, že to zvládnou. Pak pro ně pošle. Líbají se na rozloučenou. Otec pak nasedá do auta a odjíždí, mává. Vašek mu také mává.
- 61. Václav pláče a lehá si do postele. (K13)**
- 62. Je ráno. Václav stále leží v posteli. Po domě chodí slepice. Na lůžko si k němu přisedá jeho otec. Hladí ho po tváři. Václav odhodí jeho ruku a otáčí se k němu zády. (K15)**
- 63. Další vzpomínka na dětství:**
- a) Malý Václav leží naproti matce v posteli, ta ho hladí po tváři a zpívá mu ukolébavku.
- 64. Zvoní telefon. Václav vyběhne z postele. Volá matka. Ujišťuje ji, že všechno snědl. Ptá se jí, kdy přijede. Diví se, že až za tak dlouho. Pak ji přitakává, že se meje, uklízí...trochu. Pak jí řekne, že všechno bude jinak. Telefon pokládá.**

- 65. Ještě tu noc začne pracovat na domě. Oklepává starou omítku, nahazuje novou, spravuje díru ve střeše. Při každé činnosti má vedle sebe telefon, kdyby volala matka. Bratr vše zpovzdálí sleduje dalekohledem.**
- 66. Václav je v knihovně, půjčuje si hodně knih.**
- Dvě místní ženy si všimnou, že je Václav v knihovně a začnou si ho dobírat na co prý má tolik knih, když neumí číst. On, že umí. Prý ať nelže, sestra jedné z nich ho prý učila a nepřečet nikdy ani polepku na salámu. Václav se hájí, že přečet. Druhá z nich, ať jim to předvede. Beru jednu z knih, otevře ji a podává mu ji. Václav si bere knihu, začne koktavě předčítat. Ženy se smějí. Pak začne plynule (text však zná z paměti). Ženy jsou udiveny, chtějí si to ověřit. Vašek však podává knihu Lídě, ta mu to potvrdí, že je to tam a knihu zaklapne.
 - Lída ho pak pochválí, že by se tím mohl živit. Vašek, že to teda neví a rozloučí se. **(K10)**
- 67. Doma se pak Vašek učí pořádně plést na pletacím stroji, co koupil.**
- 68. Ráno jde vstříc pošťákovi, chce poslat balíček. Pošťák se ho po minulé zkušenosti vyděsí a ujíždí pryč. (K6) Vašek ho sestřelí z kola kamínkem.**
- Pošťák prosí, ať ho nechá být. Vašek mu předává balíček, že to potřebuje poslat. Pošťák, že se to musí zvážít, a že tam nemá adresu, kam to chce poslat. Vašek, že do Ústí, že máma jela do Ústí. Pošťák, že ale do kterýho Ústí a začne vyjmenovávat všechny možná Ústí, co zná a začne se při tom pošklebovat. Vašek neví. Pošťák nakonec odjíždí.
- 69. Vašek přichází s balíčkem do družstva.**
- Lída a František za korbou traktoru diskutují o jejich mileneckém poměru. Lída chce vše ukončit. František jí předhazuje, zda má někoho jiného. Vašek na druhé straně vyslechne část rozhovoru, v níž se baví o tom, že Lídin syn je vlastně syn Františka.
 - František Lídě ještě pohrozí, ať se opováží si začít s někým jiným a nechce ji pustit pryč. Vašek se jí zastane.
 - Františka to rozzlobí, utíkají oba pryč. Vašek nasedne do traktoru a spustí trysky s Roundupem Františkovi to postříká hlavu. **(K6)**
 - Lída najde balíček určený pro ni. **(K10)**
- 70. Vašek je v hospodské kuchyni a jí večeři, co mu nachystala hostinská. Rychle ji hltá. Zezadu zní živá kapela.**
- 71. V hospodě je František, má na hlavě klobouk. Všichni se potutelně smějí. Pak si klobouk sundá, ať se teda všichni podívají. Hospoda propukne v smích. Roundup mu na části hlavy spálil vlasy. (K6)**
- 72. Zezadu vychází Vašek, s bratrem se na sebe jen podívají. Přichází Jarda (policista, mimo službu), hospodská je ráda, ji to tam aspoň „pohlídá“. Vašek odchází vedle, kde hraje kapela.**
- 73. Vašek si užívá zábavu. Tancuje, poskakuje.**
- 74. Místní kluci opodál kouří marihuanu. Nabízí přicházejícímu Vaškovi. Ten si dá. Kluci ho popichují, že to musí v sobě podržet a počítat do 100. Vašek se diví, že do 100. Kluci, že teda jen do 10...a že mu budou napovídat. Nakonec Vašek „zhulí“ celého jointa sám. (K11)**

75. Vašek tancuje a skáče jako o život. Pak vyskočí na pódium. (K5)

- a) Poskakuje tam a zpět, pak se dostane i k mikrofonu a zpívá s kapelou. Skočí dolů do davu.
- b) Kapela musí končit, kvůli vyhlášece o klidu.

76. Vašek i s dalšími běží v noci ke starostovi, vzbudí ho.

- a) Vašek, že prý muziku zakázal. Starosta mu vysvětluje, že to rozhodlo zastupitelstvo. Začne skandovat „odvolat“ chvíli s ním i ostatní. Starosta ho posílá domů, že by z něj máma radost neměla. Vašek pokračuje, najednou si všímá, že je tam už ale sám. (K5)
- b) Vašek se dovolává, kde všichni jsou. Začne křičet: „Srabi, srabi!!“

77. Vašek jde nocí domů, najednou na něj ze tmy promluví vrátný z družstva. Řekne mu, že je jediný, kdo neví, kdo prásknul jeho tátu. Pak mu to řekne.

78. Ráno je celá vesnice pomalovaná nápisem SRABY – domy, auta, vrata. Starosta má na vratech napsáno PRÁSKAČ. (K6)

79. Vašek sedí na schodech, celý od barvy. Připoutaný k zábradlí schodů. František je tam s ním.

- a) Ptá se, proč mu to bratr nikdy neřekl, kdo je ten práskač. František mu odpoví, že k čemu by mu to bylo. A kdo by mu pak zůstal a tahal ho ze všech průserů.
- b) Starosta vevnitř řeší s policisty celou situaci. Policisté líčí, že Václav vyhrožoval občanům, policejní hlídce a tu napadl i fyzicky. Starosta se ho snaží bránit, omlouvá ho. Slibuje, že už na něj dohlédne. (K6)
- c) Policisté tedy nakonec povolí, že by to nějak šlo.

80. Starosta jde k Vaškovi, chce ho odvést domů.

- a) Ten se na něj ohradí, ať na něj nesahá. Starosta mu chce domluvit, ať neblázní, že ho lidi akorát ukamenujou.
- b) Vyběhne Lída, že ho odveze, že je vše stejně jenom kvůli ní.
- c) Cestou je vidí František.

81. V autě Lída Václava prosí, ať Jakobovi neříká, že je František jeho otec. Václav jí to odkývne.

- a) Pak mu děkuje za krásný svetr, že jí skvěle padne.

82. Doma je Vašek ve vaně. Lída věší oblečení. Snaží se ho uchlácholit, že je předseda dobrý člověk, že si to vrátný určitě vymyslel.

- a) Vašek argumentuje, že nevymyslel. Že viděl fotky.
- b) Zjevuje se mu u vany otec. (K15) Koukne směrem k Lídě a pobízí ho, ať něco dělá.
- c) Lída si mezitím prohlíží staré fotografie. Najde mezi nimi fotku předsedy a dokonce i fotky Václavovy matky s předsedou. Vše jí dojde.
- d) Vašek jí z vany říká francouzské věty. Ona se ptá, co to znamená. Vašek je zmatený z toho, co mu „pošeptal“ otec. Stoupne si ve vaně. Vchází Lída. Vašek zpanikaří, zakryje si rozkrok a sedne zpět do vany. Lída mu nabízí umytí zad. Vašek napřed nechce. Otec však na něj pokyne a on nakonec souhlasí.
- e) Lída mu myje záda. Po chvíli si všimne jeho erekce. Vašek je z toho nervózní. Lída ho ve vaně uspokojuje rukou. Pak ho pohladí po tváři, vstane a jede pryč. (K10)

- f) Vašek se za ní dívá oknem.
- 83. Vašek zamalovává počmáranou zastávku. Napadne ho František a bije ho.**
- Projíždí kolem 2 lidé na vlečce, jen se podívají a jedou dál.
 - František mu pohrozí, aby se kolem Lídy nemotal. Odjíždí pak pryč a nechává zbitého Václava v zastávce. **(K13, K9)**
- 84. Matka jede autobusem domů. Ve vesnici je pout'.**
- 85. Václav běží domů. Bere si ze svého kufříku zbraň.**
- 86. Na pouti je František se svou ženou a synem. Je tam i Lída a její syn. Jsou zrovna u stánku se střelnicí.**
- 87. Vašek jede rychle na kole.**
- 88. Matka přichází domů, kde nikdo není. Na klice uvidí krev.**
- 89. Zbitý Vašek přijíždí na pout'. Vytahuje zbraň a míří na Františka. Vystřelí. (K9)**
- 90. Vašek nastupuje do věznice. V jeho cele stojí jeho spoluvězeň a kouří cigaretu.**
- Vašek vchází do cely, místo spoluvězně se mu zjevuje otec. Vašek se k němu rozběhne a objímá ho. **(K15)**
 - Spoluvězeň ho od sebe odhazuje se slovy: „Co děláš, debile?“ **(K7)**
 - Vašek si začne sbírat ze země upadnuté věci, přivine si je k sobě a stoupne si ustrašeně do kouta.
- 91. František v hospodě rozdává hořící panáky ostatním. Slaví narozeniny. Přichází jeho matka a Lída.**
- Matka se nechce usadit. Rozhovoří se k ostatním. Omlouvá se jim za problémy, které Václav všem způsobil. Svěřuje jim, že by Vašek mohl dostat milost, protože své „problémy“ má již od narození. Prosí je o podepsání petice, která by mohla Václavovi pomoci. Nikdo se na to moc netváří. **(K2)**
 - Lída jim podává arch na podepsání. Všichni se jen podívají a pošlou arch dále.
 - Přichází hospodská, bere si arch a podepíše se se slovy: „Možná je divnej, ale ženský chrání.“
 - Františkova žena má očividně dilema, ale nakonec nepodepíše.
- 92. František si matku odvádí stranou.**
- Vysvětluje jí, že to nepodepíše. Matka argumentuje, zda chce, aby dopadl, jako jejich otec. František odpoví, že otec byl zavřený nespravedlivě, ale Václav ho chtěl zabít. **(K9)** Matka se mu snaží vysvětlit, že ho chtěl jen vystrašit, že moc dobře ví, že když chce, vždy se trefí.
 - František nechápe, co po něm matka ještě chce, že u soudu v podstatě lhal. **(K2)** Matka mu zoufale sděluje, že Václav ve vězení umře, a že je to přeci i jeho bratr. Matka tím píchne do vosího hnízda. František jí vyčte, že celý život se starala jen o Václava a vše se točilo jen kolem něj. **(K13)**
- 93. Matka stojí na autobusové zastávce s deštníkem, hodně prší.**
- Přikrade se k ní předseda/starosta – podepisuje jí petici. Děkuje mu. On jí přiznává, že je mu vše líto. Přichází Lída.
- 94. V cele si Václav předřikává ukolébavku, kterou mu zpívala matka.**
- Na čelo mu dopadají kapky krve. Podívá se nad sebe. Uvidí, jak z vrchního lůžka prosakuje krev. Rychle vstane. Na posteli vidí ležet svého mrtvého otce. Vyděsí

se. Začne bouchat do dveří cely. Spoluvězeň se naštve a hodí po něm hrníčkem, ať ho nesere, že se chce vyspat.

- b) Václav pak leží na lůžku, celý se klepe. Cíví nad sebe na horní postel. Klepáním znovu vzbudí svého spoluvězně, ten ho opět okřikne, ať toho nechá, jinak mu rozbije hubu.
- c) Václav se snaží uklidnit, ale po chvíli mu na čelo opět začnou padat kapky krve. Má záchvat úzkosti. **(K15)**

95. Zaměstnanec věznice veze Vaška na kolečkovém křesle. Přijela ho navštívit matka a Lída.

- a) Vašek je zbitý. Má oteklý obličej, monokly a límec na krku. Sotva mluví. **(K11)**
- b) Ptá se matky jak se má a co její noha. Matka se snaží udržet od pláče. Ptá se co on.
- c) Vašek jí říká, že chce domů, že opraví barák a bude plést svetry. Prosí ji, aby šel domů. Chytne matku za ruku. Dozorce je napomene. Lída vše zpovzdálí sleduje, pak jde za ním i ona.
- d) Vašek jí říká, že není idiot, má mozkovou retardaci, ale jen lehkou, že to říkal doktor. Sděluje jí, že to udělal vědomě, že to je dobře. Prosí ji, aby to řekla i v Praze, že není idiot. Lída mu to slíbí. **(K7)**
- e) Vašek jí nabízí, že kdyby chtěla, mohla by pak bydlet s nimi. S ním, s mámou. Lída ho poprosí, ať na sebe dává pozor. Pak se rozloučí.

96. Vašek sedí na cele a dívá se z okna.

E – Epilog

Václav Vingl byl propuštěn po čtyřech měsících a dvanácti dnech na základě milosti udělené prezidentem republiky. Součástí spisu byla kromě právní dokumentace a znaleckých posudků i petice signovaná čtyřmi podpisy.

KONEC.

Hlavní téma K6

Témata, která prolínají celým filmem K3 Vzhled, verbální a neverbální projevy, K13 Rodina a K14 Zaměstnání

Příloha č. 6

Využití tematické analýzy v rámci analýzy médií. MERTEN, K. *Inhaltsanalyse: Einführung In Theorie, Methode Und Praxis*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 1995. ISBN 978-3-5311-1442-2.

Ziel der Analyse (Typ des Inhalts)	Medium	Buch	Zeitung, Zeitschrift	Hörfunk	Bild, Film	Fernsehen
unspecifischer Inhalt/ totale Analyse		Nauck 1974	Willey 1926 Koszyk 1962 McQuail 1977 Merten 1982c	Albig 1938 Waples 1942 Lazarsfeld 1944 Merten/Ganssen/ Götz 1995	Dale 1935 Jones 1942 Waples 1942 Wayne 1956	Gardner 1962 Berghaus 1974 Weiß 1976 Merten 1994
Information allgemein			Woodward 1930 Schmitt 1977		Kotwitz 1970 Frank 1974	Wember 1976 Schmitt 1977 Frank 1974
Nachrichten			Galtung 1965 Schulz 1976 Deichsel 1975			Schulz 1976 Schatz 1981
Sensation			Hart 1932 Tannenbaum 1960 Budd 1962			
Bildung, Unterrichtung		Nauck 1974	Brandner 1966		Auster 1956	Gies 1975 Vowinckel 1976
Kommentar			Klein 1954 Schönbach 1977 Merten 1982c	Shepard 1956 Guback 1962		Lang 1956 Weiß 1976 Guback 1962
Unterhaltung		Asheim 1949 Kagelmann 1976	Spiegelmann 1953a Barcus 1963	Herzog 1941	Rosenberg 1957 Asheim 1949	Escher 1979
Anzeigen, Werbung			Aufermann 1965 Schütte 1995	Merton 1946	Fiske 1947	Smythe 1955

Abbildung 77: Synopsis themenanalytischer Untersuchungen von Medien und Medieninhalten

Pedagogická fakulta
Ústav speciálněpedagogických studií

Autoreferát dizertační práce

**Jinakost očima současné společnosti - Mediální reprezentace zdravotního
postižení**

Autor: Mgr. Bc. Ivana Hruběšová, Dis.

Ústav: Ústav speciálněpedagogických studií, PdF UP v Olomouci

Název: Jinakost očima současné společnosti - Mediální reprezentace zdravotního postižení

Obor: Speciální pedagogika

Školitel: prof. Mgr. PaedDr. Jan Michalík, Ph.D.

Ústav speciálněpedagogických studií, PdF UP v Olomouci

Oponenti: prof. PhDr. Veronika Broulíková, DF JAMU v Brně

prof. PaedDr. Milan Valenta, Ph.D., PdF UP v Olomouci

Místo a termín obhajoby: PdF UP v Olomouci, 2019/20

Místo, kde bude práce vystavena: PdF UP v Olomouci

OBSAH AUTOREFERÁTU

OBSAH AUTOREFERÁTU	216
ÚVOD	218
OBSAH DIZERTAČNÍ PRÁCE	219
1 KONCEPTUÁLNÍ RÁMEC ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY Z POHLEDU SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKY A DISABILITY STUDIES	221
2 KONCEPCE VÝZKUMNÝCH CÍLŮ PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	222
3 METODOLOGICKÝ RÁMEC VÝZKUMU	223
3.1 Design kvalitativního výzkumu (základní přístup kvalitativního výzkumu)	223
3.2 Iniciální kritériální analýza	225
3.3 Cíl iniciální kritériální analýzy	225
3.4 Sběr dat a užitá metodologie postupu iniciální kritériální analýzy	225
3.5 Výsledky iniciální kritériální analýzy	225
3.6 Finální výběr vzorku a charakteristika zdrojového materiálu	227
4 METODOLOGIE KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU	228
4.1 Fáze tematické vícefaktorové analýzy	228
5 VÝSLEDKY TEMATICKÉ ANALÝZY	230
5.1 Přehled jednotlivých aplikovaných kódů	230
5.2 Celková distribuce jednotlivých kódů v analyzovaných filmech	231
5.3 Tematické mapy jednotlivých filmů	234
8 ANALÝZA MECHANISMŮ REPREZENTACE MENTÁLNÍHO POSTIŽENÍ A JEJÍ MOŽNÝ VLIV NA SPOLEČNOST	239
8.1 Návrh modelu reprezentace mentální jinakosti ve filmu	239
9 DISKUZE	241
9.1 Diskuze k analýze témat a možné stereotypní obrazy mentálního postižení v českém hraném filmu	241
9.2 Diskuze k analýze mechanismů reprezentace mentálního postižení a jejím možným vlivům na společnost	241
10 PŘÍNOSY VÝZKUMU, ZHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ PRO VĚDNÍ OBOR A PRAXI	243
ZÁVĚR	244
SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ, ZDROJŮ A AUDIOVIZUÁLNÍCH PRAMENŮ	245
VYBRANÉ PUBLIKAČNÍ VÝSTUPY AUTORKY	254
ANOTACE	256
ANNOTATION	257

ÚVOD

Dizertační práce sestává ze dvou částí. První z nich tvoří teoretický rámec, ve kterém jsou vymezeny a popsány základní pojmy, kterých práce využívá. Dále jsou zde definovány filozoficko-teoretické platformy, prostřednictvím nichž lze nahlížet na problematiku reprezentace osob se zdravotním postižením ve filmu. Rámec se stává adekvátní iniciální platformou pro přípravu a realizaci autorského výzkumu. Tato část práce také reflektuje současný stav řešené problematiky, a to v rámci dohledaných studií, literatury a pramenů věnujících se zobrazení zdravotního postižení ve filmu skrze kvantitativní i kvalitativní přístup. Druhá část práce je věnována samotnému výzkumu, který je rozdělen do třech částí dle jednotlivých fází výzkumu.

První fáze výzkumu představuje proces faktografické rešerše, na základě které byl (po analyticko-interpretativní činnosti) sestaven seznam českých hraných filmů s tématy zdravotního postižení v rozmezí let 1898–1993. Tento seznam vycházel z analýzy předem daných (autorkou) kritérií. Daný proces lze označit jako iniciální kritériální analýzu. První fáze výzkumu je považována za přípravnou a vymezuje tak bazální materiálová východiska, na základě nichž lze dohledané zdroje podrobit tematické (vícefaktorové) analýze. Ta představuje druhou fázi výzkumu, jelikož vychází z definovaných postupů tematické analýzy, která je popsána v knize *Applied Thematic Analysis* (Guest, MacQueen, Namey, 2012) a ve studii *Using Thematic Analysis in Psychology* (Braun, Clarke, 2006). Tematická analýza je zaměřena na tvorbu témat a jejím výstupem je analýza a deskripce zpracovaných témat. Ve třetí fázi výzkumu lze vysledovat snahu o propojení výše zmíněných konceptů a je zde navržen model reprezentace mentální jinakosti ve filmu.

OBSAH DIZERTAČNÍ PRÁCE

OBSAH

OBSAH	4
ÚVOD	6
1 TEORETICKÝ RÁMEC	10
1.1 Vytvoření terminologického a konceptuálního rámce	10
1.2 Co jsou disability studies a kde se setkávají se speciální pedagogikou?	11
1.3 Člověk se zdravotním postižením/disabilitou v současné společnosti	16
1.4 Současný diskurz zdravotního postižení	16
1.5 Normalita vs. jinakost	19
1.5.1 Norma a normalita	20
1.5.2 Statistické pojetí normy	21
1.5.3 Socio-kulturní pojetí normy	23
1.5.4 Mediální pojetí normy	24
1.5.5 Jinakost	24
1.5.6 Dekonstrukce jinakosti	26
1.6 Reprezentace reality v médiích	28
1.6.1 Mýty, stereotypy a předsudky o lidech se zdravotním postižením	30
1.6.2 Reprezentace zdravotního postižení ve filmu	33
2 SOUČASNÝ STAV ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY	38
2.1 Kvantitativní studie (analýza) vztahující se k zobrazení disability ve filmu	38
2.2 Kvalitativní studie (analýza) vztahující se k zobrazení disability ve filmu	40
2.3 Literatura a prameny (analýza) vztahující se k zobrazení disability ve filmu	41
3 CÍLE PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	45
4 METODOLOGICKÝ RÁMEC VÝZKUMU	48
4.1 Volba přístupu ke zkoumání reprezentace zdravotního postižení ve filmu	48
4.2 Design kvalitativního výzkumu (základní přístup kvalitativního výzkumu)	48
4.3 Iniciální kritériální analýza	51
4.4 Cíle iniciální kritériální analýzy	51
4.5 Výběr vzorku a charakteristika zdrojového materiálu iniciální kritériální analýzy	51
4.6 Sběr dat a užitá metodologie postupu iniciální kritériální analýzy	53
4.7 Výsledky iniciální kritériální analýzy	54
4.8 Diskuze k iniciální kritériální analýze	57
4.9 Limity iniciální kritériální analýzy	59
4.10 Finální výběr vzorku a charakteristika zdrojového materiálu	60
5 METODOLOGIE KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU	62
5.1 Tematická analýza	62
5.2 Fáze tematické vícefaktorové analýzy	65
6 VÝSLEDKY TEMATICKÉ ANALÝZY	71
6.1 Přehled jednotlivých aplikovaných kódů	71
6.2 Kódovací kniha	72
6.3 Distribuce jednotlivých kódů ve filmech	84
6.3.1 Distribuce jednotlivých kódů ve filmech dle pořadí	84

6.3.2 Distribuce jednotlivých kódů ve filmech dle četnosti	85
6.3.3 Celková distribuce jednotlivých kódů v analyzovaných filmech	87
6.4 Tematické mapy jednotlivých filmů.....	96
7 ANALÝZY TÉMAT A DISKUZE	101
7.1 Analýza tématu K1 – Jako děti.....	101
7.2 Analýza vzorce K2-K5-K6-K8-K9: Břemeno – Neustálé selhávání – Hrozba pro všechny – Institucionalizace – Smrt, závažné zranění	103
7.3 Analýza tématu K3 – Vzhled, verbální a neverbální projevy.....	107
7.4 Analýza tématu K4 – Mimořádnost jako kompenzace.....	112
7.5 Analýza tématu K7 – Medicínské paradigma, pejorativní pojmy	113
7.6 Analýza tématu K10 – Sexualita.....	114
7.7 Analýza tématu K11 – Zneužitelnost, šikana.....	116
7.8 Analýza tématu K12 – Vzdělání	117
7.9 Analýza tématu K13 – Rodina	117
7.10 Analýza tématu K14 – Zaměstnání	119
7.11 Analýza tématu K15 – Duševní onemocnění	119
7.12 Analýza témat K2+, K10+, K16+ – Břemeno+, Sexualita+, Součást komunity	120
7.13 Diskuze k analýze témat a možné stereotypní obrazy mentálního postižení v českém hraném filmu.....	129
8 ANALÝZA MECHANISMŮ A NÁVRH MODELU REPREZENTACE MENTÁLNÍHO POSTIŽENÍ VE FILMU	122
8.1 Návrh modelu reprezentace mentálního postižení ve filmu	122
8.2 Analýza mechanismů reprezentace mentálního postižení ve filmu Blbec z Xeenemünde ...	124
8.3 Analýza mechanismů reprezentace mentálního postižení ve filmu Vesničko má středisková (1985).....	125
8.4 Analýza mechanismů reprezentace mentálního postižení ve filmu Fany (1995)	126
8.4 Analýza mechanismů reprezentace mentálního postižení ve filmu Nuda v Brně (2003).....	126
8.5 Analýza mechanismů reprezentace mentálního postižení ve filmu Václav (2007)	127
9 LIMITY A PŘÍNOSY STUDIE, ZHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ PRO VĚDNÍ OBOR A PRAXI	129
ZÁVĚR.....	139
SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ	141
AUDIOVIZUÁLNÍ PRAMENY.....	156
VYBRANÉ PUBLIKAČNÍ VÝSTUPY AUTORKY	157
ETICKÉ ASPEKTY A KONFLIKT ZÁJMU	160
SEZNAM TABULEK, GRAFŮ, OBRÁZKŮ, DIAGRAMŮ A SCHÉMAT	161
SEZNAM PŘÍLOH	163
ANOTACE.....	164
ANNOTATION.....	166
PŘÍLOHY.....	168

1 KONCEPTUÁLNÍ RÁMEC ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY Z POHLEDU SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKY A DISABILITY STUDIES

Speciální pedagogika má v České republice dominantní postavení a v rámci vývoje tohoto oboru byla nucena zaměřit se nejen na výchovu a vzdělávání osob (dětí, žáků, studentů) se zdravotním postižením, ale rozšířit své pole působnosti i na všechny oblasti a etapy lidského života. Za tendenci speciální pedagogiky „posunout se dál“ lze považovat komprehenzivní speciální pedagogiku Jesenského (2000), jež se snaží generalizovat poznatky společné všem oborům speciální pedagogiky. V odborných publikacích se můžeme setkat také s termíny integrativní speciální pedagogika a inkluzivní (speciální) pedagogika. Jejich pojetí není zcela jednoznačné, stejně tak jako vymezení samotných termínů integrace a inkluze. Obecně lze konstatovat, že se jedná o speciální pedagogiku v kontextu procesů integrace či inkluze.

Speciální pedagogika se (mimo jiné) věnuje i sociálním aspektům a problematice socializace či sociální rehabilitace jedinců se zdravotním postižením. Disability studies se zaměřují nejen na individuální socializaci (rehabilitaci) jedince, ale na kulturní a společenské postavení těchto osob, na mechanismy, které v tomto ohledu ve společnosti působí, a jak a v čem spočívá toto specifické postavení lidí se zdravotním postižením ve společnosti. Toto se snaží dekonstruovat tím, že na dané mechanismy upozorňují a odkrývají tak systém diferenciací a hierarchizace, jenž uplatňuje dominantní majoritní společnost vůči minoritám (podobně jako gender, etnicita, rasa, sexualita, ...). Disability studies se tedy soustředí zejména na proces sociální inkluze „z druhé strany“.

Téma sociální inkluze a problematiky participace osob s postižením ve společnosti je provázané se současným procesem školské inkluze. Ten by měl přerůst v tolik očekávanou sociální inkluzi osob se zdravotním postižením, a to jejich běžným zapojením do obvyklých činností dospělých osob, tedy možnosti pracovního uplatnění, nároku na samostatné bydlení s podporou, rozvíjení partnerských vztahů, založení rodiny a smysluplného využívání volného času (Pipeková, Vítková, Bartoňová, 2014). Obor disability studies svým zaměřením akcentuje sociální paradigma, jenž koresponduje se současným postmoderním smýšlením o inkluzivním pojetí zdravotního postižení. Vymezuje se tak proti medicínskému paradigmatu, skrze nějž byli lidé se zdravotním postižením dlouhou dobu nazíráni. Hájí práva osob se zdravotním postižením a propaguje myšlenku zdravotního postižení jako sociálního, kulturního a politického konstruktů. O podobný náhled na danou problematiku usiluje i současná speciální pedagogika. Průsečíkem těchto dvou oborů je jednoznačně zájem o kvalitní a důstojný život lidí se zdravotním postižením ve všech oblastech a fázích lidského života.

Cíle obou oborů jsou zjevné – důstojný, kvalitní a rovnoprávný život lidí se zdravotním postižením. V praxi jsme se již několikrát setkali s otázkou: „*Jaký má vaše snaha o analýzu re/prezentace zdravotního postižení ve filmu význam pro speciální pedagogiku?*“ Naše odpověď byla následující – nejsme si jisti, zda je tak důležité ptát se, jaký význam má tato snaha pro speciální pedagogiku. Důležitější je dle nás otázka, jaký význam to má pro osoby se zdravotním postižením.

2 KONCEPCE VÝZKUMNÝCH CÍLŮ PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Kritickým zhodnocením a syntézou koncepcí výzkumných cílů práce byl stanoven výzkumný problém, následující cíle a výzkumné otázky disertační práce:

Zkoumaný problém lze pro potřeby výzkumu vymežit jako konstatování, že film může výrazným způsobem ovlivňovat obraz osob se zdravotním (mentálním) postižením u současné společnosti lidí bez postižení. A to v důsledku procesu mediální reprezentace, jenž může znázorňovat témata cílená na fenomén zdravotního (mentálního) postižení. Ta mohou produkovat jak pozitivní, tak negativní stereotypní představy o celkové problematice věci.

Cílem práce je zjistit, jakými mechanismy, prostředky a způsoby jsou reprezentovány osoby se zdravotním postižením v českém hraném filmu.

Na základě stanoveného cíle byly definovány tyto výzkumné otázky:

- 1. Jakých atributů, specifíků a obsahů nabývají témata vyskytující se ve vybraných filmech, které zobrazují postavy osob s mentálním postižením v hlavních rolích?**
- 2. Jakých podob nabývají (negativní či pozitivní) reprezentace prostřednictvím analyzovaných témat osobám (filmovým postavám) s mentálním postižením ve vybraných filmech?**
- 3. Jak mohou působit mechanismy reprezentace mentálního postižení na společnost?**

3 METODOLOGICKÝ RÁMEC VÝZKUMU

3.1 Design kvalitativního výzkumu (základní přístup kvalitativního výzkumu)

Výzkum dizertační práce probíhá ve třech fázích. První fáze výzkumu představuje proces faktografické rešerše, na základě které byl (po analyticko-interpretativní činnosti) sestaven seznam českých hraných filmů s tématy zdravotního postižení v rozmezí let 1898–1993. Seznam vycházel z analýzy předem daných (autorkou) kritérií. Tento proces lze označit za iniciální kritériální analýzu. Daná fáze výzkumu je považována za přípravnou, a vymezuje tak bazální materiálová východiska, na základě nichž lze dohledané zdroje podrobit tematické (vícefaktorové) analýze.

Ta představuje druhou fázi výzkumu, jelikož vychází z definovaných postupů tematické analýzy, která je popsána v knize *Applied Thematic Analysis* (Guest, MacQueen, Namey, 2012) a ve studii *Using Thematic Analysis in Psychology* (Braun, Clarke, 2006). Tematická analýza je zaměřena na tvorbu témat a jejím výstupem je analýza a deskripce zpracovaných témat.

Ve třetí fázi výzkumu lze vysledovat snahu o propojení výše zmíněných konceptů (možné reprezentace, které mohou mít vliv na společenské vnímání osob s mentálním postižením a jejich mechanismy) prostřednictvím návrhu modelu reprezentace mentální jinakosti ve filmu.

-DESIGN VÝZKUMU: OBSAHOVÁ ANALÝZA (CONTENT ANALYSIS)-

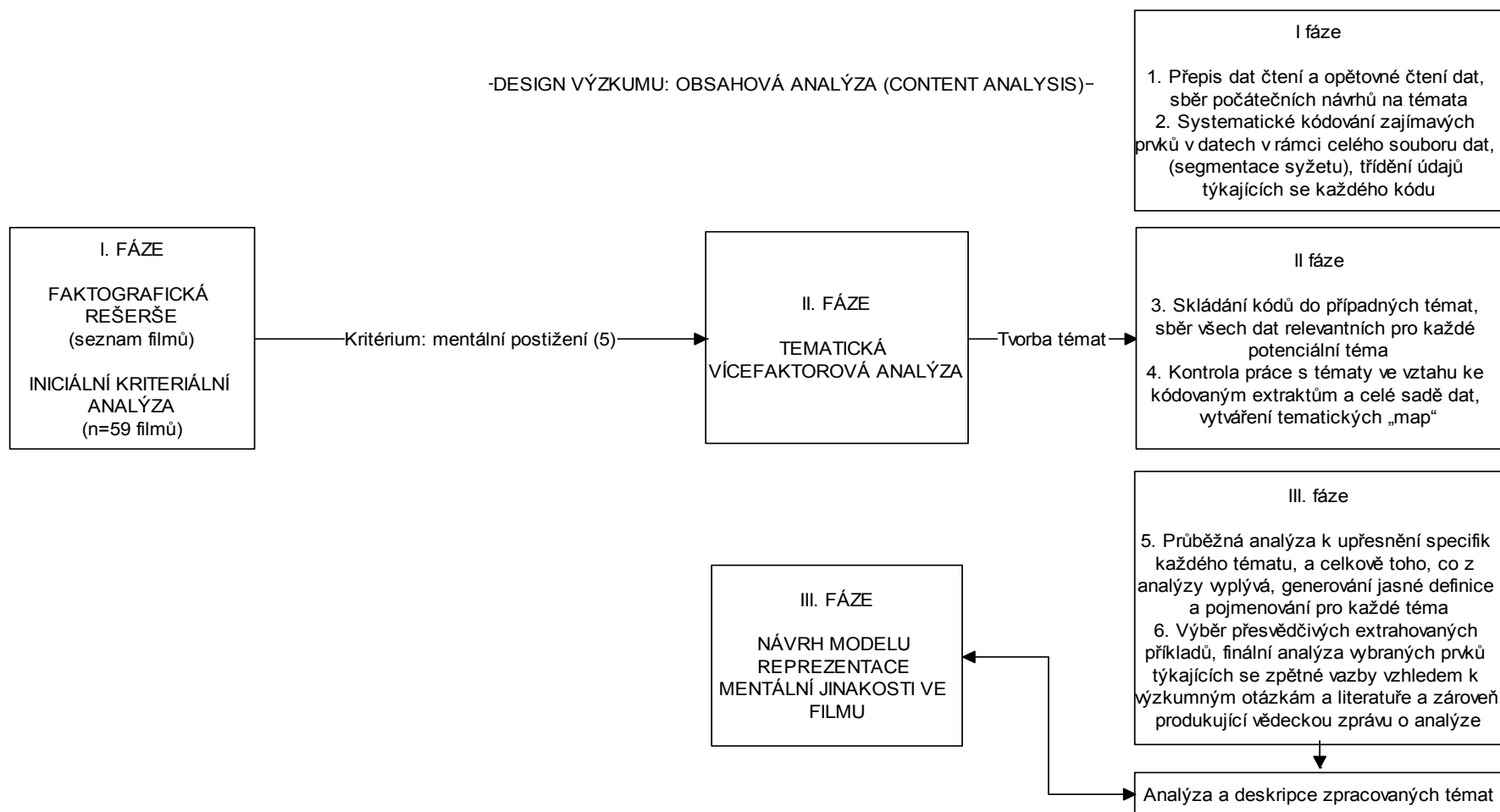

Diagram č. 1: Design výzkumu.

3.2 Iničiální kriteriální analýza

Záměrem tohoto orientačního výzkumu bylo blíže specifikovat a kategorizovat zdrojový materiál, ze kterého lze čerpat při realizaci tematické analýzy. Hlavním výstupem iničiální kriteriální analýzy je níže uvedený seznam českých hraných filmů s tematikou zdravotního postižení.

3.3 Cíl iničiální kriteriální analýzy

Cílem iničiální kriteriální analýzy bylo vyhledat, analyzovat, sumarizovat a následně sestavit seznam českých hraných filmů s tematikou zdravotního postižení v rozmezí období let 1898–1993.

3.4 Sběr dat a užitá metodologie postupu iničiální kriteriální analýzy

Iničiální kriteriální analýza byla zaměřena na reprezentaci osob se zdravotním postižením v českém hraném filmu v letech 1898–1993. Bylo využito přístupu faktografické rešerše, která byla realizována prostřednictvím obsahové analýzy. Za jednotku analýzy (Skutil, 2011) byla zvolena *osoba se zdravotním postižením* s podmínkou, že téma filmu významně reprezentuje *život* osob se zdravotním postižením. Z katalogů *Český hraný film I–IV* byly vybírány filmy s tematikou zdravotního postižení dle těchto stanovených kritérií:

- a) **Hlavním hrdinou/hrdinkou filmu je postava se zdravotním postižením a/nebo téma filmu významně reprezentuje život osoby se zdravotním postižením.**
- b) **Zdravotní postižení zobrazované ve filmu je trvalého nebo dlouhodobého charakteru, přičemž z jednotlivých obsahů explicitně vyplývá, že podstatně ovlivňuje vztah osoby se zdravotním postižením se sociálním prostředím.**

3.5 Výsledky iničiální kriteriální analýzy

Na základě naplnění kritérií pro výběr byly vybrány následující filmy:

Tabulka č. 1: Seznam českých hraných filmů s tematikou zdravotního postižení.

	NÁZEV FILMU (ROK); ŽÁNŘ	TP, N	ZP	M, DP	SP	NK S
1.	<i>Láska je utrpením</i> (1919); Drama					•
2.	<i>Jak Vašíček přišel k nohám</i> (1921); Osvětový	•				
3.	<i>Souboj s Bohem</i> (1921); Drama		•			
4.	<i>Pražská švadlenka</i> (1926); Melodrama		•			
5.	<i>Stín ve světle</i> (1928); Osvětový		•			
6.	<i>Svítání</i> (1933); Sociální drama		•			
7.	<i>Příběh vojáka</i> (1934); Podobenství		•			
8.	<i>Světlo jeho očí</i> (1936); Melodrama		•			
9.	<i>Hlídač č. 47</i> (1937); Drama				•	
10.	<i>Láska a lidé</i> (1937); Drama	•				
11.	<i>Stříbrná oblaka</i> (1938); Melodrama		•			
12.	<i>Modrý závoj</i> (1941); Melodrama		•			
13.	<i>Kdo je vinen?</i> (1946); Osvětový	•				

14.	<i>Něco se tu změnilo</i> (1955); Propagační	•				
15.	<i>Z mého života</i> (1955); Drama, životopisný, hudební				•	
16.	<i>Vojáci</i> (1957); Etuda	•	•			
17.	<i>Hořká láska</i> (1958); Drama	•				
18.	<i>Sny na neděli</i> (1959); Drama	•				
19.	<i>Holubice</i> (1960); Filmová báseň	•				
20.	<i>Blbec z Xeenemünde</i> (1962); Groteska, satira			•		
21.	<i>Vysoká zed'</i> (1964); Příběh	•				
22.	<i>Perličky na dně: Podvodníci</i> (1966); Povídka	•				
23.	<i>Ceremoniál</i> (1966); Příběh	•				
24.	<i>Směšný pán</i> (1969); Drama	•				
25.	<i>Už zase skáču přes kaluže</i> (1970); Drama, příběh	•				
26.	<i>Petrolejové lampy</i> (1971); Drama	•		•		
27.	<i>Ďábel</i> (1972); Příběh	•				
28.	<i>... a zašla hvězda ...</i> (1973); Etuda	•				
29.	<i>Psoty lopoty</i> (1973); Etuda	•				
30.	<i>Člověk jako „M“</i> (1974); Příběh	•				
31.	<i>Zrcadlo pro Kristýnu</i> (1975); Psychologický příběh	•				
32.	<i>Den pro mou lásku</i> (1976); Psychologický	•				
33.	<i>Hodina pravdy</i> (1977); Psychologické drama	•				
34.	<i>Všichni proti všem</i> (1977); Komédie	•				
35.	<i>Hrozba</i> (1978); Drama	•				
36.	<i>Nechci nic slyšet</i> (1978); Psychologický					•
37.	<i>Na koho to slovo padne</i> (1979); Psychologické drama	•				
38.	<i>Trnové pole</i> (1980); Psychologický příběh	•				
39.	<i>Pozor, vizita!</i> (1981); Psychologický	•				
40.	<i>Neúplné zatmění</i> (1982); Psychologický, příběh		•			
41.	<i>Hořký podzim s vůní manga</i> (1983); Psychologický	•				
42.	<i>Poklad hraběte Chamaré</i> (1984); Historické drama	•				
43.	<i>Prodloužený čas</i> (1984); Tragikomedie	•				
44.	<i>Všechno nebo nic</i> (1984); Psychologické drama	•				
45.	<i>Zatmění slunce</i> (1984); Příběh	•				
46.	<i>Vesničko má středisková</i> (1985); Komédie			•		
47.	<i>Potichu</i> (1987); Příběh				•	
48.	<i>Růže pro Algernon</i> (1987); Drama			•		
49.	<i>Chceš zabít?</i> (1988); Osvětový	•				
50.	<i>Kopytem sem, kopytem tam</i> (1988); Psychologický, tragikomedie	•				
51.	<i>Prokletí domu Hajnů</i> (1988); Psychologický, horor			•		
52.	<i>Vlastně se nic nestalo</i> (1988); Psychologický	•				
53.	<i>Blázni a děvčátka</i> (1989); Příběh			•		
54.	<i>Ramóna má návštěvu</i> (1990); Drama		•			
55.	<i>Dům na zbourání</i> (1991); Příběh	•				
56.	<i>Requiem pro panenku</i> (1991); Psychologické drama			•		
57.	<i>Mrtvý les a jiný bulšit: Sklizeň</i> (1992); Povídka	•				
58.	<i>Štvanice</i> (1992); Groteska	•				

59.	<i>V tichu pokoje</i> (1992); Etuda	•				
Σ		38	11	7	3	2

Legenda: TP, N = tělesné postižení a nemoc; ZP: zrakové postižení; M, DP = mentální a duševní postižení; SP = sluchové postižení; NKS = narušená komunikační schopnost

3.6 Finální výběr vzorku a charakteristika zdrojového materiálu

Na základě iniciální kriteriální analýzy byl sestaven seznam českých hraných filmů s tematikou zdravotního postižení. Pro využití zamýšleného kvalitativního přístupu tematické analýzy je rozsah zdrojového materiálu (59 filmů) velký. Proto byla pro potřeby analýzy zvolena kategorie mentálního postižení dle profilace autorky. Vzhledem k tomu, že analyzované období je omezeno obdobím let 1898–1993, byly v rámci zvolené kategorie mentálního postižení dohledány filmy z období let 1993–2017. K filmům určeným k analýze proto přibyly tyto další *Fany* (1995), *Nuda v Brně* (2003) a *Václav* (2007).

Ze zvoleného zdrojového materiálu byly vyřazeny filmy s tematikou duševního postižení *Prokletí domu Hajnů* (1988) a *Petrolejové lampy* (1971). Dále film *Růže pro Algernon* (1987), jenž je dostupný jen na 35 mm kopii v NFA a lze ho shlédnout jen soukromě (film nebyl distribuován). Po dalším důsledném zvažování bylo upraveno i kritérium pro výběr filmů. A to následovně:

- a) **Hlavním hrdinou/hrdinkou filmu je postava s mentálním postižením. a/nebo téma filmu významně reprezentuje život osoby s mentálním postižením.**
- b) **Zdravotní postižení zobrazované ve filmu je trvalého nebo dlouhodobého charakteru, přičemž Z jednotlivých obsahů filmů explicitně vyplývá, že odkaz na mentální postižení podstatně ovlivňuje vztah osoby s mentálním postižením se sociálním prostředím.**

Důvody k zúžení výběru byly dvojí. Jednak potřeba lépe vymezit již tak široké zadání v rámci kritérií, a za druhé zvolit jedno společné jednotící kritérium. Proto byly na základě těchto požadavků vyřazeny i snímky *Blázni a děvčátka* (1989) a *Requiem pro panenku* (1991), kde hlavními hrdiny/hrdinkami filmu nejsou lidé s mentálním postižením. Ve filmu *Blázni a děvčátka* (1989) je hlavním hrdinou malý chlapec Jirka (bez mentálního postižení) a Pepíček (s mentálním postižením) je jeho přítel. Film *Requiem pro panenku* (1991) sice významně reprezentuje období 80. let minulého století a tehdejší ústavní péči, nicméně je hlavní hrdinkou Marika (bez mentálního postižení), která se omylem dostane do ústavního zařízení, kde panují až nelidské praktiky.

Výsledný materiál k analýze tedy čítá tyto filmy (n=5):

Blbec z Xeenemünde (1962)

Vesničko má středisková (1985)

Fany (1995)

Nuda v Brně (2003)

Václav (2007)

4 METODOLOGIE KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU

Pro potřeby této dizertační práce byl zvolen kvalitativní přístup tematické vícefaktorové analýzy, která na rozdíl jiných přístupů umožňuje analyzovat větší množství zdrojového materiálu a zároveň lze sledovat produkci možných pozitivních či negativních reprezentací vázaných na témata spojená s problematikou zdravotního postižení. V takto pojatém výzkumu se původně jevila jako vyhovující i metoda zakotvené teorie, avšak ta je svým rozsahem velice detailní a obsáhlá. Proto po dlouhodobém zvažování benefitů a záporů jednotlivých výzkumných metod byla zvolena tematická analýza, jež umožňuje analyzovat text, určit obsáhlejší témata, která se zde vyskytují, a lze ji aplikovat na širší spektrum analyzovaného materiálu.

Vícefaktorovou tematickou analýzou se v tomto případě rozumí skutečnost, že do analytického procesu (jelikož je zdrojovým materiálem audiovizuální dílo-film), vstupuje více faktorů. Není to jen „přepsaný text“ v rámci segmentace syžetu, ale kódovací listiny obsahují i informace o vizuální složce. Ta má mnohdy větší výpovědní hodnotu než samotný text. V tomto případě je zvažován nejen právě text, ale i kontext vyplývající ze samotného příběhu. Dále vizuální informace, která je předávána, či explicitní či implicitní významy, jež jsou subjektivně posouzeny výzkumníkem.

V návaznosti na tematické analýzy byl pak s odkazem na teoretické zázemí dizertační práce navržen model reprezentace mentální jinakosti ve filmu, kde bylo využito daných poznatků s výstupem do propojení s kritickým smýšlením oboru disability studies.

4.1 Fáze tematické vícefaktorové analýzy

Fáze	Deskripce procesu	Fáze	Deskripce procesu
1. Seznámení se s daty	Přepis dat čtení a opětovné čtení dat, sběr počátečních návrhů na témata	4. Revize témat	Kontrola práce s tématy ve vztahu ke kódovaným extraktům a celé sadě dat, vytváření tematických „map“
2. Generování počátečních kódů	Systematické kódování zajímavých prvků v datech v rámci celého souboru dat, (segmentace syžetu), třídění údajů týkajících se každého kódu	5. Definování a pojmenování témat	Průběžná analýza k upřesnění specifik každého tématu, a celkově toho, co z analýzy vyplývá, generování jasné definice a pojmenování pro každé téma

<p>3. Hledání témat</p>	<p>Skládání kódů do případných témat, sběr všech dat relevantních pro každé potenciální téma</p>	<p>6. Vypracování výsledné zprávy</p>	<p>Výběr přesvědčivých extrahovaných příkladů, finální analýza vybraných prvků týkajících se zpětné vazby vzhledem k výzkumným otázkám a literatuře a zároveň produkující vědeckou zprávu o analýze</p>
-----------------------------	--	---	---

5 VÝSLEDKY TEMATICKÉ ANALÝZY

5.1 Přehled jednotlivých aplikovaných kódů

Tabulka č. 2: Přehled jednotlivých aplikovaných kódů.

Kód	Název kódu	Charakter reprezentace
K1	Jako děti	negativní
K2	Břemeno	negativní
K2+	Břemeno+ (opačný princip – společnost je břemenem pro člověka s MP)	pozitivní
K3	Vzhled, verbální a neverbální projevy (charakteristika postavy)	negativní
K4	Mimořádnost jako kompenzace	negativní
K5	Neustálé selhávání	negativní
K6	Hrozba pro všechny	negativní
K7	Medicínské paradigma, pejorativní pojmy	negativní
K8	Institucionalizace	negativní
K9	Smrt, závažné zranění	negativní
K10	Sexualita	negativní
K10+	Sexualita+ (opačný princip – sexualita je zobrazována jako přirozená součást života lidí s MP)	pozitivní
K11	Zneužitelnost, šikana	negativní
K12	Vzdělání	negativní
K13	Rodina	neutrální
K14	Zaměstnání	negativní
K15	Duševní onemocnění	negativní
K16+	Součást komunity	pozitivní

5.2.Celková distribuce jednotlivých kódů v analyzovaných filmech

Tabulka č. 3: Celková distribuce jednotlivých kódů v analyzovaných filmech.

Kód	BzX	VmS	F	NvB	V	Absolutní četnost	Relativní četnost
K1	3	3	6	2	0	13	4,2 %
K2	2	6	11	0	11	30	9,6 %
K2+	0	0	0	17	0	17	5,5 %
K3	---	---	---	---	---	---	---
K4	5	0	11	0	0	14	4,5 %
K5	3	15	13	6	7	44	14,1 %
K6	6	3	7	3	12	30	9,6 %
K7	9	3	5	3	5	23	7,4 %
K8	1	0	12	0	5	16	5,1 %
K9	2	0	1	0	2	5	1,6 %
K10	0	1	0	1	10	12	3,9 %
K10+	0	0	0	24	0	24	7,7 %
K11	0	5	3	0	2	10	3,2 %
K12	3	0	2	1	0	6	1,9 %
K13	1	1	13	17	5	37	11,9 %
K14	0	---	5	0	0	5	1,6 %
K15	1	0	0	0	7	8	2,6 %
K16+	0	1	0	8	0	9	2,9 %
Celkem	36	38	89	82	66	311	100 %

V rámci distribuce jednotlivých kódů je z výše uvedeného patrné, že se v analyzovaných filmech nejvíce vyskytuje kód K5 - *Neustále selhávání* (14,1 %). Člověk s mentálním postižením je tak zobrazován v situacích, kdy nerespektuje (či nedokáže odhadnout) společenské normy a tím šokuje své okolí. Neustále selhává a tím se dostává do problematických situací, jenž často vyvolávají konflikty. Tento kód se často vyskytuje v kombinaci s kódem K6 - *Hrozba pro všechny* (9,6 %), kdy „nevinné“ selhávání přechází v náročnější konfliktní situace. A s kódem K2 - *Břemeno* (9,6 %), kdy je člověk s mentálním postižením pro společnost břemenem. Mnohdy jsou zmiňovány „oběti“, které musí okolí podstoupit, aby mohl člověk s mentálním postižením ve společnosti vůbec fungovat. Výrazným tématem je též rodina a rodinné vztahy - K13 - *Rodina* (11,9 %), jenž prolíná všemi filmy. Mezi pěticí nejčastěji se vyskytujících témat patří i K7 - *Medicínské paradigma, pejorativní pojmy* (7,4 %). Vyskytuje se ve všech filmech.

Dále se v českém filmu, kde jsou zobrazovány jako hlavní postavy lidé s mentálním postižením, uplatňuje téma K15 - *Duševní onemocnění* (2,6 %), a to ve filmech *Blbec z Xeenemünde* (1962) a *Václav* (2007). Téma K8 - *Institucionalizace* (5,1 %), jenž výrazně koresponduje s K2 - *Břemeno*. Člověk s mentálním postižením je pro rodinu a společnost natolik zatěžujícím elementem, že je mnohdy doporučována nebo zvažována ústavní péče. K4 - *Mimořádnost jako kompenzace* (4,5 %) je ve snímcích zastoupen skrze mimořádné matematické (technické) schopnosti či mimořádné sociální citění, a to ve filmech *Blbec z Xeenemünde* (1962) a *Fany* (1995). V obou případech dovede hlavní postavu její „mimořádnost“ ke smrti. Člověk s mentálním postižením je v analyzovaných filmech zobrazován - nebo spíše je k němu tak přistupováno - „jako dítě“ - K1 - *Jako děti* (4,2 %). Významným a aktuálním tématem je K10 - *Sexualita* (3,9 %). V souvislosti s lidmi s mentálním postižením je často diskutováno i téma K11 - *Zneužitelnost, šikana* (3,2 %), jenž je ve filmech taktéž zastoupeno. K12 - *Vzdělání* (1,9 %) je úzce spjato s K14 - *Zaměstnání* (1,6 %). Ve snímcích jsou však tato dvě témata současně reprezentována jen ve filmu *Fany* (1995). Nakonec téma K9 - *Smrt, závažné zranění* (1,6 %) je ve filmech výrazně zastoupeno nikoliv svou četností, ale závažností a významností. Smrt či vážné zranění (které mohlo být smrtelné) je zobrazeno ve třech filmech z pěti - *Blbec z Xeenemünde* (1962), *Fany* (1995) a *Václav* (2007).

Ve snímcích se vyskytují i témata, která jsou pozitivně laděna, respektive o nich můžeme hovořit jako o „pozitivních reprezentacích“. Vyskytují se v momentech, kdy je samotná společnost pro člověka s mentálním postižením bariérou. Tato témata jsou označena přídavkem „+“ a jsou „v opozici“ vůči tématům K2+ - *Břemeno* (5,5 %) a K10+ - *Sexualita* (7,7 %). Samostatným tématem, které reflektuje pozitivní reprezentaci týkající se osob s mentálním postižením, je K16+ - *Součást komunity* (2,9 %). V rámci tohoto kódu jsou osoby s mentálním postižením brány jako součást místního společenství, lidé k nim mají většinou pozitivní vztah a jsou podporovány s ohledem na jejich jinakost, individualitu a důstojnost. Pozitivní reprezentace se však objevují jen ve filmech *Nuda v Brně* (2003) a *Vesničko má středisková* (1985).

Výrazným tématem, které se velkou měrou podílí na reprezentaci lidí s mentálním postižením v českém hraném filmu, je K3 - *Vzhled, verbální a neverbální projevy* (zastoupeno v rámci všech filmů průběžně). Samotná postava, její vzhled, chování a vyjadřování tak ve filmu de facto určuje, jaký člověk s mentálním postižením „má být“.

Celkově bylo všem filmům přiřazeno 311 kódů, z toho 50 kódů, které jsou přiřazeny čistě pozitivním reprezentacím. Nejvíce (drtivá většina) pozitivních kódů náleží snímku *Nuda v Brně* (2003). Tento film je tak hlavním nositelem pozitivních reprezentací v rámci analyzovaného materiálu. Nejvíce kódovanými filmy, tedy filmy s nejvyšší četností kódů jsou

Fany (1995), *Nuda v Brně* (2003) a *Václav* (2007). Postavy s mentálním postižením v hlavních rolích reprezentují 4 muži a 2 ženy.

Červeně značená jsou hlavní témata filmu. Za hlavní téma filmu je považováno takové, které se významně podílí na reprezentaci lidí s mentálním postižením v daném filmu, a to jak svým rozsahem, tak intenzitou či závažností. Ve filmu *Blbec z Xeenemünde* (1962) je to K6 – *Hrozba pro všechny* a K9 – *Smrt, závažné zranění*. Hlavní postava, Bruno, systematicky zabíjí lidi ve svém okolí, kteří jsou mu nepohodlní. Nakonec je sám zavražděn rukou nacistického důstojníka. Ve filmu *Vesničko má středisková* (1985) je to K11 – *Zneužitelnost, šikana*. Zde je Otík manipulován k tomu, aby prodal dům a odstěhoval se za prací do Prahy. Tato manipulace je cílena za účelem získání domu pro ředitele Dřevoplechu, který má sloužit jako rekreační chata. Zastane se ho pak Pávek, který pro Otíka přijede do Prahy, usmíří se s ním a vezme ho zpět k sobě za závozníka. Ve snímku *Fany* (1995) byla za hlavní témata určena K2 – *Břemeno*, K5 – *Neustálé selhávání*, K8 – *Institucionalizace* a K13 – *Rodina*. Fany je pro svou sestru břemenem, je jí doporučována ústavní péče. Sestra Jiřina se pokusí o Fany postarat. Fany dělá neustálé problémy, a nakonec se jí Jiřina opravdu rozhodne umístit do ústavu (v současné době Domov pro osoby s mentálním postižením). Fany v důsledku své nepozornosti a neschopnosti se poučit z vlastních chyb nešťastnou náhodou umírá. Téma, které bylo určeno jako hlavní pro film *Nuda v Brně* (2003) je K10+ – *Sexualita*. Olinka se Standou jsou pár s mentálním postižením, který jako jediný dosáhne svého cíle v rámci vztahu. Ostatní paralelní páry bez mentálního postižení v tomto selhávají. Pro film *Václav* (2007) bylo za hlavní téma určeno K6 – *Hrozba pro všechny*. Václav je ve filmu nebezpečný jak sám sobě, tak svému okolí.

Témata, která se vyskytují v analyzovaném zdrojovém materiálu, se mnohdy prolínají, navazují na sebe, vyskytují se zde s větší či menší četností s různou intenzitou závažnosti (např. „K9 – *Smrt, závažné zranění*“ je svým významem téma velice závažné, avšak méně četné, vyskytuje se zejména, až v závěru filmu, jako dramatické ukončení příběhu). Přiřazování kódů k vybraným segmentům je zároveň počín v režii výzkumníka, jenž je nutně podroben principům kvalitativně orientovaného přístupu a zvolené metodě tematické analýzy (viz. kapitola 5.1 *Tematická analýza* – v kontextu symbolismu a různorodosti interpretace témat).

5.3 Tematické mapy jednotlivých filmů

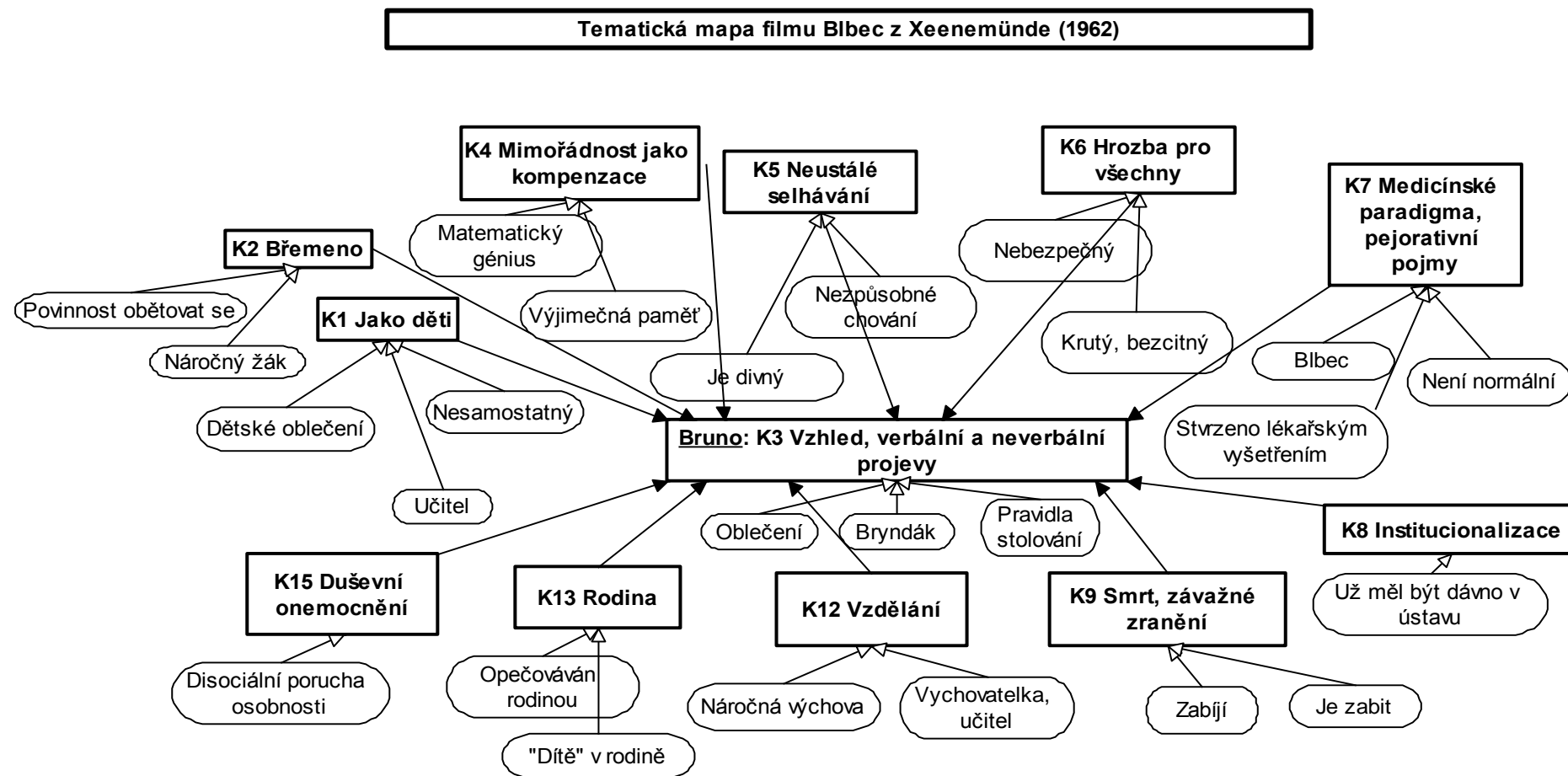

Diagram č. 2: Tematická mapa zobrazení člověka ve filmu *Blbec z Xeenemünde* (1962).

Tematická mapa filmu Vesničko má středisková (1985)

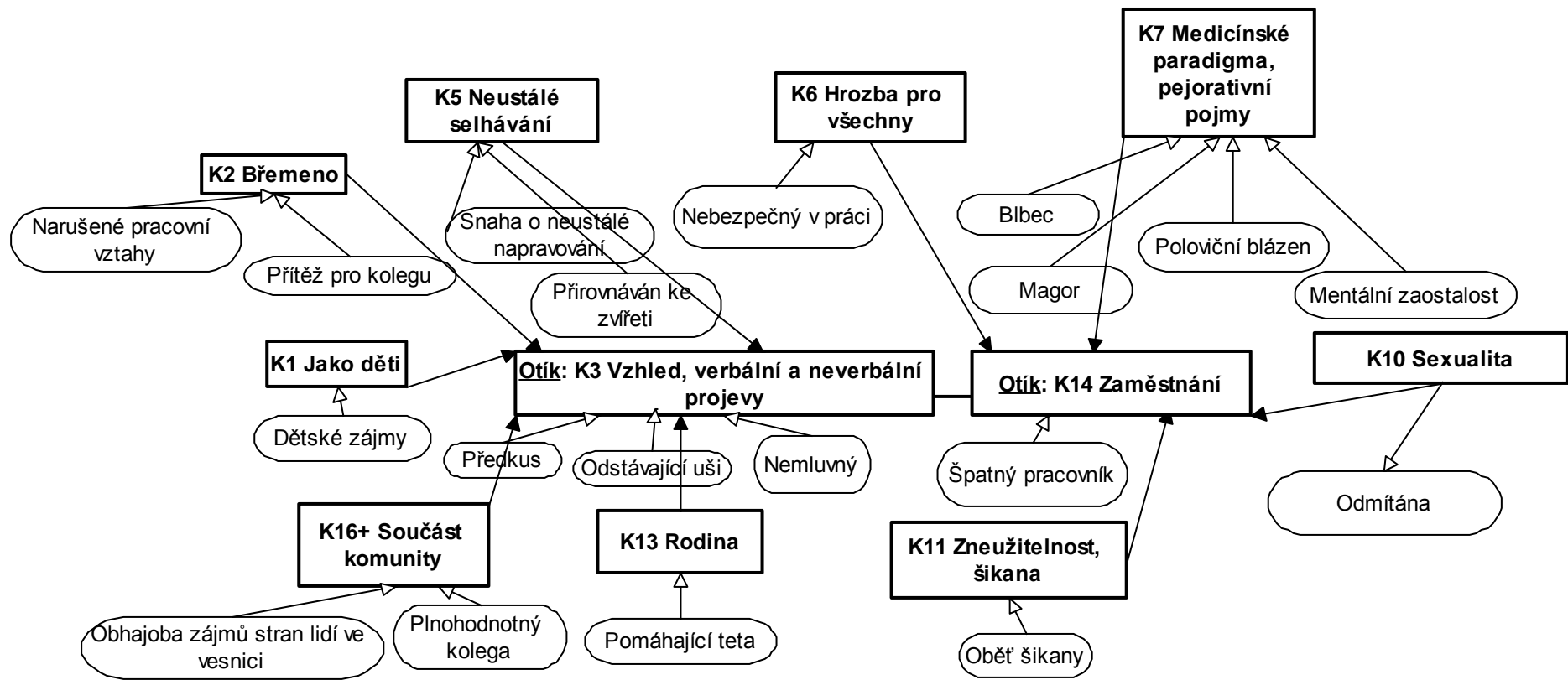

Diagram č. 3: Tematická mapa zobrazení člověka ve filmu *Vesničko má středisková* (1985).

Tematická mapa filmu Fany (1995)

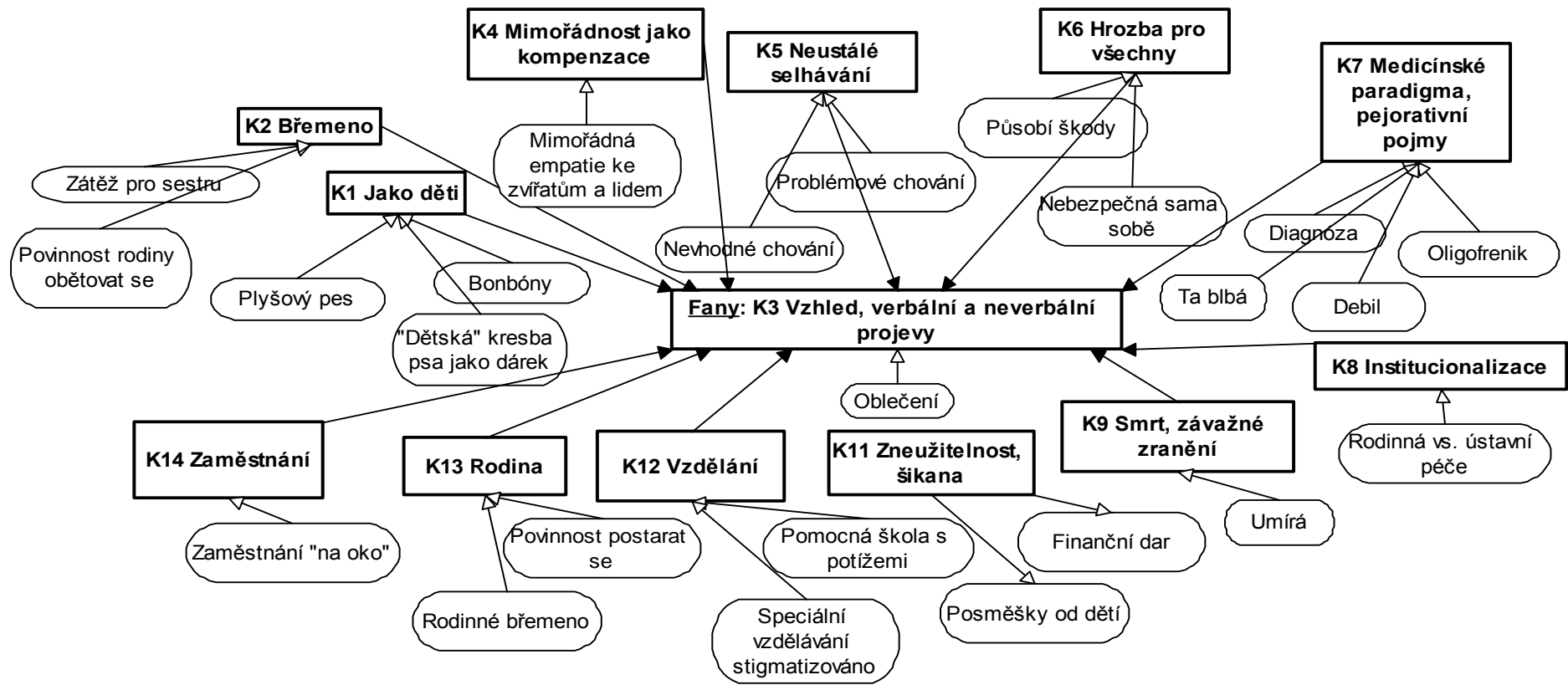

Diagram č. 4: Tematická mapa zobrazení člověka ve filmu *Fany* (1995).

Tematická mapa filmu Nuda v Brně (2003)

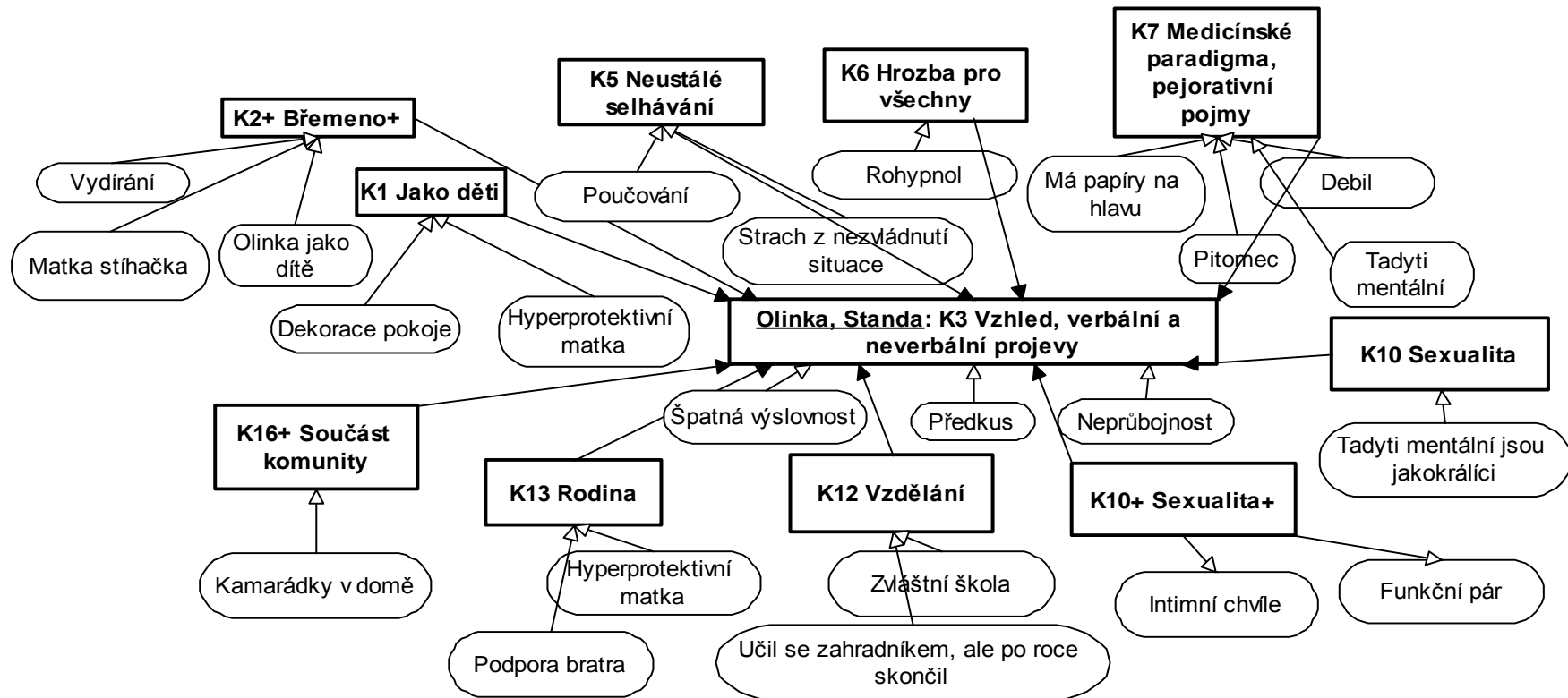

Diagram č. 5: Tematická mapa zobrazení člověka ve filmu *Nuda v Brně* (2003).

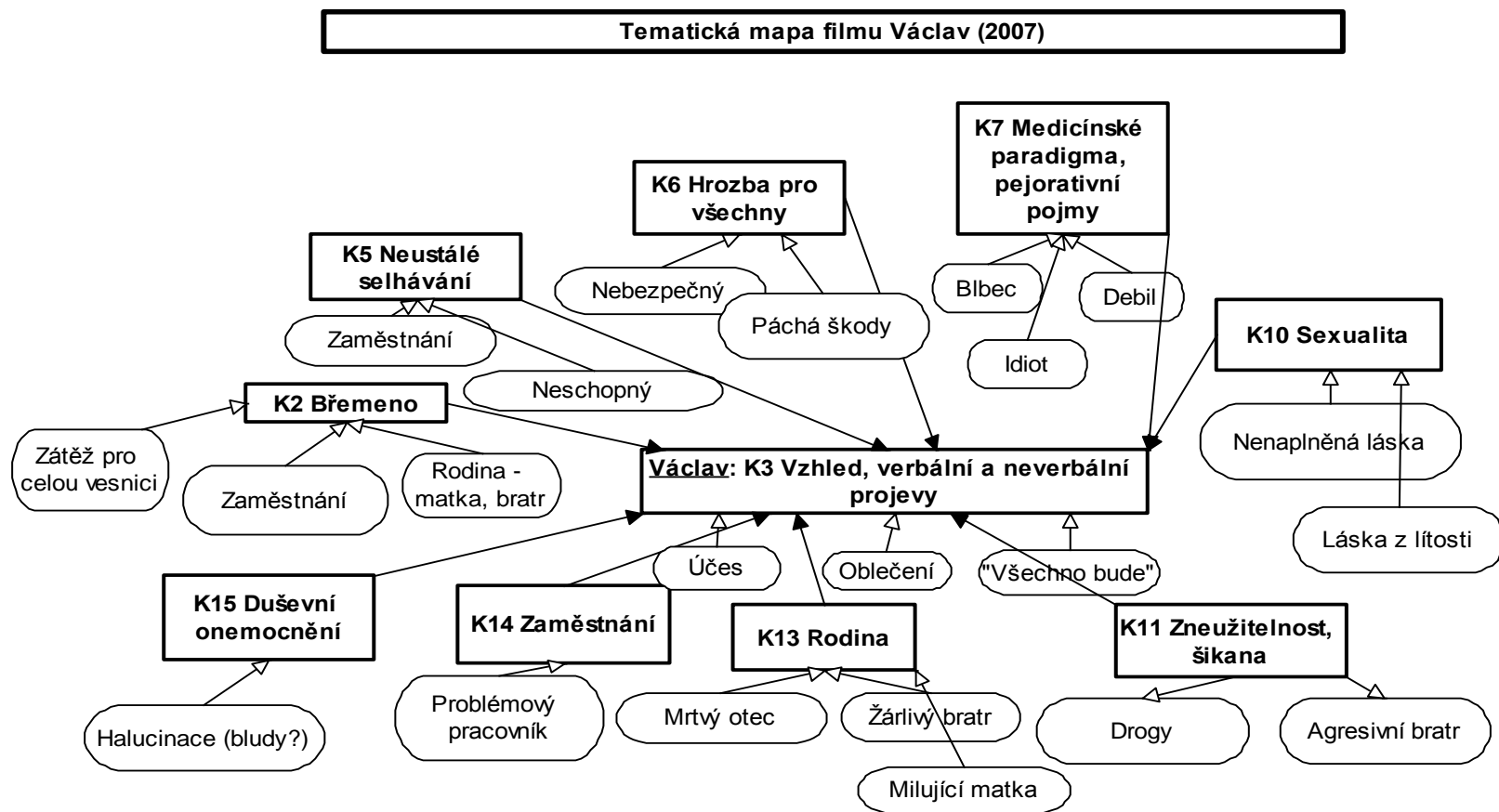

Diagram č. 6: Tematická mapa zobrazení člověka ve filmu *Václav* (2007).

8 ANALÝZA MECHANISMŮ REPREZENTACE MENTÁLNÍHO POSTIŽENÍ A JEJÍ MOŽNÝ VLIV NA SPOLEČNOST

8.1 Návrh modelu reprezentace mentální jinakosti ve filmu

Cílem práce bylo mimo zjistit, jakými mechanismy, prostředky a způsoby jsou reprezentovány osoby se zdravotním postižením v českém hraném filmu. Dále blíže specifikovat, jaký vliv může mít tento proces na současnou společnost a její vnímání osob s mentálním postižením. Stěžejními teoretickými koncepty této práce je model binárních opozic dis/ability, ustavování normy a normality a proces stereotypizace. Tyto koncepty primárně souvisí s oborem disability studies, ale jsou řešeny i v oblasti speciální pedagogiky. Záměrem dané kapitoly je v návaznosti na analýzu témat doložit výskyt těchto mechanismů v českém hraném filmu a prokázat tak uplatnitelnost teoretických konceptů v praxi. Disability lze v tomto případě chápat jako analytickou kategorii. V této části práce je uvažováno v souladu s konceptem a terminologickým aparátem oboru disability studies.

V daném pojetí je zde kladen důraz zejména na dekonstrukci binární opozice dis/abled („mentálně postižený“/ mentálně zdatný) v souvislosti s uplatněním dominantní pozice subjektu bez „postižení“ vůči objektu s identitou mentálního postižení. Tento mechanismus je uplatňován skrze postavy, z nichž za výchozí bod byl považován hlavní hrdina s mentálním postižením (disable) a ostatní postavy, s nimiž dominantně interaguje (able). V rámci navrhovaného modelu se ptáme „*Kdo je normální?*“

Dále je zde sledována produkce normativního řádu, tedy proces utváření hranic normality. Kde tyto hranice začínají a končí a jakým způsobem je nám skrze narativní text (filmové vyprávění) předkládána normativní struktura, která může ideologicky zdůrazňovat univerzální povahu hrdiny či hrdinky s mentálním postižením. Jinak řečeno, jde o mechanismus, během kterého je skrze normativní řád člověku s mentálním postižením přisuzována „disabilita“. V rámci navrhovaného modelu se ptáme „*Co je normální?*“

Při této analýze byla sledována také přítomnost kulturně zakořeněných předsudků, které se mohou podílet na tvorbě stereotypních schémat spojených s obrazem mentálního postižení. Tyto možné stereotypní představy přímo vyplývají z analyzovaných témat (kapitola 7 *Analýza témat a diskuze*) V rámci navrhovaného modelu se ptáme „*Co je stereotyp?*“

Zároveň je zde postupováno se souladem konceptu aktivního diváka, kdy je o divákovi uvažováno, jako o hypotetické entitě, která provádí operace, jež jsou relevantní pro konstrukci příběhu z filmové reprezentace. Divák je v tomto případě aktivním činitelem, který se podílí na tvorbě výsledného obrazu člověka s mentálním postižením na základě své percepce a schémat, jejichž konstrukce je podmíněna jak biologicky, tak kulturně (Bordwell, 1985).

Výše zmíněné je jednoduše znázorněno v následujícím schématu:

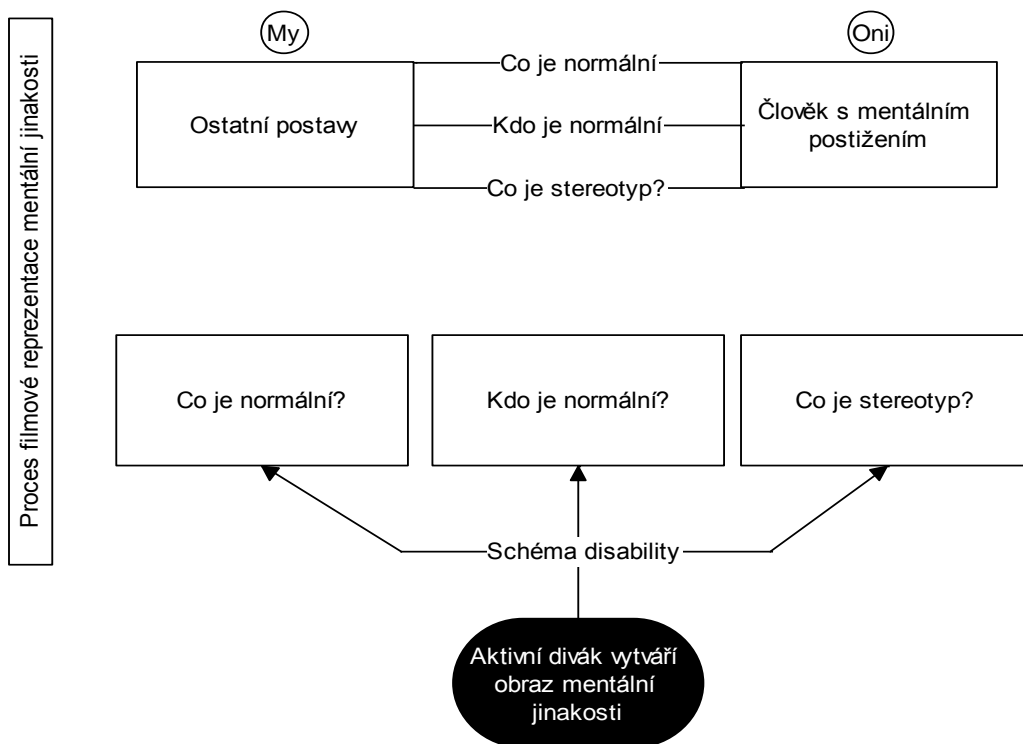

Schéma 1: Schéma filmové reprezentace mentální jinakosti

K tomuto účelu bylo využito schématu (Schéma 1: Schéma filmové reprezentace mentální jinakosti), které vychází z obhájené diplomové práce *Fenomén jinakosti ve filmu* (Hrubešová, 2015) a bylo sestaveno autorkou. Vytvořené a upravené schéma pro analýzu filmové reprezentace mentální jinakosti je proto východiskem, na jehož základě je aplikován teoretický konstrukt na konkrétní filmy. Tento pak dokládá výskyt mechanismů, které jsou popsány v teoretické části práce a zároveň je zde pracováno s výsledky analýz témat.

9 DISKUZE

9.1 Diskuze k analýze témat a možné stereotypní obrazy mentálního postižení v českém hraném filmu

Z výčtu témat a jejich kontextu je patrná i existence případných stereotypů. Z analyzovaných témat vyplynuly následující stěžejní reprezentace mentálního postižení, které mohou být vnímány intaktní společností jako mýty či stereotypy:

Negativní reprezentace vyskytující se v českém hraném filmu:

Člověk s mentálním postižením je jako dítě. Člověk s mentálním postižením je pro své okolí břemenem. Člověk s mentálním postižením neustále selhává. Člověk s mentálním postižením je hrozbou pro své okolí – je nebezpečný sám sobě, i jiným. Člověk s mentálním postižením patří do ústavního zařízení. Člověk s mentálním postižením si zaslouží zemřít. Člověk s mentálním postižením dokáže zabít. Člověk s mentálním postižením vypadá jinak než ostatní. Člověk s mentálním postižením je i duševně nemocný. Člověk s mentálním postižením je blbec, idiot, magor a není normální. Člověk s mentálním postižením není sexuální bytost. Člověk s mentálním postižením je hypersexuální. Člověk s mentálním postižením je nespolehlivý a špatný pracovník. Člověk s mentálním postižením si nezaslouží za práci finanční ohodnocení. Vzdělání lidí s mentálním postižením je nedostatečné. Vzdělání lidí s mentálním postižením je zbytečné. Dosažené vzdělání v rámci speciálního školství je ostudou. Po vystudování člověk s mentálním postižením nenachází pracovní uplatnění. Člověk s mentálním postižením je pro rodinu zátěž. Z výsledků a analýz témat vyplývá, že reprezentace zdravotního postižení v jednotlivých filmech většinou naplňuje negativní tendenci zobrazení.

Existence témat a z nich vyplývajících negativních reprezentací dokládá jejich přítomnost i v současné době, tedy ve 21. století. Toto zjištění ještě více akcentuje nutnost věnovat větší pozornost daným jevům, upozorňovat na ně, a tím odbourávat jejich vliv na společnost.

Z analýz témat vyplynuly i některé pozitivní reprezentace:

Pro člověka s mentálním postižením je okolí překážkou k běžnému životu. Člověk s mentálním postižením může být za jistých okolností atraktivní. Člověk s mentálním postižením je sexuálně schopný. Člověk s mentálním postižením je schopný najít si a udržet partnerský vztah. Člověk s mentálním postižením je schopen hlubšího citu k druhému člověku. Člověk s mentálním postižením je součástí komunity. Člověk s mentálním postižením má milující rodinu.

9.2 Diskuze k analýze mechanismů reprezentace mentálního postižení a jejím možným vlivům na společnost

Někteří autoři tvrdí, že koncept mentálního postižení je ve skutečnosti produktem sociálně politickým, nikoliv psychologickým (Šiška, 2005; Kolářová, 2012). Hovoří o vědeckém mýtu (bio-medicínský model) mentálního postižení, který odmítá pochopit potřebu skutečných sociálních reforem. Deficitní koncept mentálního postižení je pak hluboce zavádějící, protože má tendence „zamlžovat“ právě socio-kulturní významy dané problematiky. Mentální postižení je optikou sociálního konstruktivismu vnímáno prostřednictvím kvalit, které jsou mu prisuzovány.

Stěžejním mechanismem, který dominuje konceptu pojetí zdravotního postižení, je ustavování normy a normality. V tomto ohledu je zde důležité zastoupení speciálněpedagogické diagnostiky. Při

individuální podpoře jedince s mentálním postižením je nutné diagnostikovat oblasti, ve kterých je „specifický“. Tím zajistíme adekvátní podporu a možnosti hlubší analýzy jeho individuálních potřeb. Tento proces se však promítá i do společenského vnímání lidí s postižením. Disability studies hovoří o konceptu normy jako o „omezujícím“ elementu. Pomáhají tak korigovat společenské mínění a tím podporují myšlenku plné (sociální) inkluze lidí se zdravotním postižením ve společnosti, což je ostatně cílem obou oborů.

Příběhy lidí v analyzovaných filmech nutně nesou tento společenský odkaz, zobrazují sociální role a vztahy mezi lidmi s mentálním postižením a intaktní společností. Stěžejním vzorcem, který byl v rámci tematické analýzy vysledován, je tematický **vzorec K2-K5-K6-K8-K9: Břemeno – Neustálé selhávání – Hrozba pro všechny – Institucionalizace – Smrt, závažné zranění**. Tento vzorec se vyskytuje ve většině analyzovaných filmů. Linie, která je prostřednictvím něj znázorněna, definuje, co je normální a co není, a to s narůstající tendencí. Člověk s mentálním postižením je ve filmech znázorněn jako přítěž pro společnost, je břemenem, což ho předurčuje k negativně vnímanému postavení a začíná se vymykat normě. Toto postavení je stvrzováno samotným charakterem postavy, kdy nedokáže akceptovat a splňovat společenské normy a neustále v rámci jejich „dodržování“ selhává. Hranice normy je v závažnější míře narušena v momentě, kdy tento člověk začíná být hrozbou pro společnost. Ta „komplikovaný“, normě se vymykající objekt, odsouvá do ústavního zařízení (nebo o tom hovoří, plánuje, chce to udělat) a vyčleňuje ho tak na okraj společnosti. Posledním a nejzávažnějším stupněm takového vyčlenění je „likvidace“ člověka s mentálním postižením (míněno v kontextu mechanismů filmové reprezentace). Ten umírá nebo někoho závažně zraní a skončí ve vězení.

Mechanismus binárních opozic se v analyzovaných filmech projevuje v rámci nerovnosti pozic hlavních postav a postav, se kterými udržují společenské vztahy. Aby mohl být člověk s mentálním postižením znázorněn jako „nenormální“, musí vedle něj být postaven někdo, kdo je představitelem normy. Ten pak svým charakterem určuje a podporuje představu o mentálně zdatném a „nezdatném“ jedinci. V daném ohledu je to ve filmech znázorněno následovně:

Blbec z Xeenemünde (1962): **Bruno/Nacistický důstojník**; *Vesničko má středisková* (1985): **Otík/pan Pávek**; *Fany* (1995): **Fany/sestra Jiřina**; *Nuda v Brně* (2003): **Standa a Olinka/ jiné vztahové páry** (zde je postavení opačné a dochází k dekonstrukci binárních opozic; *Václav* (2007): **Václav/bratr František**.

Nakonec je zde zohledněn proces stereotypizace, který je blíže popsán v rámci tematických analýz. Posláním této dizertační práce je dané procesy definovat, popsat a doložit jejich existenci v příbězích, které nám jsou předkládány v rámci filmu. Kritický divák, který si bude vědom existence daných mechanismů, s nimi pak může adekvátně pracovat a přetvářet své mínění o lidech s mentálním postižením.

10 PŘÍNOSY VÝZKUMU, ZHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ PRO VĚDNÍ OBOR A PRAXI

Z hlediska přínosu dizertační práce je patrné úsilí o přínos k inkluzivnímu pojetí minority lidí s mentálním postižením.

Dizertační práce přináší ucelený přehled jednotlivých témat, která se vyskytují v českém hraném filmu s tematikou mentálního postižení. Z těchto témat vyplývají i některé stereotypní obrazy mentálního postižení a pozitivní reprezentace, které se mohou promítat do povědomí společnosti.

Jedním z výsledných počinů dizertační práce je návrh modelu reprezentace mentálního postižení. Ten umožňuje podrobnější analýzu mechanismů, prostřednictvím nichž film reprezentuje jinakost mentálního postižení v kontextu binárních opozic dis/ability, řádu normality a stereotypního zobrazení. Daný model umožňuje nahlížet na dané mechanismy optikou kritického myšlení. Pomáhá doložit interpretace analyzovaných textů a je pomocným schématem pro výklad a definici „utlačujících“ praktik mediální reprezentace mentální jinakosti vůči minoritě lidí s mentálním postižením.

V tomto ohledu je nutné uvažovat i o přínosu mediální výchovy a inkluzivním konceptu vzdělávání. Analyzované filmy mohou být podnětem k praktické výuce a zároveň zde lze poukázat na zmiňovaná témata, podrobit je analýze a reflektovat tak zkušenosti žáků. Žáci mohou „narazit“ na prekoncepce v rámci smýšlení o lidech s mentálním postižením. Když budou konfrontováni se svými vlastními „pravdami“, získají o dané problematice reálnější povědomí a mohou být informováni o reálných charakteristikách mentálního postižení. Takto mohou být případné stereotypy a mýty o těchto lidech postupně odbourávány.

V neposlední řadě je přínosem snaha o akcentaci sociální změny v rámci všeobecného smýšlení o lidech s mentálním postižením. V současné době panuje ve společnosti spousta mýtů a stereotypů týkajících se jak mentálního postižení, tak zdravotního postižení obecně. Kritickým hodnocením obrazu mentálního postižení v médiích lze poukázat na případné „nepravdy“, které jsou předávány z generace na generaci. Veřejná diskuze o utlačujících mechanismech, které se v sociálním prostředí vyskytují, je nutnou podmínkou sociální změny.

Toto je výzvou i pro obor speciální pedagogika, který v rámci svého rozvoje může čerpat i z poznatků disability studies. Společenské aspekty zdravotního postižení jsou nedílnou součástí života všech lidí. Společným cílem obou oborů by měla být plná podpora v zájmu kvality života lidí se zdravotním postižením.

ZÁVĚR

Podpora pozitivních postojů majoritní společnosti a sociální akceptace zdravotního postižení jsou kritickými elementy inkluze. Pro představu, jenom návštěvnost českých kin představuje následující hodnoty: *Vesničko má středisková* (1985) 4 430 928 diváků, *Fany* (1995) 71 653 diváků, *Nuda v Brně* (2003) 190 802 diváků a *Václav* (2007) 367 788 diváků¹⁶ (Kinomaniak, 2019). Všechny filmy může divák shlédnout běžně v rámci televizního vysílání, může si je zakoupit a shlížet nesčetněkrát. V dnešní době de facto nelze odhadnout, kolik lidí dané filmy mohlo sledovat a kolik lidí mohly ovlivnit.

V České republice žije zhruba 1 % lidí s mentálním postižením (NRZP, 2007)¹⁷. Tito lidé představují minoritu v majoritní společnosti a informovanost o tomto druhu postižení a jeho problematice nemusí být dostačující. Současná společnost západních zemí Evropy je často označována za konzumní kulturu masmédií, přičemž filmy jsou považovány za jeden z hlavních veřejných zdrojů informací (Lippmann, 1922 in Sedláková, 2007; Byrd, 1989; Norden, 1994 in Safran, 1998a). Jedním ze zdrojů předsudků je nedostatek kvalitních informací či velké množství informací nekvalitních (Krhutová, 2013a).

Z potřeby porozumět filmům s tematikou zdravotního postižení plyne řada různých benefitů. Lze uvést dva nejdůležitější. Prvním z nich je vzdělávací potenciál filmu, kdy je možné prostřednictvím vybraných pasáží či obrazů filmového díla informovat společnost o individuálních schopnostech lidí se zdravotním postižením a sociálních bariérách, které jsou jim kladeny. Druhým je schopnost filmu poskytovat informace o znalostech a očekáváních společnosti týkajících se lidí se zdravotním postižením (Safran, 1998b, p. 467).

V souvislosti s informativní funkcí filmu pak lze s jistou mírou kritického a analytického přístupu odkrývat možné stereotypy, charakteristiky a reprezentace týkající se zdravotního postižení v mediálních obrazech. Je důležité, aby společnost (laická i odborná) na „skutečnosti“ předkládané filmem nahlížela kriticky a odkrývala tak systém, v důsledku něhož se společenský status osob se zdravotním postižením vytváří a legitimizuje. Lidem se zdravotním postižením je tak prostřednictvím informací plynoucích z médií do těl často „vpisován“ společenský obraz disability.

Současný český speciálněpedagogický diskurz se potýká např. s koncepcí inkluzivního vzdělávání (Michalík, Baslerová, Růžička, 2018) či procesu transformace v sociálních službách. V souvislosti s inkluzí (jak školskou, tak sociální) se objevují kladné, záporné, ale i uvážlivé názory veřejnosti na danou problematiku. Negativní názory často plynou z neznalosti věci, předsudků či obav vůči lidem s mentálním postižením. Otázkou je, do jaké míry mohou tyto názory ovlivnit média (film) a informace, které jsou jejich prostřednictvím společnosti předkládány.

Výstupem dizertační práce bylo určit témata, která se vyskytují v českém hraném filmu s tematikou mentálního postižení. Analýza byla taktéž cílena na možné stereotypní obrazy mentálního postižení (témata, která byla určena, de facto tyto stereotypy definují), které mohou mít vliv na utváření celkového obrazu lidí s postižením u majoritní společnosti.

Navržený model pro analýzu reprezentace mentální jinakosti ve filmu slouží jako podpůrný mechanismus při odkrývání nerovnosti a normativního smýšlení lidí bez postižení. Tím, že jsou tyto mechanismy popsány a definovány, je podpořena možnost dekonstrukce ableistických schémat a zároveň otevřena cesta k sociální změně.

¹⁶ Návštěvnost filmu *Blbec z Xeenemünde* (1962) nebyla dohledána.

¹⁷ V roce 2013 byl stran Českého statistického úřadu proveden podobný výzkum, avšak výsledky s konkrétním počtem osob s mentálním postižením nebyly dohledány (ČSÚ, 2013).

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ, ZDROJŮ A AUDIOVIZUÁLNÍCH PRAMENŮ

1. ADAMS, R., REISS, B., SERLIN, D. 2015. *Keywords for disability studies*. New York: New York University Press. 635 pp. ISBN 978-1-4798-3952-0.
2. ALBRECHT, G., SEELMAN, K., BURY, M. 2001. (eds.). *Handbook of disability studies*. Thousand Oaks: Sage. 852 pp. ISBN 0-7619-2874-X.
3. BARKER, CH. 2006. *Slovník kulturních studií*. Praha: Portál, 206 s. ISBN 80-7367-099-2.
4. BARTHES, R. 1972. *Mythologies*. New York: Hill and Wang. ISBN 0374521506.
5. BARNES, C., MERCER, G. 2010. *Exploring Disability*. Cambridge: Polity. 288 pp. ISBN 978-0-745-63486-9.
6. BAUMAN, Z. 1993. *Modernity and Ambivalence*. Cambridge: Polity Press. 285 pp. ISBN 0-7456-1242-3.
7. BENDOVIÁ, H., STRNAD, M. 2014. *Společenské vědy a audiovizu*. 1. vyd. Praha: Akademie múzických umění v Praze, 763 s. ISBN 978-80-7331-313-5.
8. BERGER, J. R., LORENZ, L. S. 2015. *Disability and Qualitative Inquiry: Methods for Rethinking an Ableist World*. Ashgate Publishing, Ltd. 250 pp. ISBN 978-1472-432-89-6.
9. BERGER, P., LUCKMANN, 1999. T. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 214 s. ISBN 80-85959-46-1.
10. BLAŽEK, B., OLMROVÁ, J. 1985. *Krása a bolest: úloha tvořivosti, umění a hry v životě trpících a postižených*. Praha: Panorama.
11. BORDWELL, D. *Narration in Fiction film*. 1985. Wisconsin: The University of Wisconsin Press. ISBN 0-299-10174-6.
12. BORDWELL, D., THOMPSON, K. 2011. *Umění filmu: Úvod do studia formy a stylu*. Praha: Akademie múzických umění. 639 s. ISBN 978-80-7331-217-6.
13. BORDWELL, D., THOMPSON, K. 2011. *Dějiny filmu*. Praha: Akademie múzických umění v Praze. ISBN 978-80-7331-207-2.
14. BRAUN, V., CLARKE, V. 2006. Using Thematic Analysis in Psychology. *Qualitative Research in Psychology*. Vol. 3 no. 2, pp. 77–101. ISSN 1478-0887 Available from: <http://eprints.uwe.ac.uk/11735>
15. BYRD, K. A 1989. Study of Specific Characteristics of Characters with Disability in Film. *Journal of Applied Rehabilitation Counseling*. Vol. 20, no. 2, pp. 43–45. ISSN 0047-2220.
16. BYRD, K., ELLIOTT, T. 1983. Attitude Change Toward Disability Through Television Portrayal. *Journal of Applied Rehabilitation Counseling*. Vol. 14, no. 2, pp. 35–37. ISSN 0047-2220.
17. BYRD, K., ELLIOTT, T. 1985. Feature Films and Disability: A Descriptive Study. *Rehabilitation psychology*. Vol. 30, no. 1, pp. 47–51. ISSN 0090–5550.
18. BYRD, K., ELLIOTT, T. 1988. Disability in Full-length Films: Frequency and Quality of Films over an 11 year Span. *International Journal of Rehabilitation Research*. Vol. 11, no. 2, pp. 143–148. ISSN 0342-5282.
19. BYRD, K., PIPES, R. 1981. Feature Films and Disability. *Journal of Rehabilitation*. Vol. 47, no. 1, pp. 51–53. ISSN 0342-5282.
20. CASETTI, F. 2008. *Filmové teorie 1945–1990*. Přel. Helena Giordanová. Praha: Akademie múzických umění v Praze. 406 s. ISBN 978-80-7331-143-8.
21. CONWAY, M. A. 2005. Disability studies Meets Special Education. *Rewiew of Disability Studies: An International Journal*. Vol. 1, no. 3, pp. 3–9. ISSN 1552-9215.
22. COUSER, T. 2009. *Signifying Bodies: Disability in Contemporary Life Writing*. Michigan: The University of Michigan Press. ISBN 978-0472-05069-7.
23. CUMBERBATCH, G., NEGRINE, P. 1992. *Images of Disability on Television*. London: Routledge. ISBN 0-415-06345-0.
24. ČSÚ. *Výběrové řízení zdravotně postižených osob – 2013*. [online]. Český statistický úřad. [cit. 2019-30-09]. Dostupný z WWW: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyberove-setreni-zdravotne-postizenych-osob-2013-qacmwuvwsb>
25. DAVIS, L. 1995. *Enforcing Normalcy. Disability, Deafness and the Body*. London: Verso. ISBN 978-1-859-84007-8.

26. DAVIS, L. (ed.). 2006. *The Disability Studies reader*. New York: Routledge. 451 pp. ISBN 978-0-415-95334-0.
27. DAVIS, L. 2014. *The Disability Studies Reader*. New York: Routledge Taylor & Francis group. 578 pp. ISBN 978-0-415-63051-1.
28. DAVIS, L. 2014. *The End of Normal: Identity and Biocultural Era*. Michigan: The University of Michigan Press. ISBN 978-0-472-05202-8.
29. DENTE ROSS, S., LESTER, P. M. (eds.). 2011. *Images that injure – Pictorial Stereotypes in the Media*. Westport: Praeger. 460 pp. ISBN 978-0-313-37892-8.
30. DERRIDA, J. 1998. *Of grammatology*. Corrected ed. Baltimore: Johns Hopkins University Press. ISBN 0-8018-5830-5.
31. DERRIDA, J., PETŘÍČEK, M. 1993. *Texty k dekonstrukci: Práce z let 1967-72*. Bratislava: Archa. ISBN 80-7115-046-0.
32. DEVLIEGER, P., DE COSTER, J. 2009. Disability in African Films: A Semiotic analysis. *Semiotica*. Vol. 174, no. 1–4, pp. 145–164. ISSN 0037-1998.
33. DUDLEY – MARLING, C., GURN, A. 2010. *The Myth of the Normal Curve*. New York: Peter Lang Publishing, Inc. ISBN 978-1-433-10729-0.
34. DYER, R. 2002. *The Matter of Images: Essays on Representations*. New York; London: Routledge. ISBN 978-0-415-25495-3.
35. ELLIS, K., GOGGIN, G. 2015. *Disability and the Media (Key Concerns in Media Studies)*. London: Palgrave Macmillan. ISBN 978-0-230-29320-5.
36. FERGUSON, P. M., NUSBAUM, E. 2012. Disability studies: What Is It and What Difference Does Make? *Research & Practice for Persons with Severe Disabilities*. Vol. 37, no. 2, pp. 70–80. ISSN 1540-7969.
37. FISCHER, S., ŠKODA, J. 2014. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0.
38. FISCHER, S., ŠKODA, J. 2008. *Speciální pedagogika: Edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. 1. vyd. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-014-0.
39. GARLAND – THOMPSON, R. 1997. *Extraordinary Bodies: Figuring Physical Disability in American Culture and Literature*. New York: Columbia University Press. ISBN 0-231-10517-7.
40. GARTNER, A., JOE, T. 1986. *Images of the Disabled, Disabling Images*. New York: Praeger. ISBN 0-2759-2178-6.
41. GEYER, A. 2014. *Identity Constructions of People with Disability in German film*. Diploma theses. Waterloo, Mannheim: University of Waterloo, University of Mannheim.
42. GOFFMAN, E. 2003. *Stigma: poznámky k problému zvládnání narušené identity*. Praha: Sociologické nakladatelství. 167 s. ISBN 80-86429-21-0.
43. GOODLEY, D. 2011. *Disability Studies: An Interdisciplinary Introduction*. London: British Library Cataloguing in Publication data. ISBN 978-1-84787-557-0.
44. GOODLEY, D. 2011. Zaostřeno na diskurz: Poststrukturalismus v disability studies/Discourse: Poststructuralist Disability Studies. In KOLÁŘOVÁ, K. *Jinakost - postižení - kritika: Společenské konstrukty nezpůsobilosti a hendikepu: antologie textů z oboru disability studies*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2012. 581 s. ISBN 978-80-7419-050-6.
45. GOODLEY, D. 2014. *Dis/ability Studies: Theorising disablism and ableism*. London: Routledge. ISBN 978-0-415-82722-5.
46. GOODLEY, D., HUGHES, B., DAVIS, L. 2012. *Disability and Social Theory: New Developments and Directions*. London: Palgrave Macmillan. ISBN 978-0-230-24325-5.
47. GRUE, J. 2015. *Disability and Discourse Analysis*. Farnham: Ashgate Publishing Limited. 140 pp. ISBN 978-1-472-43293-3.
48. GUEST, G., MacQUEEN, K. M., NAMEY, E. E. 2012. *Applied Thematic Analysis*. London: Sage Publications. ISBN 978-1-4129-7167-6.
49. HALL, S. 1991. "Ethnicity: Identity and Difference." *Radical America*. Vol. 23, no. 4 (October/December), pp. 9–20. ISSN 0033-7617.
50. HALL, K. 2011. *Feminist Disability Studies*. Indiana: Indiana university press. ISBN 978-0-253-35662-8.

51. HALL, S. 1997. *Representation: Cultural Representations and Signifying practices*. London: Sage. 400 pp. ISBN 0-7619-5431-7.
52. HALLIWELL, M. 2004. *Images Of Idiocy: The Idiot Figure in Modern Fiction And Film*. Burlington, VT: Asghate Publishing. 270 pp. ISBN 0-7546-0265-6.
53. HARTLEY, J. 2002. *Communication, cultural and media studies: the key concepts*. New York: Routledge. 262 pp. ISBN 0-203-44993-2.
54. HAYES, M. 2003. Troubling Signs: Disability, Hollywood Movies and the Construction of a Discourse of Pity. *Disability Studies Quarterly*. Vol. 23, no. 2, pp. 114–132. ISSN 2159-8371.
55. HAYES, N. 2013. *Základy sociální psychologie*. Vyd. 7. Přeložil Irena ŠTĚPANÍKOVÁ. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0534-0.
56. HERZA, F. 2011. Singer's Midgets v karlínském divadle Theatre Varieté: Strategie reprezentace tělesné odlišnosti v Praze 20. let 20. století. *Dějiny – Teorie – Kritika: Studie a eseje*, roč. 8, č. 2, s. 219–237. ISSN 1214–7249.
57. HRUBEŠOVÁ, I. 2013. *Obraz osob s mentálním hendikepem v českém hraném filmu*. Olomouc. bakalářská práce (Bc.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Filozofická fakulta.
58. HRUBEŠOVÁ, I. *Člověk se zdravotním postižením a film*. 2014. Olomouc. diplomová práce (Mgr.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Pedagogická fakulta.
59. HRUBEŠOVÁ, I. *Fenomén jinakosti ve filmu*. 2015. Olomouc. diplomová práce (Mgr.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Filozofická fakulta.
60. HRUBEŠOVÁ, I. 2016. Obraz zdravotního postižení v českém hraném filmu. *Speciální pedagogika*. Č. 3, s. 210–223. ISSN 1211-2720.
61. HRUBEŠOVÁ, I. 2016. Působení sociálního prostředí na kvalitu života lidí s disabilitou: film jako zdroj možných stereotypních zobrazení a představ. In LUDÍKOVÁ, L. a kol. *Vybrané faktory ovlivňující kvalitu života osob se speciálními potřebami*. Univerzita Palackého Olomouc, 2016. ISBN 978-80-244-5059-9.
62. HRUBEŠOVÁ, I. 2016. Sociální role člověka se zdravotním postižením mediálně konstruovaná: teorie re/prezentace zdravotního postižení ve filmové tvorbě. In: CHRASTINA, J. et al. 2016. *Percepce subjektivního dopadu zdravotního postižení / přítomnosti chronického onemocnění a pojetí zdravotního uvědomění a gramotnosti – výzkumy, teorie a jejich využití v práci s klientem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4888-6.
63. CHARLTON, J. 2000. *Nothing About Us without Us: Disability Oppression and Empowerment*. Berkeley: University in Carolina Press. ISBN 978-05-202-2481-0.
64. CHRÁSKA, M. 2016. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.
65. CHIVERS, S. 2008. „Move! You're in the way“: Disability and age meet on the screen. *Canadian Journal of Film Studies*. Vol. 17, no. 1, pp. 30–43. ISSN 0847-5911.
66. CHIVERS, S. 2011. *The Silvering Screen: Old Age and Disability in Cinema*. Toronto: University of Toronto Press. ISBN 978-1-442-61104-7.
67. CHIVERS, S., MARKOTIĆ, N. 2010. *The Problem Body: Projecting Disability on Film*. Columbus: Ohio State University Press, 2010. 239 pp. ISBN 978-0-8142-1124-3.
68. CHRASTINA, J. et al. 2016. *Percepce subjektivního dopadu zdravotního postižení / přítomnosti chronického onemocnění a pojetí zdravotního uvědomění a gramotnosti – výzkumy, teorie a jejich využití v práci s klientem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4888-6.
69. CHRASTINA, J. 2014. Možnosti a limity v oblasti pracovního uplatnění osob s omezením hybnosti. In KREJČÍŘOVÁ, O. et al. (eds.). *Průručka vzdělávacích činností s cílem pracovní integrace osob se zdravotním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. s. 40–50. ISBN 978-80-244-4409-3. (příspěvek ve sborníku) Dostupný z WWW: <http://www.asociacetrigon.eu/public/files/IKOZ/pdf>.
70. CHRASTINA, J., BEDNÁŘOVÁ, D., LUDÍKOVÁ, L. 2015. Quality of life in patients with chronic pancreatitis – Possibilities of measurement of the phenomenon in research. *Kontakt*. 2015, vol. 17, no. 2, pp. e89–e95. ISSN 1212-4117. DOI: [10.1016/j.kontakt.2015.04.005](https://doi.org/10.1016/j.kontakt.2015.04.005).
71. JANDOUREK, J. 2008. *Průvodce sociologií*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2397-6.

72. JESENSKÝ, J. 2000. *Základy komprehenzivní speciální pedagogiky*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 80-7041-196-1.
73. JONES, T., WEAR, D., FRIEDMAN, L. (eds.). 2014. *Health Humanities Reader*. London: Rutgers University Press. 448 pp. ISBN 978-0-8135-7367-0.
74. KELLER, J. 1996. Předsudek. In kol autorů. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-164-1.
75. KINOMANIAK. 2019. *Fany* [online]. [cit. 2019-30-09]. Dostupný z WWW: <http://kinomaniak.cz/filmy/fany>
76. KINOMANIAK. 2019. *Nuda v Brně* [online]. [cit. 2019-30-09]. Dostupný z WWW: <http://kinomaniak.cz/filmy/nuda-v-brne>
77. KINOMANIAK. 2019. *Vesničko má středisková* [online]. [cit. 2019-30-09]. Dostupný z WWW: <http://kinomaniak.cz/filmy/vesnicko-ma-strediskova>
78. KINOMANIAK. 2019. *Václav* [online]. [cit. 2019-30-09]. Dostupný z WWW: <http://kinomaniak.cz/filmy/vaclav>
79. KNIGHT, S., D. 2006. Madness and Disability in Contemporary Chinese Film. *Journal of Medical Humanities*. Vol. 27, no. 2, pp. 93–103. ISSN 1573-3645.
80. KOLÁŘOVÁ, K. 2011. „Historie jednoho šťastného manželství“: Rehabilitovaná jinakost, normativní identity Havelocka Ellise a jejich konstitutivní „druhé“. *Dějiny – Teorie – Kritika: Studie a eseje*, roč. 8, č. 2, s. 261–288. ISSN 1214-7249.
81. KOLÁŘOVÁ, K. 2012. *Jinakost - postižení - kritika: Společenské konstrukty nezpůsobilosti a hendikepu: antologie textů z oboru disability studies*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. 581 s. ISBN 978-80-7419-050-6.
82. KOLÁŘOVÁ, K.; STORCHOVÁ, L. 2011. „Tělesná jinakost“ jako kategorie historické analýzy. *Dějiny–Teorie–Kritika: Studie a eseje*, roč. 8, č. 2, s. 183–188. ISSN 1214-7249.
83. KOLEKTIV AUTORŮ. 1995. *Český hraný film I. 1898–1930*. Praha: Národní filmový archiv, 285 s. ISBN 80-7004-082-3.
84. KOLEKTIV AUTORŮ. 1998. *Český hraný film II. 1930–1945*. Praha: Národní filmový archiv, 504 s. ISBN 80-7004-090-4.
85. KOLEKTIV AUTORŮ. 2001. *Český hraný film III. 1945–1960*. Praha: Národní filmový archiv, 482 s. ISBN 80-7004-102-1.
86. KOLEKTIV AUTORŮ. 2004. *Český hraný film IV. 1961–1970*. Praha: Národní filmový archiv, 698 s. ISBN 80-7004-115-3.
87. KOLEKTIV AUTORŮ. 2007. *Český hraný film V. 1971–1980*. Praha: Národní filmový archiv, 621 s. ISBN 978-80-7004-131-4.
88. KOLEKTIV AUTORŮ. 2010. *Český hraný film VI. 1981–1993*. Praha: Národní filmový archiv, 388 s. ISBN 978-80-7004-131-3.
89. KOMORI, M. 2017. *Thematic analysis*. [online]. [cit. 2017-03-05]. Dostupný z WWW: <http://designresearchtechniques.com/casestudies/thematic-analysis/>
90. KOSEK, J. 2011. *Právo (n)a předsudek: historické, filozofické, sociálně psychologické, kulturní a právní souvislosti stereotypů a předsudků*. Praha: Dokořán. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-312-7.
91. KOSOFSKY SEDWICK, E. 1990. *Epistemology of the Closet*. Berkeley: University of Carolina Press. ISBN 0-520-07042-9.
92. KRHUTOVÁ, L. 2011. Jazykové stereotypy a zdravotní postižení. In MICHALÍK, J. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-859-3.
93. KRHUTOVÁ, L. 2013a. *Autonomie v kontextu zdravotního postižení*. Boskovice: Ostravská univerzita v Ostravě. 243 s. ISBN 978-80-7326-232-7.
94. KRHUTOVÁ, L. 2007. *Mediální prezentace lidí se zdravotním postižením se zaměřením na analýzu pojmů*. Praha: NRZP.
95. KRHUTOVÁ, L. 2013b. *Úvod do disability studies*. Vyd. 2. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 978-80-7464-288-3.
96. KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV). 2003. *Obsahová analýza*. [online databáze]. Praha: Národní knihovna České republiky, 2003- [cit. 2017-03-06]. Dostupné

- z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c&local_base=KTD&ccl_term=wtr%3Dobsahov%C3%A1+anal%C3%BDza
97. KUMARI - CAMPBELL, F. 2009. *Contours of Ableism: The Production of Disability and Aabledness*. Great Britain: Palgrave Macmillan. ISBN 978-0-230-57928-6.
 98. KUPPERS, P. 2011. *Disability Culture and Community Performance: Find a strange and Twisted Shape*. Finda Strange and Twisted Shape. Great Britain. ISBN 978-0-230-29827-9.
 99. KYSUČAN, J., KUJA, J. 1996. *Kapitoly z teoretických základů speciální pedagogiky*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého. ISBN 80-7067-677-9.
 100. LACLAU, E., MOUFFE, CH. 1985. *Hegemony and Socialist Strategy: Towards to Radical Democratic Politics*. London: Verso. ISBN 1-85984-330-1.
 101. LANGER, J. a kol. 2016. *Pedagogičtí pracovníci jako klíčový faktor inkluzivního vzdělávání*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 978-80-244-5119-0.
 102. LESTER, P. M. (ed.). 1996. *Images that injure: pictorial stereotypes in the media*. Westport: Praeger. 282 pp. ISBN 0275953572.
 103. LEVERS, L. L. 2001. Representations of psychiatric disability in fifty years of hollywood film: An ethnographic content analysis. *Film theory and Science*. Vol. 2, no. 2. ISSN: 1527-5558.
 104. LÉVI-STRAUSS, C. 1963. *Structural anthropology*. New York: Basic Books. ISBN 0465082300.
 105. LINK, J. 1996. *Versuch über den Normalismus. Wie Normalität produziert wird*. Opladen: Westdeutscher Verlag. ISBN 878-3-322-87532-7.
 106. LIPPMANN, W. 1922. *Public Opinion*. New York: Harcourt, Brace and Company, 1922.
 107. LJUSLINDER, K. 2014. Empowering images or preserved stereotypes: Representations of disability in contemporary film comedies. *Journal of Scandinavian Cinema*. Vol. 4, no. 3, pp. 267–279. ISSN 2042-7905
 108. LONGMORE, P. 2003. *Why I Burned My Book And Other Essays on Disability*. Philadelphia: Temple University Press. 278 pp. ISBN 1-59213-024-0.
 109. LUDÍKOVÁ, L. a kol. 2013. *Kvalita života osob se speciálními potřebami*. Univerzita Palackého Olomouc. ISBN 978-80-244-3827-6.
 110. LUDÍKOVÁ, L. a kol. 2015. *Netradiční pohledy na kvalitu života osob se speciálními potřebami*. Univerzita Palackého Olomouc. ISBN 978-80-244-4869-5.
 111. LUDÍKOVÁ, L. a kol. 2012. *Pohledy na kvalitu života osob se senzorickým postižením*. Univerzita Palackého Olomouc. ISBN 978-80-244-3286-1.
 112. LUDÍKOVÁ, L. a kol. 2016. *Vybrané faktory ovlivňující kvalitu života osob se speciálními potřebami*. Univerzita Palackého Olomouc. ISBN 978-80-244-5059-9.
 113. LUDÍKOVÁ, L. 2014. *Výzkum kvality života vybraných skupin osob se speciálními potřebami*. Univerzita Palackého Olomouc. ISBN 978-80-244-4296-9.
 114. LYOTARD, J-F. 1993. *O postmodernismu*. Praha: Filosofia. 206 s. ISBN 80-7007-047-1.
 115. MARKS, D. 1999. *Disability: Controversial Debates and Psychosocial Perspectives*. London: Routledge. ISBN 978-0-4151-6203-6.
 116. MATĚJKOVÁ, H. 2011. „Svět k skonání táhne“: Reflexe monstrózních porodů v raně novověkých jazykově českých naučných a homiletických pramenech a pramenech lidové provenience. *Dějiny – Teorie – Kritika: Studie a eseje*, roč. 8, č. 2, s. 203–218. ISSN 1214–7249.
 117. MARKOTIČ, N. 2008. Punching up the Story: Disability and film. *Canadian Journal of Film Studies*. Vol. 17, no. 1, pp. 2–10. ISSN 0847-5911.
 118. McLAREN, P. 2009. Critical pedagogy: a look at major concepts. Pp. 69–96 in DARDER, A., TORRES, R. D., BALODANO, M. *The critical pedagogy reader*. 3rd. New York: Routledge, 2017. ISBN 978-1-1382-1457-6.
 119. MERTEN, K. 1995. *Inhaltsanalyse: Einführung In Theorie, Methode Und Praxis*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften. ISBN 978-3-5311-1442-2. [online]. [cit. 2017-05-03]. Dostupný z WWW: <http://web.ff.cuni.cz/~rada/taoa/~RTFverze/METOBSAN.rtf>
 120. *Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví: MKF*. 2008. Překlad Jan Pfeiffer, Olga Švestková. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1587-2.
 121. *Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů: MKN-10 : desátá revize*. 2009. 2., aktualiz. vyd. Praha: Bomton Agency, 2008-. ISBN 978-80-904259-0-3.

122. MICHALÍK, J. a kol. 2008. *Analýza situací, v nichž může docházet k přímé či nepřímé diskriminaci občanů se zdravotním postižením (v důsledku činnosti orgánů veřejné správy, způsobů interpretace a aplikace právních norem, nebo činností soukromoprávních subjektů)*. Olomouc: VCIZP, 2008.
123. MICHALÍK, J., BASLEROVÁ, P., FELCMANOVÁ, L. 2015. *Katalog podpůrných opatření pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu zdravotního nebo sociálního znevýhodnění: obecná část*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4654-7.
124. MICHALÍK, J. 2011. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-859-3.
125. MICHALÍK, J. 2013a. *Právo, společnost a zdravotně postižení*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3534-3.
126. MICHALÍK, J. 2013b. *Rodina pečující o člena se zdravotním postižením - kvalita života*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 133 s. ISBN 978-80-244-3643-2.
127. MICHALÍK, J. 2013c. *Rodiče a dítě se zdravotním postižením (nejen) na základní škole: speciální vzdělávací potřeby dětí a žáků se vzácnými onemocněními*. Čáslav: Studio Press pro Společnost pro MPS. ISBN 978-80-86532-29-5.
128. MICHALÍK, J., BASLEROVÁ, P., RŮŽIČKA, M. 2018. *Postoje pedagogických pracovníků k vybraným aspektům společného vzdělávání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-5321-7.
129. MITCHELL, D., SNYDER, S. 2000. *Narrative Prosthesis Disability and the Dependencies of Discourses*. Ann Arbor: The University of Michigan Press. 211 pp. ISBN 0-472-09748-2.
130. MOGK, M. E. 2013. *Different Bodies: Essays of Disability in Film and Television*. North Carolina: McFarland & Company. 272 pp. ISBN 978-0-7864-6535-4.
131. NAKONEČNÝ, M. 1997. *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: Academia. ISBN 8020006257.
132. NORDEN, M. 1994. *The Cinema of Isolation: a History of Physical Disability in the Movies*. Library of Congress Cataloging in Publication Data. 384 pp. ISBN 0-8135-2104-1.
133. NORDEN, M. 2014. *Disability: Cinema and Media studies*. In: Oxford Bibliographies [online]. January 13, 2014 [cit. 2015-10-5]. Dostupný z WWW: <http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199791286/obo-9780199791286-0078.xml>
134. NORDEN, M. 2015. *Disability: Cinema and Media studies*. In *Oxford Bibliographies* [online], January 13, 2014 [cit. 2015-10-5]. Dostupný z WWW: <http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199791286/obo-9780199791286-0078.xml>.
135. NOVOSAD, L. 2011. *Tělesné postižení jako fenomén i životní realita: diskurzivní pohledy na tělo, tělesnost, pohyb, člověka a tělesné postižení*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-873-9.
136. NRZP. 2007. *Statistiky o počtech OZP*. [online]. Národní rada osob se zdravotním postižením. [cit. 2019-30-9]. Dostupné z WWW: <http://www.nrzp.cz/dokumenty-odkazy/zajimavosti/statistiky-o-poctech-ozp.html>
137. OREL, M. 2016. *Psychopatologie: nauka o nemocech duše. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Grada. Psyche (Grada). ISBN 978-80-247-5516-8.
138. PARKER, I. 1989. Discourse and power. Pp. 56–69 in SHOTTER, J., GENGER, K. J. (eds.) *Texts of Identity*. London: Sage, 1989. ISBN 978-08-039-8173-7.
139. PASTIERIKOVÁ, L., REGEC, V. 2010. POSIT. *Posilování kompetencí v oblasti informačních technologií mladých vědeckých pracovníků při práci s osobami se zdravotním postižením*. [online]. [cit. 16. prosince 2012]. Dostupné z WWW: <http://posit.upol.cz/materials/komunikace1.pdf>
140. PEUTELSCHMIEDOVÁ, A. 2003. Speciální pedagogika osob s narušením komunikační schopnosti. In Renotiérová, M., Ludíková, L. *Speciální pedagogika*. Olomouc: UP. ISBN 80-244-0646-2.
141. PICKERING, M. 2001. *Stereotyping: The Politics of Representation*. Basingstoke: Palgrave. ISBN 0-333-7710-5.
142. PIPEKOVÁ, J., VÍTKOVÁ, M., BARTOŇOVÁ, M. 2014. *Od edukace k sociální inkluzi osob se zdravotním postižením se zaměřením na mentální postižení: From education to social inclusion of people*

- with health disabilities with focus on intellectual disabilities.* 2., upr. vyd. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-7689-1.
143. PITKIN, H. 1967. *The Concept of Representation*. London: University of California Press. ISBN 0-520-02156-8.
144. PLATE, B., JASPER, D. 1999. *Imag(in)ing Otherness: Filmic Visions of Living Together*. Atlanta: Scholars Press. 230 pp. ISBN 0-7885-0593-9.
145. POŽÁR, L. 1997. *Psychológia osobnosti postihnutých*. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského. ISBN 8022311596.
146. PUGNEROVÁ, M., KVINTOVÁ, J. 2016. *Přehled poruch psychického vývoje*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5452-9.
147. REGEC, V., STEJSKALOVÁ, K. a kol. 2012. *Komunikace a lidé se specifickými potřebami*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 9788024432038.
148. REIFOVÁ, I. 2004. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-926-7.
149. RENOTIÉROVÁ, M.; LUDÍKOVÁ, L. et al. 2006. *Speciální pedagogika*. 4. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-244-1475-9.
150. RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L. 2004. *Speciální pedagogika*. 2. vyd., dopl. a aktualiz. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 8024408732.
151. RICHARDSON, M. 2010. *Otherness in Hollywood Cinema*. New York: The Continuum International Publishing Group. 260 pp. ISBN 978-0-8264-4352-6.
152. ROZBICKY, M. J., NDEGE, G. 2012. *Cross-Cultural History and the Domestication of Otherness*. New York: Palgrave Macmillan, 233 pp. ISBN 978-0-230-33997-2.
153. SAFRAN, S. 1998a. Disability Portrayal in Film: Reflecting the Past, Directing the Future. *Exceptional Children*. Vol. 64, no. 2, pp. 227–238. ISSN 0014-4029.
154. SAFRAN, S. 1998b. The First Century of Disability Portrayal in Film: An Analysis of the Literature. *The Journal of Special Education*. Vol. 31, no. 4, pp. 467–479. ISSN 0022-4669.
155. SEDLÁKOVÁ, R. 2007. *Obraz Romů v televizním zpravodajství – příklad mediálně konstruované reality*. Disertační práce. Brno: Masarykova Univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií. Školitel: PhDr. Jaromír Volek, Ph.D. 209 s.
156. SEDLÁKOVÁ, R. 2014. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3568-9.
157. *Sexualita mentálně postižených: sborník materiálů z celostátní konference*. Praha: Orfeus, 2004-. ISBN 80-903519-0-5.
158. SLOWÍK, J. 2016. *Speciální pedagogika 2*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-271-9425-4.
159. SHAKESPEARE, T. 2015. *Disability Research Today: International Perspectives*. London: Routledge. ISBN 978-0-415-74844-5.
160. SHILDRICK, M. 2011. Mimo řád: Genealogie zrůdnosti. *Dějiny – Teorie – Kritika: Studie a eseje*, roč. 8, č. 2, s. 189–202. ISSN 1214–7249.
161. SKORUNKA, D. 2009. Sociální konstrukcionismus a psychoterapie. *Psychoterapie*, roč. 3, č. 3–4, s. 192–200. ISSN 1802-3983.
162. SKUTIL, M. 2011. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál. 254 s. ISBN 978-80-7367-778-7.
163. SLOWÍK, J. 2007. *Speciální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1733-3.
164. SOVÁK, M. 1980. *Nárys speciální pedagogiky*. 4. uprav. vyd. Praha: SPN. Knižnice speciální pedagogiky.
165. STORCHOVÁ, L. 2011. „Z našich neúplných těl vytryskovala chuť k práci“: Gender, normalita a produktivita v autobiografickém psaní prvorepublikových „bezrukých zázraků“. *Dějiny – Teorie – Kritika: Studie a eseje*. roč. 8, č. 2, s. 238–260. ISSN 1214–7249.
166. SYŘIŠŤOVÁ, E. 1972. *Normalita osobnosti*. Praha: Avicenum. Život a zdraví.
167. ŠÍŠKA, J. 2005. *Mimořádná dospělost: edukace člověka s mentálním postižením v období dospělosti*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0992-4.

168. ŠMELOVÁ, E., SOURALOVÁ, E., PETROVÁ, A., LANGER, J. 2017. *Společenské aspekty inkluze*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Monografie. ISBN 978-80-244-4911-1.
169. TITZL, B. 1998. *Postižený člověk ve společnosti: hledání počátků*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 86039-30.
170. TRAMPOTA, T., VOJTĚCHOVSKÁ, M. 2010. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-683-4.
171. TURNER, D., STAGG, K. 2006. *Social Histories of Disability and Deformity*. Oxford: Routledge by Taylor & Francis. ISBN 978-0-203-00852-9.
172. URBAN, L., DUBSKÝ, J., BAJURA, J. 2012. *Sociální deviace. 2., rozš. vyd.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-397-1.
173. *Úmluva o právech osob se zdravotním postižením*. 1993. OSN.
174. VALENTA, M. 2013. *Psychopedie: [teoretické základy a metodika]*. 5., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Parta. ISBN 978-80-7320-187-6.
175. VALENTA, M. 2014. *Přehled speciální pedagogiky: rámcové kompendium oboru*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0602-6.
176. VALENTA, M. 2015. *Slovník speciální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0937-9.
177. VALENTA, M., MICHALÍK, J., LEČBYCH, M. 2012. et al. *Mentální postižení v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu*. Praha: Grada Publishing. 349 s. ISBN 978-80-247-3829-1.
178. VALENTA, M., MICHALÍK, J., LEČBYCH, M. 2018. et al. *Mentální postižení. 2., přepracované a aktualizované vydání*. Praha: Grada Publishing. 387 s. ISBN 978-80-271-0378-2.
179. VÁGNEROVÁ, M. 2004. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál. ISBN 80-7178-802-3.
180. VAŠEK, Š., ĎURIČ, L., HOTÁR, V. S., PASTIER, J. (eds.). 1995. *Špeciálna pedagogika: terminologický a výkladový slovník*. 2. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo. ISBN 80-08-00864-4.
181. VAŠEK, Š. *Základy špeciálnej pedagogiky*. 2005. Praha: Vysoká škola Jana Amose Komenského. ISBN 80-86723-13-5.
182. VITÁSKOVÁ, K. 2013. Školsko-politický komponent inkluzivnej pedagogiky. In: V. Lechta a kol. *Inkluzivna pedagogika a jej komponenty*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, s. 158-175. ISBN 978-80-8082-704-5.
183. WALDSCHMIDT, A. 2005. Kdo je normální? Kdo je deviantní? „Normalita“ a „riziko“ v genetické diagnostice a poradenství/Who is Normal? Who is Deviant? „Normality“ and „Risk“ in Genetic Diagnostics and Counselling. In KOLÁŘOVÁ, K. *Jinakost - postižení - kritika: Společenské konstrukty nezpůsobilosti a hendikepu: antologie textů z oboru disability studies*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2012. 581 s. ISBN 978-80-7419-050-6.
184. WATSON, N., ROULSTONE, A., THOMAS, C. 2014. *Routledge Handbook of Disability studies*. London, New York: Routledge by Taylor & Francis. ISBN 978-1-138-78771-1.
185. WEDDING D., BOYD, M. A., NIEMIEC, R. 2005. *Movies and Mental Illness: Using Films to Understand Psychopathology*. Ashland: Hogrefe & Huber Publishing. ISBN 978-0-889-37292-4.
186. WOLFENBERGER, W. 1972. *The Principle of Normalisation in Human Services*. Toronto: National Institute of Mental Retardation.
187. WOLFENBERGER, W. 1975. *The origin and nature of our institutional models*. Syracuse, N.Y.: Human Policy Press, c1975.
188. World report on disability. [online]. [cit. 2018-26-09]. *World Health Organization*. Dostupný z WWW: http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/report/en/

Audiovizuální prameny

- Blbec z Xenemünde* [film]. Režie Jaroslav BALÍK, ČR, 1962.
- Vesničko má středisková* [film]. Režie Jiří MENZEL, ČSR, 1985.
- Fany* [film]. Režie Karel KACHYŇA, ČR, 1995.

Nuda v Brně [film]. Režie Vladimír MORÁVEK, ČR, 2003.
Václav [film]. Režie Jiří VEJDĚLEK, ČR, 2007.

VYBRANÉ PUBLIKAČNÍ VÝSTUPY AUTORKY

- HRUBEŠOVÁ, I.** (2015). Obraz osob s mentálním postižením v českém hraném porevolučním filmu. In *Sborník z konference III. olomoucké speciálněpedagogické dny*. Olomouc, 17. – 18. března, 2015. ISBN 978-80-244-4907-4. (příspěvek ve sborníku)
- HRUBEŠOVÁ, I.** (2015). Fenomén mentální jinakosti ve filmu: Člověk s Downovým syndromem v hlavní roli (analýza filmu *Yo también* (Já taky, 2009)). In: Sborník z konference *Dilemy inkluzivního procesu v edukácii so zameraním na socializáciu osôb so špeciálnymi potrebami*. (17. – 18. september 2015, Prešov). ISBN 978-80-555-1423-9. (příspěvek ve sborníku)
- HRUBEŠOVÁ, I.** (2015). Obraz člověka se zdravotním postižením ve filmu – jak působí? Analýza filmu *Maska* (Mask, 1985). In: Sborník z konference *Provázení rodin dětí se závažným onemocněním* (13. listopadu 2015, Olomouc). Dostupný z: <http://centrumprovazeni.cz/ebooks/centrum-provazeni-sbornik/flipviewerxpress.html> (příspěvek ve sborníku)
- HRUBEŠOVÁ, I.** (2016). Sociální role člověka se zdravotním postižením mediálně konstruovaná: teorie re/prezentace zdravotního postižení ve filmové tvorbě. In: CHRASTINA, J. et al. 2016. *Percepce subjektivního dopadu zdravotního postižení / přítomnosti chronického onemocnění a pojetí zdravotního uvědomění a gramotnosti – výzkumy, teorie a jejich využití v práci s klientem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4888-6. (kapitola v knize)
- HRUBEŠOVÁ, I.** (2016). Působení sociálního prostředí na kvalitu života lidí s disabilitou: film jako zdroj možných stereotypních zobrazení a představ. In LUDÍKOVÁ, L. a kol. *Vybrané faktory ovlivňující kvalitu života osob se speciálními potřebami*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. ISBN 978-80-244-5059-9. (kapitola v knize)
- HRUBEŠOVÁ, I.** (2016). Příklad mediálně konstruované sociální role člověka s mentální jinakostí: analýza filmu *osmý den* (Le huitième jour, 1996). In: Mezinárodní online konference *Výzkum v sociálních a humanitních vědách – nové pohledy 2016* (27.–29. ledna 2016). (příspěvek ve sborníku)
- HRUBEŠOVÁ, I.** (2016). Obraz zdravotního postižení v českém hraném filmu. *Speciální pedagogika*. 2016, č. 3, s. 210-223. ISSN 1211-2720. (článek v časopise)
- HRUBEŠOVÁ, I., CHRASTINA, J., LUDÍKOVÁ, L., PETROVÁ, N., HORVÁTHOVÁ, I.** (2016). Awareness of sexuality in people with intellectual disability in homes of non-coeducation type for persons with disability – preresearch. *3rd International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts SGEM 2016*, Conference Proceedings, Book 1 (Psychology & Psychiatry, Sociology & Healthcare, Education), vol. 1. pp. 601–608. ISBN 978-619-7105-70-4. ISSN 2367-5659. DOI: 10.5593/sgemsocial2016/B11/S03.076. (příspěvek ve sborníku)
- KOZÁKOVÁ, Z., CHRASTINA, J., ŠPATENKOVÁ, N., HRUBEŠOVÁ, I., PETROVÁ, N.** (2016). Selected aspects of quality of life in the work of caregivers in homes for older adults. *3rd International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts SGEM 2016*, Conference Proceedings, Book 1 (Psychology & Psychiatry, Sociology & Healthcare, Education), vol. 2. pp. 843–850. ISBN 978-619-7105-70-4. ISSN 2367-5659. DOI: 10.5593/SGEMSOCIAL2016/B12/S02.108 (příspěvek ve sborníku)
- HRUBEŠOVÁ, I., HORVÁTHOVÁ, I.** (2017). Инклюзивное образование и факторы, оказывающие влияние на выбор профессионального пути учащимися с нарушениями слуха в чешской республике / Inclusive Education and Factors affecting choice career of pupils with hearing disability in Czech republic. *SOCIETY, INTEGRATION, EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference* (26.-27. May 2017, Academy of Technologies, Rezekne, Latvia), vol. 3. pp. 51-59. ISSN 1691-5887. DOI: <http://dx.doi.org/10.17770/sie2017vol3.2367> (příspěvek ve sborníku)
- HORVÁTHOVÁ, I., HRUBEŠOVÁ, I.** (2017). University teachers in the inclusive education process of students with hearing impairment. *4th International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts SGEM 2017*, Conference Proceedings, 24 – 30 August, 2017, Book 3, vol. 5, pp. 641-648. ISBN 978-619-7408-22-5 / ISSN 2367-5659. DOI: 10.5593/sgemsocial2017/35/S13.084 (příspěvek ve sborníku)
- HRUBEŠOVÁ, I.** (2018). „Recenze: KOLÁŘOVÁ, K. (ed.) (2012). *Jinakost – postižení – kritika: společenské konstrukty nezpůsobilosti a hendikepu: antologie textů z oboru disability studies*. Praha: SLON“. *Sociální pedagogika*. 2018, roč. 6, č. 1. ISSN 1805-8825. (recenze)

HRUBEŠOVÁ, I. (2018). "Recenze: VALENTA, M., MICHALÍK, J., LEČBYCH, M. a kol. (2018). Mentální postižení. 2., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Grada." *Štúdie zo špeciálnej pedagogiky*. 2018, roč. 7, č. 1. ISSN 2585-7363. (recenze)

HRUBEŠOVÁ, I., BEDNÁROVÁ, L., CHRASTINA, J. (2018). Závěr života – „End-of-Life“. In CHRASTINA, J., ŠPATENKOVÁ, N. a kol. (2018). *Sexualita a intimita v závěru života*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2018. 224 s. ISBN 978-80-244-5304-0. DOI: 10.5507/pdf.18.24453040. (kapitola v odborné knize)

MICHALÍK, J., CHRASTINA, J., MAŠTALÍŘ, J., **HRUBEŠOVÁ, I.**, SILBEROVÁ, A. (2018). Communicating an unfavourable medical diagnosis of a child and the impact on the quality of life of caregivers. *5th International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts SGEM 2018*, Conference Proceedings, 24 August – 2 September, 2018, Conference Proceedings vol. 5, Science & Society Issue 3.2, pp. 65–72. ISBN 978-619-7408-54-6. ISSN 2367-5659. DOI: 10.5593/sgemsocial2018/3.2.. (příspěvek ve sborníku)

SILBEROVÁ, A., MICHALÍK, J., **HRUBEŠOVÁ, I.**, KARUNOVÁ, H., POSPÍŠILOVÁ, I. (2018). The factors that affect the relationship in the family that takes care of a child with disability – pilot study. *5th International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts SGEM 2018*. Conference Proceedings, 24 August – 2 September, 2018, Conference Proceedings vol. 18, Psychology & Psychiatry Issue 3.2, pp. 461–468. ISBN 978-619-7408-54-6. ISSN 2367-5659. DOI: 10.5593/sgemsocial2018/3.2/S11.060. (příspěvek ve sborníku)

POSPÍŠILOVÁ, I., **HRUBEŠOVÁ, I.**, MICHALÍK, J., KARUNOVÁ, H., SAJDLEROVÁ, M. (2018). Quality of working life of deaf people. *5th International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts SGEM 2018*. Conference Proceedings, 24 August – 2 September, 2018, Conference Proceedings vol. 18, Sociology & Healthcare, Issue 3.3, pp. 635–642. ISBN 978-619-7408-55-3. ISSN 2367-5659. DOI: 10.5593/sgemsocial2018/3.3/S12.082. (příspěvek ve sborníku)

MICHALÍK, J., **HRUBEŠOVÁ, I.**, POSPÍŠILOVÁ, I., KARUNOVÁ, H., SILBEROVÁ, A., HAICLOVÁ, Z., MAJKUSOVÁ, E., VACHALOVÁ, V. (2018). *Kvalita života osob pečujících a osob se zdravotním postižením – výzkumná šetření 2018*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2018. 146 s. ISBN 978-80-244-5471-9. (kniha – soubor výzkumů)

MICHALÍK, J., **HRUBEŠOVÁ, I.**, RŮŽIČKA, M., BASLEROVÁ, P. (2019). Cooperation between school (teachers) and parents as an important factor in the education of pupils with special educational needs. *11th annual International Conference on Education and New Learning Technologies*. (Proceedings of EDULEARN19 Conference, Palma de Mallorca (Spain) 1st – 3rd of July, 2019), pp. 2824-2830. ISBN 978-84-09-12031-4.

MICHALÍK, J., **HRUBEŠOVÁ, I.**, JURKOVIČOVÁ, P., SILBEROVÁ, A. (2019). The position of persons caring for a family member with disabilities as a prerequisite for successful support of education. *11th annual International Conference on Education and New Learning Technologies*. (Proceedings of EDULEARN19 Conference, Palma de Mallorca (Spain) 1st – 3rd of July, 2019), pp. 2800-2806. ISBN 978-84-09-12031-4.

ANOTACE

Jméno a příjmení, titul(y): Mgr. Bc Ivana Hrubešová, DiS.

Název práce: Jinakost očima současné společnosti - Mediální reprezentace zdravotního postižení

Název práce v angličtině: The Otherness Through The Eyes Of Contemporary Society - Media Representation Of Disability

Vedoucí práce: prof. Mgr. PaedDr. Jan Michalík, Ph.D.

Katedra nebo ústav: Ústav speciálněpedagogických studií

Obor: Doktorský studijní program Speciální pedagogika

Počet stran: 165

Počet příloh: 6

Rok obhajoby: 2019/20

Dizertační práce je zaměřena na mediální reprezentaci zdravotního postižení ve filmu. Teoretická část práce se zabývá vymezením řešených problémů a základními teoretickými pojmy. Jako jsou například teorie mediální reprezentace či stěžejní teoretické koncepty oboru disability studies, a to v propojení se speciální pedagogikou. Práce přináší také analýzu současného stavu bádání, přehled kvantitativního a kvalitativního výzkumu týkajícího se dané problematiky. Praktická část disertační práce je zaměřena na tematickou analýzu filmů s tematikou zdravotního postižení, které byly vybrány podle předem stanovených kritérií v rámci iniciální kritériální analýzy. V závěru práce je navržen model analýzy reprezentace mentální jinakosti ve filmu ve vztahu k teoretickým konceptům práce.

Povaha práce je nutně interdisciplinární, odpovídá současným výzkumným tendencím. Vychází z teorie speciální pedagogiky, kulturních studií, oboru disability studies a dotýká se také teorií mediálních a filmových studií. Svým zaměřením však primárně reflektuje zájem o společnost lidí se zdravotním postižením. Snaží se upozornit na bariéry a mechanismy, které určují status těchto lidí. Zároveň je cílen na společensko-kulturní aspekty, které determinují povahu vztahu majority lidí bez postižení k minoritě lidí s postižením.

Záměrem práce je do českého prostředí vnést povědomí o možném vnímání „tělesné či mentální jinakosti“ nejen jako popisného biologického faktu, ale i jako fenoménu, který je produktem společenských a kulturních praktik, jež jsou stvrzovány skrze proces konstrukce mediální (filmové) reprezentace. Tyto reprezentace napomáhají tvořit diskurz „disability“ prostřednictvím svého specifického jazyka a znaků a mohou se tak podílet např. na produkci „řádu normality“ či procesu stereotypizace, jež jsou odjakživa spojeny s vnímáním minority lidí s postižením.

Klíčová slova: mediální reprezentace, disability studies, mentální postižení, film, tematická analýza

ANNOTATION

Name and surname: Mgr. Bc Ivana Hrubešová, DiS.

Title: The Otherness Through The Eyes Of Contemporary Society - Media Representation Of Disability

Supervisor: prof. Mgr. PaedDr. Jan Michalík, Ph.D.

Institute: Institute of Special Education Studies

Faculty of Education, Palacký University Olomouc

Specialization: Doctoral degree program Special Education

Pages: 165

Attachments: 6

Year of defense: 2019/20

Dissertation theses is focused on media representation of disability in the film. Theoretical part of the disertation theses deals with the definition of solved problems and the underlying theoretical concepts. Such as, media representation theories, disability studies in connection with special pedagogy. It also brings an analysis of the current state of research, a survey of quantitative and qualitative research with similar themes. The practical part of disertation theses is focused on thematic analysis of films with theme of disability, which were selected according to predetermined criteria. There is proposed a model for analysis of representation of mental otherness in film in relation to theoretical concepts of work at the end of the thesis

The nature of work is necessarily interdisciplinary, it meets the current trend. It draws from the theory of special education, cultural studies, the field of disability studies and also covers the theory of media and film studies. By focusing this research reflects interest in the community of people with a disability, trying to highlight the barriers and mechanisms that determine the status of these people, and it's aimed on social aspects that determine the nature of the relationship of the majority of people without disabilities to the minority of people with disabilities.

Through my work I want to bring to the Czech environment awareness about the possible perception of physical or mental otherness, not only as a descriptive biological fact, but as a phenomenon that is the product of cultural practices which are affirmed through a process of social construction and media (film) representation. These representations help generate discourse of "disability" through its specific language and signs, and can thereby contribute to the process of stereotyping, which has always been associated with the perception of a minority of people with disability.

Keywords: media representation, disability studies, mental disability, film, thematic analysis